

Dr. Gömör Béla

”zseni
érkezik”

ÍRTA ÉS SZERKESZTETTE:

Dr. Gömör Béla

” zseni
érkezik ”

Dr. Kelemen Endre

————— 1921–2000 —————

HEMATOLÓGUS ÉLETTÖRTÉNETE

GMR Reklámügynökség

Budapest, 2023.

A kötet megjelenését
az OSSEUS Alapítvány
a Roche Magyarország Kft.
a Swedish Orphan Biovitrum (sobi) Magyarországi fióktelepe
támogatta.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	8
I. SZÜLETÉS, CSALÁD, TANULMÁNYOK	9
II. SZEGED	20
AZ ORVOSTUDOMÁNY KANDIDÁTUSA	37
LEVÉL AZ MTA ELNÖKÉNEK	39
A HOLLÁN-AFFÉR	45
BOTRÁNY	48
AZ OKTÓBERI FORRADALOM	52
III. ORVOSTOVÁBBKÉPZŐ INTÉZET	66
AZ ORVOSTUDOMÁNY DOKTORA	77
IV. I. BELGYÓGYÁSZATI KLINIKA, BUDAPEST	88
V. ORSZÁGOS HEMATOLÓGIAI ÉS VÉRELLÁTÓ INTÉZET	108
VI. SZÓBELI TÖRTÉNELEM (ORAL HISTORY)	118
dr. Csernay László, dr. Török Katalin, dr. Kovács Ágota, dr. Tulassay Zsolt, dr. Magyar Anna, dr. Köves Péter, Triska Éva, dr. Lakatos Péter, Asztalos Árpádné, dr. Vasas Lívia, dr. Tornóczky János, Hutterer Ingrid, dr. Petrányi Győző, Kertészné Orbán Ildikó, Kósáné Holecz Anna Mária, dr. Lehoczky Enikő	
VII. KELEMEN ENDRE UTÓÉLETE	158
SZÁZADFORDÍTÓ MAGYAROK (ismeretterjesztő film): KELEMEN ENDRE (1921–2000)	162
TUDOMÁNYOS TELJESÍTMÉNYE AZ MTMT ALAPJÁN	175
ÖSSZEGZÉS	177
RÖVIDÍTÉSEK	179

BEVEZETÉS

Elsősorban a könyv nem szokványos címét szükséges megmagyarázni. Magyar Imre belgyógyász, egyetemi tanár – miután elhagyta a Szabolcs utcai OTKI-t – 1965. szeptember 1-én foglalta el a SOTE I. Belgyógyászati Klinika igazgatói székét. E kötetben arról bőven szó lesz, hogy (bár a Szabolcs utcában, másik tanszéken dolgozott), jó kapcsolatba került Kelemen Endrével, és fölismerhette benne a nagyszerű klinikust és kutatót. Ez arra a bátor tette készíttette Magyar professzort, hogy minden követ megmozgasson Kelemennek a belklinikára való átkerüléséhez. Miután ez sikerült, Kelemen Endre 1967. november 1-én megkezdhetette működését a Korányi Sándor utcában. Több tanú szerint ekkor Magyar Imre a következő szavakkal konferálta be Kelemen jövetelét: „zseni érkezik a klinikára”.

Egyébként nyugodt szívvel állítható, hogy könyvünk főhőséről, Kelemen Endréről az utókor nem felejtkezett el. Leginkább a barátaivá lett tanítványai őrzik emlékét. Mint ismert: 1. a Magyar Belgyógyász Társaság 2018. november 15–17. között Budapesten megtartott 47. Nagygyűlésén Tulassay Zsolt akadémikus Kelemen Endre emlékelőadást tartott, és a Magyar Belorvosi Archívum 2018. évi különszáma *In memoriam Kelemen Endre* címmel jelent meg. 2. a Magyar Tudományos Akadémia 2019. május 16-án *Mérföldkövek a hematológiában – Kelemen Endre a legendás orvostudós* címmel tudományos ülést rendezett Budapesten.

A Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárában két tárlóban tekinthetők meg Kelemen Endre kitüntetései, emléktárgyai.

A *Századfordító magyarok* ismeretterjesztő filmsorozatban 2000-ben elkészítették a Kelemen Endréről szóló részt, melyet 2007-ben vetítettek le. A könyvben erről bőségesen lesz szó.

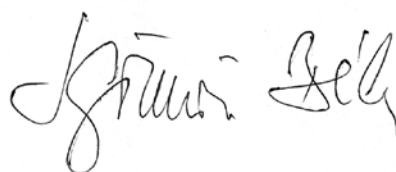
Fölmerülhet a kérdés, hogy ha ilyen alapos megemlékezések történtek Kelemen Endréről, akkor mi szükség van erre a kötetre? A szerzőt az vezette ebben a nem könnyű vállalkozásában, hogy a már jószerével ismert tudományos életművet két szempontból – talán mondhatni jelentősen – ki tudja egészíteni. Az egyik: minél több eredeti dokumentum összegyűjtése és közzététele. Így megismerhető Kelemen Endre családja; tanulmányi időszakának részletei; az 1956-os szerepvállalásának hiteles története és annak következményei egész életére; a doktori értekezésének benyújtása körüli megalázó huzavona.

A másik ok: a zseniális, de különc ember képének hűségeselelevenítése oral history révén. Mindkét módszer feltár sok eddig nem, vagy nem jól ismert adatot. Mellesleg az is tény, hogy természetszerűen Kelemen Endréről (is) – a másod- és harmadközlések pontatlanságai, csúsztatásai miatt – számos helytelen adat szerepelt a rá vonatkozó közlésekben. Például a Wikipédia szerint Szekszárdon halt meg, holott Budapesten. Azonban ennek a kötetnek nem az a fő célja, hogy a hibákra tételesen rámutasson.

Talán az is szokatlan célkitűzés, vállalkozás, hogy a könyv igyekszik érthetően fogalmazni az orvostudományon kívüliek számára. Hiszen mi sem lenne szebb dolog, mint hogy a szélesebb olvasói rétegek is megismerhessék ennek a zseniális magyar tudósnek az életét, eredményeit, mellőzéseit – ugyanakkor kissé beleláthatnának az orvosi működés rejtelseibe.

A szerző a célkitűzésének megfelelően igyekezett minden állítását a felkutatott dokumentumok fölidésével alátámasztani. Amelyik dokumentumnak nincsen szám szerinti jegyzete, azok mind a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárában őrzött Kelemen-hagyatékban találhatóak meg. Szándékos az is, hogy a szövegben említett nevek közül nem mindegyik szerepel adatmagyarázattal a Jegyzetekben. Technikai különlegesség, hogy az eredeti dokumentumok felidézése során igen sok szó szerinti idézet szerepel – ezekben megtartottuk az eredeti helyesírást, ami sokszor nem volt helyes.

Budapest, 2022. október

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Elsősorban a „szóbeli történelem” tizenhat elbeszélőjét illeti köszönet. A szövegük hitelessége és vállalhatósága érdekében minden esetben többfordulós szövegegyeztetésre került sor.

*

Hálás köszönet az alábbi intézményeknek. Megjelöltem a személyeket, akikkel érdemi kapcsolatban álltam. Megkeresésemre mindenütt készségesen segítettek a kért adatok rendelkezésemre bocsátásában.

- Akadémiai Levéltár, dr. Hay Diana igazgató
- Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, Kőrös Annamária, Orbán Balázs referensek
- Medicina Könyvkiadó, Windberg László műszaki szerkesztő
- MNL Tolna Megyei Levéltára, Ruzsa Éva, Kunné Tornóczky Andrea
- MTVA, Nevelős-Forgács Ildima kiemelt szerkesztő
- Nemzeti Vizsgabizottság, Csabai Ildikó osztályvezető
- Országos Kórházi Főigazgatóság, Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár, Kovács Beatrix
- Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar Könyvtára, Áncsán Gabriella könyvtárvezető
- Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára, dr. Vasas Livia MTMT operatív vezető
- Semmelweis Egyetem Központi Levéltár, dr. Molnár László igazgató
- Semmelweis Egyetem Neurológiai Klinika, dr. Bereczki Dániel igazgató
- Semmelweis Egyetem Sebészeti és Gasztroenterológiai Klinika, dr. Weltner János
- Szegedi Tudományegyetem Levéltára, Vajda Tamás igazgató
- Szekszárdi Református Egyházközség, dr. Kaszó Gyula lelkipásztor

*

Valamint álljon itt azok névsora, akiktől kisebb-nagyobb segítséget, tanácsot kaptam:

Dr. Barta Anikó, dr. Bély Miklós, Bohacsek Dóra, Cserba Aurél, Farkas Pál, Gere Tamásné, dr. Jakó János, dr. Janka Zoltán, dr. Jávor András, dr. Kovács József, dr. Lonovics János, dr. Maszárovics Zoltán, dr. Maurer Mária, dr. Szabó Lászlóné, Szakály István, dr. Szalay Ferenc, Varga Benedek, dr. Varga Gyula

I. SZÜLETÉS, CSALÁD, TANULMÁNYOK

Kelemen Endre hagyatékában megtalálható az 1929. augusztus 25-én kiállított anyakönyvi kivonat (1. kép), mely a rubrikái szerint nem szó szerint, de tartalmában megegyezik az eredetivel. Kelemen Endre 1921. január 19-én született. Apja, dr. Kelemen József tisztiorvos ekkor 32 éves, anyja, Kardos Klára 23 éves, mindkettő református vallású, laknak: Garay tér 133. Furcsának tűnik, hogy egy téren ilyen magas házszám legyen. Ennek megvan a speciális várostörténeti magyarázata, amit Ruzsa Éva helyi főlevéltáros adott meg. Eredetileg Szekszárdon nem utcák és terek szerint, hanem folyamatosan számozták a házakat, annak ellenére, hogy használták az utcanevet is. Vagyis az 1. számmal jelölték a Béla téren a Városházát, majd a számozás folytatódott a Bezerédj utcával végig a városon, majd valahol visszatért a Béla térre, ahol befejezőként a Megyeháza viselte az 1520-as számot. Így lehetséges, hogy Kelemen Endre szülőháza 1921-ben ugyan még viselte a Garay tér elnevezést, de a 133-as számot is, viszont 1927-től a ma is létező egyemeletes ház száma: 12.

Születési anyakönyvi kivonat.						
A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, neme, vallása	A szülők		A születés helye, ha a születés nem az anya lakásán történt	Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások
			családi és utóneve, állás (foglalkozása), lakhelye	vallás életkora		
1921 jan. 19	1921 jan. 19	Endre fiú ref.	Dr. Kelemen József nérvizsgáló orvos Kardos Klára Lektorád Garay tér 133	ref. 32 ref. 23	—	Dr. Kelemen József s. k. bepontolt. Klára Jani s. k. anyja bírály v. v. v.
Utólagos bejegyzések. Kiigazítások.						
			Bizonyítom, hogy ez a kivonat a anyakönyvi kerület születési anyakönyvvel megegyezik tartalmilag Kelt Szekszárdon 1929. Augusztus 25-én anyakönyvezető			
1. r. sz. M. kir. állami nyomda. Budapest, 1926. — 2377. 1929. évi módosított az A. U. 115. §-ához. Ára 10 ívenként 12 fillér.						

1. | Kelemen Endre 1929-ben kiállított anyakönyvi kivonata

Egy helybeli kutató adata szerint dr. Kelemen (Klein) József – a későbbiekben köztisztvislettel övezett városi tisztifőorvos – 1918. június 2-án vette feleségül unokatestvérét, Kardos Klárát.¹

A Tolna megyei levéltár közlése szerint Kelemen Endre eredeti anyakönyvi kivonatában szerepel egy 1926-ban tett – 52. számú – bejegyzés, amely rögzíti a vallás megváltoztatását izraelitáról reformátusra.

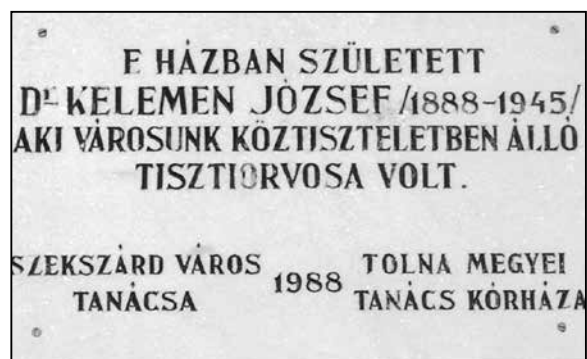
A kikeresztelkedésről a valós adatokat a Szekszárdi Református Egyházközség vezetője, dr. Kaszó Gyula jóvoltából sikerült megtudni. Az egyházközség irattára épségben őrzi az áttértek anyakönyvét. Ebben szerepelt dr. Kelemen József, felesége, Kardos Klára és fiúk, Kelemen István (született 1919. július 31.) 1926. június 24-én történt megkeresztelése, valamint az áttérésük is. Kelemen Endre neve nem szerepel ott, de az újabb kutatói kérdésre a rejtély megoldódott. Ugyanis a keresztelési anyakönyv (az 1890–1937 közötti időszakot megörökítő IV. kötetének) 480. lapján újra szerepelt István, utána Endre, sőt húguk, Mária Zsuzsanna (született 1922. október 14.) is, mint dr. Kelemen József ref. városi tisztiorvos és Kardos Klára ref. gyermekei, akik 1926. június 25-én részesültek a keresztségben. A lelkipásztor úr úgy véli, a hétéven aluli kor lehetett az ok, amiért a kisebb gyermekek nem szerepeltek egy lapon az áttértek anyakönyvében a szülőkkel és idősebb testvérükkel. Ők a szülők áttérését követően részesültek a keresztségben. Az anyakönyvi bejegyzés szerint a család konvertálásánál Tóth Lajos református lelkész mellett Rubinstein Mátyás rabbi is jelen volt.

Kelemen Endre szüleiről a Tolna megyei Levéltárban őrzött 1930. május 3-án beadott útlevelekérő lapjukról² tudhatunk meg többet. Mindkettőjüknél az utazás célja: tanulmány. Kelemen József 1888. június 25-én született (apja Klein Markusz), orvosi oklevelét Budapesten 1911-ben szerezte meg. Az édesanyja Kaufmann Klára, akit már kétéves korában elveszített. Kelemen Endre magas volt, ezért is érdekes, hogy apjáról az áll az útlevelemben: „termete – alacsony”. Kelemen Endre édesanyjának neve Kardos Klára (édesapja dr. Kardos Sándor, anyja Reidl Irma volt).

2. | Szekszárd, Bartina utca 3., A fotó 2022-ben készült

A szekszárdi református elemi népiskola Anyakönyvi naplója³ szerint Kelemen Endrének 1926–27-ben és 1927–28-ban minden tantárgyból jeles osztályzata volt, míg 1928–29-ben, a III. osztályban, hat tantárgyból kitűnője is volt. A napló tanúsága szerint ekkor már új lakóhelye volt a családnak a Bartina utca 3. alatt. (2. kép) Ennek a háznak a falára 1988-ban helyezték el édesapja márványemléktábláját. (3. kép)

3. | Dr. Kelemen József emléktáblája a szülőháza falán

A hagyatékában talált műteremi fotón, ami föltehetően gimnáziumi évei alatt készült, a jobb szélén láthatjuk őt, testvérei, a nála alacsonyabb növésű bátyja, István és húga, Mária Zsuzsanna mellett. (4. kép)

4. | Kelemen Endre a testvéreivel

Törzskönyvi szám: 12/1938

R E A L G I M N A Z I U M I
É R E T T S É G I B I Z O N Y I T V A N Y

Kelemen Endre aki Szekszárdon, Tolna vm. született 1921. évi január hó 17 én, református vallásu, miután középiskolai tanulmányait és pedig: az I.-VIII. osztályt a szekszárdi áll. Garay János reálgymnáziumban az 1930/31 - 1937/38. isk. években elvégezte s példás magaviseletet tanusított, az alulírott, bizottság előtt érettségi vizsgálatot tett a következő eredménnyel:

Magyar nyelvből és irodalomból	jeles
Latin nyelvből és irodalomból	jeles
Német nyelvből és irodalomból	jeles
Történelemből	jeles
Mennyiségtanból	jeles
Természettanból	jeles
A reálgymnázium többi tantárgyaiban következő előmenetelt tanusított:	
Hit- és erkölcsstanban	jeles
Francia nyelvben és irodalomban	jeles
Földrajzban	jeles
Természetrajzban	jeles
Rajzban	jeles
Filozófiában	jeles

A fentebbiek szerint a szabályszerű követelményeknek kitüntetéssel megfelelt és őt az 1934. : XI. t.-c. 38. §-a értelmében az egyetemi és a főiskolai tanulmányokra érettnék nyilvánítjuk.

Érettségi

Erről neki a szekszárdi m. kir. áll. Garay János gimnázium / IV.-VIII. osztályaiban reálgimn./ pecsétjével és saját aláírásunkkal ellátott jelen bizonyítványt kiadjuk.

Kelt Szekszárdon 1938. évi június hó 15. Dr. Balassa Brunó s.k. a vizsgálobizottság elnöke. tanker. kir. főigazgató kormányképviselő. Faludi Ferenc s.k. igazgató. Csapó Jenő s.k. a magyar ny. és irod. tanára Surányi Károly s.k. a latin és német ny. és irod. tanára Muhoray András s.k. a történelem tanára Létay Menyhért s.k. a mennyiségtan s fizika tanára. a vizsgálobizottság tagjai. P. H.

Sorszám: 31/1942

Hogy ezen másolat a Kelemen Endre, orvostanhallgató, szekszárdi lakos által előttem eredetiként felmutatott s kettő /:2:/ pengő bélyeggel ellátott reálgimnáziumi érettségi bizonyítvánnyal mindenben egyező: ezen---
 --- Szekszárd, egyezerkilencszáznegyvenkettedik /:1942:/ évi április hó ---
 tizenhatodik /:16:/ napján.-----

Dr. Csányi László
 kir. bizjegyzo.

I. SZÜLETÉS, CSALÁD, TANULMÁNYOK

(Név:) Kelemen Endre

RENDES ORVOSTANHALLGATÓNAK
az 1938/39 tanév 7. félévére szóló anyakönyvi (származási) lapja.

1938. SZEP. 15. 0939 Fizetett 102 + 10.50 pengő

I.

A hallgató atyjának neve, polgári állása s lakhelye. A grámság alatt álló hallgató grámjának neve, polgári állása s lakhelye is kitéendő	Dr. Kelemen Ferenc m. kir. t. orvos Kecskemét, Bartók u. 3.	Jegyzetek. (A hallgató ide semminemű bejegyzést nem tehet.)
A hallgató vallása s anyanyelve	református, magyar	
Honossága	magyar	Est
A hallgató pontos címe	Budapest II. Ráday u. 28.	
A hallgató születés helye, megyéje; a születési év, hó és nap	Kecskemét, Tolna vm. 1921. évi január hó 17. nap.	telj. vég. 5195 D. E.
Teljesített-e katonai szolgálatot és ha igen, mikor?	/	
Hányadféléves hallgatóknak iratkozik be?	I.	
A felvételi alapszóló okmány megjelölése, az ezt elküldő tanintézet megnevezése, továbbá az okmány kelte és száma. Az íktatás melletti beiratkozás esetén az érettségi, illetve társulati bizonyítvány című száma, folytatásos beiratkozás esetén a budapesti egyetemi lektorkönyvi anyakönyvi igazolványának (Nes. Rectorának) kelte kitéendő be	A nekemzáró orvostudományi 1938. június 15. évi 14/1938. törzskönyvi szám alatt kiadott érettségi bizonyítványam.	
Van-e ösztöndíja?	/	
Mely alaphő?	/	
Mily ösztöndíj?	/	

6. | Beiratkozás az egyetemre

III. A választott előadások

A tanár neve	Tantárgy	Heti óra
Pángl Károly	Kísérleti fizika	5
Gróh Gyula	Kísérleti kémia	5
Kiss Ferenc	Rendszeres anatómia	5
Huzella Tivadart	Követtan és fejlődéstan	5
Kiss Ferenc	Anatómiai gyakorlatok	10
Huzella Tivadart	Követtani gyakorlatok	6
Dr. Horváth Árpád	Orvostörténelem	2
Dr. Horváth Árpád	Könnnyelvtan	4
Könnnyelvtan	Könnnyelvtan	4
Tárgyak száma	8	42
Órák száma	42	

Jegyzetek.
(A hallgató ide semminemű bejegyzést nem tehet.)

FÉLÉV VÉGÉN
AZ INDEX A TANÁROK ÉS A DEKAN RÉSZÉRE LEZÁRVA JAV. 2

Tanári engedély alapján.

Beiktattatott.

A hallgató neve: Kelemen Endre

Budapest, az 1938/39 tanév 7. félévében, 1938. évi szeptember hó 13. n.

Az orvostudományi és Dékáni

7. | A 1938–39 évre választott előadások

A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János gimnáziumban 1938. június 15-én tette le érettségijét. Az eredeti, nagyméretű, díszes bizonyítványt Kelemen Endrének sikerült megőrizni, s így hagyatékában látható. Egypengős illetékbélyeg virít rajta, s a tankerületi főigazgató, valamint négy érettségiztető tanárnak gyöngybetűs aláírása – többek között Csapó Jenő magyar nyelv és irodalom tanáráé. Az 5. képen tudjuk bemutatni a reálgimnáziumi érettségi 1942-ből származó, közjegyző előtti hivatalos másolatát. Az Érettségi törzskönyvből olvasható, hogy „június havában 27-en tették le az érettségi vizsgát”, s közülük az egyetlen volt Kelemen Endre, aki mindentől jelest kapott, s így kitüntetéssel éretett.⁴

1938. szeptember 12-án Budapesten beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetemen az orvosi karra.⁵ (6. kép) A kézírással kitöltött rovatokban a már ismert adatok mellett áll lakcíme, Bp. IX. Ráday u. 28. A fölvetett órák száma heti 42, kísérleti fizikából Tangl Károlyt, kísérleti kémiából Gróh Gyulát, rendszeres anatómiából Kiss Ferencet, szövettan és fejlődéstanból Huzella Tivadart hallgatta. (7. kép)

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUD.-EGYETEM
ORVOSTUDOMÁNYI KARÁNAK DÉKÁNI HIVATALA.

1409. szám.
1943. / 1944.

V. köt.
206. lap.

Bizonyítvány.

Kelemen Endre

született Preksárd-on 1931. évi január hó 14-én,
református vallást követi, a budapesti kir. magyar Pázmány Péter
tudományegyetem orvostudományi karán az 1944. év május hó 15-én
megtartott **harmadik** orvosi szigorlaton az egyes tantárgyakból a következő érdem-
jegyeket nyerte:

a belgyógyászatból	- <u>kitünő</u>
a sebészet klinikai részéből	- <u>kitünő</u>
a sebészeti műtéttanból	- <u>jó</u>
a szemészet klinikai részéből	- <u>jó</u>
a szemészeti műtéttanból	- <u>jó</u>
a szülészeti klinikai részéből	<u>kitünő</u>
a szülészeti műtéttanból	<u>kitünő</u>
az elmeorvóságból	<u>kitünő</u>
a gyermekgyógyászatból	<u>kitünő</u>
a bőrgyógyászatból	<u>jó</u>

Budapest, 1944. évi május hó 15-én.

J. J. K. R. u.
az orvostudományi kar e. i. dékánja.

Az egyetemen szerzett érdemjegyeiben néha gyöngébbek is előfordultak: 1939. VI. 17. Természetan: elégséges, vegytan: jó; 1940. VI. 15. anatómia: jó, szövettan: elégséges, de élettan: kitűnő.

A harmadik orvosi szigorlatát 1944. május 15-én még le tudta tenni⁶ (8. kép), pedig Magyarországon már két hónapja tartott a német megszállás.

Sajnos, a zsidóüldözés érintette a családot. Bár Vendel István polgármester a köztisztletben álló Kelemen József tisztiorvost az első zsidótörvény előírása ellenére nem bocsátotta el, inkább nyugdíjazásra terjesztette föl. Sőt ugyanő 1944-ben szembeszállt azzal a paranccsal, amely elrendelte a zsidók elkülönítését, és nem volt hajlandó Szekszárdon gettót kialakítani. Így Kelemen főorvos a családjával együtt a bonyhádi gettóba került – ahonnan viszont soha nem kerültek többé haza.

Kelemen Endre életben maradását a munkaszolgálatra való behívásnak köszönhetette. A jugoszláviai Borba került, s az igen alapos kötet⁷ bejegyzése szerint „meneképtelenség miatt Borban maradt, Tito-partizánok szabadították fel 1944. 10. 03-án”. Vagyis szerencséjére nem osztozott a menettel elindított Radnóti Miklós és mások sorsában, és fél évvel Magyarország felszabadításának befejezése előtt már nem volt mitől félnie.

Hazakerülésének körülményeiről nincsen adatunk, mindenesetre nem sokkal Magyarország felszabadulása után már megszerezte általános orvosi diplomáját. Érthető módon a Pázmány Péter Tudományegyetemen 1945. május 12-én még a régi fejléceket használták, csak a kir. szót kihúzták.⁷ (9. kép) Ennek megfelelően az 1921–1951 között Budapesten végzett orvostanhallgatók jegyzékében⁸ a 6359. szám alatt szerepel, ott is feltüntetve, hogy a 340/1944–1945 számú diplomáját summa cum laude minősítéssel szerezte meg. Említésre érdemes, hogy az abban a tanévben végzettek között szerepel két későbbi budapesti egyetemi tanár, intézetigazgató, Kovách Arisztid élettanász és Szécsény Andor sebész is. Utóbbi 1979–1985 között a SOTE rektora. Ők 1995-ben mindketten kérték az aranydiploma átadását, de Kelemen Endrénél ez nem szerepel.

Annak ellenére, hogy megjárta a munkaszolgálatot, neki is alá kellett magát vetnie a hírhedt igazolóbizottsági eljárásnak, melynek augusztus 30-i, szekszárdi eredményét a 10. kép mutatja be.

A BUDAPESTI ~~KIRÁLY~~ MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEM
ORVOSTUDOMÁNYI KARÁNAK DÉKÁNI HIVATALA

911. szám.
19.44.119.45.

Bizonyítvány.

A budapesti kir. magy. Pázmány Péter tudományegyetem orvostudományi karának dékánja hivatalosan bizonyítja, hogy _____
Kelenen Endre _____ úr
aki 1911. év január hó 14.-én _____
városban, Solna _____ megyében született s ki a református vallást
követi, az orvosi tanfolyamot szabályszerűen bevégezte s az előirt szigorlatokat
sikeresen letette, minek következtében 1945. évi május hó 12.-én
a budapesti kir. magy. Pázmány Péter tudományegyetemen orvosdoktorrá avat-
tatott. Orvosi gyakorlat üzésére jogosító oklevelének kiállítása — mely kihirdetés
után az orvosi gyakorlat azonnali megkezdésére jogosít — most van folyamatban.

Budapest, 1945. évi május hó 12.-én.

Jonkóth Kálmán

az orvostudományi kar e. i. dékánja.

A szekszárdi igazoló-bizottságtól.

IV.-188/1. szám.
1945.

Határozat.

Dr. KELEMEN ENDRE-t,
 aki Szekszárd-o-n, 1921. év január hó 17 -n született
 és a szekszárdi kórháznál hivatalnál/üzemnél
 tiszteletdíjas orvos minőségben teljesít közszolgálatot, az
 1080/1945. M. E. sz. rendelet értelmében

igazoltnak

jelentjük ki.

Szekszárdon, 1945. évi augusztus hó 30-n.

[Handwritten signatures and stamps]

543 székely-nyelvi kiadvány 1945.

10. | Szekszárdon igazoltnak minősült 1945. augusztusában

Az alábbi dokumentum⁹ szerint, egy hónappal az orvosi diplomája átvétele után munkába állt szülővárosában, és három és fél hónapon át dolgozott a Megyei Kórházban:

„Alulírott, mint a Tolna megyei Horthy Miklós kórház megbízott igazgatója, bizonyítva, hogy Dr. Kelemen Endre orvos úr 1945 június 15-től október 1-ig a kórház belgyógyászati osztályán, mint tiszteletdíjas orvos működött. Nevezett ezen idő alatt példás szorgalmával, tudásával teljes elismerést és megbecsülést vívott ki magának úgy a főorvosi kar, mint a kórház egyéb alkalmazottjai részéről.

Szekszárd, 1945. szeptember 25.”

[Treer István saját kezű aláírása]

Azonban az igazolás valóságtartalma iránt jogos kétségek merülhetnek föl. Pedig ez a továbbiakban mindenhol szerepel Kelemenre vonatkozóan. Elképesztő, hogy a volt igazgató 1945 szeptemberében, a „rendszerváltozás” után öt hónappal még a Horthy Miklós kórház igazgatójának vallja magát. Továbbá olvassuk csak a kórház történetét összegző könyv¹⁰ idevonatkozó adatát: „1921-től kezdve a felszabadulásig a belgyógyászati osztályt

dr. Treer István kórházigazgató főorvos vezette. A felszabadulás előtt távozott és később sem tért vissza kórházunkba.” Ezek szerint nem lehetett 1945 szeptemberében Szekszárdon. A kötetben az is olvasható, hogy „1944. 12. 10. – 1945. 10. 15. között dr. Szekeres Árpád volt a kórház igazgatója.” Amennyiben Treer április 4. előtt már távol volt a várostól, és más volt a kórházigazgató, hogy „merészelt” ilyen igazolást kiadni? Sőt, az ő életrajzában az áll, hogy „1944. november 28-án tényleges katonai szolgálatra hívták be... angol fogságba esett, ott állandó kórházi szolgálatot látott el és 1946. október 21-én tért haza.”¹¹ Azonban hiába tette ezt Treer dr. nyilvánvalóan jóindulatból, a fent idézett kórháztörténeti kötet végén ez áll: „Névsor a kórház rendelőintézetben működött és működő orvosokról 1902-től napjainkig.” Ebben Kelemen Endre nem szerepel! Továbbá Kelemen Endrének a hagyatékában lévő Munkakönyve 10. oldalán, a „Munkába lépésének napja” rovatban 1945. október 1. szerepel. Föltehetően azokban a kezdeti zavaros időkben esetleg tényleg működött, mint orvos, de ez adminisztratív alapon „nem volt rendben”.

Bár később történt, de még a szekszárdi történetéhez tartozik családjának holtta nyilvánítása. Dobos Gyula levéltári igazgatónak a Kelemen Józsefről írt életrajzi összeállításában olvasható:¹ „Az árvaszéki akta alapján megállapítható, hogy dr. Kelemen Endre, miután szüleitől és testvéreitől 4 év után sem volt semmi hír, kezdeményezte a holtta nyilvánítási eljárás lefolytatását.” A bírósági végzés 1948. augusztus 15-én állították ki. A halál oka „ismeretlen” bejegyzésre 1949. május 27-én került sor.

JEGYZETEK

- 1 Szekszárd a XX. század első évtizedeiben. Szerkesztette: Dobos Gyula. Tolna Megyei Levéltár, Szekszárd, 2005. 383. o.
- 2 HU-MNL-TML-IV. 404.d.1930. "K" 599/1930.
- 3 HU-MNL-TML-VIII. 326. Anyakönyvi napló 110./1926/27.; 56./1927/28.; 22./1928/29.
- 4 HU-MNL-TML-VIII. 56. Érettségi vizsgát tett tanulók törzskönyve 12./1937/38.
- 5 HU-SEKL 2. fond Quaestura, /a állag Törzskönyvek, 176. kötet, 1938–39. tanév I. félév, G-L.
- 6 HU-SEKL 2. fond Quaestura, /b állag Végbizonyítványok, 64. kötet 114. törzsszám – Kelemen Endre.
- 7 Csapody Tamás: *Bortól Szombathelyig. Tanulmányok a bori munkaszolgálatról és a bori munkaszolgálatosok részleges névlistája.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014. 86. o.
- 8 A Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karán végzett orvostanhallgatók jegyzéke 1921–1951. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006. A Semmelweis Egyetem promóciós könyvei III.
- 9 HU-MNL-TML-VIII. 801.-748/1945.
- 10 Dr. Szentgáli Gyula: *A szekszárdi kórház százhetvenöt éve.* Szekszárd, 1976. 132. o.
- 11 Dobos Gyula i. m. 425. o.

II. SZEGED

Valljuk be, izgalmas kérdés, hogy miért és hogyan kerülhetett a napfény városába? Ténykérdés, hogy 1945. október 1-től ott állt alkalmazásban, kezdetben díjtalan gyakornokként.¹ (11. kép) Ez a fogalom korábban teljesen elfogadott volt. „Olyan személy, aki szolgálatáért nem kap díjazást; aki fizetésben nem részesül; fizetéstelen” – határozza meg A magyar nyelv értelmező szótára, de hozzáteszi – 1945 előtt. Márpedig Kelemen Endre 1946. október 31-ig volt ilyen státuszban.

Állásának ill. megválasztásának		Megválasztásának és megerősítésének száma	Lakás	Szolgálati helye
minősége	időtartama			
<i>díjtalan gyakornok</i>	1945 évi X. hó 1. től	231/1945/45; 345/1945/46	Lakáspénz	<i>Jel. díjazás</i> klinika intézet
	1945 évi aug. hó 31-ig	64/1945/1945 IV. VKM.	Természetben	
<i>díjaz. gyakornok</i>	1946 évi I. hó 1. től	100/1946/46; 342/1946/47	Lakáspénz	
	1946 évi aug. hó 31-ig	125/49/1946 VI VKM.	Természetben	1946. IX. 19
	1946 évi X. hó 1. től	14/1946/47; 19/1946/48	Lakáspénz	
<i>díjtalan gyakornok</i>	1946 évi aug. hó 31-ig	94/54/1946 VI VKM.	Természetben	1946. VII. 27
	1946 évi X. hó 1. től	103/1946/48; 19/1946/49	Lakáspénz	
	1946 évi aug. hó 31-ig	107/42/1946 VI VKM.	Természetben	1946. IX. 24
	1947 évi I. hó 1. től	100/1946/48; 30/1947/48	Lakáspénz	
<i>díjaz. gyakornok</i>	1947 évi aug. hó 31-ig	109/51/1947 VI VKM.	Természetben	1947. IX. 11
	1947 évi X. hó 1. től	150/1947/48; 56/1948/49	Lakáspénz	
<i>IX. f. o. tanársegéd</i>	1947 évi aug. hó 31-ig	204/277/1948 IV. VKM.	Természetben	1948. IX. 16
	1948 évi X. hó 1. től	750/1947/48; 115/1948/49	Lakáspénz	
	1948 évi aug. hó 31-ig	204/280/1948 IV. VKM.	Természetben	1948. IX. 30
<i>IX. f. o. adjunktus</i>	1948 évi X. hó 1. től	170/1948/49; 160/1949/50	Lakáspénz	
	1949 évi aug. hó 31-ig	104/438/1949 IV. VKM.	Természetben	1949. X. 19
	19... évi... hó... től	19.../...; 19.../...	Lakáspénz	
	19... évi aug. hó 31-ig	/19... IV. VKM.	Természetben	
	19... évi... hó... től	19.../...; 19.../...	Lakáspénz	
	19... évi aug. hó 31-ig	/19... IV. VKM.	Természetben	
	19... évi... hó... től	19.../...; 19.../...	Lakáspénz	
	19... évi aug. hó 31-ig	/19... IV. VKM.	Természetben	
	19... évi... hó... től	19.../...; 19.../...	Lakáspénz	
	19... évi aug. hó 31-ig	/19... IV. VKM.	Természetben	
	19... évi... hó... től	19.../...; 19.../...	Lakáspénz	
	19... évi aug. hó 31-ig	/19... IV. VKM.	Természetben	

11. | Munkaügyi kartonja

A kutatásunk során előkerült alábbi dokumentumok arról az érdekes és eddig nem ismert tényről tanúskodnak, hogy Kelemen Endre ugyan elkezdett Szegeden dolgozni, de egyértelmű, hogy Budapesten szeretett volna klinikai munkát végezni. Ez fél éven át sikerül-ni látszott, de végeredményben nem tudott eljönni Szegedről a II. Belgyógyászati klinikára.

II. SZEGED

Az alapot az szolgáltatta, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem orvostudománykari tanártestület 1945. évi július hó 31-én tartott ülésén,² az 1945–46-os tanévre, vagyis 1945. évi szeptember hó 1-től 1946. évi augusztus hó 31-ig terjedő időtartamra szóló: „TANSZÉKI SEGÉDSZEMÉLYZET MEGVÁLASZTÁSA témában dr. Ruzsnyák István³ ny. r. tanár javaslata a II. sz. BELGYÓGYÁSZATI tanszékhez:

fizetési adjunktussá: MOLNÁR ISTVÁN dr.-t,

fizetési tanársegéddé: LESZLER ANTAL dr.-t,

díjas gyakornok fizetéstelen tanársegéddé: KOVÁTS ZOLTÁN dr.-t,

fizetéstelen tanársegéddé: MIHÁLKOVICS SZILÁRD dr.-t,

KOROSSY ÁRPÁD dr.-t, MARKOVITS FERENC dr.-t, KOLTA

ERVIN dr.-t, OZORAY JÁNOS dr.-t, KUCHÁRIK JÓZSEF dr.-t,

KOBULNICZKY EMIL dr.-t, HORVÁTH IMRE dr.-t,

DOBY TIBOR dr.-t, PÁLOS LÁSZLÓ dr.-t,

díjtalan gyakornokokká: FORNET LÁSZLÓ dr.-t, BUNYOR

ERHARDT dr.-t, KOVÁTS JÁNOS dr.-t, BOZOKY LÁSZLÓ dr.-t,

MATHEIDESZ PÁL dr.-t, GRÁF FERENC dr.-t, MEZEI

SÁNDOR-dr.-t, ZSOLDOS ISTVÁN dr.-t, LEHR JÓZSEF dr.-t,

KOVÁCSY ERNŐ dr.-t, JUHÁSZ JÓZSEF dr.-t,

NYÚL-TÓTH PÁL dr.-t, KELEMEN ENDRE dr.-t,

BRETÁN MIKLÓS dr.-t, KÉZDI PÁL dr.-t, KOROMPAI TIBOR

dr.-t, RIEDL OLIVÉR dr.-t, STECZIE AURÉL dr.-t, VÁLFI

FRIGYES -dr.-t, VERECKEI ISTVÁN dr.-t, VIDRA JÓZSEF dr.-t

díjas gyakornok-fizetéstelen tanársegéddé: MIHÁLKOVICS TIBOR dr.-t,

fizetéstelen tanársegédekké: SELLEI CAMILLO dr.-t, WEISZ REZSŐ dr.-t, SZELLŐ

AMBRUS dr.-t, SZINNA FERENC dr.-t

kérte alkalmazni.”

A listában több, későbbi neves professzor és főorvos nevét fedezhetjük föl – és a díjtalan gyakornokok között Kelemen Endréét. Csak megjegyzem, hogy mai szemmel nézve furcsa, de a 39 név között egy árva hölgnév sem szerepel!

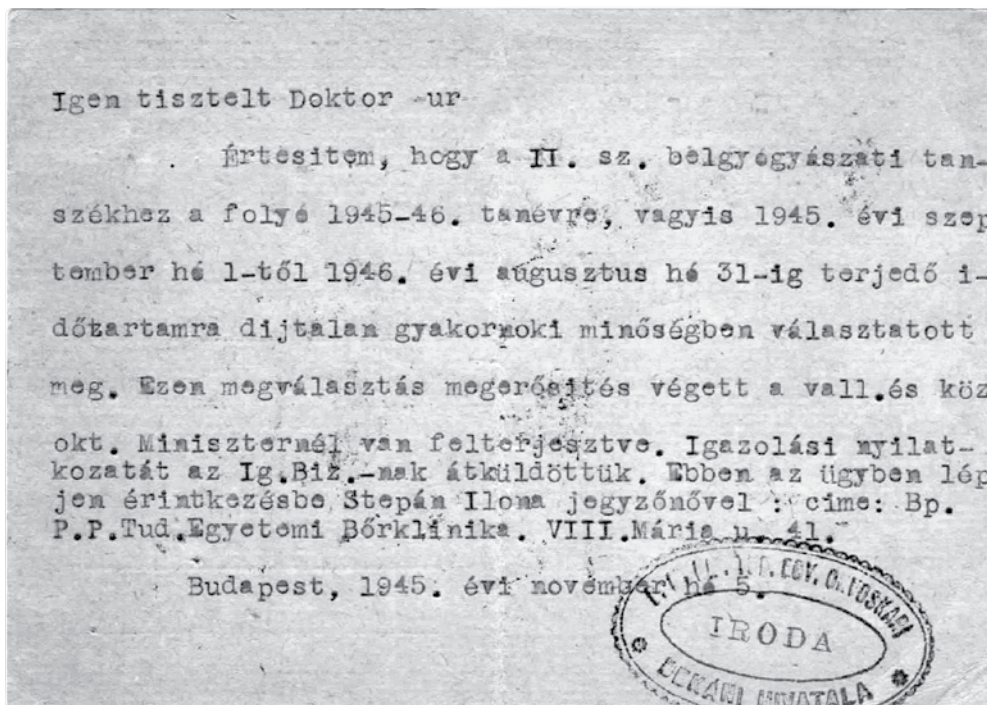
A bemutatásra kerülő levelezőlapok tanúsága szerint fölvtették Budapesten a II. Belgyógyászati Klinikára, ám ez a gyakorlatban nem valósult meg. Az ínséges korra jellemző, hogy az egyetem ilyen hivatalos értesítéseket nyílt levelezőlapon küldött. Vagy ez előírás lett volna?

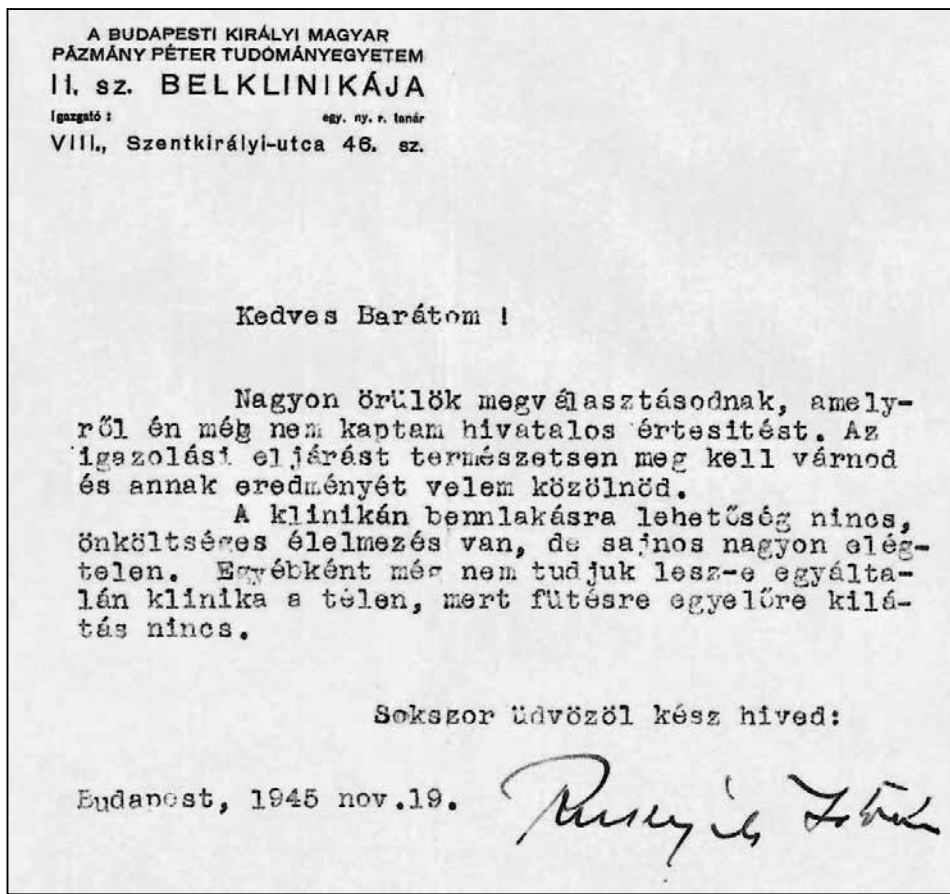
II. SZEGED

Tehát november 5-én a Dékáni Hivatal azt írta neki Szegedre, hogy 1945. szeptember 1-től 1946. augusztus 31-ig, azaz egy évre díjtalan gyakornoknak megválasztották. (12. kép) Állományba vételét igazolja „A Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karának Igazolóbizottságától” kapott 612/1945 irat, melyben november 18-án az elnök, dr. Tarján Róbert aláírásával „igazoltnak jelenti ki.”

12. | A Dékáni Hivatal értesítése levelezőlapon, 1945. november 5.

13. | Rusznyák István levele

A klinika felszabadulás utáni első igazgatója, Rusznyák István „Kedves Barátom” megszólítással még szintén novemberben ír neki levelet: (13. kép)

„Nagyon örülök megválasztásodnak, amelyről én még nem kaptam hivatalos értesítést. Az igazolási eljárást természetesen meg kell várnod és annak eredményét velem közölni. A klinikán bennlakásra lehetőség nincs, önköltséges élelmezés van, de sajnos nagyon elégtelen. Egyébként még nem tudjuk lesz-e egyáltalán klinika a télen, mert fűtésre egyelőre kilátás nincs.

Sokszor üdvözöl kész híved

Budapest, 1945 nov. 19.

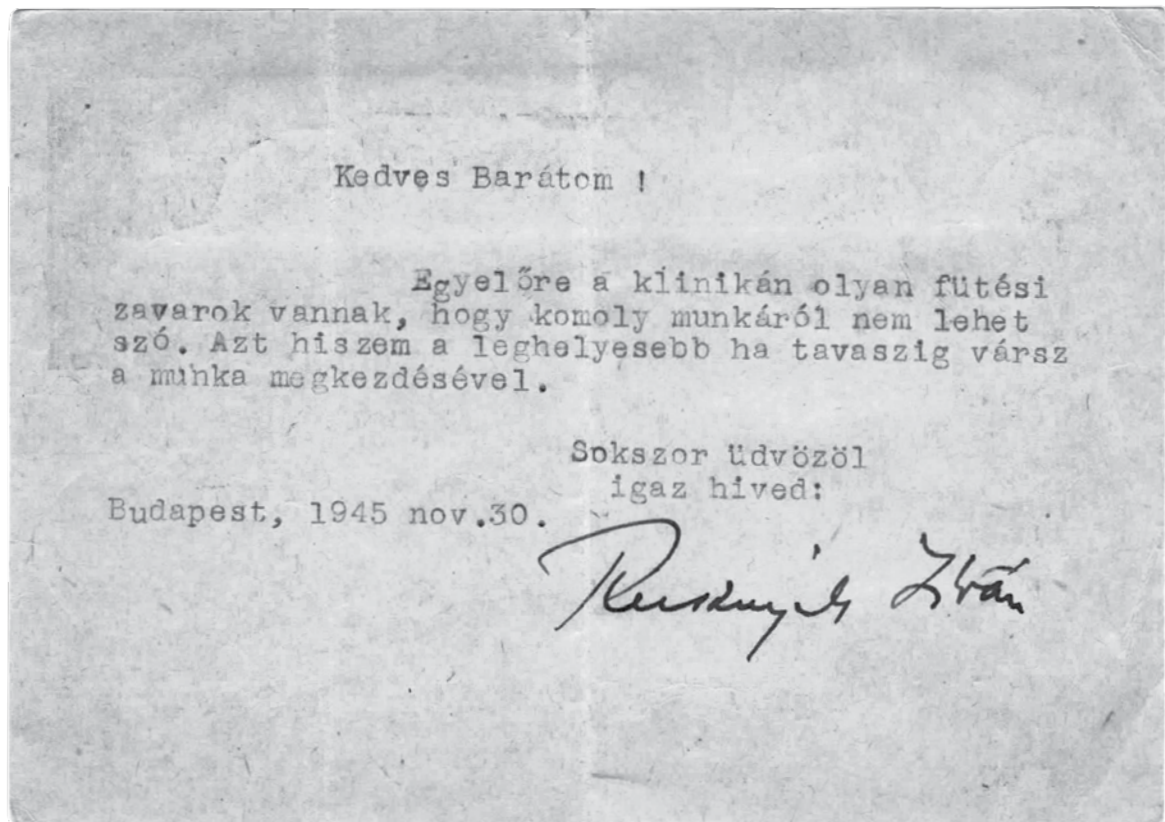
[kézzel aláírva] Rusznyák István”

Akkor még nem lehetett tudni, hogy a későbbiekben Rusznyák és Kelemen között komoly konfliktus következik be. Mindenesetre a szegedi belklinika 1931 és 1944 közötti igazgatója új fővárosi helyén örömmel veszi a frissen végzett Kelemen odakerülését.

II. SZEGED

14. | Rusznyák István levélje, 1945. november 30

Ugyanakkor Kelemen Endre 1945. november 21-én Szegeden tette le a hivatali esküt. Valami történt a novemberi napokban, aminek hatására most már véglegesen a szegedi egyetemen kezdett el dolgozni. Itt díjtalan gyakornok, majd díjas és végül 1950. augusztus 31-ig adjunktus. Föltüntetett lakhelye: Belgyógyászati Diagnosztikai Klinika.

Rusznayák professzor viszont újabb nyílt levelezőlapján (14. kép) nyájas hangon így ír: „Egyelőre a klinikán olyan fűtési viszonyok vannak, hogy komoly munkáról nem lehet szó. Azt hiszem a leghelyesebb ha tavaszig vársz a munka megkezdésével.

Budapest, 1945. nov. 30.

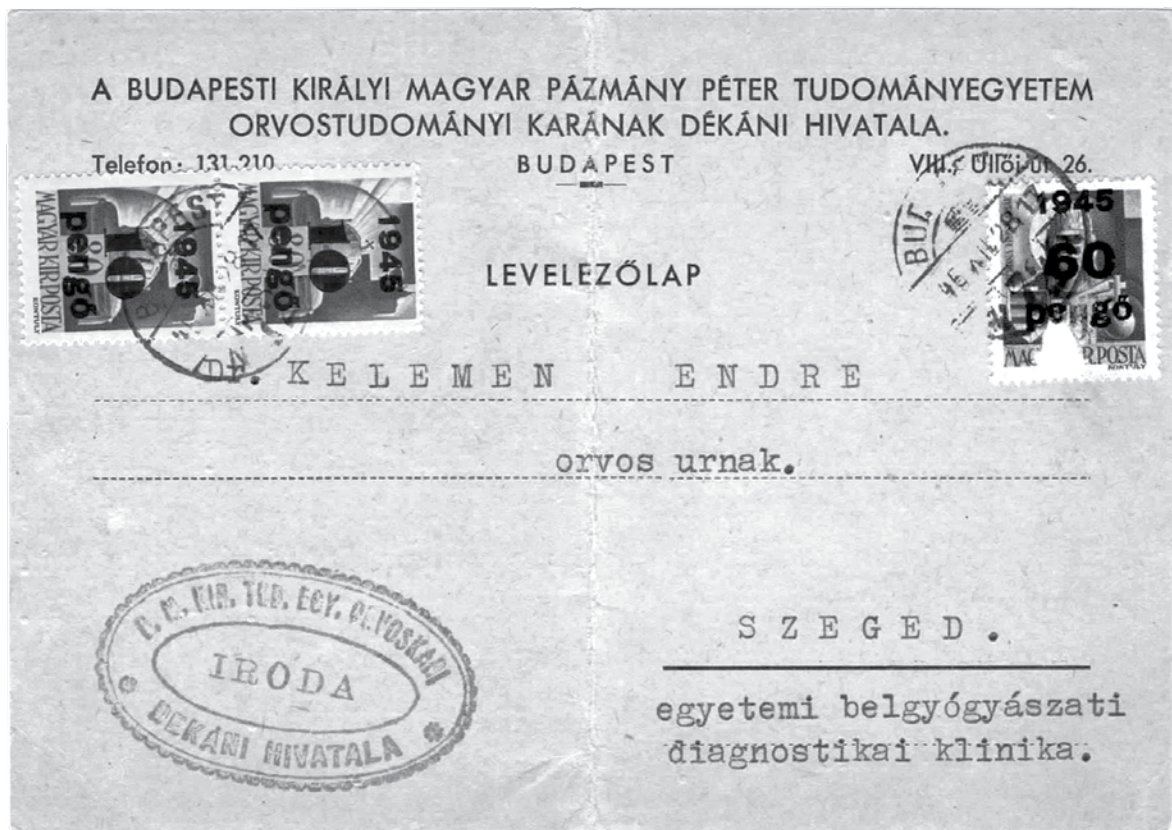
Sokszor üdvözöl igaz híved

[kézzel aláírva] Rusznayák István”

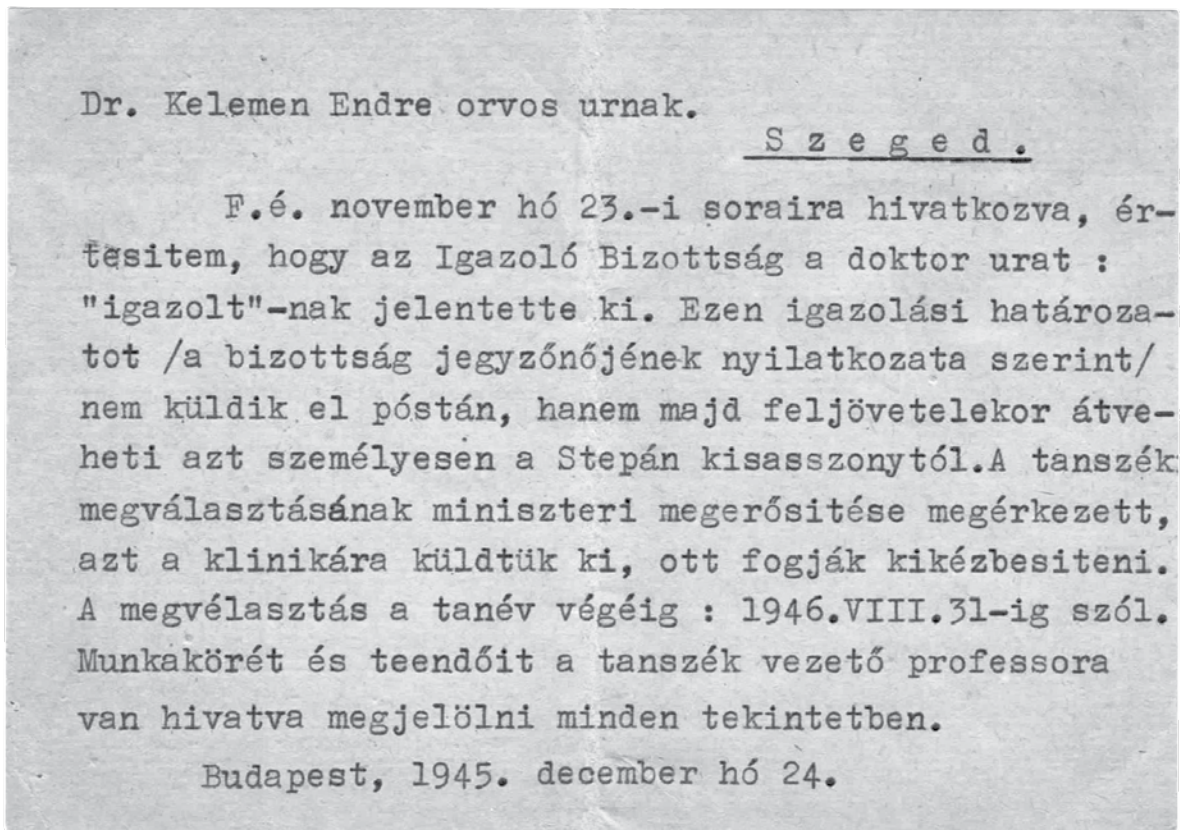
A Dékáni Hivatal azonban erről mit sem tudva, karácsony előestéjén Kelemen szegedi munkahelyére küldi az értesítést (amit a nyílt levelezőlap miatt mindenki elolvashatott), hogy egy évre egyértelműen megvan az állása Budapesten. (15. kép) Ténykérdés viszont, hogy Kelemen Endre Szegeden maradt.

Orvosi működésének szegedi megkezdésekor első egyetemi vezetője, mondhatjuk tanítómestere Purjesz Béla⁴ volt. Ő már 1930-ban, Jancsó Miklós halála után, mint annak hűséges adjunktusa, egy évig megbízott igazgatóként vezette a belgyógyászati klinikát. Majd Rusznayák István szegedi kinevezésekor, 1931-ben, a Purjesz számára újonnan létesített Belgyógyászati Diagnosztikai Klinika igazgatója lett, mint nyilvános rendes tanár. Ez az intézmény látta el a belgyógyászati propedeutika oktatását. 1944. június 28-án, az érdekükben írt mentesítési kérelmek ellenére a németek Rusznayákkal együtt Szegeden fölrakták a haláltáborokba induló vonatra. Végül belügyminiszteri intézkedésre Strasshofban mindkettőjüket kiemelték, és visszavitték Budapestre. Amikor a békeidő beálltával Purjesz Béla visszatért Szegedre, hozzáfogott a két belklinika működésének helyreállításához. Az 1944–45-ös tanévben egy ideig dékáni feladatokat is ellátott. 1945. szeptember 30-án, a Szegedi Tudományegyetem 1945–46. évi tanévét megnyitó ünnepi közgyűlésén Purjesz Béla professzort beiktatták a rektori tisztségbe. Érdemeinek elismeréseként 1946-ban a szegedi egyetem díszdoktorává avatták. Ennek ellenére Purjesz ellen – aki a fasizmus üldözöttje, aki a debreceni nemzetgyűlésben Szeged város képviselője – az új rendszer hangadói sajtótámadásokat indítottak.

Az 1946. november 11-i kari ülésen⁵ Jancsó tanár ismerteti a British Council 1946–47-es tanévre kiírt ösztöndíjpályázatának feltételeit, amelyet az Országos ösztöndíjtanács továbbított a Karnak.

15. | Dékáni Hivatal értesítése levlapon az állásáról, 1945. december 24.

Négy szabályszerűen felszerelt pályázat érkezett: Feuer György, Halmágyi Dénes,⁶ Kelemen Endré, Petri Gábor. Dr. Kelemen Endre a reumatologia és a vesepathologia körébe vágó vizsgálatait óhajtaná folytatni Angliában. Purjesz professzor szerint szorgalmas, becsületes, megbízható, kitűnő képzettségű orvos. Tanulmányait „Summa cum laude” jelzéssel végezte, és 1945-ben avattatott orvosdoktorrá. Önálló tudományos dolgozata még nincsen, „B” kategóriában való jelölését javasolja. Tehát egyévi klinikai működés után Kelemen Endre fő érdeklődési területe még nem a hematológia volt.

1947. augusztus 12-én Budapestről Hetényi Gézá⁷ nevezték ki a szegedi klinika igazgatójának. Ekkor még nem egyesítették a két klinikát. 1947–50 között Purjesz Béla Hetényi Gézával megosztva irányította a belgyógyászati intézetet. „Kettejük, valamint munkatársaik között súrlódásmentes, baráti viszony alakult ki. Ebben a legnagyobb szerepet a két professzor egymás iránti tisztelete játszotta. Ők alapozták meg az asszisztencia szakmai és baráti kapcsolatait, és mindez különösen szembetűnő volt a tudományos munkában.”⁸ Kelemen a Purjesz Béla vezette Belgyógyászati Diagnosztikai Klinikán maradt. A valóságos egyesítés 1950 elején következett be.

Több helyen úgy aposztrofálják, Kelemen Endre alapította meg a felszabadulás utáni első orvosi folyóiratot. Azért ez így túlzás, de jogosan büszke lehetett rá, hogy azokban az ínséges időkben, 26 éves kezdő orvosként nagy segítséget nyújthatott mesterének, Purjesz professzornak. A referáló folyóirat jellegű Orvostudományi Beszámoló I. évfolyam 1. száma 1947 májusában jelent meg. Főszerkesztője Purjesz Béla professzor. Rovatvezetők a szegedi orvoskar prominensei. A fő segítők: „A szerkesztésért felel: Takó József. ... A kiadásért felel: Kelemen Endre.”

Az aktuális tanrendből képet kaphatunk, kik működtek akkor a diagnosztikai klinikán.⁹ (16. kép)

BELGYÓGYÁSZATI ÉS BELGYÓGYÁSZATI DIAGNOSZTIKAI KLINIKA

(Móricz Zsigmond-rakpart 15., T 3-02)

Igazgató: dr. Purjesz Béla ny. r. tanár
klinikai főorvos: dr. Szenes Tibor magántanár
adjunktusok: dr. Hámori Artúr magántanár,
 dr. Benkó Sándor c. adjunktus
tanársegéd: dr. Karády István
magántanár díjas gyakornokok;
 dr. Borbola József, dr. Reinbold Alice,
 dr. Sarkady Adám, dr. Prónay Gábor
díjtalan gyakornok: dr. Forgács Pál
Intézeti tanár: dr. Berkesy László c. ny. rk. tanár
adjunktus: dr. Takó József
tanársegédek: dr. Böszörményi Márta,
 dr. Buday Margit
díjas gyakornokok: dr. Földes Pál c. tanársegéd,
 dr. Kelemen Endre, dr. Tényi Mária, dr. Rékási Béla
fizetéstelen tanársegédek: B. dr. Simon Irén,
 Sch. dr. Weinmann Mária, dr. Horváth Klára

Szegeden 1947. szeptember 22-én még mindig olyan papírt használtak, amin „M. kir. Horthy Miklós” szerepelt a fejlécben, de áthúzták, és Szegedire írták át. A 70/1947–48 O.K. iratban Kelemen Endre gyakornok urat értesítik, hogy a II. belgyógyászati tanszékre díjas gyakornokká egy évre újból megválasztották. Kézírással aláírta dr. Dávid Lajos dékán.

17. | Csoportkép Szegeden a Fogadalmi templom előtt. Balról a negyedik Kelemen Endre, keze Tényi Mária vállán nyugszik, majd Purjesz Béla. Az Akadémiai Kiadó jóvoltából

Első közleménye 1948-ban jelenik meg, mégpedig külföldi tudományos folyóiratban: *Levél a thiouracil fehérvérsejt szaporulatot előidéző hatásáról.* (18. kép) Volt bátorsága 27 évesen az esetészlelést megírni, és a megjelenés igazolja, hogy levele elküldését a klinika vezetése megengedte neki.

A róla szóló másodlagos leírásokban többnyire szerepel, hogy Kelemen Endre elnyerte a Lady Tata Memorial Trust ösztöndíját, de eredeti forrás sajnos sehol nem áll erről rendelkezésre, így csupán a laikus sajtó közlésére támaszkodhatunk. A szegedi napilap *Szegedi tudós kapta meg a fehérvérűség kutatására kiírt londoni pályázat ösztöndíját* alcímű cikkében¹⁰ írja, hogy „A szegedi diagnosztikai klinika egyik szobájában rokonszenves, 27 éves fiatalemberrel beszélgetünk: dr. Kelemen Endrével, akit most igen nagy kitüntető elismerés ért.” Az ünnepelt nem vonhatta ki magát a kor politikai követelményei alól, hiszen így nyilatkozott: „Első köszönetem a demokráciát illeti – mondja szerényen Kelemen doktor –, amelyben a háború utáni nehézségek közepette is alkalom volt, hogy komoly kutatómunkával foglalkozhassam. Működésem bizonyítéka annak, hogy a felszabadult Magyarországon megvannak a tudományos élet lehetőségei, amelyet most külföldön is elismertek. Remélem, hogy ezután a gazdasági helyzet javulásával még fokozottabban meglesznek. Köszönettel tartozom az orvos szakszervezetnek, hogy nagyban hozzájárult tudományos munkám sikeréhez, mikor támogatta az Orvostudományi Beszámoló című folyóiratot és megbízott annak további szerkesztésével. Munkámhoz Jancsó Miklós professzor hisztaminnal végzett nagyjelentőségű kutatásai nyújtották az alapot.”

Leucocytosis following Treatment with Thiouracil

SIR,—The toxicity of thiouracil has been much discussed in the past few years in English and American literature. There were some cases with agranulocytosis, but leucopenia was described as the usual reaction. In the case reported below—treated with methylthiouracil—a significant leucocytosis was observed with marked increase of lymphocytes.

Female, aged 37. Diagnosis—Graves-Basedow disease, cardiomyopathia compens. Basal metabolism rate +32%. White blood cell count 8,000.

The treatment was started with minimal dose. The total dose of 4 gr. (0.25 g.) was reached only on the 13th day. On that day the white cells—previously constant at 8,000 per c.mm. even on the 10th day of the treatment—were 15,000 in number. 1.25 gr. (81 mg.) was added during the following two days. The white cell count was still high, 16,500. Then treatment was stopped. Two days later the white cell count was 9,000 and this remained unchanged the following 6 days.

The differential count at the leucocytic state: neutrophil metamyelocytes, 2% ; band forms, 4% ; polymorphs, 36% (5,600 in absolute count) ; eosinophils, 12% (1,850) ; lymphocytes, 40.5% (6,200) ; prolymphocytes, 4% ; Gumprecht's shadows, 1% ; monocytes, 0.5%. Two days after treatment was stopped: neutrophil metamyelocytes, 0% ; band forms, 2% ; polymorphs, 59% ; eosinophils, 7% ; lymphocytes, 30% ; monocytes, 2%. Five days after this: neutrophil metamyelocytes, 1% ; band forms, 4% ; polymorphs, 57% ; eosinophils, 4% ; lymphocytes, 32% ; monocytes, 2%.

The bone marrow at the time of the above deviation was unchanged. Lymphoid cells were not increased. Subfebrility, tachycardia, and basal metabolism rate remained unchanged. The response to treatment was nil.

—I am, etc.,

Szeged, Hungary.

E. KELEMEN.

Kelemen Endre 1948. június 31-én lett belgyógyász szakorvos. Az előírt „Működési bizonyítvány” (19. kép)¹¹ márciusban készült el a Belgyógyászati Diagnosztikai Klinika fejlődés papírján. Purjesz professzor az egekbe magasztalta. Érdekes, hogy a klinikai munka előtt említi a jelölt „fáradhatatlan szorgalommal” végzett tudományos kutató munkáját. Az azért érdekes, hogy a klinikaigazgató írásba adta a „szükséges négy évi gyakorlati idő” megfelelő kitöltését, holott még három év sem telt el az orvosi diploma megszerzése óta. Ugyanezen a lelőhelyen megőrzésre került még egy „MŰKÖDÉSI BIZONYÍTVÁNY” (20. kép), amely pikáns részletet tár föl. Ezen a bizonyítványon egy az egyben a könyvünk 18. oldalán közölt, Treer igazgató aláírta sorok szerepelnek, csak most már az említett valódi igazgató, Szekeres Árpád kézaláírásával! Lévén, hogy az irat 3 Ft illeték lerovása mellett 1945-ös keltezésű, föltehető, hogy Kelemen dr. már 1945-ben beszerezte – az illegálisan aláíró Treer István igazolása mellett – a Szabados Árpád aláírású iratot is. De lehet, hogy mindez csak (az antedatálás módszerével) a szakvizsgához való benyújtás céljából 1948-ban történt meg? Hiába, az adminisztratív ügyek akkor sem oldódtak meg fényesen.

A Szakorvosképesítő Bizottságok Vizsgajegyzőkönyve¹² tanúsítja, hogy Kelemen Endre Belgyógyászatból Szegeden 1948. június 31-én kitűnő eredménnyel vizsgázott. Vizsgáztató Hetényi Géza. „Az előírt gyakorlati időt eltöltötte” rovat kitöltése: „1945. június 15–október 1-ig a szekszárdi kórház belgyógyászati osztályán, 1945. október 1-től a szegedi tudományegyetem belgyógyászati diagnosztikai Klinikáján dolgozik.” Aláírta, mint helyettes elnök Purjesz Béla és mint tag Kanyó Béla. A Szakorvosok Törzskönyvébe 140/1948. szám alatt bejegyeztetett.

1949. augusztus 6-án a British Medical Journalban lelhető rövid levele *Treatment of rheumatism with Cortisone* címmel, mint második jelentkezése a nemzetközi irodalomban. Kelemen bátorodik föl hívni mindenkinek a figyelmét, hogy az abban az évben megjelent közlemény „némi figyelmet érdemel”. A hamarosan Nobel-díjban részesülő Hench cikkeről van szó, melyben Kelemen magas dózisúnak és hosszantartónak tartja a rheumatoid arthritis sikeres corticosteroid kezelését. Harmadik közleménye esetismertetés¹³ Korpássy¹⁴ professzorral, a negyedik¹⁵ megjelent írása pedig bizonyíték arra, hogy már 1950 előtt részt vett állatkísérletekben.

1949. szeptember 30-ával a 65 éves Purjesz Bélát hirtelen nyugdíjazták, és ettől fogva, ha lépésenként is, de a két klinika egybeolvadt, s így lett Kelemen Endre Hetényi Géza professornak a közeli munkatársa.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM BELGYÓGYÁSZATI DIAGNOSTIKAI KLINIKÁJA

Igazgató: Dr. PURJESZ BELA egyet. ny. r. tanár, Szeged

Bizonyítvány.

Alulírott hivatalosan igazolom, hogy a vezetésem alatt álló klinikán kinevezett dr. Kelemen Endre, egyetemi díjas gyakornok a belbetegségek szakorvosi képzéséhez megkívánt gyakorlati időből hat hónapot fertőző osztályon töltött.

Szeged, 1948. március 27-én

Purjesz Béla
egyet. ny. r. tanár.

740
... /1945

MŰKÖDÉSI BIZONYÍTVÁNY

Alulírott, mint a Tolna megyei Horthy Miklós kórház megbízott igazgatója, bizonyítom, hogy Dr. K E L E M E N E N D R E orvos ur 1945. június hó 15.-től - október hó 1.-ig a kórház belgyógyászati osztályán, mint tiszteletdíjas orvos működött.

Nevezett ez en idő alatt példás szorgalmával, tudásával teljes elismerést és megbecsülés vívott ki magának úgy a főorvosi kar, mint a kórház egyéb alkalmazottjai részéről.

Szekszárd, 1945. szeptember 29.-én.

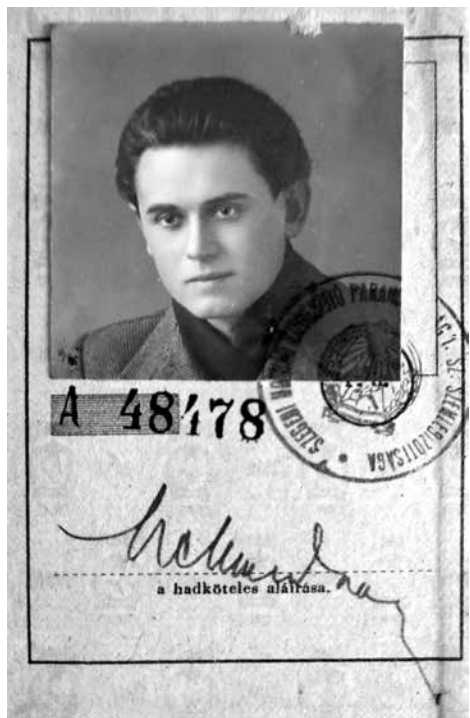

[Handwritten signature]
megb. kórházigazgató-főorvos.

Minden életrajzában az áll, hogy 1949-ben az Európai Nemzetközi Hematológiai Társaság vezetőségi tagjának választotta.

Magyarország 1949-ben lépett végleg a sztálini útra, amikor augusztus 20-án (a Szent Istváni államalapítás ünnepélyes „kikiiktatása” alkalmából) kihirdették a Magyar Népköztársaság alkotmányát. No, erre minden állami alkalmazottnak föl kellett esküdni. Kelemen Endre megőrizte a decemberi Esküokmányát (21. kép), amin az esküvevő az a Gellért Albert,¹⁶ aki még fontos szerepet fog játszani az életében.

A Lancet-ben először 1949-ben jelenik meg a neve, mégpedig kazuisztikával kapcsolatban.¹⁷

22. | Katonakönyve 1950-ből

1950 áprilisában az Egyetemi Tanácsban ismertetik Kelemen Endre kérelmét magántanári képesítés iránt.¹⁸ (23. kép) Érdekes az akkori szóhasználat: „szakképesítőzött”. Megjegyzésre érdemes, hogy az egyértelműen pozitív előterjesztés ellenére a 14 szavazóból csak 7-en éltek az „igen” szócskával. Az ügy folyamánként – igaz, majd egy évvel később – Kelemen 1951. április 13-án megtarthatta *Az idült leukaemiák pathogeneze* magántanári próbaelőadását. Ennek alapján az aktuális dékán, Huszák István, „Miniszter Asszony!” megszólítású levelében tanúsítja Ratkó Anna egészségügyi miniszternek, hogy „A próbaelőadást a Tanács túlnyomó szótöbbséggel elfogadta”, ezért kéri Kelemen Endre „A VÉRKÉPZŐ SZERVEK KÓRÉLETTANA” tárgykör magántanári képesítésének megerősítését.¹⁹

A belgyógyászati tanszék mellé 1950. szeptember 1-től 1951. augusztus 31-ig terjedő időtartamra adjunktusnak választották meg. „Örvendetes tudomásulvétel és miheztartás céljából értesítem...” – közli vele a hivatalos irat,²⁰ melyet Ivánovics György dékán írt alá. Még mindig csak egy évre kapnak állást és bizalmat az adott tisztségre megválasztott orvosok.

Kelemen Endre hagyatékában megtalálható Purjesz Béla 1951. március 24-én kézzel írott bizalmas, baráti hangvétellű levele is, melyben az akkor már nyugdíjban lévő professzor egy betegről számol be neki. Záró sora: „őszinte barátsággal üdvözlök Purjesz Béla”.

ESKÜOKMÁNY

Én Dr. Kelemen László esküszöm, hogy a Magyar Népköztársasághoz, annak népéhez és Alkotmányához hű leszek: az Alkotmányt és az alkotmányos jogszabályokat megtartom; a hivatali titkot megőrzöm; hivatali előjáróimnak engedelmekedem; hivatali kötelességemet pontosan, lelkiismeretesen és a nép érdekeinek szolgálatával teljesítem és minden igyekezetemmel azon leszek, hogy hivatali működésemmel a Magyar Népköztársaság megerősödését és fejlődését előmozdítsam.

Budapest, 1949 évi december hó 22 napján.

Eskütevő:

[Handwritten signature]

Eskütevő:

[Handwritten signature]

K i v o n a t

a Szegedi Orvostudományi Egyetem Tanácsának 1950. évi április hó 27-én tartott VIII. rendes ülésén felvett jegyzőkönyvből.

/: Kihagyva a kihagyandókat :/

3./ Dr. Kelemen Endre adjunktus kérése magántanári képesítése iránt.

Hetényi tanár ismerteti dr. Kelemen Endre belgyógyászati klinikai adjunktus kérését "A vérképző szervek kórélettana" című tárgykörből magántanárrá képesítése iránt. Nevezett 1945. óta teljesít szolgálatot a belgyógyászati klinikán és jelenleg a haematologiai kutató osztály és kutató laboratórium vezetője. Több külföldi tudományos ösztöndíjban részesült; 1948. évben szakképesítőzett "kitűnő" eredménnyel. Eddig 26 dolgozata jelent meg. Az oktatásban is értékes munkát végez.

Hetényi tanár véleménye szerint dr. Kelemen Endre eddigi működése biztosítékot nyújt arra, hogy tőle a továbbiakban is értékes tudományos munkásságot és szép eredményeket várhat a tudománykar.

Elnök folyamodó személyi minősültsége tekintetében titkos szavazást rendel el.

14 szavazásra jogosult kari tagtól beérkezett 14 szavazat, amelyek közül 7 az "igen", 4 a "nem" szócskát tartalmazta, míg 3 szavazólap üresen maradt.

Elnök kihirdeti a szavazás eredményét, mely szerint a Kar személyi tekintetben dr. Kelemen Endrét a magántanári képesítésre szótöbbséggel alkalmasnak minősítette. Tudományos munkásságának elbírálására a Kar Hetényi és Ivánovics tanárokból álló bizottságot küldi ki.

/: Kihagyva a kihagyandókat :/

960/1949-50. O. K. sz.

A kivonat hitelélül:

Szeged, 1951. évi május hó ³...-n.

Pilgic
előadó

Kissé más hangvételű levél érkezett 1951. május 23-án az MTA elnökétől. (24. kép) Rusznyák elnök személyes levele ugyan „Kedves Barátom!”-mal kezdődik, de utána igen csak kioktatja Kelemen az illő kommunista magatartásból. Vitriolos ökölvívó-hasonlatot használ, és igazságosnak tartja, hogy a megfelelő szervek Kelemen Endrét nem engedték ki a római kongresszusra, hiszen feltételezhető, hogy ott a nyugatiakkal való találkozás „nem a harc, hanem az előttük való hajbókolás jegyében zajlana le”.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA.

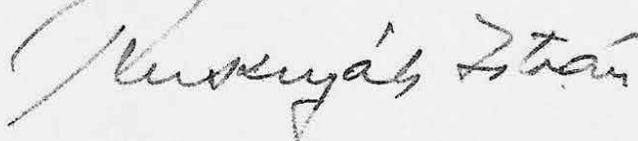
Budapest, 1951. május 23.

Dr. Kelemen Endre urnak,
adjunctus
S z e g e d .

Kedves Barátom!

Folyó hó 20.-án kelt levelekre válaszolva mindenekelőtt szeretném hangsúlyozni, hogy a Római Haematológiai Kongresszuson való részvételünk nem tőlem függ. Azt hiszem tisztában vagy azokkal a szempontokkal, amelyek az illetékeseket bizonyos megfontolásokra készítetik, ha tudósaink ugyyszólván kizárólag a nyugatot képviselő kongresszuson részt akarnak venni. - Leveledben hivatkozol arra, hogy ökölvívóinknak megengedték a Milanoba való kiutazást. Meg vagyok győződve arról ha te azért akarnál kiutazni Rómába, hogy egy-két amerikai haematológust orron vágjál, egészen más volna a helyzet mint így, amikor azt lehet feltételezni, hogy a nyugatiakkal való találkozás nem a harc, hanem az előttük való hajbókolás jegyében zajlana le.

Sokszor üdvözöl
igaz híved:

Dr. Rusznyák István
a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.

AZ ORVOSTUDOMÁNY KANDIDÁTUSA

A Tudományos Minősítő Bizottság felállításáról és a doktori fokozat bevezetéséről 1951-ben törvény²¹ rendelkezett, mely megszüntette az egyetemeken a tudományos minősítést. A törvény bevezetőjében ez olvasható:

„A tudományos utánpótlás tervszerű biztosításának első lépéseként a Szovjetunió élenjáró tudományos káderképzésének példájára a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. évi 44. sz. törvényerejű rendelete a kezdő kutatók részére bevezette a tudományok kandidátusa fokozatot. Ezen túlmenően azonban a Szovjetunió tapasztalatai alapján be kell vezetni a magasabb tudományos teljesítmények elismerésére a tudományok doktora tudományos fokozatot. Az eddigi (régii rendszerű doktori, magántanári) fokozatok nem segítik elő kellőképpen tudományos életünk általános színvonalának emelését és nem ösztönzik eléggé kutatóinkat fokozott tudományos munkára, valamint tudásuk növelésére.”

Íme, az előállt helyzet következményeiről az autentikus elemzés: „Ettől kezdve a régi címeket nem használhatták (egyetemi doktor, magántanár). A tvr. 7. §. (1) bekezdése azonban lehetőséget adott a címüktől megfosztott tudósoknak (egyetemi tanároknak, klinikai főorvosoknak, kutatóintézeti vezetőknek), hogy kérvényezzék eddigi munkásságuk felülvizsgálatát, annak a megállapítása céljából, hogy megkaphatják-e a kandidátusi ill. doktori fokozatot. A TMB első feladata ezeknek a kérvényeknek az elbírálása volt. Három ülésen (1952. júl. 14.; 1952. okt. 18.; 1952. dec. 31.) foglalkoztak ezzel és így 855-en kaptak fokozatot (kandidátusit vagy doktorit) addigi munkásságukra. A TMB üléseket az Akadémiai Értesítő 1952-es és 1953-as évfolyama közölte. Tehát, aki ekkor kapott fokozatot, nem írt disszertációt, így nem voltak opponensek.”²²

Az újrendszerű minősítettek közzététele: „A Tudományos Minősítő Bizottság az 1951. évi 26. számú törvényerejű rendelet értelmében folyó évi október hó 18-án tartott ülésén a következőket nyilvánította a tudományok doktorává, illetőleg kandidátusává.”²³ A fölso- roltak között található Kelemen Endre is, aki 315/1952 szám szerint lett az orvostudomány kandidátusa

Tehát Kelemen Endre hétvényi orvosi működés után annyira kiemelkedő volt – elsősorban Hetényi igazgató (és akadémikus) megítélése szerint –, hogy csak ő és Halmágyi Dénes lettek kandidátusok a klinikáról. A már nyugdíjba küldött volt rektor, Purjesz Béla, valamint Berkessy László (1897) és Benkő Sándor (1912) sem, valamint a Kelemennel azonos évben született Varró Vince sem (aki előbb jogi diplomát szerzett, és még csak négy éve működött orvosként).

Egyébként a szegedi klinikusok közül akkor Hattyas Dezső (sztomatológia) és Huszák István (ideg-elmegyógyászat) doktori, míg Batizfalvy János (szülész-nőgyógyász), Jáki Gyula (sebész), Láng Imre (sebész), Kukán Ferenc (szemész), Waltner Károly (gyermekgyógyász), Czonicz Gábor (belgyógyász), Petri Gábor (sebész), Rávnay Tamás (bőrgyógyász), valamint Karády István, aki ekkor már nem volt klinikus – kandidátusi címet kapott. Ekkor lettek kandidátusok a későbbi budapesti főnökei, Mosonyi László és Magyar Imre is.

1954. III. 20.: Hetényi személyes hangvételű levelezőlapja Moszkvából. „Sok intézetet látogattam meg, de jutott idő operára, hangversenyre, képtárra is. Szívvelyes üdvözlettel Hetényi Géza.” (25. kép)

*

25. | Hetényi Géza képeslapja Kelemen Endrének, 1954. márciusa

LEVÉL AZ MTA ELNÖKÉNEK

Kizárólag a tisztelt olvasók érdekében, önkényes szerzői döntés következtében, itt fölfüggesztem az orvostörténeti munkák szokásos, következetes kronologikus tárgyalásmódját. A Rákosi-rendszer idejében járunk, Kelemen Endre 34 éves, képességei, szorgalma és orvosi, kutatói elhivatottsága alapján szakmai karrierje a nehéz idők ellenére fényesen alakul. Bár be van zárva a vasfüggöny mögé, az igen nehezen megszerezhető könyvek és folyóiratok segítségével mégis tájékozott, hogy a nyugati világban hol tartanak a klinikai és főleg tudományos kérdésekben, elsősorban az őt leginkább érdeklő hematológia területén. Fogalma sem lehetett róla, hogy a szinte kizárólag az orvosi pályának szentelt élete hamarosan kettétörik. Mert megcáfolta Hollán Zsuzsa²⁴ kísérleteinek eredményeit, és ezért az Akadémia elnökével, Rusznyák Istvánnal összeütközésbe került, majd az 1956. októberi forradalomban történt őszinte és lelkes szerepvállalása egész további életének minden napjára rá fogja nyomni a bélyegét.

Ezért történt a szerzői választás, hogy az összekuszálódott további események időrendi követése előtt ismerje meg az olvasó ezt az egyfajta összefoglalást magától Kelemen Endrétől, amit a rendszerváltozás után, mintegy rehabilitációként kapott fölkérésre, hosszú levelében kifejtett, elmesélt.²⁵ Ennek ismeretében a továbbiak sokkal érthetőbbek lesznek. A faksimilében teljes terjedelmében közzétett levél szövege maga helyett beszél. Kelemen professzor őszinte és kendőzetlen véleménye komoly kritikája a hazai tudományos életnek.

Megjegyezhető, hogy a másik dokumentálható alkalom, ahol részletesen szólt az őt ért negatív megkülönböztetésekről – a vele készült, róla szóló és későbbiekben ismertetésre kerülő televíziós riportfilm.

"Lehettem volna oktató,
Nem ily töltőtollkoptató
Szegény
Legény,
De nem lettem, mert
Szegeden
Eltanácsolt az egyetem
Fura
Ura"

Tisztelt Elnök Ur,

Alulírott, az Osztályelnökség intenciójára, tisztelettel benyújtom néhány olyan történet rövid leírását, melyek szakmai munkámat és lehetőségeimet az elmúlt néhány évtized folyamán indokolatlanul gátolták.

1956 őszén a Szegedi Orvostudományi Egyetem un. Forradalmi Bizottságának alelnökévé választottak. Ezt követően a Kar Dékánja -- aki fenti Bizottság aktív tagja volt és a Bizottság minden ténykedésével egyetértett -- fegyelmi eljárást indított ellenem. Jóllehet a Kari Tanács semmiféle konkrét vádat nem emelt, az egyetem párttitkára követelte az egyetemről való kizárásomat. Közben törvénytelen uton átmenetileg az ottani Csillag-börtönbe kerültem. Szabadonbocsátásom rendkívüli tanácsülés határozott közbelépésének volt köszönhető.

A forradalom előtt néhány hónappal nem kívánt ellentétbe kerültem Rusznyák István elnök urral. Az ő akkori aspiránsa, Hollán Zsuzsa, értekezést nyújtott be, melynek alapmegállapítása az volt, hogy patkányok alsóvégtagjának főidegét átvágva súlyos vérszegénység, un. neuroresectiós anaemia keletkezik. Az értekezés meglehetősen elmarasztalta a dialektikus materializmust tekintetbe nem vevő nyugati orvostudományt, mert az a vérképzés szerveinek tanulmányozása közben éppen a vezető szerepet játszó nervizmus jelentőségét nem ismerte fel. Ez az értekezés két héttel un. védeése előtt, bírálatra

AKADÉMIAI
LEVÉLTÁR

hozzám került. Az ideológiailag alátámasztott vizsgálatsorozat alapvetően elfogadhatatlannak tűnt. Ezért a kísérleteket meg kívántuk ismételni. Feltételezésem az volt, hogy neuroresectiós anaemia nem létezik : a budapesti klinikán végzett kísérletek azon egyszerű okból vezettek súlyos anaemiához, mivel a patkányok denervált végtagjukat folyamatosan rágták, ami egy-két hét alatt jelentős vérvesztéshez vezetett. Ennek alapján mi, az ideg átvágása után a patkányokat lazán gipsz-korsettbe helyeztük : ez semmiben nem gátolta azokat, viszont denervált lábukhoz nem férhettek hozzá. Az állatok közül egyetlenegyem sem fejlődött még kismértékű anaemia sem. Bár akkori professzorom eredményeink független közlését javasolta, magam azt a megoldást választottam, hogy a részletes jegyzőkönyveket elküldtem Rusznyák professzornak. Egyidőben javasoltam, hogy a kísérleteket harmadik intézetben, semleges szakértők ismételjék meg. Rusznyák professzor ur ezt szükségtelennek tartotta, a mi kísérleteinket pedig elvetette. Az említett neuroresectiós anaemia mechanizmusának vizsgálatát illusztris szakemberek bevonásával kiterjesztette, s arról további sorozatközlemények jelentek meg mind angol nyelven, mind magyarul. Ezeket a közleményeket az az esemény sem befolyásolta, hogy közben a nemzetközi haematológia legfontosabb szaklapjában részletes adatok jelentek meg a leírt neuroresectiós anaemia létezésének utánvizsgálatáról, s a közlemény egyértelműen ki nyilvánította, hogy neuroresectiós anaemia nem létezik. Megemlítették, hogy nehezen elképzelhető számukra, hogy ezt az egyszerű lehetőséget kutató laboratóriumban hogy nem vették észre, s konkrét radioizotop-számadatokkal bizonyították, hogy az állatok saját vérüket nyelik le. Ezután Rusznyák professzor ur ugy foglalt állást, hogy Sztálin elvtárs nyomdokain kell járunk, aki azt mondta, hogy ha az imperialisták valamilyen ténykedésünkben támadnak vagy cáfolnak bennünket, ennek örülnünk kell, s magunkbaszállni csak akkor kell, ha dicsérnek bennünket vagy egyetértenek velünk, mert akkor bizonyára hibát követtünk el, s azt akarják, hogy a hibában megmaradjunk.

AKADÉMIAI
LEVÉLTÁR

Későbbiekben az értekezést benyújtó kutatónő a szakma vezető központi intézetének főigazgatója lett, majd az MSZMP Központi Bizottságába került. További intézkedéseit ilyen vonatkozású kapcsolatai alapján tette és tehette, elsősorban Aczél György ur áldozatkész támogatásával.

A főigazgatónő lelkes támogatói közé tartozott a későbbiekben ugyancsak a központi intézetben működő Simonovits István dr.

Ilyen felállás mellett lehetőségeim szűk határok közé szorultak. Mind az Orvostovábbképző Intézetben, mind a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen a vezető párttitkárok közölték velem, hogy hiába állítom én azt, hogy a rám vonatkozó szegedi eredeti okmány állításai szinte kivétel nélkül légből kapottak, s azokat egyetlen tanu sem igazolta, ők a rendelkezésükre bocsátott papírhoz tartják magukat, s ha én azt állítom, hogy az adatok hamisak hozzak egy ilyen értelmű nyilatkozatot azoktól, akik az eredeti okmányt aláírták. Nem minősített naivitással ezt megkíséreltem, tekintettel arra, hogy a szegedi orvosegyetem rektora akkor, sok éves barátom, Petri Gábor volt. Intézkedése eredménytelennek mutatkozott, míg végül kiereszkolt egy átiratot, amelyben közel két oldalon át rám vonatkozó dicséreteket írnak, de az előző írásról nem tesznek említést. Ezután a párttitkár közölte velem, hogy az írás semmin nem változtat, mert az előző írás hamis voltáról nincs benne említés. Oktatástól eltiltottak.

Pályáztam egyetemi katedrára : öt pályázó volt, azok közül négynek pályázata a Kar elé került, az én pályázatomat nem terjesztették a Kar elé azzal az indoklással, hogy tekintettel arra, hogy a pályázó évek óta nem vesz részt egyetemi oktatásban, pályázata érdemben nem tárgyalható.

Külföldi kongresszusokon történő részvételi kérelmemet sorozatosan utasították vissza, s amikor a Magyar Haematológiai Társaságban azt a javaslatot tettem, hogy a minden nagyobb nemzetközi haematológiai kongresszuson államköltségen résztvevő

AKADÉMIAI
LEVÉLTÁR

azonos kiküldött mellett minden második évben, változtatva, egyszer-egyszer más személy is utazhasson, Simonovits István azt válaszolta, hogy erre nincs mód. Közel ötven éves pályafutásom alatt egyszer fordult elő, hogy külföldi kongresszusra kiküldtek volna, de a megvalósulás előtt a minisztérium ezt is törölte.

A szakmának hosszú évek óta létezett un. országos szakmai bizottsága, melynek tudtommal tizenkét tagja volt. A tizenkét hazai haematologus közé magam nem kerültem.

Az 1982-ben Magyarországon tartott Haematologiai Világkongresszusnak, papíron alelnöke voltam, azonban a nyilvános eseményekből ismételten és elképesztően kizártak. A rádióknak és televízióknak megtiltották, hogy velem beszéljenek.

1984-ben a médiák nagy ünneplése mellett napokon át foglalkozott a sajtó a ~~Velső sikeres hazai csontvelőátültetéssel~~. ^{Hollán professzornő vezetésével végezték!} A beteg, akit a kimagasló teljesítmény felhasznált, két héttel később már nem élt. Amikor név említése nélkül közölni kívántam, hogy klinikánkon már tíz évvel azelőtt történt csontvelőátültetés, melynek összes adatait szakfolyóiratban nyilvánosságra hoztuk, sem a sajtó nem fogadott el helyesbitést, sem egyetemi feletteseim nem voltak hajlandók aláírni azt a rövid mondatot, hogy eredményes átültetést a klinikán már ismételten végeztünk. Amikor a rádió egyik riportere erről tudomást szerzett, néhány perces beszélgetést vett fel velem. Hollán professzornő a Központi Bizottság **közbetalépését** igénybevéve a hangszalag lejátszását letiltatta, munkatársnője, Poros Anna pedig a riporternak fenyegető levelet irt.

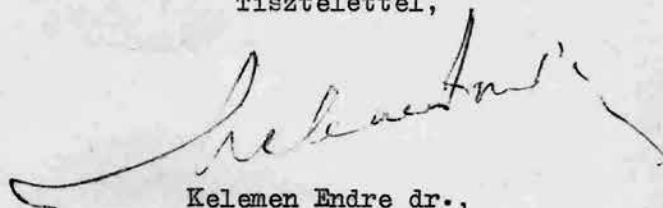
További felsorolást mellőzök : egyedül azt fűzöm hozzá, hogy olyan történetekre vonatkoznak, melyekről tudomást szerezhettem.

Megaláztatások sorát hagytam említés nélkül, s talán fel kellene ajánlanom, hogy további adatokkal a klinikán rendelkezésre állok vagy kérdésekre válaszolok. Sajnos, a klinikán nem rendelkezem olyan szobával, ahol vendéget adequat módon fogadhatnék. Így azzal fejezem be, hogy biztató megelégedésemre

AKADÉMIA
LEVÉLTÁR

szolgál -- s ez talán sokakra másokra is vonatkozhat --
hogyan az Akadémia elmúlt évtizedeinek történetében -- úgy
tűnik -- először fordul elő, hogy ilyen értelemben meg-
kérdésnek valakit, aki sem fenti adatok felfedése, sem
saját bármilyen jellegű támogatása érdekében senkihez nem
fordult. Megvalósult tehát az az óhajtott állapot, hogy
az Akadémia vezetése receptorral rendelkezik.

Tisztelettel,

Kelemen Endre dr.,
az orvostudományok doktora,
klinikai tudományos tanácsadó,
Semmelweis Orvostudományi Egyetem
I.sz. Belgyógyászati Klinika,
Korányi Sándor u. 2/A
Budapest, 1083

1990 október 31.

AKADÉMIAI
LEVÉLTÁR

A HOLLÁN-AFFÉR

„A forradalom előtt néhány hónappal nem kívánt ellentétbe kerültem Rusznyák István elnök úrral” – olvasható a fenti levélben. Hollán Zsuzsa inkriminált kandidátusi értekezéséről van szó, illetve Kelemen Endrének az általa megismételt kísérletek alapján tett cáfolatáról. A szakmai körökben mindenki által ismert legendáról tehát írásban csak ekkor, 1990-ben lehetett először olvasni. Kelemen azt is írja, hogy a nyilvános védés előtt két héttel a disszertáció „bírálatra hozzám került”. Nyilvánvalóan, az értekezés nem opponensi feladatra került hozzá két héttel az ülés előtt. Mint a levélből kiderült, a bíráló bizottság tagjaként kapott meghívást a nyilvános védésre.

Az értekezés körüli minden kérdésre egyértelmű választ kaphattunk Hollán Zsuzsának az MTA Levéltárban hiánytalanul megőrzött TMB dossziéja²⁶ átvizsgálása révén. Maga az értekezés és körülményei, a 66 évvel ezelőtti, a kommunista párt befolyásolása alatt álló tudományos élet hűségese tükrét adják.

Hollán Zsuzsa belgyógyászati működés után 1951-től kezdte el a kóréletteni aspirantúrát, és 1954-től már a KOKI-ban dolgozott. A főnöke mindenütt Rusznyák István volt, aki 1946-tól igazgatta a nevezett belklinikát, 1954-től egyúttal a KOKI igazgatója és 1949-től 21 éven át az MTA elnöke, de személyesen ő volt Hollán aspiránsvezetője is.

Hollán Zsuzsa kandidátusi dossziéja példamutató rendben őrizte meg az aspiráns több évre szóló terveit, kutatási menetrendjét.

Dr. Révész Györgyné Dr. Hollán Zsuzsa aláírással már 1951. VIII. 28-án, első teendői között jelentette az Aspirantúra Bizottságnak, hogy részletezve milyen pártmunkát és tömegszervezeti munkát végzett (népnevelés, röpgyűlések, tanulókörök tartása, pártnap előadás stb.). Természetesen vizsgázott „dialektikus és történelmi materializmusból” is. 1952-ben az egyik elővizsgáját a Hetényi, Issekutz,²⁷ Donhoffer²⁸ bizottság előtt tette le, ahol a vérképzőrendszer kórtanából és a nagy agy fiziológiájából kérdezték, s az egyik kérdése „Pavlov első és második jelzőrendszere” volt. Már formálódtak a dolgok. Mára már több mint szárazoztató megtekinteni, hogy Hollán, a kóréletteni tudományos aspiráns, 1953. VIII. 25-i kérelme szerint mire költötte az 500 Ft-os könyvsegélyt, melyet Rusznyák, mint aspiránsvezető láttamozott is. A művek szerzői között Liszenko és Micsurin mellett Lenin, Sztálin és Mao-Ce-Tung is jelen van. Közben a Rusznyáknál vele együtt aspiráns Stark Ervinnel elérték az 1000 Ft-os fizetésük 1500 Ft-ra emelését.

A zökkenőmentes kutatói időszak után a TMB 1955. november 25-én kérte föl *A vérsejtrendszer idegrendszeri szabályozása* kétkötetes értekezés bírálójának Haranghy László

patológus akademikust és Barta Imrét, aki akkor kórházigazgató volt Mohácson. A nyilvános védés napját 1956. március 16-ára tűzték ki. Helyszín a budapesti I. Belgyógyászati Klinika volt. A bíráló bizottság elnöki tisztjét Farádi László orvosezredes, kandidátus, a titkárit Mosonyi László látta el. A bizottsági tagok: Sós József kórélettanász professzor, Lénárt György gyermekgyógyász és Kelemen Endre voltak. Hollán Zsuzsa a kísérleteit 211 fehér patkányon, 6 nyúlön és 6 kutyán végezte el. A disszertáció 380 oldalt tett ki. A jelölt ismertette a 11 gépelt oldalt kitevő téziseit. Az opponensi vélemények elhangzása után a hallgatóság soraiból Kellner Béla patológus és Ángyán András tett föl kérdést. Utóbbi mondata így hangzott: „Nem ismerem a disszertációt, de úgy látom, hogy ezen a téren a disszertáció nem jutott végleges konklúzióra.” Viszont a bizottság határozatában az szerepel, hogy „egyhangúlag” javasolja a fokozat elnyerését.

Mindezt Kelemen Endrének végig kellett hallgatnia, de fenntartásai az értekezésen nem kerültek szóba. Úgy tűnik, az értekezés tudománytalanságáról szóló állításait csak a színpalak mögött tette meg, mindenesetre összetűzésbe került a nagy hatalmú Rusznyák Istvánal, aki még tizenegy évvel azelőtt a II. Belgyógyászati Klinikán igyekezett neki munkahelyet biztosítani.

Kelemen megismételt vizsgálatai és a rá jellemző szenvedélyes vita mind igaz lehet, de biztosra vehető, hogy ezek nem történhettek meg a nyilvános vita előtt. Lehetséges, hogy már a nyilvános védés előtt „hírből” ismerte a neuroresectiós anémiára vonatkozó állításokat, és már akkor elvégezte volna a kísérleteket, csak az eredményüket nem közölte a nyilvánossággal? De az is lehet, hogy csak Hollán kandidátussá válása után végezte el a kísérleteket? Eddig a kérdést nem lehetett eldönteni, mert a kísérleti dokumentumoknak, vagy erről szóló állításnak senki nem tudott a nyomára bukkanni, igaz nem is nagyon keresték.

Most, ha nem is a kísérleteket bemutató dokumentumok megtalálásával, de sikerült a kérdést eldönteni. Az MTA Elnöki iktatókönyvében²⁹ 1956. IV. 18-án található a 349. számú bejegyzés: Kelemen Endrétől, Szegedről levelet iktattak Rusznyák István elnök számára, melynek tartalmát nagy szerencsére, kordokumentumként kézírásos bejegyzés rögzíti: „Hollán Zsuzsa disszertációjában kimutatott eredményekkel nem minden esetben ért egyet.” (26. kép) Az iktatókönyv a válasz időpontját is megőrizte: V. 9-e. Sajnos azonban – az Akadémiai Levéltár igazgatójának személyes közlése szerint – sem maga a beérkezett, sem az elküldött levél nincs a megőrzött iratok között. Az iktatókönyvben az utolsó oszlopban szerepel az a szám, amelyik mutatja, hogy melyik iratgyűjtőben található az adott anyag. A Kelemen-levél érkezésénél, illetve megválaszolásánál vízszintes vonal jelzi,

hogyan nem került megőrzésre. Az autentikus levéltári tájékoztatás szerint ebből a tényből nem lehet megtudni, hogy a leveleket már 1956-ban kiemelték a megőrzendőkhöz, vagy csak az 1970-es években sorra került elnöki iratok rendezésekor távolították el. Sajnos, így Kelemen Endre megismételt kísérleteinek pontos, számszerű eredményeire továbbra sem derült fény. Egyébként Ruzsnyák elnök e tárgyban írt válaszlevelét Kelemen Endre nem őrizte meg, hiszen nem található az írásbeli hagyatékában. Kelemen Endre beszámolója a megismételt kísérletről a 41. és 170. oldalakon olvasható.

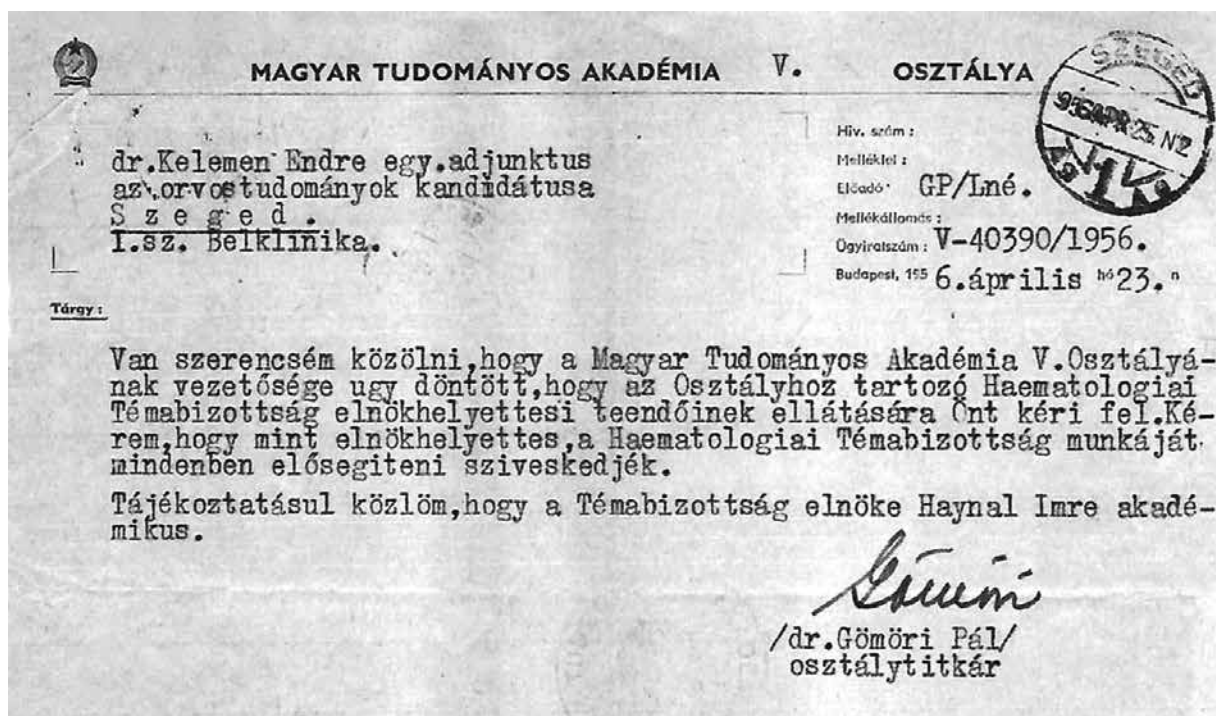
Előszám 346			Zsuzsa 1957. 58 évi programjának vetés tervezete
utószám iv. 18	Külgymintatár		
Előszám 347			Magy-Bpest tartomány legirányításán d: 125000 munkák tárgyban expedíciójával
utószám iv. 18	MVVM Hadművelési Csoportjában		
Előszám 348			Magyarország nyerésén Szegedi kassza
utószám iv. 18	Orbán László		
Előszám 349			Hollán Zsuzsa disszer- tációjában kimutatott eredményekről minden esetben
utószám iv. 18	Kelemen Endre dr. Szeged minden		

26. | MTA Elnöki iktatókönyv, 1956

R. Hollán Zsuzsa az orvostudományok kandidátusa majd 1957-ben jelenteti meg az MTA Biológiai és Orvosi Tudományok Osztályának közleményeként *Az idegsejtek anaemia* című munkáját.³⁰ Hét oldalon át foglalja össze munkásságát e témában. A szöveges részben fölso-
rolt kísérleteiből megingás nélkül vonja le következtetéseit, a világirodalomban nem talált
ellenvéleményt. Az irodalomjegyzékben az 1956-ban megvédett disszertációja előtti idő-
szakból egyetlen saját közleményt sem idéz.

Hollán Zsuzsa egyébként majd még egyszer megjelenik Kelemen életében, hasonlóan
kellemetlen ügyben.

Igen érdekes az 1956. április 23-i keltezésű levél (27. kép), amelyet Gömöri Pál, mint az
MTA Orvosi osztály titkára írt alá. Bár nincs adatunk a hátérben rejlő okokra, de nem nehéz

27. | Felkérés az MTA Haematológiai Témabizottság elnökhelyettesének

kitalálni, hogy Hollán kandidátusi védésével lehet kapcsolatos. Ez (talán) kibékítő gesztusnak szánt ajánlat Kelemen Endre felé, amikor az V. Osztály Haematológiai Témabizottsága elnökhelyettesi teendőinek ellátására kérték föl.

BOTRÁNY

De közben Szegeden is zajlottak események. 1956. május 9. (szerda) de. 9 órakor Szegedi Orvostudományi Egyetem Tanácsa I. rendkívüli ülésén³¹ elnököl dr. Kukán Ferenc³² egyetemi tanár, dékán. Elnöklő dékán az alábbi bejelentést teszi:

„Tisztelt Tanácsülés!

Az egyetemi Párt VB. továbbá a dékáni apparátus [sic!] az elmúlt időben a tanszemélyzet köréből több olyan megnyilatkozásról értesült, amelyek alkalmasak arra, hogy a tanszékvezetők tekintélyt lejárassák, az intézetek és klinikák között szükséges jó viszonyt megromsítsák, a betegekben bizalmatlanságot keltsenek egyetemi intézményeinkkel szemben.

Mind a Pártnak, mint az állami vezetésnek az a benyomása, hogy a tanszékvezetők közül néhányan nem minden esetben és nem kellő határozottsággal léptek fel az ilyesfajta megnyilatkozások ellen.

Tájékoztatásul közlöm, hogy a közelmúltban az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet szegedi tudományos Csoportjában elhangzott egyik előadás körülményeivel kapcsolatban Kelemen Endre és Halmágyi Dénes adjunktusok, az orvostudományok kandidátusai ahelyett, hogy kritikájukkal, vélt sérelmükkel az illetékes Párt-, szakszervezeti- vagy állami fórumhoz fordultak volna, az I. Belklinika tanszemélyzetét a tudományos csoport üléseinek bojkottjára igyekeztek megnyerni, a tanszemélyzet tagjai előtt teljesen alaptalanul, a legsúlyosabban elítélendő módon nyilatkoztak más intézetek professzorairól.

Mindennek városszerte kellemetlen visszhangja támadt.

A Párt megbízásából egy bizottság vizsgálta az eset körülményeit, magam pedig a szükséghez mérten tájékoztam. Tekintettel arra, hogy ez a jelenség egyetemünkön sajnos nem tekinthető elszigeteltnek, eltekintettem az állami fegyelmi elrendelésétől, annak ellenére, hogy magatartásuk már ismételten kifogásolható volt.

A Pártvégrehajtóbizottság és a Dékán ki fogja fejezni rosszalását [sic!] Kelemen és Halmágyi adjunktusoknak azzal, hogy az ilyen magatartás után természetesen jóideig nem számíthatnak az egyetem részéről kedvezményre.

Javasolom, hogy az egyetem kollektív munkájának annyira ártó jelenségek kiküszöbölését a Tanács tagjai tartsák fontos feladatuknak.

Hetényi tanár leszögezi, hogy saját személyében túlzottan szigorúnak tartja a Pártbizottság és a Dékán határozatát. Tény, hogy a két adjunktus tett meggondolatlan kijelentéseket, amiért helyesnek tartaná, hogy a dékán rosszalását [sic!] fejezze ki, de az ismertetett büntetést túlzottnak tartja.

Jancsó tanár hozzászólásában kifejti, hogy van az egyetemen jó néhány olyan adjunktus, akit a tudományos munka egyáltalán nem érdekel s ezzel kapcsolatban észrevétel még egy alkalommal sem hangzott el tanácsuléseken. Ugyanakkor itt van ez a két adjunktus, akiről általános vélemény az, hogy komoly és elismerésreméltó tudományos munkásságot fejt ki, mindkettő egész baráti köre olyan, hogy állandóan beszélnek és foglalkoznak a tudománnyal, akik figyelemmel kísérik, hogy a tudományos életben mi történik, egy-egy kongresszusi előadás komoly kritikát vált ki belőlük s akkor éppen ezeket – véleménye szerint meggondolatlan kijelentésekért – büntetjük. Sajnálkozását fejezi ki a felett, hogy ezeket ilyen súlyos megrovás érte, annál is inkább, mert többé kevésbé [sic!] minden fiatal ember beleesik abba a hibába, hogy meggondolatlan kijelentéseket tesz. A maga részéről is túlzottnak tartja a határozatot és úgy véli, hogy nem oda talál ez a csapás, ahová szánva van.

Petri tanár csatlakozva Jancsó tanár hozzászólásához úgy véli, hogy maga az ügy, ami miatt kirobbant az egész dolog, sajnálatos félreértés és talán túlértékelt valami.

Nem vitás, hogy valóban meg kell szüntetni a felelőtlen kijelentéseket, azonban ebben az esetben megfontolandónak tartaná, hogy éppen azokkal szemben alkalmazzuk ezt a szigorú, akiknek a tudományos életben elismerésreméltó szerepük van.

Szilárd párttitkár előadja, miért került sor arra, hogy a mai tanácsülésen a Part és a Dékán egyetértése alapján megszületett állásfoglalásról tájékoztassa a Tanácsot. Abból indul ki, hogy a felolvasott anyagot túl erősnek minősítő vélemények azzal indokolják álláspontjukat, hogy az egyetemen ilyen jelenségek máshol és más személyében is előfordulnak és az említett két adjunktus nem érdemli meg ezt az erős bírálatot kiváló tudományos munkájukat tekintve. Azután, hogy a klinikák orvosai és a város orvostársadalmának legkülönbözőbb részéről érkeztek olyan jelzések, amelyek ezeket a megnyilvánulásokat kifogásolták, hogy az egyetem professzori karának nem egy tagja személyes beszélgetésben elmondta, hogy mélyen megsértve érezte magát a felelőtlen kijelentések miatt, több kárt okozott volna szemet hunyni a dolgok felett, gínt feltárni azokat. Úgy véli, hogy komoly kielégületlenséget okozott volna a dolgok elhallgatása. A két adjunktus személyének kiemelését az is indokoltá teszi, hogy más kifogás is merült fel már velük szemben működésük alatti évek óta. Már maga az a tény is súlyosan elítélendő, hogy olyan akciót kívántak szervezni, ami az egyetem kollektív életével nem egyeztethető össze, bojkottot igyekeztek szervezni, nemcsak az I. Belklinika vonatkozásában, hanem más intézetekben is. Hogy ez nem sikerült, az elsősorban Hetényi professzornak köszönhető. Azonban a kísérlet is elítélendő és az csak szerencse, hogy a kísérletet a teljes végrehajtás nem tudta követni. Azzal mindannyian tisztában vannak, hogy az egyetem két kiváló tudományos értékéről van szó, azonban úgy véli, hogy ez ilyen értelemben nem lehet enyhítő körülmény, sőt még inkább olyan magatartást kívánunk tőlük, ami felelősségteljes, hiszen magatartásuk nem marad hatás nélkül a hallgatóság körében sem. Mindezeket összevetve úgy gondoljuk, hogy kötelessége és meggyőződése azt diktálja, hogy ebből a szemszögből kérje kezelni az itt ismertetett anyagot és kérje a Tanács minden egyes tagjának segítségét az abban vázolt helytelen magatartások letöréséhez. Végül még egy megjegyzése van, éspedig azzal kapcsolatban, hogy nem lépünk fel azokkal az idősebb asszisztensekkel szemben, akik nem végeznek tudományos munkát. Véleménye szerint ez két különböző probléma és ennek megoldására a káder-fejlesztési terv van hivatva. Viszont nem lehetett szó nélkül, elmenni az említett 2 asszisztens olyan magatartása mellett, amely árt az egyetemnek és annak a szűkebbkörű [sic!] kollektívának, amelynek tagjai.

Hetényi tanár megjegyzi: nem állította, hogy el kell tussolni az esetet, csupán a határozatot tartja túlzottnak ilyen formában. Elgondolása ezzel kapcsolatban az lett volna,

hogy a dékán hívja be a két embert és fejezze ki rosszaságát a dolgok felett. Ha évek óta van tudomásuk az illetékeseknek nevezettek helytelen magatartásáról, miért éppen ez az eset váltotta ki a bírálatot. A szakcsoport színvonalának emelése kívánatos lenne. Jobb vezetőt Czoniczer professzornál nem tud elképzelni, de vele egyetértésben kívánja a nivó emelését, amely a szóban forgó két asszisztensnek is régóta hangoztatott vágya. Indulati reakcióról van szó a két asszisztens esetében, amelynek ezt a súlyos büntetését nem tudja indokoltnak elfogadni.

Petri tanár szerint a cél az lenne, hogy a bírálatban a javító szándék érvényesüljön. Ez a szigorú dorgálás, vajjon [sic!] kellő belátást fog-e kelteni, vagy azt az érzést fogja kiváltani, hogy a dorgálás nem volt elég méltányos. Ha a belátás ilyen módon nincs biztosítva, a maga részéről is talán Hetényi professzor ajánlatát támogatná, vagyis, hogy az ügy dékáni dorgálással legyen lezárva.

Dékán kifejti, hogy az ügy nem maradt magunk között, nemcsak az asszisztencia foglalkozott az esettel széleskörben, hanem napokon belül kikerült a város köreibé is. Ezért is tartotta szükségesnek a tanácsülés tájékoztatását, mivel ha nem értesülnek a tanácsstagok arról, hogy nem tetszését fejezte ki az egyetem, joggal gondolhatnák, hogy minden különösebb megjegyzés nélkül napirendre tértek az ügy felett.

Végeredményben tehát tájékoztatta Dékán a Tanács tagjait arról, hogy a két asszisztens magatartása felett a Pártbizottsággal egyetértésben rosszaságát fejezi ki. Tudomásul szolgál”.

Tehát elég éles vita alakult ki az egyetemi tanács ülésén, ami jobbára a két adjunktust nagyra értékelő és védő Hetényi, Jancsó és Petri professzorok, illetve a mindenható Pártot akkor képviselő Szilárd dr. között zajlott le. Egyáltalán nem politikai kérdéstről van szó, de a tudományos élet hierarchiájában a két tehetséges, elismert belklinikai adjunktus átlépett bizonyos határokat, amikor bojkottra szólította föl a többieket. Jó korai bizonyíték Kelemen Endre aktivitására, nyíltságára, jobbító szándékára, de egyben naivitására.

AZ OKTÓBERI FORRADALOM

Kelemen Endre 1956-os szerepvállalásáról pontosan nem sokat tudhattak az emberek, hiszen ő sem sokat beszélt erről. Voltak, akik nem is hitték el, hogy „valamit csinált”. Mindenesetre – annak ellenére, hogy szerencsére közvetlenül a forradalom után nem került bűnvádi eljárás alá – a rendszerváltásig ezen az alapon is mindig találtak okot a háttérbe szorítására.

Mint ma már közismert, az 1956-os októberi forradalom jelentős előzményei Szegeden zajlottak le.

Vízy Béla (1931–2017), 1956-ban hatodéves orvostanhallgató így emlékezett vissza:³³ „Az Auditórium Maximumban október 20-án tartott MEFESZ taggyűlésen a terem zsúfolva volt. Ott láttam a kar professzorai közül Láng Imrét³⁴ a sebészetről és Kelemen Endrét a belgyógyászatról.” Kelemen Endre messze nem volt professzor, de a szeretet és a tisztelet ezt a megszólítást hívta elő az emlékezőben. Szabadjon megjegyezni, e kötet szerzője is jelen volt ezen a történelmi eseményen, de mint elsőéves orvostanhallgató nem ismerhette Kelemen Endrét.

Újsághír november 2-án:³⁵ „A Szegedi Orvostudományi Egyetem Forradalmi Tanácsa, mely mindenben egyetért a Szeged város népi tanácsának pontokba foglalt, s a kormányhoz eljuttatott követelésével, az esti órákban megalakult. Tagjai dr. Waltner Károly,³⁶ dr. Kukán Ferenc, dr. Hetényi Géza, dr. Kelemen Endre, dr. Draskóczy Pál, Thuránszky Károly... A Forradalmi Tanács elnöke dr. Waltner Károly, helyettese dr. Hetényi Géza.”

Lázár György (1934–2016) kórélettanász professzor kinyilvánította:³⁷ „.... későbbi orvosi pályánkon végig kísért az akkor becsülettel és tiszteséggel kiálló professzoraink emléke. A teljesség igénye nélkül említem Waltner Károly, Láng Imre, Kelemen Endre, Hetényi professzor nevét, akik mindenben mellettünk voltak. Mindannyian hálásak lehetünk Korpássy Béla professzorunknak, az egyetem akkori dékánjának, aki funkciójánál fogva óriási felelősséget viselt az egyetemért és az ifjúságért.”

A Hungaricana Közgyűjteményi portálon bárki tanulmányozhatja a Szegedi Orvostudományi Egyetem Tanácsának valamennyi jegyzőkönyvét. Így teljes részletességgel végigkísérhetők az októberi forradalom, majd az utána következő idők egyetemi eseményei.

A történelem szava szól abból, hogy 1956. november 3-án, szombaton fél 12-kor a Tanács megtartotta I. rendkívüli ülését. Elnökölt Korpássy Béla dékán. Czoniczer tanár a káderlapok kérdését veti fel. A vezetése alatt álló klinika dolgozói a káderlapok elégetését kívánták, és ennek bejelentésére aláírásokat gyűjtöttek. Hetényi tanár megjegyezte, hogy klinikáját megszavaztatta, és ott is 2/3–1/3 arányban az elégetés mellett döntöttek.

A II. rendkívüli ülés november 7-én, szerdán 11 óra a dékáni hivatalban. „Támogatjuk a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány minden ténykedését, mely a béke helyreállítására...” A dékán a fenti határozatot még a mai nap folyamán eljuttatta dr. Perbíró József³⁸ egyetemi tanárhoz, a szegedi Munkás-Paraszt Tanács Intéző Bizottságának elnökhelyetteséhez.

A III. rendkívüli ülés november 10-én, szombaton 9 óra. Az Egyetemi Forradalmi Tanács az alábbi döntést hozta és juttatta el hozzá. „A Szegedi Orvostudományi Egyetem Forradalmi Tanácsa úgy döntött, hogy mind az egyetem dolgozóinak, mind a hallgatóságnak összes u. n. káderanyagát – hasonlóan a volt Egyetemi Pártbizottság döntéséhez – elégettetni, ill. felkéri a Dékánt, hogy égettesse el.”

Nagyot ugorva az időben, a X. rendkívüli ülés³⁹ 1957. július 3-án, szerda délután 6 órakor már az októberi forradalom megtorlásával volt kénytelen foglalkozni. Érdemes megjegyezni, hogy ekkor Kelemen Endre már túl volt az 1957. március 12–16. közötti preventív őrizetbe vételén (lásd 84. oldal) – bár nem tudni, hogy a konspiratív intézkedésről a Tanács tagjai akkor tudhattak-e? Elnökölt dr. Korpássy Béla dékán.

„Fegyelmi ügyek.

Dékán előadja, hogy a Művelődésügyi, ill. Egészségügyi Minisztériumnak egyes adminisztratív intézkedések megtétele tárgyában kiadott 35/1/1957.sz. utasítása alapján fegyelmi eljárás indult azok ellen a tanszemélyzeti tagok, egyéb dolgozók és hallgatók ellen, akik az ellenforradalom idején hangadó szerepet vittek, illetve akik ellen bejelentés érkezett.” (Tehát bejelentés, azaz feljelentés alapján is megindították a fegyelmi ügyeket!) A jegyzőkönyv 10 oldalon át foglalkozik az egyes egyének, oktatók, kisegítő dolgozók, hallgatók ügyeivel, büntetéseikkel.

„Dékán bejelenti, hogy további három tanszemélyzeti tag ügyével dr. Gellért Albert egyetemi [sic!] tanár elnöklete alatt működő fegyelmi Bizottság foglalkozott, amelynek tagjai az állami vezetés részéről dr. Csik Lajos egyet.tanár, a Párt részéről dr. Bartók István és dr. Szegváry Menyhért tsg. voltak.” ...

„Dékán bejelenti, hogy a Bizottság lefolytatta dr. Kelemen Endre adjunktus és Thuránszky Károly tsg. ügyében is a fegyelmi vizsgálatot, azonban a fegyelmi büntetésre nézve javaslatot nem tett. Dr. Rávnay Tamás dékánhelyettessel és a Párt Intéző Bizottsága elnökével folytatott megbeszélés után az említett [sic!] ügyeket visszaküldi a Bizottságnak és kéri, hogy nevezettek fegyelmi határozatára vonatkozólag tegyen javaslatot.

Gellért tanár előadja, hogy Kelemen Endre és Thuránszky Károly ügyében, minthogy az ellenük beérkezett jelentések az ő forradalmi bizottsági működésükkel kapcsolatosak, a Bizottság hosszas eszmecsere után arra az álláspontra jutott, hogy anélkül, hogy ismernék X.-nek, vagy Y-nak, akik a forradalmi bizottság munkájában részt vettek az esetleges megítélését, ill. azt, hogy a forradalmi bizottság tagjai milyen elbírálásban részesülnek, nem tud lelkiismeretes javaslatot hozni. Azt leszögezte a Bizottság, hogy elítéli tevékenységüket. Ha vissza is kapja az anyagot a Bizottság, nem tudja elképzelni, hogy fegyelmi ítéletet illetően javaslatot tudjon tenni. Véleménye szerint ezt csak egy olyan szerv ítélné meg, amely a forradalmi bizottságban elhangzottakat, az ott végbement dolgokat ismeri. Az itt korábban elhangzott javaslatok némelyikével kapcsolatban a Párt jelenlévő képviselője módosításokat javasolt. Minthogy minden valószínűség szerint a Partbizottságnak van betekintése a forradalmi bizottság tagjainak tevékenységébe is, miért nem segít most tanácsaival a Bizottságnak? Tegyen javaslatot a Párt, hogy milyen megítélés alá esik a rendelkezésre álló adatok alapján viszonylagosan Kelemen és Thuránszky szereplése.

A Bizottság teljesen egyhangú véleménnyel tette meg jelentését; nem tudtak dönteni a tekintetben, hogy az említett tanszemélyzeti tagok milyen fegyelmi vétséget követtek el.

Csik tanár véleménye szerint az előzőekben ismertetett ügyekkel nem egészen azonos ügyről van szó Kelemen és Thuránszky esetében. Itt semmi egyéb vád nem volt és a tanuk sem tudtak mást produkálni, mint, hogy nevezettek a forradalmi bizottságnak tagjai voltak.

Marton dr.⁴⁰ véleménye szerint a Párt szempontjából egyszerű a kérdés. A forradalmi bizottság hozott bizonyos határozatokat, amelyek itt maradtak írásban s amelyeket figyelembevétel nélkül nem véletlen, hogy ezeket a tagjait állították fegyelmi bizottság elé. De mindeztől függetlenül Kelemen esetében olyan konkrét adatok vannak, amelyek még akkor is elegendőek lennének a fegyelmi büntetésre, ha nevezett nem szerepelt volna a forradalmi bizottságban. Thuránszkyról éppen az eljárás során derült ki, hogy egyik motorja volt a forradalmi bizottságnak. Megérti hogy a Bizottság úgy érzi, bizonyos szempontból meg van kötve a keze és tart attól, nem lesz-e aránytalan a döntésre vonatkozó javaslata. Az mindenestre kétségtelen, hogy súlyos felelősség terheli nevezetteket és így a maga részéről nem fogadhatja el a Bizottság álláspontját.

Dékán ismételten kéri Gellért tanárt, hívja össze a Bizottságot és tegyen javaslatot a fegyelmi határozat tekintetében. A fegyelmi ügyeket le kell zárni, ezt a minisztérium is sürgeti és egyébként sem kívánatos már huzamosabb bizonytalanságot fenntartani. A jövő tanévnek már egy konszolidált helyzetben kell indulni és ennek érdekében mindent el kell követni az ügyek lezárására.”

Dékán szünetet rendel el. Majd nagy vita.

„Dékán ismételt felszólítására senki nem jelentkezett, tehát a fegyelmi ügyek tárgyalását Dékán lezárja azzal, hogy Kelemen és Thuránszky ügyének megtárgyalására – tekintet nélkül a nyári időszakra – a napokban még egy rendkívüli ülést fog összehívni.”

Jegyzőkönyv az 1957. július 6-án (szombat) 11 órakor a dékáni hivatalban tartott XI. r e n d k í v ü l i ülésről⁴¹. „Elnököl dr. Korpássy Béla egyetemi tanár, dékán. Jelen van további 16 egyetemi tanár és dr. Marton György a MSZMP Orvosegyetemi Int. Biz. Elnöke (úgy tűnik szavazati jog nélkül). Távolmaradását kimentette nyolc személy, köztük Hetényi Géza, Waltner Károly.

Napirend: Dr. Kelemen Endre fegyelmi ügye.

Dékán felolvassa a Gellért professzor elnöklete alatt ismételten összeült Fegyelmi Bizottság vonatkozó jegyzőkönyvét, ill. javaslatát dr. Kelemen Endre fegyelmi ügyében.

Marton dr. bejelenti, hogy a Pártszervezet részéről a javaslatot nem fogadhatja el. Éspe dig azért nem, mert kétségtelen, hogy Kelemen adjunktusnak abban az időben kifejtett tevékenysége igen nagyban hozzájárult az egyetemen kialakult hangulathoz, azon kívül a forradalmi bizottság összehozásában is nagy szerepet vállalt. Azzal egyetért, hogy szakmai vonatkozásban kiváló kutatóról van szó, de véleményük szerint az ellenforradalom idején tanúsított magatartásával nincs arányban a javasolt fegyelmi büntetés, amelynek 'azonnali hatályú elbocsátásra' való megváltoztatását javasolja a Pártszervezet nevében.

Dékán nem tud egyetérteni Marton elvtárs azon megállapításával, hogy Kelemen adjunktusnak nagy része volt a forradalmi bizottság összehozásában. Ezzel kapcsolatban, mint dékán már felvetette saját felelősségének kérdését is. A Minisztérium illetékes szervei előtt is elmondotta, hogy a forradalmi bizottság megalakítása nem egyéni kezdeményezésre történt, hanem ez szinte a levegőben volt. A város valamennyi üzemében, intézményében már megalakultak a forradalmi bizottságok s ez szükségszerűen hozta magával, hogy egyetemünkön is alakíttassák meg. Azokban a napokban az Eü.Min.-ból Kovacsics dr. felhívta dékánt és közölte, hogy a Minisztériumban megalakult a forradalmi bizottság, sőt azt is, hogy egyes személyeket eltávolítottak a minisztériumból. A G.H.-ban megalakult a munkástanács

az üzemi dolgozók követelésére s úgy tudja, hogy annak megalakításában egyik volt pártbizottsági tagnak is szerepe volt. Ismételten hangsúlyozza, hogy az egyetemi forradalmi bizottság nem egyéni kezdeményezésre alakult s annyiban is különbözött létrehozása pl. a Tudományegyetemtől, hogy a dolgozók kívánságával ellentétben nem tömeggyűlés keretében, hanem elektorok útján lettek megválasztva a forradalmi bizottság tagjai. Általános elv volt az is, hogy az állami vezetés tartsa meg a függetlenségét, éppen ezért nem engedett a dékáni apparátusból senkit beválasztani a forradalmi bizottságba. Ragaszkodott ahhoz, hogy 3 professzor tagja legyen a bizottságnak, mert remélte, hogy higgadt megfontoltságukkal fékezőleg fognak hatni szélsőséges, vagy túlfűtött emberekkel szemben. Ismételten leszögezi, nem tudja elfogadni azt a megállapítást, hogy Kelemen dr.-nak döntő szerepe lett volna a forradalmi bizottság megalakításában.

Jancsó tanár nem az ítélet súlyosságával kapcsolatban vet fel aggályokat, azonban nem érti, hogy miért volna szükség Kelemen áthelyezésére egy másik helyre, ahol munkáját újra kellene kezdenie. Nem érti, kinek jó az, ha egy tudományos munkát intenzíven végző kutató munkáját kerékbe törik. A kutatásnak lélektani követelményei is vannak, amelyek igen erősen befolyásolhatják a munka eredményességét. Nem könnyű dolog megalapozni egy tudományos kutatást, és az vitathatatlan, hogy Kelemen dr. igen szépen dolgozott, szép eredményeket ért el, most jelenik meg egy könyve. Véleménye szerint a Marton dr. által javasolt, súlyos fegyelmi ítélet nem oda vág, ahová akar vágni. Éppen ezért valami más megoldást javasol nevezett fegyelmi büntetésével kapcsolatban és a Marton dr. által felvetett javaslatot nem tartja helyesnek.

Huszák tanár csatlakozik Jancsó professzor véleményéhez. Kelemen dr.-t tudományszomjas, alapos embernek ismerte és ismeri ma is. Az ellenforradalom idején nem látta, csupán egy alkalommal, október végén találkozott vele, amikor Kelemen izgatottan kérdezte, vajon mi lesz és azt a kijelentést tette, hogy 'valami baj van? földindulás lesz'. A megoldást illetően lenne egy javaslata éspedig az, hogy Kelemen dr-t át kellene helyezni a most létesülő központi laboratóriumba. Ott tudományos vonatkozásban tevékenykedhetne, a hallgatósággal nem érintkezne és az egyetem érdekében is hasznos munkát fejthetne ki.

Marton dr. a Pártszervezet által javasolt fegyelmi büntetést illetően az a véleménye, hogy kétségtelenül kemény és pontosan azt a célt szolgálja, amit akar. Nem vitás, hogy tudományos munkáját továbbra is támogatni kell, de éppen tudományos eredményei után nem azt várták és várják tőle, amit emberi és politikai vonatkozásban nyújt. A tapasztalat azt mutatja, hogy tudását nem adja át, nem tűr meg maga mellett olyan embereket, akik a népi demokrácia irányvonalát viszik. Többször beszélt vele, és csupán annyit kért tőle, hogy semmi

mást ne csináljon, csak dolgozzék, és ne beszéljen, nem használt; infekciózus góc; még a mai napig is. Éppen ezért továbbra is fenntartja az elbocsátására vonatkozó javaslatát. Huszák tanár által felvetett problémán még gondolkodni kell, bár abból a szempontból, hogy azon a munkahelyen főleg másoknak kellene majd segítséget nyújtani, nem tartja a kérdést megoldhatónak.

Dékán teljes mértékben osztja Jancsó és Huszák tanárok véleményét. A maga részéről azt a megoldást javasolja, hogy Kelemen dr. kapjon áthelyezést alacsonyabb munkakörbe az oktatástól és a nyilvános szerepléstől bizonyos ideig történő eltiltással. A központi laboratórium kitűnő munkahely lenne számára. Régóta ismeri Kelemen dr.-t. Kétségtelen, hogy vannak emberi hibái, azonban mint neuropatha egyén talán erősebben reagál bizonyos rendkívüli dolgokra, letagadhatatlan azonban, hogy nemcsak Szeged egyik legtehetségesebb kutatója, hanem az országban egyike azoknak a keveseknek, akik a tudományt szeretik és azért mindenre készek. Az az Ítélet, hogy Kelemen dr.-t távolítsák el az egyetemről, elsősorban az egyetemet sújtaná és nem is hiszi, hogy ilyen Ítélet arányban állna nevezett magatartásával. Bölcs ítéletre van szükség, amely arányban áll Kelemen dr. ellenforradalmi magatartásával. Dirner dékánhelyettes megjegyzi, hogy ha valaki hibázott, büntetést érdemel s ennek a büntetésnek helyben kell megtörténnie. Abból, ha elmegy, esetleg egyesek még azt is következtethetik, hogy jobb elhelyezést kap, viszont, ha itt marad, akkor mindenki látja és tudja, hogy az alacsonyabb munkakörbe helyezéssel, a hallgatóktól való eltiltással megbüntették.

Dékán a Dirner dékánhelyettes által felvetett szempontot igen megfontolandónak és a maga részéről rendkívül jelentősnek tartja.

Marton dr. véleménye szerint végleges megegyezés nem születhetik ez ügyben. Azt javasolná, hogy a Dékán a Tanács javaslatát a Pártszervezet különvéleményével együtt továbbítsa a Minisztériumhoz. Ettől függetlenül lehet még gondolkodni Kelemen dr.-nak a központi laboratóriumában történő esetleges elhelyezésén is.

Petri dr. szerint a vélemények között nagy elvi különbség nincs. Abban mindenki egyetért, hogy kitűnő kutatóról van szó, munkája tehát a közösség érdekeit szolgálja. Azonban azt is figyelembe kell venni, hogy nem egészen ép személyiségről van szó. Őt nem lehet meggyőzni és véleményét nem hajlandó elvileg megváltoztatni. Erre minél jobban presszionálják, annál makacsabb. Huszák tanár javaslatát is életrevalónak tartja. További munkássága szempontjából rendkívül fontos lenne, hogy a jelenlegi tudományos környezetéből ne szakadjon ki. Véleménye szerint a büntetés lényege még inkább kidomborodnék akkor, ha ki kellene költözzék a klinikáról, s így megszűnne az a bentlakásából adódó ok, hogy az emberek a klinikán már

csak unalomból is felkeresik és bemennek hozzá. Ezzel az egyszerű művelettel máris megszűnne az a veszély, hogy túlságosan nagy hatást tud gyakorolni környezetére.

Gellért tanár nem óhajtja a Bizottság javaslatát mentegetni, csupán annyit kíván megemlíteni, ha a tanúvallomásokba bárki beletekint, az derül ki, hogy abból az anyagból, ami rendelkezésre állt mást nem tudhattak javasolni. Az itt felvetett javaslatok egyéni megítélésből származnak.

Dékán nem tud egyetérteni Kelemen dr. nevelhetetlenségi kérdésével, mert véleménye szerint mindenki nevelhető s ezen elv gyakorlati alkalmazásában éppen a szovjet pedagógusok járnak elől jópéldákkal. Megemlíti, hogy vele személy szerint is volt Kelemen dr.-nak sértő viselkedése, amit nevezett azóta már megbánt és egészen másként látja a dolgokat most, mint annakidején. Ha bizonyos fokig makacs is, de bizonyos idő után rájön arra, ha hibázott. Nem volna helyes más miliőbe helyezni, hiszen feltehető, hogy új helyén nem kísérnék működését olyan figyelemmel, mint itt, ahol ismerik. Idegen helyen könnyebben kialakíthat maga köré olyan társaságot, amelyre itt Szegeden már nincs lehetősége.

Petri tanár megjegyzi még, hogy jellemző Kelemen dr.-ra, hogy bármit is csinált, soha önérdék nem vezette, altruista volt, csak nagyon elfogult. A szándék mindig becsületes volt nála s azt a végső megítélésnél mérlegelni kellene.

Gellért tanár ismerteti Kelemen dr.-nak mint egyénnek közelebbi megismerése céljából a vallomásának azt a részét, amely bizonyos fokú belátását és őszinteségét tükrözi (kihallgatási jkv. 5. oldal 4. bek.).

Dékán Kelemen dr. ügyével kapcsolatban a hozzászólások során kialakult azon javaslatra vonatkozólag, hogy nevezett az intézményen belül alacsonyabb munkakörbe, alacsonyabb fizetéssel, a hallgatókkal való foglalkozás egyidejű eltiltásával helyeztessék át - titkos szavazást rendel el.

17 szavazásra jogosult tanácstagtól beérkezett 17 szavazat, amelyek közül 13 az 'igen' 1 a 'nem' szócskát tartalmazza, 3 tag pedig tartózkodott a szavazástól.

Dékán bejelenti, hogy Kelemen dr.-ra vonatkozó túlnyomó szótöbbséggel elfogadott tanácsi vélemény, továbbá a fegyelmi bizottság javaslata és a Pártbizottság különvéleménye felterjesztést nyer a Minisztériumba döntés végett.”

Milyen nyugodt lelkiismerete lehetett annak az egy személynek, aki nemmel szavazott, és milyen lehetett azoknak, akik a titkos szavazás ellenére igennel szavaztak.

Idemásoljuk a Kelemen elbocsátását szorgalmazó orvoskolléga hivatalos meghatározását: „MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ORVOSEGYETEMI SZERVEZETE (Dugonics tér 13. I. em. Telefon: 43–23.) Titkár: Dr. MARTON GYÖRGY egyetemi adjunktus. Fogad: naponta 12–1-ig”.

Kelemen Endrének az októberi forradalomban betöltött szerepével természetesen a bűnüldöző szervek is foglalkoztak. A tények és az el nem képzelhető részletek tanulmányozására az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában a róla szóló adatok megtekintése adott lehetőséget. Az időbeli lefolyás érzékeltetése érdekében itt utalni kell a számunkra csak az 1965-os III/III kartonjából megismert szégyenteljes adatra: „1957. március 12–16. között preventív őrizetben volt.” A kartonon nincs nevesítve, de ez a Csillag börtönben való fogva tartásának eufemisztikus leírása. (Lásd 168–169. oldal.)

A BM Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozóosztályán Waltner Károly professzor ügyében folytattak le nyomozást.⁴² Ennek során Fábrián Vilmos tanú, az 1957. júliusi kihallgatásán ezt állította: „Kelemen Endre I. sz. Belklinika adjunktusa végig járta a klinikákat az októberi napokban azzal, hogy le kell állítani a munkát, mindenki vonuljon az óvóhelyre, mert az oroszok rommá lövik a klinikákat.” Szűcs Zsuzsa⁴³ belklinikai orvosnő pedig elmondta: „Kelemen november 4-e után több hétig nem volt hajlandó dolgozni, sztrájkolt, az eléje hozott leleteket meg sem nézte azzal, hogy ő nem dolgozik.”

Kelemen Endre tanúkihallgatására a preventív őrizetbe vétele után csak majd egy évvel kerítették sort. Az 1958. január 13-án kelt jegyzőkönyvből:

„– Ismeri Waltner Károlyt?

– Igen, közmegebecsülésnek örvend. A politikai felfogását vallási beállítottsága határozza meg.

– Mit tud ön dr. Waltner Károly ellenforradalmi tevékenységéről?

– Tudomásom szerint október 25–26-án, az elektorok megválasztása után a Sebészeti klinikán megtartott Forradalmi Tanács megválasztása során ő kapta a legtöbb szavazatot.”

A Waltner-dossziét 1973. április 26-án zárták le, egy évvel a professzor 80 éves kora előtt.

Kelemen Endre 1956. októberi szerepvállalásáról, megnyilvánulásairól számos írásos dokumentum is tanúskodik. Péter László, Szeged város hűségés krónikása, szóról szóra közzétette a fenti két vallomást.⁴⁴ Nyilván ő is járt kutatni az ÁBTL-ben. Viszont ő képtelenségeknek tartja az állításokat.

Itt és most szükséges utalni a 168–169 oldalra, ahol Kelemen Endre (a dokumentumfilmjében) elmondta, hogy az 1956. októberi tettei miatt azért került bajba, mert a klinikáról egy doktornő és annak férje feljelentették. Sokan vélik, itt csak Szűcs Zsuzsára utalhatott (akivel liezonja is volt: 121. oldal), s akinek a férje, dr. Steinberger Zoltán az Idegklinikán együtt dolgozott Marton György párttitkárral. A Kari ülési jegyzőkönyvek tanúsága szerint utóbbi kulcsszerepet játszott Kelemen Endre megbüntetésében.

Néhány idevágó idézet Bálint Lászlónak, a szegedi események és a megtorlás kutatójának, avatott szakértőjének egyik kötetéből:⁴⁵ „A Szegedi Orvostudományi Egyetem oktatói karát is érintette a forradalmat követő megtorlás, ahol első sorban Láng Imre professzor, dr. Waltner Károly professzor, az orvosegyetemi FB elnöke és dr. Kelemen Endre adjunktus, az FB alelnöke voltak, akiket mindenképpen el akartak távolítani az oktatás területéről. Egy 1957. október 21-i feljegyzés szerint – amelynek készítője Dr. Marton György párttitkár – a Láng professzor elleni fegyelmi eljárás során megállapodás történt arra vonatkozóan, hogy őt bizonyos idő múlva más egyetemi tanszékre helyezi át a minisztérium. ... Egy 1957. november 5-i feljegyzés szerint a Szegedi Orvostudományi Egyetem I. belgyógyászati klinikáján dolgozó Dr. Kelemen Endre adjunktus az ellenforradalmi idők alatt tanúsított magatartása miatt fegyelmit kapott. A szegedi egyetem ragaszkodik hozzá, és az Egészségügyi Minisztérium véleménye is az, hogy nem helyes, ha az egyetemen marad, ahol a fiatalok oktatása folyik. Ezért szükséges lenne számára egy megfelelő állást biztosítani. ... Egy 1957. november 21-i jelentés szerint az úgynevezett 'orvosi vonalon' dr. Kelemen Endrét, az orvosegyetemi FB alelnökét internálni tervezték, éppen úgy, mint dr. Láng Imre professzort. Valamilyen szinten azonban a politikai nyomozók elképzelései megfeneklettek, mivel ezeket az internálásokat nem engedélyezték, ezért mindkettőjük ügyében titkos operatív úton további folyamatos adatgyűjtést végeztek.”

Kelemen évtizedeken át történt negatív megítélése a szigorúan titkos összefoglalásra is alapozódhatott. „AZ EGYETEMI TANÁRI ÉS OKTATÁSI KAR ELLENFORRADALMI TEVÉKENYSÉGE. Október 30-án megalakult a szegedi „Tudományegyetem Forradalmi Tanács”-a, a szegedi egyetemek központi rektori hivatalában 13 fővel. Közülük legaktívabb ellenforradalmi tevékenységet fejtett ki: Baróti Dezső, Waltner Károly, Szőkefalvi Nagy Béla, Kelemen Endre, Láng Imre, Bónis György, Bánkuti Imre tanárok, s Grynaeus Tamás orvostanhallgató. Ez a szerv irányította a helyi egyetemek ún. „Forradalmi Tanácsait” és „Forradalmi Bizottságait”. Az irat nyolc pontban sorolja fel azokat az ellenforradalmi intézkedéseket, melyeket a Tanács 1956. október 30-tól november 4-ig hajtott végre.⁴⁶

*

1958-ban jelent meg Hetényi Géza remek könyvének a 3. kiadása.⁴⁷ A szegedi professzor az előszót még 1957. július 28-án írta. Ennek utolsó mondatában ezt írja: „Külön köszönetemet fejezem ki Kelemen Endre dr. klinikai adjunktusnak a kézirat átolvasásáért és korszerű kiadásáért, valamint a korrektúrák gondos átnézésével végzett fáradságos munkájáért.”

Egyébként a 775 oldalas kötet névmutatójában Kelemen neve egyszer szerepel, és nem a vérlemezkéknél, hanem utalva a Kala-azar esetére, melyben lépkiirtás járt eredménnyel.

Elképesztő, hogy Kelemen 1956. októberi kiállása, s utána nyilvánvalóan a retorzió mindennapos eseményei, az állandó félelem ellenére, előtte, közben és utána tovább folytak a neki később világhírnevet adó thrombopoetin kísérletek. Mikor Kelemen már nem is volt Szegeden, 1958 áprilisában *Előzetes közlemény* formájában itthon nyilvánosságot is kapott a téma (28. kép), és decemberben a szakma jelentős svájci folyóiratában megjelent a külföldi közlés is.⁴⁸

Az akkori klinikai kutatásra jellemző, hogy elképzelésük, miszerint az erythropoetinhez hasonlóan a vérlemezkék számát megemelni képes faktor is létezik – amit thrombopoetinnek neveztek el – klinikai észlelésekből indult ki, majd 100 egéren elvégzett kísérletekkel igazolták, hogy a thrombocythaemiás betegek savói a kísérleti állatokban szignifikánsan emelték a vérlemezke számot.

*

Nyilvánvalóan már a Budapestre való áthelyezése miatt állított ki 1958 márciusában Benkő Sándor docens Kelemen Endréről Működési bizonyítványt (29. kép), melyben csak dicséretes dolgokat tanúsít róla, és kijelenti, hogy 1958. III. 16-ával áthelyezést nyert az Orvostovábbképző Intézetbe.

A Szegedi Orvostudományi Egyetem I. sz. Belgyógyászati Klinikájának (igazgató: Hetényi Géza dr. egyet. tanár) közleménye

Thrombocythaemiás betegek savójának akut elhúzódo thrombocytosist keltő hatása egéren: feltételezett emberi thrombopoetin

Írta: CSERHÁTI ISTVÁN dr., TANOS BÉLA dr. és KELEMEN ENDRE dr.

(Előzetes közlemény)

A haematológiai irodalom régóta foglalkozik a haemopoetinek kérdésével. Az ún. erythropoetinnel kapcsolatos irodalom az elmúlt évek folyamán elég kiterjedtté vált. Aránylag kevés adatunk van az ún. thrombopoetintről. Emberi adatot csak Yamamoto-tól ismerünk, aki kivérzett betegek savójával kifokú thrombocytaszám-emelkedést idézett elő nyulakon.

1953-ban idült panmyelosisis thrombocythaemiás nőbetegünk 150 ml plasmáját transfundáltuk normál egyénbe. A thrombocyta-szám (thr. szám) lényegesen emelkedett ugyan, de a Fonio-módszert használva a 120 000 per microliteres emelkedést nem tudtuk értékelni.

Tiszai Aladár dr. 1957 végén hasonló betegségben szenvedő nőbetegére hívta fel a figyelmünket, akinek extenzív csontvelői megakariocyta-hyperpláziája, mérsékelt myelofibrosisa és extramedulláris haemopoiesise mellett 1,5 M körüli thr.-száma volt. Tekintettel arra, hogy egyéb kísérleteinkhez már régebben beállítottuk Feissly és Lüdin direkt phasiskontraszt-mikroszkópos thrombocyta-számolási módszerét, s azt pontosnak és megbízhatónak találtuk, módunkban volt a feltételezett humorális tényező jelenlétének bizonyítását kedvezőbb körülmények között újratekenni.

Száz felnőtt egér kiindulási thr.-száma 180 000—340 000 között volt. Normál, nem-thrombocythaemiás és nem-thrombocytopeniás egyének savója a thr.-számot nem befolyásolta. 16 kísérletünkben, a thr.-szám ellenőrzését 4 óra múlva végezve, 0,2 ml i. v. fecskendezett savó alkalmazása a thr.-számot nem változtatta meg: az eltérés ± 20 p. c.-et nem haladt meg. A beteg savóját egereknek i. v. adva, már 0,01 ml is lényeges thrombocytosist okozott. A thr.-szám emelkedés 50 000—180 000 volt, s 48—60 órán át tartott. További 3 thrombocythaemiás beteg savójával, köztük az 1953-ban vizsgált haemorrhagiás thrombocythaemiás beteg is, ismételten teljesen egyező eredményeket kaptunk. Ilyen vizsgálataink száma jelenleg 36, az alkalmazott dózis 0,01—0,2 ml savó, frissen, i. v., a thr.-szám emelkedések 25—120 p. c. közöttiek. Az említett savó-dózisok mellett a dózis-emelést nem követte a hatás fokozódása.

Megvizsgáltuk 3 thrombocytopeniás beteg savójának hatását is. Ezúton is kelthető thrombocy-

tosis, bár a savók aktivitása a thrombocythaemiásokét, eseteinkben, nem érte el. Ebben a csoportban 12 pozitív vizsgálatunk van, s 0,06 ml volt a legkisebb hatásos adag.

Thrombocythaemiás beteg Rák Kálmán dr. által készített, mosott thrombocyta suspensiója emelte a thr. számot.

A hatásért felelős feltételezett emberi thrombopoetin tisztításával kapcsolatos adatainkat később közöljük. Feltételezzük, hogy nagyobb molekuláról, talán fehérjéről van szó, mert a) thrombocythaemiás beteg vizelete nem hatékony, b) az aktivitás a dialyzáló-membránon belül marad, nyiségben hatásos anyag 0,25 ml-je se okoz thrombocytosist. Az aktivitás egyébként kifejezetten hőérzékeny, 37 fokon 1 óra alatt, 56 fokon 30 perc alatt nagyfokban csökken vagy eltűnik, s a savó 4 fokos jégszékényben tartva se őrzi aktivitását 48 órán túl. Ismételten bizonyítottuk végül azt, hogy normál egyénekben, ill. normális thr.-számú betegeken a kimutathatóságot a normál savó gátló hatása akadályozza; 0,2 ml normál savó még 0,1 ml thrombocythaemiás savó hatását is megszünteti.

IRODALOM. Yamamoto S.: Acta Haematol. Jap. 20, 163, 1957. — Feissly R. és Lüdin H.: Rev. Hématol. 4, 481, 1949.

Orv. Hetil 99: 540-541, 1958.

SZEGEDI ORVOSTUDOMÁNYEGYETEM I. SZ. BELGYÓGYÁSZATI KLINIKÁJA

IGAZGATÓ: Dr. HETÉNYI GÉZA AKADÉMIKUS, EGYET. TANÁR, SZEGED

Működési bizonyítvány.

dr. Kelemen Endre klinikai adjunctus, aki Szekszárdon 1921 január hó 17-én született, 1945 szeptemberében gyakornokként kezdte meg klinikai működését a Szegedi Belgyógyászati Diagnosztikai Klinikán Purjesz professzor vezetése alatt. 1948 szeptemberében tanársegéddé, 1949 szeptemberében adjunctussá lépett elő.

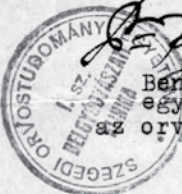
1949 novemberében a Belgyógyászati Diagnosztikai Klinikát az I.sz. Belgyógyászati Klinikához csatolták és ettől kezdődően ezen a klinikán működött Hetényi Géza professzor asszisztenseként. Belgyógyászati szakvizsgát 1948 szeptemberében tett.

1948-tól 1951-ig a Lady Tata ösztöndíj tulajdonosa volt. 1948-ban az Orvostudományi Beszámolót alapította és annak szerkesztését végezte. 1949 óta az Európai Haematologiai Társaság vezetőségi tagja. 1950-ben tudományos munkásságának elismeréseképpen Hetényi professzor magántanárrá terjesztette elő, probaelőadását megtartotta. Az Akadémiai státuszok létesítése alkalomával 1952-ben az orvostudományok kandidátusa címet nyerte el. 1954-ben a Lengyelországi Haematologiai Kongresszuson vett részt a Magyar Tudományos Akadémia küldötteként. 1955-ben 6 hetes tanulmányuton volt Csehszlovákiában.

Klinikai működése alatt intenzíven foglalkozott tudományos kutatással. Érdeklődési területe a haematologia és permeabilitás problémája. Ezen utóbbi témakorból írt monographiája megjelenés előtt áll. Utolsó említésreméltó megállapítása az emberi thrombopöetinre vonatkozik.

Tizenhárom éves klinikai működése alatt a belgyógyászat minden területén alapos és mélyreható ismereteket szerzett és mint kutató országosan elismert nevet érdemelt ki. 1958 III. 16-ával áthelyezést nyert az Orvostovábbképző Intézetbe. Szeged, 1958 III. 25

Benkő Sándor
Benkő Sándor dr.
egyetemi docens
az orvostudományok kandidátusa

JEGYZETEK

- 1 Dolgozói Karton. Szegedi Tudományegyetem Levéltára.
- 2 Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karának ülései, 1944–1945. 1197. Hungaricana.
- 3 Rusznyák István (1889–1974) belgyógyász, 1963-ig klinikaigazgató. 1949–1970 között, tehát 21 éven át az MTA elnöke, kétszeres Kossuth-díjas. 1949–1967 között tagja volt az Országgyűlésnek.
- 4 Szabó Tibor, Zallár Andor: *Dr. PURJESZ BÉLA 1884–1959*. A Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem kiadása, Szeged, 1993.
- 5 Szegedi Tudományegyetem Orvostudományi Karának ülései 250/1946-47. O.K. sz. 13. o.
- 6 Halmágyi Dénes (1921–2008) 1945 és 1956 között volt a szegedi Belklinikán Kelemen kollégája, majd barátja. Négy közös közleményük van. Hemodinamikai laboratóriumot hozott létre. 1956-ban elhagyta az országot. Az Egyesült Királyságban, majd Ausztráliában és az USA-ban futott be sikeres orvosi karriert. Végül Sydney-ben halálozott el, ahogy azt a Sydney Morning Herald 2008. szeptember 19-i számának hosszú nekrológja közzé tette.
- 7 Hetényi Géza (1894–1959) diplomáját 1919-ben szerezte meg, s utána 17 éven át dolgozott a Korányi-klinikán, majd 1947-es egyetemi tanári kinevezéséig kórházakban. 1949-től az MTA tagja. Kétszeres Kossuth-díjas. 1957 végétől betegsége miatt elhagyta a szegedi klinikát.
- 8 *A Szegedi Tudományegyetem Belgyógyászati Klinikájának története*. Szerkesztette: Lonovics János, Fazekas Tamás, Varró Vince. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003. 106. o.
- 9 *A Szegedi Tudományegyetem TANRENDJE az 1947–48. tanév első felére*. A Tudományegyetem kiadása, Szeged, 1947.
- 10 „Első köszönetem a demokráciát illeti.” Délmagyarország, 1948. június 29. 7. o.
- 11 Dr. Kelemen Endre működési bizonyítványa. Nemzeti Vizsgabizottság Archívuma, 646. doboz (1945–1951).
- 12 A Nemzeti Vizsgabizottság 1948. évi vizsgajegyzőkönyvei.
- 13 Korpássy, B., Kelemen, E.: Vaquez-Osler'sche Krankheit – panmyelose. *Acta Haematologica*, 2. 1949, 110–124. o.
- 14 Korpássy Béla (1907–1961) kórboncnok. 1947-től Szegeden egyetemi tanár. 1951–52 és 1956–57 között dékán.
- 15 Koltay, M., Kovács, K., Majoros, M., Halmágyi, D., Kelemen, E.: A lúgos foszfatase aktivitásának változása aminobenzoésav származékkal kezelt patkányok veséjében. *Orvosi Hetilap*, 90. 1949, 382–383. o.
- 16 Gellért Albert (1894–1967) anatómus. Haláláig, 33 éven át volt tanszékvezető, három ciklusban a kar dékánja.
- 17 Kelemen, E., Halmágyi, D., Horne, Norman W., O'Connor, James, A.: Complications of paraminosalicylic acid therapy. *The LANCET* 254. 1949, 6573.
- 18 Kivonat az 1950. április 27-i Egyetemi Tanács üléséről.
- 19 Szegedi Orvostudományi Egyetem 707/1950–51. O.E.sz. levele.
- 20 Szegedi Orvostudományi Egyetem Orvos Karának Dékáni Hivatala. 1270/1949-50. O.K.Sz. levele.
- 21 1951. évi 26. sz. törvényerejű rendelet.
- 22 Hay Dianának, az Akadémiai Levéltár igazgatójának szíves magyarázó sorai.
- 23 *Akadémiai Értesítő*. LX. kötet, 1953. 26. o.
- 24 Hollán Zsuzsa (1920–2008). 1945-től belgyógyász, a Rókus kórház után az I. Belgyógyászati klinikán, majd tudományos aspiráns. Az MTA doktora (1970), levelező tagja (1973), rendes tagja (1982). 1975–1989 között az MSZMP Központi Bizottságának tagja.
- 25 Akadémiai Levéltár, 3. Elnök (Kosáry) 297. doboz, E-716/1990 iktatószám.

- 26 Akadémiai Levéltár, Hollán Zsuzsa kandidátusi dossziéja, 739/775.
- 27 Issekutz Béla (1886–1979) gyógyszerteranász. 1937-től egyetemi tanár, az MTA tagja, Kossuth-díjas.
- 28 Donhoffer Szilárd (1902–1999) belgyógyász, a kórleltan egyetemi tanára. Az MTA tagja, Kossuth-díjas.
- 29 Akadémiai Levéltár, 3. Elnök (Rusznay) iktatókönyvei, 1956. Előszám: 349. Dátum: IV. 18.
- 30 R. Hollán Zsuzsa: Az idegsectió anaemia. *MTA Biológiai és Orvosi Tudományok Osztályának Közleményei*, 1957. VIII. 4. 407–413. o.
- 31 Szegedi Orvostudományi Egyetem – tanácsülések, 1956. május 9. I. rendkívüli ülés 736/1955–56. O.E.sz. 9–11. o.
- 32 Kukán Ferenc (1898–1971) szemész. 1946–1951 között Hódmezővásárhelyen osztályvezető főorvos, majd Szegeden klinikaigazgató egyetemi tanár. Három éven át dékán.
- 33 Újszászi Ilona: A szabadság pillangója. 1956 Szegeden, az egyetemen. *Belvedere Meridionale*, Szeged, 2006. 296. o.
- 34 Láng Imre (1899–1972) sebész. Egy évet Rockefeller ösztöndíjjal az USA-ban töltött. 1941–1952 között kórházi sebészfőorvos Hódmezővásárhelyen, majd a sebészeti propedeutika egyetemi tanára Szegeden.
- 35 *Megalakult a Szegedi Orvostudományi Egyetem Forradalmi Tanácsa*. Szeged Népe, 1956. november 1. 2. o.
- 36 Waltner Károly (1894–1981) 1947-től 1960-ig Szegeden a Gyermekklinika igazgató professzora.
- 37 Újszászi i. m. 197. o.
- 38 Perbír József (1908–1991) jogász, tanszékvezető egyetemi tanár. 1956 októberében Szegeden a Munkástanács elnökévé választották. „A nyugalom megőrzése iránti elkötelezett kiállás jellemezte.” 1957. február 17-én tartoztatták le. Életfogytiglani börtönbüntetést kapott, de 1962-ben amnesztia révén szabadult.
- 39 Szegedi Orvostudományi Egyetem – tanácsülések, 1957. július 3. X. rendkívüli ülés 714/1956–57. O.E. sz. 3–12. o.
- 40 Marton György (1920–1998) ideg-elmegyógyász, alapszervi párttitkár. Péter László leírása szerint: „Beszédhibájából és sántaságából következtethetően maga is lelki sérült.” Szegedről elkerülve 1978-tól Budapesten az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetet vezette. Péter László: *Forradalom a szegedi orvosegyetemen*. In *A forradalom bölcsőhelye. Ötvenhat és Szeged*. Szerkesztette: Tandy Lajos. Bába Kiadó és Szeged Megyei Jogú város, Szeged, 2005. 336. o.
- 41 Szegedi Orvostudományi Egyetem – tanácsülések, 1957. július 6. XI. rendkívüli ülés 731/1956-57.O.E.sz. 2–7. o.
- 42 ÁBTL 3.1.5. – O-14967/419 55–56. o.
- 43 Szűcs Zsuzsa (1923–2000) belgyógyász, diabetológus. Az 1951-ben Szegeden megszerzett orvosi diplomája után 1965-ig dolgozott az I. Belgyógyászati klinikán, majd Dunaújvárosba került, mint kórházi osztályvezető főorvos. Tehát hét éven át dolgozott együtt a klinikán Kelemen Endrével.
- 44 Péter László i. m. 335. o.
- 45 Bálint László: *A megtorlás Szegeden*. *Belvedere Meridionale*, Szeged, 2005. 66. o. és 45. o.
- 46 ÁBTL 3.1.5. – V-150384/3417.
- 47 Hetényi Géza: *Részletes belgyógyászat*. Medicina, Budapest, 1958.
- 48 Kelemen, E., Cserhati, I., Tanos, B.: Demonstration and some properties of human thrombopoietin in thrombocythaemic sera, *Acta Haematologica*, 20. 1958. 350–355. o.

III. ORVOSTOVÁBBKÉPZŐ INTÉZET

Kelemen Endre 1958. március és 1967. szeptember között tevékenykedett az OTKI-ban. Amikor odakerült a Szabolcs utcába, az OTKI megbízott igazgatója dr. Bársony Jenő volt, a II. Szülészeti főorvosa. Őt követte 1962 és 1965 között Magyar Imre az igazgatói székben. Kelemen doktori védése már Kádár Tibor igazgatási korszakára esik, aki 1965–1973 között töltötte be az első számú vezetői posztot.

Kelemen adjunktusként kezdte meg a működését a Szabolcs utcában a IV. Belgyógyászatban, ahol Aszódi István volt az osztályvezető főorvos. A korra jellemző idiotizmus, hogy az osztályvezetőnek Kelemen Endréről egy hónapi működés után már minősítést kellett volna adnia, de azt érthető okokból megtagadta. Aszódit 1960-ban nyugdíjazták, akkor lett a már Tanszékké vált osztály vezetője még docensként Mosonyi László. Őrá nem csak, mint kitűnő gyakorló belgyógyászra emlékezhetünk, de pontosan ezekben az években, 1960 és 1966 között négy könyve is megjelent.

Újabb kor (és kór) tünet, hogy Kelemen Endre odakerülése után több mint egy évvel az OTKI kikéri Szegedről a káderanyagát. Természetesen megküldik.¹ A személyzeti főelőadónak szóló válaszlevelet az a dr. Gellért Albert dékán írta alá, aki Kelemen fegyelmi ítéletében is szerepet játszott. Az iratot még „látta” a rektor távollétében dr. Szegvári Menyhért személyzeti főelőadó (egyébként szülész-nőgyógyász). (30. és 31. kép) Idézetek az iratból: „Dr. Kelemen Endre 1956 nyara előtt meglehetősen passzív politikai magatartást mutató volt. Az októberi események kapcsán azonban elsőnek lépett a politikai porondra. Az ő indítványozására hívták össze az I. sz. Belklinika tantermében azt az értekezletet, amelynek a célja dr. Kelemen Endre betérjesztése alapján az volt, hogy hozzák létre az 'Egyetemi Forradalmi Bizottság'-ot. Ennek célszerűségét azzal indokolta, hogy a megingott állami vezetés helyett az egyetem irányítását átvegye. A gyűlés végén a jelenlévők szavazás során döntő szótöbbséggel küldöttként őt választották. Az ezt megelőző napokban a hallgatóknak volt olyan megnyilvánulása, hogy nem akartak órákon részt venni, helyette inkább Kelemen adjunktussal óhajtottak értekezletet tartani. ... Október 24. és november 7. között munkahelyén csupán egy-két alkalommal látták. Az intézetből eltávozott betegek klinikai zárójelentését sem volt hajlandó aláírni, mondván, hogy nem

másolat /eredetije az Eü.Minisztérium
Személyzeti Főosztályán/

79/1958-59.O.E.sz.

Tárgy: Dr. Kelemen Endre káder-
anyagának megküldése

Mell.szám: 4 db

Orvostovábbképző Intézet
személyzeti főelőadójának

Budapest

F. évi május 8-án kelt levelük értelmében mellékelten küldjük dr. Kelemen Endre volt I.sz.belklinikai adjunktus káderanyagát- törzslap, önéletrajz, professzor jellemzés, fénykép - valamint az alábbiakban közöljük nevezett minősítését:

1921-ben született Szekszárdon. Apja városi tisztiorvos volt, meghalt. Ő maga nőtlen. Orvosi diplomáját 1945-ben szerezte. 1948-ban belgyógyász szakképesítést nyert.

1945. őszén került Egyetemünkre, az I.sz.Belklinikára, itt dolgozott 1958. március 15-ig, 1949-től adjunktusi beosztásban.

Pártonkivüli, szakszervezeti tag.

Nevezett szakmai jellemzésétől eltekintünk, mivel mellékelten küldjük volt professzorának rövid szakmai minősítését.

Dr. Kelemen Endre 1956. év nyara előtt meglehetősen passzív politikai magatartást mutató volt. Az októberi események kapcsán azonban elsőnek lépett a politikai porondra. Az ő indítványozására hívták össze az I.sz. Belklinika tantermében azt az értekezletet, amelynek a célja dr. Kelemen Endre beterjesztése alapján az volt, hogy az "Egyetemi Forradalmi Bizottságot" létrehozza. Ennek célszerűségét azzal indokolta, hogy a megingott állami vezetés helyett az egyetem irányítását átvegye. A gyűlés végén a jelenlévők szavazás során döntő szótöbbséggel küldöttként őt választották. Az ezt megelőző napokban a hallgatóknak volt olyan megnyilvánulása, hogy nem akarták órákon résztvenni, helyette inkább Kelemen adjunktussal óhajtottak értekezletet tartani.

Egyetértett dr. Halmágyi Dénes adjunktus azon javaslatával, hogy a dékán utasítása ellenére ne a dolgozók filléreiből támogassák a budapesti károsultakat, hanem helyette engedélyezzék nyugatról a segély bejövételét.

Október 24. és november 7. között munkahelyén csupán egy-két alkalommal látták. Az intézetből eltávozott betegek klinikai zárójelentését sem volt hajlandó aláírni, mondván, hogy ő nem dolgozik, amíg a szovjet hadsereg hazánkban tartózkodik. Az ellenforradalmi események alatt és utána is még egy ideig az intézet kommunista tagjait kerülte, velük szóba nem állt, köszönésüket nem fogadta.

Október 26-án a délelőtti órákban megjelent az I.sz.Sebészeti Klinika műtőjében, ahol éppen gyomorműtétet végeztek az egyik betegen. Ideges állapotban és vésztjósló, ijedt bejelentéssel közölte, hogy Szeged körül van véve és löni fogják a várost, stb.

Tagja volt az egyetemi csucsbizottságnak és elnökségének, mely bizottság sokszorosított körleveleket bocsátott ki az egyetem intézményei felé. Ez a bizottság volt, mely az egyetemi zászlóalj felállítására adott ki utasítást. Ennek alapján a zászlóalj fel lett állítva és lett fegyverezve. Továbbá ez a bizottság volt az, aki elhatározta a személyzeti osztály megszüntetését, az ott dolgozókat felfüggesztette. Hasonlóan felfüggesztették a Tanulmányi Osztály, Gazdasági Igazgatóság, stb. intézmények néhány dolgozóját. Az volt a véleményük, hogy az

"aránylag nagylétszámú személyzeti osztály és tanulmányi osztály nélkülözhető", ezért fel kell számolni.

Kelemen adjunktus ellenforradalom idején kifejtett tevékenységét tovább lehetne részletezni, azonban a felsorolt néhány példát elegendőnek találjuk arra, hogy ebből látható legyen személye.

Az ellenforradalom után alakult Fegyelmi Bizottság az egyetem dékánjához érkezett bejelentések alapján megvizsgálta nevezett tevékenységét. Beigazolódott, hogy az ellenforradalmi események alatt rendszeresen nem végzett munkát, október 24-től november 7-ig bezárólag. A vezetett nyilvántartásokból az is kiderült, hogy a klinika hivatalos szabadság nyilvántartásába 1956. évi szabadsága egészen más időpontban júniusra volt beütemezve, és ennek megfelelően a ketöltés bejegyezve.

Saját beismerése szerint a forradalmi bizottság határozataival mindenben egyetértett, így a forradalmi bizottság határozataiért, kétségtelesen ő is felelős.

A vizsgálat alapján az egyetem dékánja a Mt. 113.§.-a 2. bek. c.pontja alapján "áthelyezés alacsonyabb munkakörbe, alacsonyabb fizetéssel, fegyelmi büntetéssel büntetem, valamint a hallgatókkal való foglalkozás egyidejű eltiltásával".

A fegyelmi büntetés kiszabásánál figyelembe vette, hogy egy nemzetközileg ismert kutatóról van szó, olyan területen, amelyen rajta kívül hazánkban még csak egy, esetleg két ember dolgozik, így tudományos érdekből kívánatos, hogy ő kutatói tevékenységét tovább folytathassa anélkül, hogy oktatói munkát fejtene ki.

Szeged, 1959. május 14.

Látta: dr. Petri Gábor rektor
távollétében:

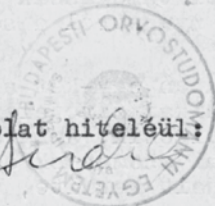
Ph.

Dr. Szegvári Menyhért s.k.
szem.főelőadó

dr. Gellért Albert s.k.
dékán

A másolat hitelesül:

Szerdai

dolgozik, amíg a szovjet hadsereg hazánkban tartózkodik. Az ellenforradalom eseményei alatt és utána is még egy ideig az intézet kommunista tagjait kerülte, velük szóba nem állt, köszönésüket nem fogadta. Október 26-án a délelőtti órákban megjelent az I. sz. Sebészeti Klinika műtőjében, ahol éppen gyomorműtétet végeztek az egyik betegen. Ideges állapotban és vésztjósóló, ijedt bejelentéssel közölte, hogy Szeged körül van véve és löni fogják a várost stb. Tagja volt az egyetemi csucsbizottságnak [sic!] és elnökségének, mely bizottság sokszorosított leveleket bocsátott ki az egyetem intézményei felé. Ez a bizottság volt, mely az egyetemi zászlóalj felállítására adott ki utasítást. Ennek alapján a zászlóalj fel lett állítva és fel lett fegyverezve. Továbbá ez a bizottság volt az, aki elhatározta a személynévtábla megszüntetését, az ott dolgozókat felfüggesztette. ... Kelemen adjunktus ellenforradalom idején kifejtett tevékenységét tovább lehetne részletezni, azonban a felsorolt néhány példát elegendőnek találjuk arra, hogy ebből látható legyen személye. Az ellenforradalom után alakult Fegyelmi Bizottság az egyetem dékánjához érkezett bejelentések alapján megvizsgálta nevezett tevékenységét. Beigazolódott, hogy az ellenforradalmi események alatt rendszeresen nem végzett munkát, október 24-től november 7-ig bezárólag. ... A vizsgálat alapján az egyetem dékánja a Mt. 113. §-a 2. bek. c. pontja alapján 'áthelyezés alacsonyabb munkakörbe, alacsonyabb fizetéssel, fegyelmi büntetéssel büntetem, valamint hallgatókkal való foglalkozás egyidejű eltöltésével'. A fegyelmi büntetés kiszabásánál figyelembe vette, hogy nemzetközileg ismert kutatóról van szó, olyan területen, melyen rajta kívül hazánkban még csak egy, esetleg két ember dolgozik, így tudományos érdekből kívánatos, hogy ő kutatási tevékenységét tovább folytathassa anélkül, hogy oktatói munkát fejtene ki."

Tehát az iratban nem csak adatszerűségként közölték új munkahelyével a fegyelmi ítéletét, hanem összeszedtek minden rosszat, amit csak mondhattak róla, jóval többet, mint ami a rendőrségi tanúvallomásokban elhangzott.

A megkapott és letagadhatatlan írásbeli anyagok birtokában az OTKI vezetése nem lehetett könnyű helyzetben. Nyilvánvalóan diszkréten kezelték az adatokat, sőt támogatták Kelemen Endrét. Az intézet vezetése kísérleti hematológiai laboratórium létrehozását engedélyezte számára. Erről így ír Lehoczky Dezső: „A Központi Laboratórium és a szomszéd kertészet közötti területen erre a célra felépült egy kb. 40-50 m² alapterületű, lapos tetejű, földszintes ház, benne két egértenyészítő szobával és laboratóriummal. Kelemen Endrével magunk terveztük az épület alaprajzát és bútorkészítést, melyet az intézet asztalosműhelyében készítettek el. Egy állandó asszisztensnő segítette a kísérleti munkák végzését.” Ezt a legendás kutató helyet mindenki csak „kis házként” emlegeti.

Az MTA Levéltárában őrzött önéletrajzában³ Kelemen Endre így festi le a Szabolcs utcai viszonyokat: „A kísérleti haematológiai laboratórium 1960-ban létesült. A laboratórium munkatársainak kísérletei három főcsoportra oszthatók:

1. leukémia kísérletek
2. hemopoetikus rendszereket befolyásoló plazmafaktorok vizsgálata
3. kísérletes gyulladás patogenezisének vizsgálata.

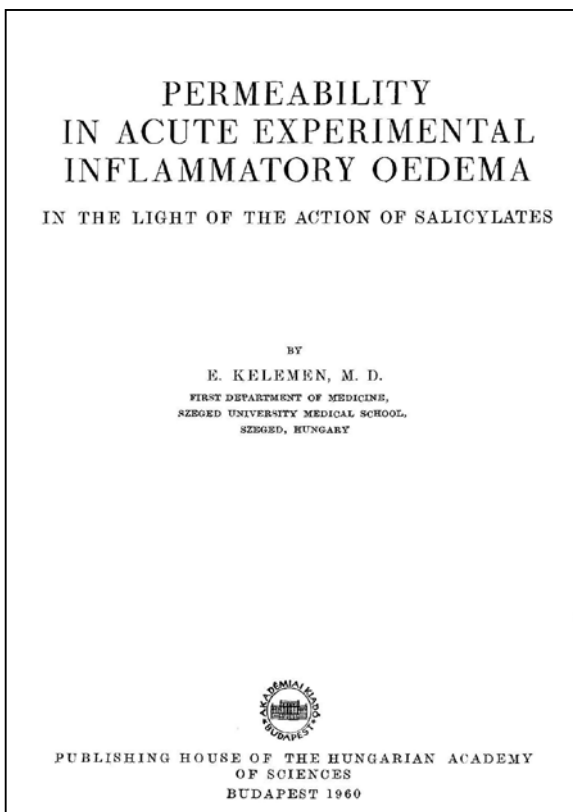
A kis laboron kívül havi 50–100 ambuláns beteg önkéntes ellenőrzése és kezelése mellett mindössze nyolc fekvőbeteg észlelésére és kezelésére van lehetőségünk. Az intézetbe kerülésem után néhány éven át haematológiai tanfolyamokat vezetek.”

Kelemen már az OTKI-ban is elismert hematológus szakértőnek számított, amit bizonyít az is, hogy amikor a Szülészetben újra és újra előfordultak az atoniás vérzések (amikor a szülészek bármit csinálnak, folyik az anyából a vér – ezt ma DIC szindrómaként ismerjük), akkor mindig hívták Kelemen dr.-t konzíliumba, akinek sokszor voltak hasznos tanácsai a vérzés csillapítására.⁴

Szegeden 1959. február 25-én, az Egyetemi Tanács ülésén⁵ újra foglalkoztak Kelemen Endrével. Elnökölt dr. Petri Gábor rektor.

„Rektor bejelenti, hogy az Orvostovábbképző Intézet dr. Kelemen Endre, az I. sz. Belgyógyászati Klinika volt adjunktusa ügyében egyetemünk segítségét kéri, hogy Kelemen megfelelő munkalehetőségének biztosítása érdekében adjuk ki az általa használt speciális műszereket, azonkívül még állást is bocsásson rendelkezésre az Egyetem. Kéri ez ügyben a Tanács állásfoglalását. Tanács nem tartja elfogadhatónak az Orvostovábbképző Intézet kérését azaz az indokolással, hogy a Kelemen által használt speciális műszerek az Egyetem különböző intézeteinél vannak használatban, azok át nem adhatók. Létszámátadásról pedig azért nem lehet szó, miután státusz tekintetében egyetemünkön sem kielégítő a helyzet. Kelemen tulajdonát képező kísérleti állatok kiadása természetesen nem képez problémát. Rektor felhatalmazást kér a Tanácstól, hogy az I. sz. Belklinika tanszékvezetésének ügyét az orvoskar elé terjessze.” (Hetényi megürült helyéről van szó.)

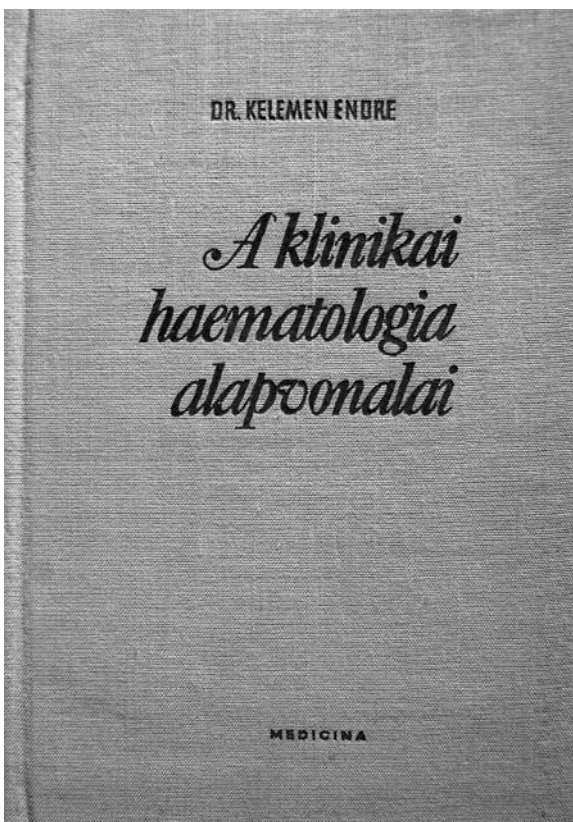
A gyulladás területén végzett munkájának eredményeit az Akadémiai kiadónál 1960-ban angol nyelven megjelent 256 oldalas monográfiában foglalta össze.⁶ (32. kép) Ez olyannyira a még Szegeden végzett munkáját tartalmazza, hogy a szerző megjelölése a kötet belső címlapján: „E. Kelemen M.D. First Department of Medicine, Szeged University Medical School”

32. | 1960-ban megjelent könyve

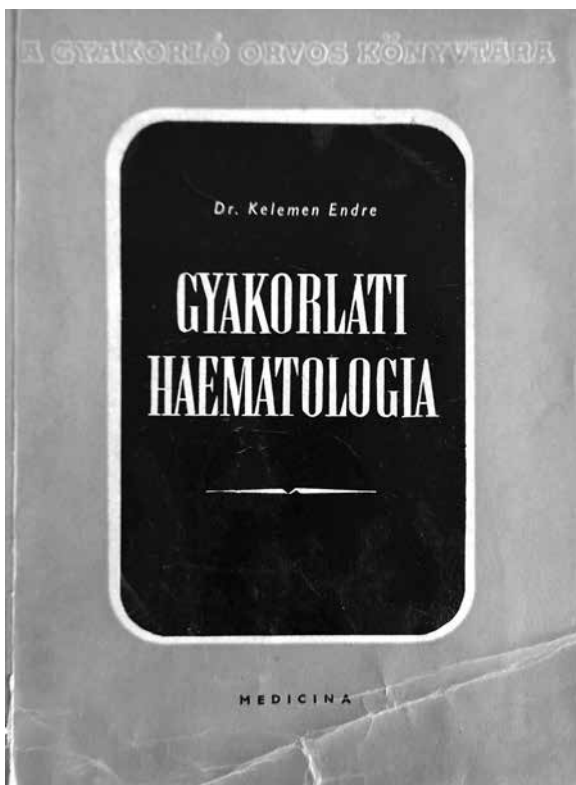
– holott a szerző a kötet megjelenésekor már két éve Budapesten dolgozott. Kelemen Endre szándéka szerint ezek a kutatások, illetve maga ez a kötet képezte volna az orvostudomány doktora disszertációját. Egészen különleges dolog, hogy a könyv második oldalán ez az ajánlás olvasható: „TO THE ANONYMOUS LIBRARIAN whose great scientific service is so frequently overlooked.” Lásd még 164. oldalon.

Az is emberi és szakmai nagyságát jellemzi, hogy miközben, mint látni fogjuk, a doktori értekezése ügyében éveken át elszenvetde a végzálást, további könyveket is megjelentetett.

33. | 1961-ben megjelent könyve

Hematológiai munkásságának első eredménye, hogy a már nyugodtabb körülmények között, 1961-ben megjelent a kisformátumú, vázsonkötéses, 192 oldalas műve, *A klinikai haematologia alapvonalai*.⁷ (33. kép) Az 1960 júliusi dátummal írt Előszóban kijelenti: „Írásom nagyrészt gyakorlati célokat szolgál.” Valóban, nincs is irodalom a kötetben. Szerényen közli: „Az emberi thrombopoetinre vonatkozó első adatok hazai szerzőktől: a Szegedi I. Belgyógyászati Klinika munkacsoportjától származnak (Rák, Cserhádi, Tanos, Kelemen).” A tárgymutatóban csak így szerepelteti ezt az említést: „thrombopoesist stimuláló faktor”. Viszont a kis kötetben sok táblázat, adat és útmutatás segíti a mindennapi klinikai munkát.

34. | 1962-ben megjelent könyve

Jól teljesítette a maga elé tűzött célt. „Mind ilyen munka végső célja: hozzájárulás jó klinikusok neveléséhez. A jó klinikusnak sokat kell olvasnia, és sokat gondolkodnia is. A haematológusnak ezenfelül még sokat kell mikroszkópizálnia.” A tartalom logikusan rendszerezett, a nyelvezet közérthető, árad belőle a szerző nagy tudása és átadó-készsége. Ennek felel meg a kiadó által a borítón közölt szöveg: „A munkán, annak minden részén látszik, hogy a haematológia valamennyi fejezetében otthonos a legújabb kísérletek és vizsgálatok eredményeiről is jól tájékozott szerző alkotása.” Így laudálják azt a szerzőt, akit nemrég távolítottak el a szegedi egyetemről és tiltottak el az oktatástól.

Kelemen Endre szorgalmát jelzi újabb könyve. A *gyakorló orvos könyvtára* sorozatban 1962-ben adták ki a *Gyakorlati haematologia* kötetét.⁸ (34. kép) Abban az időben, főleg a kezdő orvosok, ennek a sorozatnak a darabjaira alapozták a mindennapos gyakorlati munkájukat.

A kronológiát követve alkalom van bemutatni az 1962-es minősítését.⁹ (35. kép) Nem sok ember mondhatja el magáról, hogy ilyen dicséretekkel halmozzák el, mint tanszéki főnöke, Mosonyi László professzor. „Szakmailag rendkívül olvasott... Kísérleteit gondosan építi fel... Logikusan gondolkodik és könnyen ír... Szorgalmas és munkájában kitartó... Viszonya munkatársaihoz igen jó, szívélyes.” Viszont jön az ismert dolog: „Időbeosztása azonban nem mindig célszerű” és az örök vád: „Társadalmi mozgalomban nem vesz részt.” Azonban két év sem telt el, és Mosonyi professzornak „Kiegészítés”-t kellett írnia. „Megszervezte és működésbe hozta a kísérletes haematológiai laboratóriumot... Munkakedve ismét a régi, bár munkabeosztása nem jó. Az adminisztráció nem erős oldala. Érzékeny és sértődékeny, ezért élete nem mentes surlódásoktól. Nősülése óta hangulata érezhetően nyugodtabb. Társadalmi munkában passzív... Véleményem szerint életpályája egyre inkább az elméleti kutatás irányát követi. A közvetlen jövőben Intézetünkben docensi beosztás, távolabbi perspektívában

másolat ~~Teredetije~~ az Eü.Minisztérium
Személyzeti Főosztályán/

Budapest, 1962. június 22.

Orvostovábbképző Intézet
Budapest, XIII. Szabolcs u.33.
IV.sz.Belgyógyászati Tanszék

VII/2
17

Dr. Kelemen Endre adjunktus, a IV.sz.Belgyógyászati Tanszék haematológiai részlegének vezetője. Nős. Orvostudományi oklevelét 1945-ben a Budapesti Egyetemen nyerte el. 1950-ben a Szegedi Egyetemen a "Vérképzőszervek kór- és gyógytanából" magántanári képesítést nyert. 1952-ben az orvostudományok kandidátusa lett. 1958. márciusáig a Szegedi Egyetem I.sz.Belklinikája adjunktusaként, 1958. április 1-től 1962-ig az Orvostovábbképző Intézet IV.sz.Belosztályán, jelenleg azabból szervezett IV.sz.Belgyógyászati Tanszéken teljesít szolgálatot.

Szakmailag rendkívül olvasott és ennek következtében kutatási területének irodalmát, de általában a körélettani kérdéseket kivételes módon tájékozottan tekinti át. Kísérleteit gondosan építi fel, az aprónak látszó mellékkörülményekre is kitér. Logikusan gondolkodik és könnyen ír. Talán ennek rovására írható, hogy spekulatív alapon bonyolult összefüggéseket sokszor látszólag egyszerű megoldásokhoz juttat, ami azonban gyakorlati /klinikus/ szempontból nem mindig célravezető. Tulajdonképpen kutatási területe a körélettan és az állatkísérletek; ezektől jó technikai készséggel, és rendszeres előkészítéssel végzi. Szorgalmas és munkájában kitartó. Időbeosztása azonban nem mindig célszerű, Politikai és világszemlélete természettudományos beállítottsága folytán dialektikus materialista; a világ helyzetét intelligentiája folytán jól tekinti át. Társadalmi mozgalomban nem vesz részt. Viszonya munkatársaihoz igen jó, szívélyes. Betegei szeretik. Semmiféle demokratikus megmozdulásnak vagy akciónak nem ellensége.

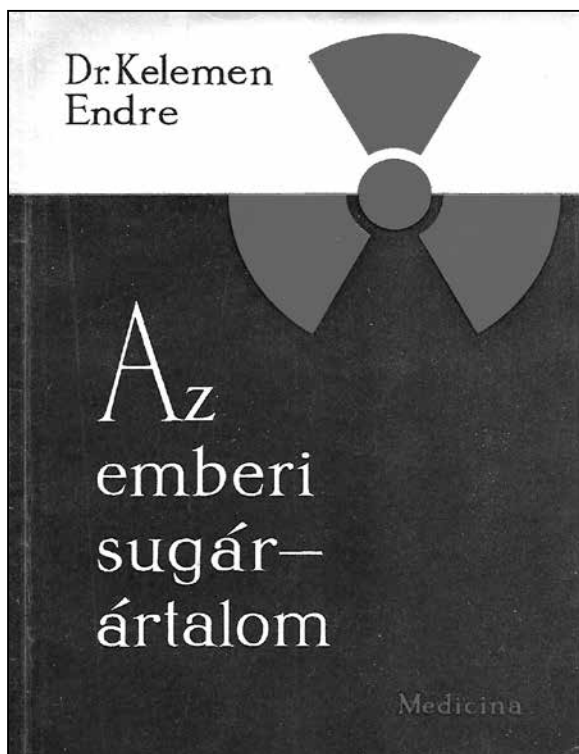
Tudományos felkészültsége, emberi magatartása és politikai állásfoglalása alkalmassá teszi vezetői állás betöltésére.

Dr. Kelemen Endre s.k.

Mosonyi László dr. s.k.
egyetemi tanár

A másolat hitelül:

36. | 1963-ban megjelent könyve

pedig önálló kutató laboratórium (tanszék) vezetése illeti meg.” Az iratot „látta” dr. Kelemen Endre s. k. Jó érzés lehetett neki látni Mosonyi professzor jövődölését, de az önálló kutatási egység vezetése soha nem valósult meg.

Az újabb, már 1963-ban megjelent mű, a 68 oldalas füzet, *Az emberi sugárártalom*.¹⁰ (36. kép) Az ára 8,70 Ft volt. Elképesztő, az akkor 42 éves Kelemen Endre szorgalma és ambíciózussága. A kórleltani és klinikai részből álló kis műben teljes pontossággal adja meg az emberre lehelkedő sugárártalom minden paraméterét, akkor ismert adatát. Szerzői célját jól fejezi ki a Bevezető utolsó mondata: „Ajánlom ezt a munkát a

sugárártalom mindenkori áldozatai emlékének.” Ugyan Kelemen akkor még Nyugaton soha nem járt, a füzethez a híres londoni citogenetikus, P. C. Koller írt Előszót.

Továbbá, szintén 1963-ban egy különleges, 992 oldalas könyv megjelenése fűződik Kelemen Endre nevéhez, *A belgyógyászat és határterületeink syndromái kötet*.¹¹ A könyv szerzője Purjesz Béla, aki 1959. szeptember 14-én hunyt el. Akkor hogyan lehet a neve a kötet borítóján? Arról van szó, hogy Purjesz professzor, Kelemen Endre első tanítómestere az 1949-es nyugdíjazása után otthonában tartózkodott, sokat betegeskedett. Szellemét az tartotta ébren, hogy ennek az igen széles témának, a belgyógyászatnak, sőt határterületeinek egészét áttekintve állította össze egy elképzelt könyv anyagát. 1958-ban be is fejezte a kézirat összeállítását, de halála előtt az már nem került nyomdába. Egy idő után, az akkor már évek óta Budapesten élő és dolgozó Kelemen Endre szerkesztői irányításával a 16 fejezetet a fölkért szerzők átjavították, korszerűsítették. Közülük 15-en a szegedi egyetem munkatársai. (37. kép) *A haematológiai syndromák* Rák Kálmán fejezete. Az egyedüli „vendég” Budapestről Lehoczky Dezső volt, a *Gyógyszerártalom-syndromák* fejezet gondozója. Az Előszó leszögezi: „a könyv joggal viseli Purjesz professzor nevét, noha az egyes részek szövege a feltüntetett szerzők önálló munkája”. A szerkesztő 1965 szeptemberében jegyezte a Bevezetés szövegét, amelyben határtalan nehézségeikről írt, és arról, hogy „valószínűleg kevesen fogják ezt a könyvet folyamatosan olvasni... de munkájukat Purjesz professzor emlékének szentelték”.

SZERKESZTETTE

DR. KELEMEN ENDRE

Az egyes fejezetek szerzői

DR. BALÁZS VIKTOR
 DR. BENCZE GYÖRGY
 DR. BENKŐ SÁNDOR
 DR. BERKESSY LÁSZLÓ
 DR. FELKAI BÉLA
 DR. KAHÁN ÁGOSTON
 DR. KOVACS BERTALAN
 DR. KOVACS KÁLMÁN

DR. KÖNYVES-KOLONICS LÁSZLÓ
 DR. LEHOCZKY DEZSO
 DR. RÁK KÁLMÁN
 DR. RAVNAY TAMAS
 DR. SÖVÉNYI ERVIN
 DR. TÉNYI MÁRIA
 DR. VARRÓ VINCE
 DR. WINTER MIKLÓS

37. | A Purjesz Béla neve alatt megjelent könyv szerzői

Kelemen Endre az OTKI-működése ideje alatt, 1962. január 18-án Budapest V. kerületében házasságot kötött dr. Rédei Annával,¹² akit nyilvánvalóan már Szegeden megismert. A házassági anyakönyvi kivonat szerint mindketten szegedi lakosok! (38. kép) Rédei László kétszeres Kossuth-díjas matematikus lányáról van szó, aki Mezőtúron született, és 1949-ben érettségizett Szegeden, ahol utána orvosi diplomát is szerzett. Az 1954. június 19-i szegedi Egyetemi Tanácsi ülés jegyzőkönyvében olvasható, hogy a kóréletteni pályázatra beérkezett munkák közül *A Capillaris permeabilitás szerepe a sensibilizálódás pathomechanismusában* címmel – „Megfigyelni, mindig csak megfigyelni” jeligével –, szerzője: Rédei Anna V. éves oh. jutalomban részesült. A téma miatt valószínűsíthető, hogy már akkor kutatói kapcsolatban állhatott a későbbi férjével. Viszont 1959-ben már asszonyneven, Kádárné dr. Rédei Anna megszerezte az „orvosi laboratórium” szakorvosi képesítést. Az 1959–60-as tanévben központi gyakornok a Kóréletteni Intézetben, majd 1960–61-ben az I. félévben¹³ dr. Kádár Lászlóné tanársegéd a Karády professzor vezette elméleti intézetben – igaz, a II. félévben már nem szerepel a neve. 1963 és 1969 között a gyulladáso ödéma-kísérleteik eredményeiről hat közös közleménye jelent meg Kelemen Endrével, melyek közül négy alkalommal Rédei Anna volt az első szerző. Előre szaladva az időben, az elválásukról is említést teszünk, amire már Kelemen OTKI-ból való távozása után került sor.

A házassági anyakönyvi kivonat szerint a bíróság a házasságot 1968. decemberi ítélete alapján jogerősen fölbontotta. Rédei Anna bizonyíthatóan 1982-ig a SOTE Gerontológiai Intézet tudományos munkatársaként tevékenykedett.

Folyószám: 20 /196.2-C.

dr. Kelemen Endre
(a férj családi és utóneve)

Szekszárd városban
községben

1921 év január hó 17 n született,
orvos foglalkozású,
szegedi és lakos

dr. Rédei Anna
(a feleség leánykori családi és utóneve)

Mezőtur városban
községben

1931 év március hó 14 n született,
orvos foglalkozású,
szegedi lakos

házasságot kötött
B u d a p e s t V. városban
községben

1962 év január hó 18 napján,
(Ezerkilencszázhatvankettő...
január tizennyolc...)
(a házasságkötés ideje betűvel)

A feleség neve a házasságkötés után: dr. Kelemen Endréné

A férj szülei: dr. Kelemen József
Kardos Klára

A feleség szülei: dr. Rédei László
Tóth Jolán

Megjegyzések és utólagos bejegyzések:
A házasságot a budapesti II. XI.
XII. ker. Bíróság 1968. december
17-én jogerőre emelkedett P. II.
23305/1968/7. sz. ítéletével fel-
bontotta.

BUDAPEST V. ANYAKÖNYVI KERÜLET
II. SZ. KÖZPONTI HÁZASSÁGKÖTŐ TEREM
1054 BUDAPEST, SÁGVÁRI TÉR 1.
anyakönyvi kerület házassági anyakönyvéből

BUDAPEST 1968. szeptember 17
anyakönyvvezető

* A következő adatok jegyezhetők be: külföldi állampolgárság, a gyermeknek családi neve, a házastárs halála, a házasság felbontása vagy érvénytelenné nyilvánítása, a feleség névváltozása a házasság megszűnése folytán.

38. | Házassági anyakönyvi kivonat

*

Bizonyára meg voltak az okok rá, de mai szemmel eléggé érthetetlen, hogy Kelemen Endre már hét éve volt az OTKI-ban, helyzete stabilizálódott, országos elismertségű hematológus volt – mégis, 1965-ben a Magyar Haematológiai Társaság III. kongresszusán,¹⁴ amit Budapesten rendeztek meg, az összesen 122 előadás között (amelyek közül 69-et külföldiek tartottak!) sem ő, sem a munkatársai nem szerepeltek.

AZ ORVOSTUDOMÁNY DOKTORA

Az 1966. júniusában megvédett disszertáció előzményei nem kevesebb, mint nyolc évre nyúlnak vissza. A *Heveny kísérletes gyulladás néhány kóréletteni tényezője és befolyásolása* cím egyértelműen arra a tényre utal, hogy bár 1958-ban, a folyamat elindításakor, már sok éve hematológiai tárgyú kutatással foglalkozott, a magasabb fokú tudományos minősítést még a korábbi munkája alapján kívánta elérni. Az értekezés hét fejezetből állt, téziseit 10 oldalon át ismertette. Valószínűleg a feledés homályába veszttek az 57 évvel ezelőtti megállapításai: „Heveny gyulladás korai szakában nem kapillárisok élettani áteresztőképessége fokozódik, hanem elektronmikroszkópos értelemben durva, de fénymikroszkóppal nem látható kis-érfa sérülések keletkeznek, elsősorban a venulák területén, s ezeken a lyukakon át a plazmafehérjék, sőt a thrombocyták is kifolynak. Ezeknek a sérüléseknek a keletkezését patkányokban jódalbuminnal végzett radioizotóp kísérleteink szerint salicylát vagy hydrocortison nagy adagjai nem gátolják, noha a duzzanatot és következményeit nagy mértékben csökkentik. Ilyen értelemben – ha extrapolálásunk jogosult – a klinikumban jelenleg leggyakrabban alkalmazott antiphlogistikumok semmiképpen se tekinthetők kielégítő therápiás eszközöknek, mert a gyulladás látható jeleit és tüneteit nyomják el, bizonyos reziduális változás lényeges befolyásolása nélkül. Ez a változás experimentálisan eddigi módszereinkkel nem volt kimutatható. Azt találtuk, hogy idegen felülettel érintkező thrombocyta-suspensio supernatánisa elhúzódó gyulladással választhat. Ennek a jelenségnek további vizsgálata mindazon folyamatok pathogenezisének ismeretében új adatokat szolgáltathat, amelyekben a thrombocyták szerepet játszanak. Ez pedig az utóbbi években egyre szélesedő terület.”

Az alábbiakban nyolc érdekes és soha nem látott dokumentum bemutatására kerül sor, melyek mind Kelemen Endre doktori disszertációjának dossziéjában¹⁵ találhatóak.

„1958 végén kértem, hogy készüljék monográfiámat, amelyet azóta az Akadémiai Kiadó kiadott, doktori disszertációként felhasználhassam.” 1959. július 20-án érkezett a lakonikus válasz: „NEM”. Magyarázat 1959. július 23-i dátummal: „Az értekezés benyújtásának megtagadása nem szakmai okokból történt.” Aláírás: Erdélyi Károly.¹⁶

A kihangsúlyozás kedvéért a 39. képen be is mutatjuk a Kelemen Endrének címzett, nem sokkal későbbi, 1959. október 19-én írt TMB-levél intelmeit. Az aláíró (egyben talán megfogalmazó?), az 1910-ben született Tolnai Gábor, aki ekkor éppen az ELTE irodalomtörténeti tanszékvezetője és már 11 éve akadémikus. De már túl van a Széchenyi könyvtár főigazgatói posztján és a Magyar Nemzeti Múzeum Elnöki Hivatalának vezetésén. Szóval jó káder. Azt írja: „Tudományos fokozatot csak olyan szakmailag érdekes szakemberek nyerhetnek,

Dr. Kelemen Endre
 az orvostudományok kandidátusa
Budapest.
 Orvostovábbképző Intézet
 Szabolcs-u 33.

Doktori értekezésének engedélyezésével kapcsolatban f.év július 23.-án kelt levelére válaszolva, az alábbiakat közölhetem.

Az 1958. évi 29.sz. tvr. 1.§ /1/ bekezdése a tudományos fokozatok megítélésének egyik feltételéül a következőket szabja meg: "Tudományos fokozatot csak olyan szakmailag arra érdemes szakemberek nyerhetnek, akik támogatják népi demokratikus rendszertünket és tevőlegesen részt vesznek szocialista társadalmunk építésében." Levelében említett jogait a TMB határozatunk csökkentti, a TMB fenti rendelkezését alapulvéve minden pályázóval szemben azonos követelményeket állít fel. Előző levelünkben már felhívtuk figyelmét az aktív politikai tevékenységre, aminek alapján mód lesz arra, hogy 1 - 1 1/2 év múlva a TMB doktori értekezésének megvédését engedélyezze.

Erdei Károly elvtárrsal az Ön által felvetett kérdést megbeszéltük, aki a fent elmondottakat figyelembevéve a TMB határozatával egyetért.

Budapest, 1959. október 19.

/ Tolnai Gábor /
 a TMB titkára

39. | Levél a TMB titkártól, 1959

Területtel az elleufonedelen
 alatt kifejtett tevékenységére és
 a jelenlegi pártmunkájának
 érdekében nem javasolom.

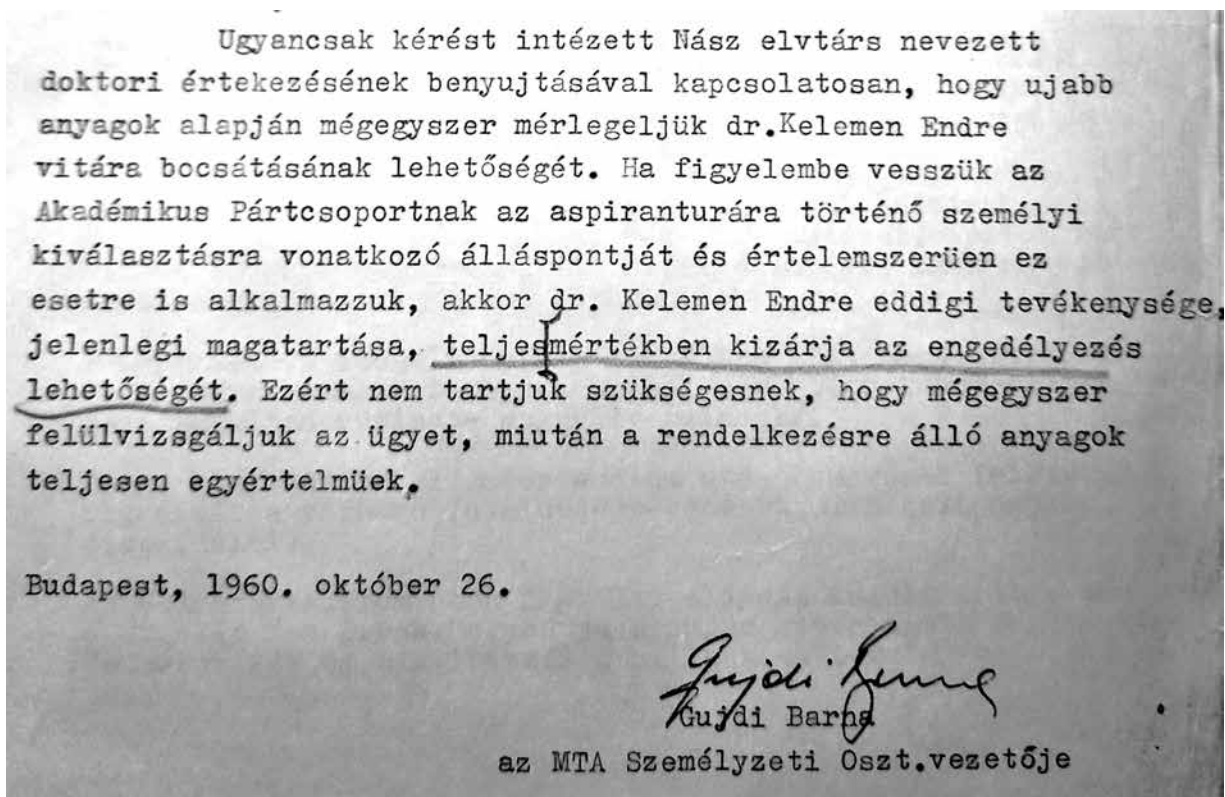
1960 VIII. 17.

Balsay Tollaú

40. | A kézírással írt elutasítás

akik támogatják népi demokratikus rendszerünket és tevőlegesen rész vesznek szocialista társadalmunk építésében.” ... „Előző levelünkben már felhívtuk figyelmét az aktív politikai tevékenységre, aminek alapján mód lesz arra, hogy 1–1 ½ év múlva a TMB doktori értekezésének megvédését engedélyezze.” ... „Erdei Károly elvtárssal az Ön által felvetett kérdést megbeszéltük, aki a fent elmondottakat figyelembevéve a TMB határozatával egyetért.” Az Erdei slendrián névelírás! Erdélyi Károlyról van szó, aki ekkor az MSZMP KB Külügyi Bizottságának munkatársa. Rejtély, hogy mi lehetett a külügyi kérdés ebben az orvostudományi disszertációban? Erdélyi elvtárs „1956. novembertől részt vett az MSZMP megszervezésében és hatalmának megszilárdításában”. Így már érthető, hogy vele beszéltek meg Kelemen Endre ügyét. A 40. kép mutatja be az ügyiratra kézzel ráírtakat. „Tekintettel az ellenforradalom alatt kifejtett tevékenységére és a jelenlegi passzív magatartására védésre nem javaslom. 1960 aug. 17. Baksay Zoltán.”¹⁷ Szóval Kelemen Endre tudományos minősítésének ügyében az elutasító ítéletet aláírók mindketten kipróbált kommunisták. „Természetesen” ezek után már az Akadémia saját hatáskörben nem tehetett mást, mint amit a Személyzeti Osztály írásba is adott: mindenféle felülvizsgálatot elutasítani. (41. kép)

Nyolc hónappal később azonban Kelemen Endre részére előállt a pozitív fordulat. A már jól ismert Tolnai Gábortól megkapta az értekezés benyújtására az engedélyt. (42. kép)

Dr. Kelemen Endre
 az orvostudományok kandidátusa
B u d a p e s t .
 Orvostovábbképző Intézet
 Szabolcs-u 33.

Értesitem, hogy a Tudományos Minősítő
 Bizottság hozzájárult ahhoz, hogy doktori
 értekezését benyújtsa.

Budapest, 1961. július 14.

J,

/ Tolnai Gábor /
 a Tudományos Minősítő Bizottság
 titkára

42. | A doktori értekezés benyújtásának engedélyezése

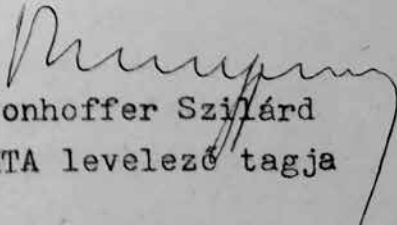
szertőnek úgy lenne módja az egyenetlenségeket kijavítani, ha tovább kísérletezne, „és azután kérné disszertációja vitára való kitűzését”. Mai értelemben összeesküvés-elméletnek minősíthető, ha azt gondoljuk, hogy még túl a politikai okon is, jelentős akadémiai erőmozgósítás történt Kelemen doktori disszertációjának a megakadályozására.

Sok minden történhetett a háttérben, amiről semmilyen adat nem érhető el.

A disszertáció sorsa továbbra is szép lassan csordogált. Elképesztő, hogy 3 hónappal a nyilvános védés előtt még Donhoffer Szilárd, az egyik opponens vissza akarja tartani a vita kitűzését. (43. kép) A rosszindulatúság egyértelmű: „...azt a benyomást kelti, hogy szerzője kissé elsietve írta”. Hamiskás érvelése szerint a

Kelemen Endre értekezése kétségtelenül gazdag kísérleti anyagot tartalmaz, amely alpját képezheti egy doktori értekezésnek. Kár, hogy azt a benyomást kelti, hogy szerzője kissé elsietve írta. Éppen értékes anyagánál fogva látnám helyesnek, ha mód adatnék a szerzőnek a kifogások hiányosságok és részleteiben nem kifogásolt egyenetlenségek kijavítására, valamint arra, hogy az oedemán kívüli aktivitás discussióját megfelelően kiegészítse. Leghelyesebb volna, ha a szerző megvárná míg ebben a kérdésben kísérletes adatok birtokában állást foglalhat és azután kérné disszertációjára vitára való kitűzését.

Pécs, 1966 márc. 31

 Donhoffer Szilárd
 az MTA levelező tagja

43. | Donhoffer Szilárd halasztási javaslata

Megvédett doktori értekezés

Dr. Kelemen Endre az orvestud.kandidátusa, az Orvestovábbképző Intézet IV. Belgyógyászati Tanszékén egyet.decens /Bp. XIII., Szabolcs u. 33./ született: 1921, Szekszárd lakása: Bp. II., Pasaréti u. 115.

Kandidátusi fekezetet 1952-sen kapott addigi munkássága alapján.

A TMB előzetes engedélyével benyújtott "Heveny kisértetes gyulladás néhány kóreléttani tényezője és befolyásolásuk" c. doktori értekezését 1966. június 28-án véát meg.

Opponensek: dr. Issekutz Béla akadémikus
dr. Donheffer Szilárd az MTA Lev. tagja
dr. Petrányi Gyula az orvestud. doktora

A vitára kiküldött bírálóbizottság

elnöke: dr. Gömöri Pál akadémikus
titkár: dr. Juhász István az orvestud.kandidátura
tagok: dr. Szabó György az orvestud. doktora
dr. Takács Lajos az orvestud. doktora
dr. Fergács József az orvestud.kandidátusa
dr. Gergely János az orvestud.kandidátusa
dr. Hellán Zsuzsa az orvestud.kandidátusa

A bizottság véleménye:

"A jelölt e tárgykörben végzett munkássága jó tisztes, és az első időszakban végzett vizsgálatok eredményét a szerző 1960-ban publikálta /Permeability in Acute Experimental Inflammatory Oedema/ az MTA által kiadott monográfiában. A disszertáció a monográfia megjelenése óta végzett vizsgálatok összegezése. Mivel a monográfiában foglalt munkásságot is a kandidátusi fekezet megszerzése óta végezte, a disszertáció szerzője, a vitabizottság az opponensekkel összhangban a doktori fekezet odaítélésének mérlegelésénél a monográfiát a disszertációt egyaránt tekintetbe veszi. Annál is inkább, mivel Kelemen dr. disszertációjának előszavában és szövegében a monográfiát idézi, és bírálat céljából könyvét a disszertációhoz mellékelte is.

Munkájában új a kísérletes heveny gyulladás mechanizmusának vizsgálata, melynek során megállapította, hogy a gyulladásos vizenyőben a J131-el jelölt albumin mért aktivitása nő és a plazmához közeledik. Vizsgálta számos gyulladásgátló anyag hatásmódját is. E vizsgálatok alkalmas módszert adnak más gyulladásgátló anyagok hatásának tanulmányozásához.

Jelentősnek tekinthető az a megállapítása, hogy a gyulladásos vizenyőben thrombocytoszerű képletek jelennek meg.

Az alkalmazott methodika exaktsága körül élénk vita alakult ki, melyben a felmerült problémák lényege tisztázódott.

Az opponensek észrevételein túl az egyik alkalmazott képlet használhatósága volt a fő vita téma /lás fenn/

Szavazatarány: 6 igen, 1 nem szavazattal, szótöbbséggel javasolja a bírálóbizottság a doktori fekezet odaítélését.

Az Orvosi Klinikai Szakbizottság /a bírálóbizottság véleményével egyetértésben 10 igen, 0 nem szavazattal, egyhanguan javasolja az orvestud. doktora fekezet odaítélését.

A nyilvános védésre végezetül 1966. június 28-án az MTA kistermében mégis sor került. A 44. képen látható, hogy a doktori értekezés bíráló bizottsága egy akadémikusból, két orvostudomány doktorából és négy kandidátusból állt. Utóbbiak között található Hollán Zsuzsa is. Stark Ervin, akkor a KOKI főigazgatóhelyettese így utasította vissza az opponensi fölkérést: „A doktori értekezést átnéztem és a megtisztelő megbízás ellenére arra kérem a TMB-t, hogy opponensi tisztségem alól felmenteni szíveskedjék. Ennek oka, hogy a disszertáció témája távol esik közvetlenül művelt tudományterületemtől, így az opponensi tisztséget jó lelkiismerettel nem tudom vállalni.” A Bíráló Bizottságból is volt visszalépés, Gerő Sándor hivatalos külföldi tartózkodás miatt nem tudott részt venni.

A vitán az opponensi vélemények elhangzása után az elnök így szólt: „Van-e valakinek kérdése?”

Hollán Zsuzsa: „A specifikus aktivitás értékek nincsenek megadva sehol, úgyhogy ez meglehetősen zavarja az értékelést.”

Takács Lajos: „Szeretném megkérdezni, hogy itt a fokozat megadásának alapja a disszertáció vagy a disszertáció és a könyv együttesen?”

Gömöri: „Kihez intézi ezt a kérdést?”

Takács Lajos: „Az opponensekhez.”

.....

J u v a n c z Iréneusz: Bocsánatot kérek, itt egy félreértés van. A disszertáns határozottan megmondta, hogy a számítások melyik részét végeztem én. Ahol ezt nem említette, azt nem én végeztem. Gondolom, hogy az apósod végezte, aki a legjobb matematikus az országban. Feltehetően ~~XX~~ ő végezte, vagy adott hozzá segítséget. Ez a rész azonban, amelyet Szabó kifogásol, nincs összefüggésben azzal, amit én analizáltam. Én azt analizáltam, hogy az ödéma mennyiségének növelése és az aktivitás növekedése között milyen összefüggés van. Azt hiszem, itt félreértetted Szabó kérdését, mert ez a ~~képlet~~ képlet azzal nincs összefüggésben. Amit én vizsgáltam, az az, hogy mennyiben lehet összefüggést találni az ödéma nagysága és az aktivitás között, ott pedig egy igen határozott összefüggés jött ki, persze a szokásos ingadozásban, ami azt mutatja, hogy az ödéma nagyság és a beütés nagyság,

Gömöri: „Itt formai hiba nincsen.”

Donhoffer: „Szerintem igen is van.”

Kis pikáns részlet Juvancz Iréneusz (a hazai biostatisztika meghatározó alakja) hozzászólása (45. kép): „Bocsánatot kérek, itt egy félreértés van. A disszertáns határozottan megmondta, hogy a számítások melyik részét végeztem én. Ahol ezt nem említette, azt nem én végeztem. Gondolom, hogy az apósod végezte, aki a legjobb matematikus az országban.” Rédei László professzorra utalt. És maga a feleség is hozzászólt! (46. kép)

dr. R é d e i Anna: Mint munkatárs szeretnék hozzászól-
ni a vitához. A számítástechnikai munkákat én végeztem. Szabó
docens urnak arra a kifogására, hogy itt matematikai nehézsé-
gek vannak, mert az egyik képletben automatikusan mindig nagyobb
számnak kell kijönnie, mint a másikban, azt szeretném válaszol-
ni, hogy tulajdonképpen a két képlet azt fejezi ki, hogy mi a
gyulladásos összaktivitást két módon számoltuk ki. A kísérletek
elején úgy gondoltuk, hogy ez a két adat egyezni fog és vára-
kozásunk ellenére azt kaptuk, hogy száznál több kísérletet
végezve a két képlet alapján számított adat soha nem egyezett.
Megmondom mindjárt, hogy hol volt a félreértés. A D ^ő d szerepel

46. | Rédei Anna hozzászólása

A zárt ülés jegyzőkönyvéből:

„– Gömöri akadémikus elnök: ha az opponens urak itt akarnak maradni, semmi akadály nincs, de nem kötelező.

Issekutz: De kötelező!

Gömöri: NEM!”

Az értékelés: „A szavazatarány 6 igen, 1 nem volt, a bizottsági vélemény pozitív volt és javasolták a doktori fokozat odaítélését.” Lehet találgatni, hogy ki volt az egyetlen nem szavazat leadója. Későbbi vélemény az Orvosi Klinikai Szakbizottságtól: „A bírálóbizottság véleményével egyetértésben 10 igen, 0 nem szavazattal egyhangúan javasolja az orvostud. doktora fokozat odaítélését.”

Végül 1966. október 5-én kelt a fokozat odaítélésről szóló 724/1966. számú okirat. Tolnai Gábor akadémikus, a TMB elnöke 1966. október 13-i levelében értesítette Kelemen Endrét, hogy a bizottság „az orvostudomány doktorává” nyilvánította – és ezzel befejeződött Kelemen Endre nyolc éven át tartó kanosszajárása.

Adalék, hogy alig két hónappal az MTA doktori védés előtt Debrecenben, a Magyar Haematológiai Társaság IV. kongresszusán¹⁸ Kelemen Endre megtartotta „fő témájából”, a Thrombocytopéniát korrigáló nem thrombopoetin természetű emberi plazmafaktor címmel előadását. A társszerzők Doctor Frigyes és Lehoczky Dezső.

Miközben a mindenható állampárt hátráltató véleménye és orvoskollégák akadémikoskodása ellenére az akadémiai doktori folyamata zajlott, a BM megfelelő szerve, a híres hírhedt III/III. nem pihent. Az ABTL-ben most vált elérhetővé a Szegeden 1965 nyarán kiállított nyilvántartó kartonja.¹⁹ (47. kép) Ez azért különleges, mert Kelemen Endre szegedi elűzése óta már hét éve a fővárosban élt. Ezen a szigorúan titkos iraton bizony egyértelműen súlyos megállapítások szerepelnek az 1956. októberi tevékenységére vonatkozóan: tüntetést

Dossziészám: <u>11-OD-3487</u>	C-L-M	0066034-7
9	02	KKK
TERHELO ADATOK FELSOROLASA: I.		
<p>1956.X.23-án a Szegedi Orvostudomány Egyetemen szervezte a tüntetést. Részt vett ugyan ezen a napon a Szegedi Nemzeti Színház előtt lezajlott ellenforradalmi tüntetésen, ahol egy szavaló csoportot irányított.</p> <p>Az orvostudomány egyetemen kezdeményezte a "forradalmi bizottság" megválasztását, melynek alelnöke volt. Az egyetem "forr. bizottsága" és a Szeged városi "forr. bizottság" összekötőjeként tevékenykedett.</p> <p>Hivatali helyiségében ellenforradalmi követeléseket tartalmazó röplapot készítettek, ezt terjesztette az egyetemen és a klinikákon.</p> <p>1957.III.12-től 16-ig preventív őrizetben volt.</p> <p>1989 NOV. 14</p>		
<p>Családi és utóneve: (Asszonyok leányneve): Dr. KELEMEN ENDRÉ</p> <p>Előző neve: 08</p> <p>Asszonyok férjezett neve: 08</p> <p>Születési helye: Szekszárd</p> <p>év, hó, nap: 1921.jan.17.</p> <p>Anyja neve: Kardos. Klára</p> <p>Foglalkozása: 1945 előtt: orvos jelenleg: egyetemi docens</p> <p>Iskolai végzettsége: orvostud.egyetem.</p> <p>Párttagsága: -</p> <p>megye: PEST</p> <p>Lakhely: város, község: BUDAPEST</p> <p>Munkahelye: Orvostovábbképző Intézet Bp.</p> <p>Allampolgársága: magyar</p>		
<p>Szeged,....., 1965. év jun... hó 29. n.</p> <p>Kiállította: osztály — alosztály: III/III.</p> <p>Ungi István F. szds. aláírás</p> <p>Ellenőrizte: Halász J. alosztályvezető</p>		
051824		
221552		E
ABTL - 2.2.1. I/4. 3. /99		

47. | Kelemen Endre III/III kartonja 1965-ből

szervezett, szavalócsoporthoz irányított, „forradalmi bizottság” alelnöke volt, röplapot készített és terjesztett. Az adott rubrikában tévesen szerepel az OTKI helyett az „orvostud. egyetem” és bájos műveletlenségi kor- és kórjelként a docens dócensként. A sokszor emlegetett „a Csillag börtönben ült” igazságtartalmára a legbiztosabb bizonyítékot szintén ebből a kartonból tudhatjuk meg: „1957. március 12–16. között preventív őrizetben volt”. Olyan szabadságmegvonó intézkedésről van szó, mely nem kötődik büntetőeljáráshoz. Így az elrendelés és a végrehajtás is végtelenül egyszerű. Idetartozik még az őrizetbe vétel és a letartóztatás, a köznyelv pedig vizsgálati fogságnak is nevezi. Megtörtént a börtön megkeresése is, de sajnós irathiányra hivatkozva a vezető érdemi választ nem tudott adni.

Kelemen Endre egyéves angliai kiküldetése kizárólag Lajtha Lászlóval²⁰ kialakult szakmai barátságon alapulhatott. Nyilvánvalóan már jóval előbb elkezdődött előkészületek eredményeként, de a doktori védése után 3 hónappal egy egész évre Manchesterbe utazott, ahol a Christie Kórház Patterson Laboratóriumában tudományos munkát végzett. A laboratóriumot az a Lajtha László vezette, akinek – McCullochkal együtt – a későbbiekben a nevéhez fűződött a pluripotens haematopoetikus őssejt fogalmának és tulajdonságainak a tisztázása.

Erre az időszakra vonatkozóan is lehetett Kelemen Endre nevét említő iratot találni az ÁBTL-ben!²¹ Az 1931-es születésű, orvosvégzettségű Csányi Endre, a diplomája megszerzése óta a Gyógyszeripari Kutatóban dolgozott, és rákellenes szerekekkel foglalkozott. „Orvos” fedőnéven (fn) volt titkosügynök, a zsargon szerint titkos munkatárs, rövidítve tm. 1966. december 30-án azt jelentette a tartótisztjének, hogy „ebédelni láttam vendégül”. Akkor az ügynök többek között ezt az információt adta: „Kelemen Endre egy hónapja van Manchesterben és egy évig lesz kinn. Áron fn-vel dolgozik együtt. Rák fn. jó barátja. Haem (!) könyve befejezésén dolgozik.”

Más szigetországi ügyek után (ahogy azt kell) „Orvos” javaslatokat tesz. Ezek között a 4.) pont: „Dr. Kelemen Endrével kapcsolatosan kérem, hogy a központ tájékozódjon Rák fn. tm.-től. Dr. Kelemen lenne a legalkalmasabb a Haem (!) témával kapcsolatos feladatok megoldására.”

Bár már mindenki jól tudja, mi folyt ebben az országban a levert forradalom után még 10 évvel is (sőt jóval tovább), mégsem lehet szó és értékelés nélkül hagyni a Kelemen körüli megfigyelést és terveket. Tehát két olyan kolléga is munkakapcsolatban állt vele, akik a BM titkos munkatársai voltak. Vajon Kelemen Endre sejtethetett ezekről valamit?

A jogosan fölött kérdésekre az ÁBTL tájékoztató, hogy „Áron” és „Rák” fedőnevű titkosmunkatársaikról külön dossziéjuk nincsen, így nem tudni, kik rejtőzködtek ezen nevek mögött. Az egyenesen fantasztikus lehet a klinikai munkát és a kutatást akkor szorgosan végzők számára, hogy a hatalom még a „Haem témával kapcsolatos feladatok ellátásáról” is gondoskodni kívánt – vagyis külön ez a szakág is megfigyelési célfeladatot jelentett. Egyébként Csányi szintén Londonban dolgozott, ahol 1967. január 5-i jelentése szerint többek között Milerant és Dibromo-mannitolt vizsgált, együtt dolgozva „Áron” fn-vel és dr. Hernádi Ferencsel, aki magán útlevelel volt ott. Csányi aktáját 1970. június 23-án lezárták.

Kelemen Endrére vonatkozóan az OTKI-ban keletkezett utolsó irat²² Gönczi Tibor igazgató főorvos h. aláírásával azt tanúsítja, hogy ott 1958 márciusa és 1967 októbere között végzett oktató munkát: „Az orvostovábbképzés évi terveinek megfelelően folyamatosan, különböző tanfolyamok, előadássorozatok, konferenciák keretében előadóként szerepelt, önálló előadássorozatokot vezetett és rendszeresen egyéni továbbképzésben részesített orvosokat.”

JEGYZETEK

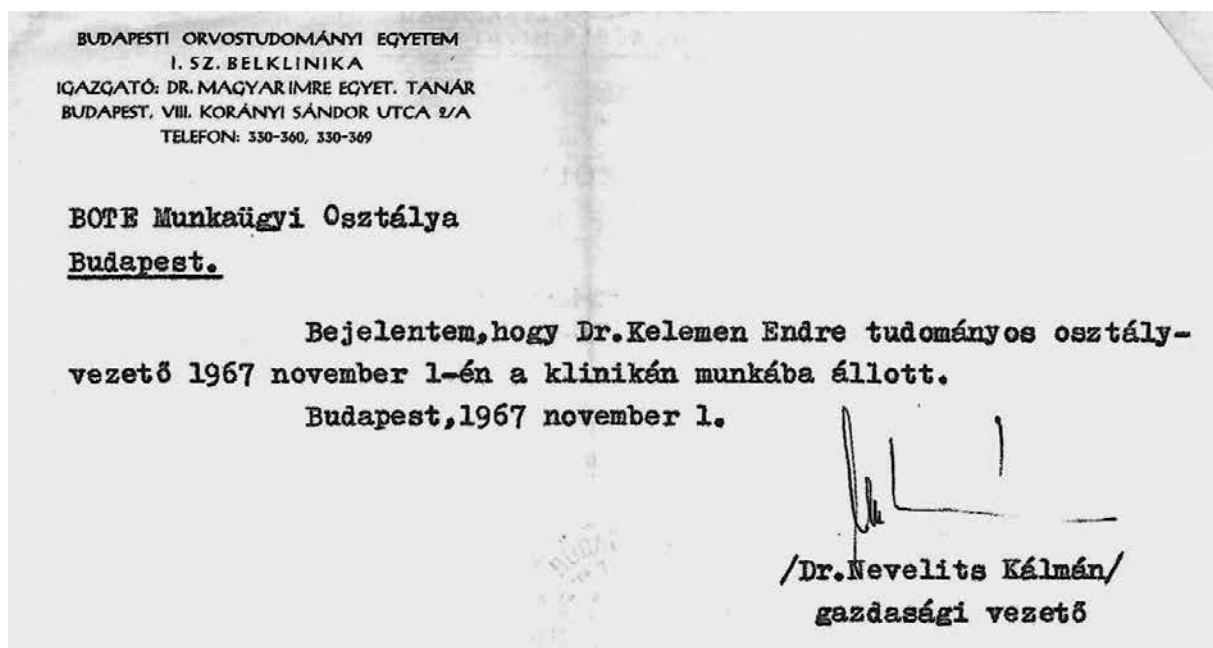
- 1 HU-SEKL 13. fond Személyzeti és Oktatási Osztály, /b állag Személyi anyagok (központi), 267. törzsszám (Kelemen Endre).
- 2 *Belgyógyászat, kardiológia a Szabolcs utcában 1889–2005 – Zsidókórház, orvostovábbképző egyetem.* Szerkesztette: Dr. Préda István. História alapítvány, Budapest, 2005. 134. o.
- 3 Kelemen Endre doktori értekezés. Akadémiai Levéltár, TMB 298/4 dosszié. Önéletrajz.
- 4 Személyes közlés dr. Marton István címzetes egyetemi tanártól.
- 5 Szegedi Orvostudományi Egyetem – tanácsulések, 1959. február 25. III. rendes ülés 436/1958-59. O.E.sz. 4. o.
- 6 *Permeability in Acute Experimental Inflammatory Oedema in the Light of the Action of Salicylates.* Publishing House of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 1960.
- 7 Dr. Kelemen Endre: *A klinikai haematológia alapvonalai.* Medicina, Budapest, 1961.
- 8 Dr. Kelemen Endre: *Gyakorlati haematológia.* Medicina, Budapest, 1962.
- 9 HU-SEKL 13. fond Személyzeti és Oktatási Osztály, /b állag Személyi anyagok (központi), 4940. törzsszám (Kelemen Endre).
- 10 Dr. Kelemen Endre: *Az emberi sugárártalom.* Medicina, Budapest, 1963.
- 11 †Purjesz Béla: *A belgyógyászat és határterületeinek syndromái.* Szerkesztette: Kelemen Endre. Medicina, Budapest, 1965.
- 12 Rédei Anna (1931–1982) orvos. Elvált, egygyermekes asszonyként lett 1962–68 között Kelemen Endre felesége.
- 13 A Szegedi Orvostudományi Egyetem. TANREND az 1959–1960 Tanév első felére.
- 14 A Magyar Haematológiai Társaság III. Kongresszusa. Budapest, 1965. 9. 15–18. *Az előadások összefoglalásai.* Akadémiai Nyomda, Budapest.
- 15 Akadémiai Levéltár, TMB 298/4 dosszié.
- 16 Erdélyi Károly (1910–1971) politikus. 1953-ban végezte el a leningrádi Herzen Pedagógiai Főiskolát. 1956-ban a moszkvai nagykövetségen tanácsos. 1956 és 1961 között az MSZMP KB külügyi osztályának munkatársa. 1962-től külügyminiszter helyettes. *Új Magyar Életrajzi Lexikon II. kötet.* Magyar Könyvklub, Budapest, 2001. 392. o.
- 17 Baksay Zoltán (1929–1999). 1958 és 1964 között az MTA Központi Hivatala Személyzeti Osztályának, ill. Főosztályának főelőadója. Szakmai életútját érdemes szó szerint idézni a NÉVPONT honlapról: „Lakatos szakmunkásvizsgát (1948), majd szakérettségi vizsgát tett (1949), az ELTE BTK-n történelempolitikai gazdaságtan szakon tanult, történelem szakos tanári okl. szerzett (1953), doktorált (1967); a történelemtudományok kandidátusa (1966), doktora (1988).”
- 18 A Magyar Haematológiai Társaság IV. Kongresszusa. Debrecen, 1968. 4. 25–27. Felelős kiadó: Dr. Aszódi Lili. *Az előadások összefoglalásai.* 55. o.
- 19 ÁBTL 2.21. I/4. 3. 99. Kelemen Endre III/III. kartonja.
- 20 Lajtha László György (1920–1995). Édesapja Lajtha László, a híres zeneszerző. Kelemen Endrével szövődött kapcsolata csak az 1944–1947 közötti időben alakulhatott ki, amikor még Budapesten az Élettani Intézetben működött, mert utána kitelepült az Egyesült Királyságba. Rákkutató laboratóriumok igazgatója lett Oxfordban, majd Manchesterben.
- 21 ÁBTL 2.21 I/4. 3. 99–100. o.
- 22 OTKI 3397/1968 Működési Bizonyítvány.

IV. I. BELGYÓGYÁSZATI KLINIKA, BUDAPEST

A BOTE rektora, dr. Sós József sk. aláírása szerepel azon az 1967. június 22-i Egyetemi Tanács-ülési anyagon¹, melyben ez áll: „Dr. Magyar Imre egyetemi tanár még a múlt évben előterjesztést tett dr. Kelemen Endre, az Orvostovábbképző Intézet munkatársának kinevezésére a klinika betöltetlen docensi állása terhére. A kinevezéshez a Minisztérium személyzeti főosztály előzetes hozzájárulását adta, a II. Főosztály pedig az I. Belklinika betöltetlen egyetemi docensi állását tudományos osztályvezetői állásra szervezte át dr. Kelemen Endre számára.”

Így Kelemen Endre – messzemenően Magyar Imre jóvoltából és szorgalmazására – 1967. november 1-én megkezdhette működését az I. Belgyógyászati Klinikán (48. kép), ahol tudományos státusza mellett vezethette az önálló hematológiai osztályt. Érdeemes megemlíteni, hogy a Szabolcs utcából már korábban odakerült Lehoczky Dezső szintén az élete végéig hematológiával foglalkozott. Tehát Kelemen 46 éves volt, amikor szinte új életet kezdetett el.

Örületes lehetett ez a minősítési mánia akkortájt. Kelemen Endre még csak két hónapja volt a klinikán, és az igazgató már kétoldalas minősítést írt róla – nyilván nem önszántából. Magyar professzor rögzíti az addigi pályafutását és kijelenti: „Dr. Kelemen Endre a

Dr. Kelemen Endre a tudományos munka szervezésére rendkívül alkalmas egyéniség. Munkatársai tisztelik, szeretik és nagyrabecsülik. A tudományos kutatásban a saját területén kívül is mindenkor készségesen rendelkezésére áll a fiatal kutatóknak, akik szívesen fordulnak hozzá. A szegedi I.sz. Belklinikán Hetényi Géza vezetésével eltöltött idő eredményeképpen kitűnő általános klinikus, szakterületén, a haematológiában pedig különösen kiváló. Ismeretei rendkívül kiterjedtek az orvostudomány egész területének elméleti alapjaiban. Tudományos intézmény vezetésére mindezek alapján nagyon alkalmas. Szociális gondolkodású, emberbarát, mindekkor hajlandó a közért dolgozni és áldozni. Az I.sz. Belklinikára történt kinevezése hosszú ideig tartott és nehézségekbe ütközött. Ennek oka 1956-ban az ellenforradalom első napjaiban tanúsított magatartása, melynek pontos mibenléte azonban előttem nem ismeretes. Véleményem szerint dr. Kelemen Endre jelenleg a szocializmus építésének híve, és közreműködője.

Magyar Imre dr.
egyetemi tanár
az I.sz. Belklinika
igazgatója

49. | Magyar Imre professzor minősítésének 2. oldala, 1968

haematológiai tudomány és gyakorlat hazánkban elismerten egyik legjobb képviselője, akinek tudományos működése az egész világon ismert és elismert.” Magyar Imre fantasztikus összefoglalásának bemutatása és részletes tanulmányozása céljából az 49. képen bemutatjuk a minősítés 2. oldalát. Pártoltja érdekében még ezt a kijelentést is megkockáztatta: „Véleményem szerint jelenleg a szocializmus építésének híve és közreműködője.”

A stresszelmélet kidolgozásával világhírt szerzett Selye János professzor Komáromban nőtt fel, kitűnően beszélt magyarul, és többször is meglátogatta óhazáját. Így 1968-ban is.

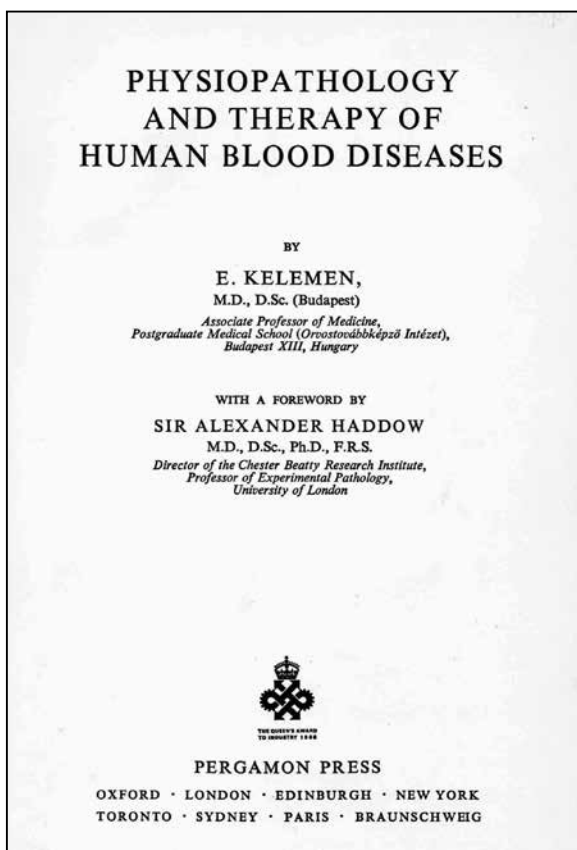
Az akkor készült felvételéhez az MTI ezt a leírást mellékelte: „Selye János a montreali egyetem Belgyógyászati és Sebészeti Kutató Intézetének igazgató főorvosa budapesti látogatása során május 10-én a Budapesti Orvostudományi Egyetem Markusovszky Kollégiumában magyar kutató orvosokkal találkozott. Selye János mellett jobbra Kelemen Endre, az I. sz. Belgyógyászati Klinika Tudományos osztályának vezetője.” A kollégiumban, melynek akkor még Rezső téri címe volt, a találkozón megjelent vendégeket dr. Knoll József professzor üdvözölte.

A SOTE dékáni vezetése már az 1968–1969-es tanévre engedélyezte a „Nem kötelező előadások” között Kelemen Endre tud. oszt.vez., az orvostudomány doktora *A kísérleti haematológia eredményei és azok alkalmazása a klinikumban* előadásának a megtartását a II. félévben heti 2 órában az I. Belklinikán.²

A Hetényi Géza emlékérmét a Magyar Gasztroenterológiai Társaság alapította és adta ki évente. Először 1960-ban adták át, mégpedig Magyar Imrének, majd a következő évben egy másik gasztroenterológus, Varró Vince érdemelte ki. 1962-től viszont nem ennek a szakterületnek a képviselőit tüntették ki az emlékéremmel, hanem Fornet Béla, Gömöri

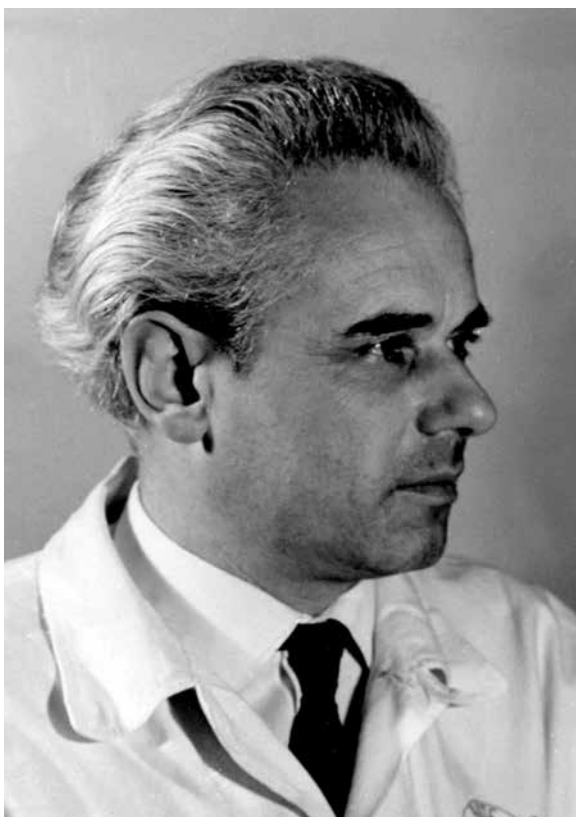
Pál, Petri Gábor, Hámori Arthur, Sós József és Julesz Miklós, majd kilencedikként 1969-ben Kelemen Endre találtatott méltónak rá.

Ahogy Kelemen maga a tévériportjában elmondja (164. oldal), a manchesteri egy éve tette lehetővé, hogy monográfiát írjon az emberi „vérbetegségek” kórélettanáról és kezeléséről. (50. kép) Amit a titkosügynök egyszerűen „haem” könyvnek titulált. Hihetetlen jelenség, hogy a keleti blokkból időlegesen otlévő magyar kutató egy személyes művét a neves Pergamon kiadó „*International series of monographs in pure and applied biology*. Division: Modern trends in physiological sciences” sorozata 30. köteteként azonnal ki is adja.

1971. május 26. és 28 között zajlott az MTA és a Magyar Haematológiai Társaság V. Haematológiai Kongresszusa. Elnöke Kelemen Endre, az *Előadások kivonatai* kiadvány szerkesztője, aki a szerzők névjegyzéke szerint magasan a legtöbb előadásban szerepelt, szám szerint 12-ben.

A hagyatékban föllet dokumentumok, minden mellébeszélés nélkül bizonyítják, hogy Kelemen Endre, aki akkor már négy éve működött a klinikán, jogosnak vélt egyetemi tanári kinevezéses ambíciói miatt Jakab Lajoshoz, az egyetemi párttitkárhoz fordult – a szegedi tényezőjének „eliminálási” lehetőségét keresve. (51. kép) A dokumentum minden sora csak ezúton megismerhető tényeket tartalmaz. Érdekes a „non-tanszékvezető tanári” meghatározás. A kért válaszlevél nem született meg, hiszen Kelemen az 1971. július 12-én kelt és ismeretlennek címzett levelében ezt írja a Jakab-levélről: „Nem sokkal később szóban közölte, hogy megítélésem egy 1959-ben a Szegedi Orvostudományi Egyetem Rektori Hivatalából eredő iraton alapszik. Mindezek alapján Petri Gábor professzorhoz, akinek rektorsága idején, de tudta nélkül és távollétében keletkezett fenti irat, fordultam, hogy olyan íráshoz juthassak, amelyik végre 12 év után hatályon kívül helyezi a fent említett, ellenőrizetlen, bementésen alapuló iratot. Petri Gábor professzor engedélyével ezúton kérem Öntől, hogy ilyen iratot felettes szerveinkhez eljuttatni szíveskedjék.”

52. | 1968-as portré

Ekkortájt a külföldi szakirodalom már évek óta foglalkozott az őssejtek gyógyításban való alkalmazásának lehetőségével. A haemopoetikus hatásban bízva magzati májsejtek átvitelére is sor került, de kellő eredmények nélkül. 1971-ben a sors lehetőséget adott Kelemen Endrének – és ő élt vele. Az 53. és 54. képen teljességében bemutatott közlemény részletesen ismerteti a fiatal grvida esetét, akinél terhességmegszakítást végeztek el, és az I. Belklinikán intravénásan beadták neki a saját magzatjának a máj- és szikhólyag őssejtjeit, ami által véglegesen meggyógyult az aplasztikus anémiából. A külföldi közlés preliminary riportként 1973-ban jelent meg skandináv folyóiratban.³

Dr. Jakob Lajos
 a Sennelweis Orvostudományi Egyetem
 MSZMP Pártbizottságának titkára
 Budapest VIII.
 Ulloi ut 26.

Kedves Jakob Elvtárs !

Néhány nappal ezelőtt történt beszélgetésünk alkalmával szóba került, hogy jelenlegi munkalehetőségen mellett milyen kilátásokkal rendelkezhetem. Így, feltettem azt a kérdést, hogy az. nem-tanszékvezető tanári fokozatot elérhetek-e ? Titkár Elvtárs azt válaszolta, hogy szakmai megítélés szerint nyilván igen, azonban a Pártbizottság esetleges hozzájárulása régi szegedi ügyeim megítélésétől is függ. Ezeket közelebbről nem ismeri. Tájékoztattnam ezért arról, hogy 2 évvel ezelőtt, amikor a Szegedi Orvostudományi Egyetem néhány professzora szerette volna, hogy az ott megüresedett belgyógyászati tanszékre kerüljek, Petri Gábor professor, mind az ottani pártfórumokkal, mind az illetékes belügyminisztériumi szervekkel történt tárgyalása után, mind rövid levélben, mind pedig nem sokkal később Magyar Imre professor jelenlétében, a klinikán, szóban is közölte, hogy a régi szegedi történetekkel kapcsolatban semmiféle korlátozás alá nem tartozom és nincs olyan szakmai megbízatás, melynek betöltésében a maguk részéről bármilyen akadály támasztának. Megtudtuk Petri professzortól azt is, hogy amennyiben bármilyen hivatalos fórum ezzel kapcsolatban írásban megkeresi őket, ezt a válaszukat bármikor írásban is kiadják.

Bekérem ezért Titkár Elvtársat, hogy az illetékes szegedi szerveket sziveskedjék megkérdezni, hogy ennyi év után eliminálhassam ezt a tényezőt. Kérem azt is, hogy az írásbeli információ eredményét velem mielőrtartás végett közölni sziveskedjék.

Köszönettel

Budapest, 1971 június 23.

Kelemen Endre dr.
 az orvostudományok doktora
 tudományos osztályvezető
 I.sz. Belklinika Budapest VIII.
 Korányi S. u 2/a

Semmelweis Orvostudományi Egyetem,
I. sz. Belgyógyászati Klinika (igazgató: Magyar Imre dr.)
és II. sz. Nőgyógyászati Klinika (igazgató: Zoltán Imre dr.)

Idült csontvelő-aplasia gyógyulása fiatal anyán, saját 22 mm-es embryója szikzacskó- és májeredetű sejtjeinek véna befecskendezése után

Előzetes közlemény

Puskás Ernő dr., Laub Margit dr.,
Köves Péter dr., ifj. Petrányi Gyula dr.,
Takácsi-Nagy Lóránd dr., Czeizel Endre dr.
és Kelemen Endre dr.

Valódi aplasztikus pancytopeniás betegek 75%-a meghal néhány éven belül (3). A kezelésmódok megítélése mégis nehéz, mert nagyrítván spontán remisszió lép fel. Saját anyagunkban nyolc olyan súlyos cytopeniás beteg halt meg, akiken a valódi aplázia kritériumai bizonyíthatók voltak. A problémát legújabbban *Stohmann* foglalta röviden össze. Az elmúlt évek folyamán többen gondoltak arra, hogy az idült idiopathiás aplasztikus pancytopenia az ún. haemopoetikus őssejtek tartós defektusának következménye, s egészséges őssejt-populáció transzplantálásával a defektus esetleg megoldható (6, 5, 10). Csontvelő-átültetést legelőnyösebben egyetettű ikreken végeznek, családtagok, elsősorban testvérek felhasználása donorként kielégítő kilátással járhat, HL—A kompatibilis idegen-donor találásához azonban néhány ezer perspektívus donor nyilvántartása lenne szükséges.

Ismerve azokat a nehézségeket, melyek immunológiai kompetens idegen sejtek szervezetbe jutását követik, 1971 májusában megkíséreltük korai embryo sejtjeinek anyjába fecskendezését, számítva arra, hogy immunológiai károsodást így nem idézünk elő. Korábbi ilyen jellegű therapiás próbálkozások alkalmával embryómájat fecskendeztek genetikailag idegen betegekbe (7), s a donorként használt legfiatalabb foetus 12 hetes volt (4). Az eredmények bizonytalansága miatt a kezelésmódot elhagyták (9).

1. Beavatkozás előtti adatok

A 29 éves nőbeteg aplasztikus pancytopeniáját szövettani készítmények alapján 1970 elején diagnosztizáltuk. A csontvelő túlnyomóan zsírszövetből állt. A hgb-

érték 9,5 g/100 ml vér volt, előző ismételt transfúziók után. Haematokrit 26%, reticulocytá 10 000, fvs. 3000—4000, ezek fele granulocytá, fele lymphocytá, thrombocytá 25 000 volt.

A beteg 1970 februártól 1971 februárig összesen 12 alkalommal kapott friss teljes vért, vagy vvt.-ket, s az egyes transfúziók közötti időszak 4—10 hét között volt. A transfúziókon kívül prednisonolt, testosteront és oxymetholont kapott hónapokon át, mérsékelt dózisban. Keringő vörsejtszámai a posttranszfúziós emelkedésektől eltekintve nem változtak. Terhessége előtt minimum hgb-értékei 6,0 és 8,3 g/100 ml vér közöttiek voltak, s a transfúziókat követő maximum-érték 10 g/100 ml volt.

Az utolsó transfúziót 1971 februárban kapta: 650 ml vvt.-masszát. Terhessége 1971 áprilisában derült ki. Terhessége alatt transfúziót nem kapott. *Magyar* és *Zoltán* professzorral történt konzultáció után a terhességnek uterus-amputációval egybekötött megszakítása mellett döntöttünk (amibe a beteg és férje is beleegyezett, mivel egy egészséges gyermekük már van).

A beavatkozás előtti 16 hónap alatt reticulocytá értéke 7500 és 35 000 között, keringő thrombocytaszáma pedig 10 000 és 30 000 között volt.

2. Beavatkozás

A műtét napján megismételt csontvelő-biopsia az 1970-essel azonos szövettani képet nyújtott: nagyfokú hypocellularitás, domináló zsírszövet.

A méh amputációja és az élő 22 mm-es magzat *kiemelése* 1971. május 5-én történt. Sem vvt.-eket (transzfúziót), sem thrombocytákat nem alkalmaztunk. Intraoperatív vagy postoperatív szövödményt nem észleltünk, még átmeneti lázreakciót sem. A műtét utáni napokon a minimum hgb-érték 7,0 g/100 ml vér volt.

A műtét befejezése után fél órán belül az anya $2,5 \times 10^5$, sziktasakból származó sejtet, valamint $4,2 \times 10^7$, májból származó, semmiféle procedurának ki nem tett, fiziológiás konyhasóoldatban szuszpendált sejtet kapott 16-os tűn át intravénásan. Az injekciót észrevehető reakció nem követte. A párhuzamosan készített kenetek, valamint szövettani készítmények tanúsága szerint a májból beadott szuszpenzióban $1,4 \times 10^7$ parenchyma-sejt és $2,8 \times 10^7$ haemopoetikus sejt volt, utóbbiak túlnyomó többsége erythropoetikus sejt. A beadott haemopoetikus őssejtek száma egyelőre nem állapítható meg.

Chromosoma-vizsgálat bizonyította, hogy mind az anya, mind az embryo 46,XX karyotipusú volt.

3. Beavatkozás utáni adatok

Legfigyelemreméltóbbnak a reticulocytá-szám alakulását tekintjük: átmeneti mérsékelt reticulocytosist (80 000) észleltünk a beavatkozást követő harmadik napon, s ezt negyedikről a tizenharmadik napig normális reticulocytá-szám követte. A tizenharmadik napon, hirtelen, lényeges reticulocytosist (110 000) mutatkozott, s ez a szám a hetedik hétig magas maradt, 150 000-es maximum értékkel. Haemolysisre semmiféle jel nem utalt, s a keringő hgb. lassan, fokozatosan emelkedett. A reticulocytá-szám ezután fokozatosan csökkent, a kilencedik héten 50 000 körüli volt, s azóta is állandóan normális, jelenleg, 17 hónappal a beavatkozás után. Az említett postoperatív hgb.-szintesés után az ötödik postoperatív héten hgb.-értéke 10,0 g/100 ml vér volt. Ez az érték fokozatosan tovább is emelke-

dett, s most már hónapok óta 12 g/100 ml felett van, 1972 októberében 12,5 g.

Thrombocyta-száma (fáziskontraszt) az első napokon nem változott, a második postoperatív héten 40 000 és 60 000 között ingadozott, és utóbbi szinten maradt az első év folyamán, majd elérte a 100 000/μl értéket. 1972 októberében fehérvérsejt-száma 3600, ebből granulocytá 2200, lymphocytá 1400.

A beteg hamarosan panaszmentessé vált, s az is maradt: mindazt a mezőgazdasági munkát, melyet betegsége előtt végzett, panaszmentesen elvégzi.

Kilenc hónappal a beavatkozás után, ezúttal első ízben sikerült kielégítő sejttartalmú csontvelőt nyernünk: a készítmények még mérsékelten hypocellulárisak, elsősorban az érett granulocytá-raktár defektusa miatt.

Az intervenció óta kezelésben nem részesült.

Megbeszélés

Az előzőleg több mint 15 hónapon át súlyos állapotban levő, állandóan transzfúziót igénylő pancytopeniás nöbeteg leírt gyakorlati gyógyulásának magyarázatára három lehetőség volt: a) spontán gyógyulás, b) a terhességmegszakítással összefüggő gyógyulás, c) a korai embrionális sejtek befecskendezésével összefüggő gyógyulás.

Maga a folyamat biztosan nem terhességi pancytopenia volt. Valószínűtlen az is, hogy a kb. 7 hetes terhesség megszakítása volna az oka a leírt változásoknak. Spontán gyógyulás lehetősége, tekintettel arra, hogy a befecskendezett sejtek megfogását direkt módon bizonyítani nem tudtuk, nem zárható ki. Újabb megfigyelések dönthetik majd el, hogy hasonló betegek saját embryójának sziktasakból és májból származó sejtjei megfoganak-e?

Elsősorban a reticulocytá-szám alakulása alapján jogosult arra gondolni, hogy a beadott sejteknek szerepük volt. *Fliedner* professzor (Ulm) volt szíves — a reticulocytaszám-változások ismerete nélkül — kiszámítani, hogy ha a beadott anyag haemopoetikus összetevőinek jelentőséget tulajdonítunk, hány nap múlva várható reticulocytosis megjelenése. A számított adat a leírttal napra egyezett. Ez azonban lehet véletlen is, s további megfigyelések dönthetik majd el, hogy valamilyen információ átadása és/vagy stimuláló hatás nem magyarázhatja-e a gyógyulást, pl. spontán remisszióra hajló egyéneknél.

Megemlítjük, hogy irodalmi adatok szerint emberi foetusok immunológiai kompetenciája a tizedik hét előtt nem várható (1). AB-antigének deficienciája még nagyobb embryókban is ismert (*Constandoulakis* és *Kay*). S bár HL—A antigének már a spermium, ill. petesejten is felfedezhetők, se a HL—A, se az AB0 systemának nincs „kritikus” jelentősége, ha 4—5 hónapnál fiatalabb embryókat használnak donorként (11).

IRODALOM: 1. *August, C. A., Berkel, I., Driscoll, S., Merler, E.*: *Pediatr. Res.* 1971, 5, 539. — 2. *Constandoulakis, M., Kay, H. E. M.*: *Brit. J. Haemat.* 1962, 8, 57. — 3. *Davis, S., Rubin, A. D.*: *Lancet.* 1972, 2, 871. — 4. *Kay, H. E. M.*: személyes közlés. — 5. *Kelemen E.*: *Physiopathology and Therapy of Human Blood Diseases*, Pergamon, Oxford, 1969. — 6. *Pillow, R. P., Epstein, R. B., Buckner, C. D., Giblett, E. R., Thomas, E. D.*: *New England J. Med.* 1966, 275, 94. — 7. *Scott, B. R., Matthias, J. Q., Constandoulakis, M.*: *Brit. Med. J.* 1961, 2, 1386. — 8. *Stohmann, F. jr.*: *Blood.* 1972, 40, 282. — 9. *Storti, E., Perugini, S.*: *La Mielopatie Involutive*, Pozzi, Roma, 1969. — 10. *Thomas, E. D., Buckner, C. D., Clift, R. A., Fass, L., Fefer, A., Glucksberg, H., Johnson, F. L., Kane, P. J., Lerner, K. G., Neiman, P. E., Storb, R.*: *Exp. Hemat.* 1972, 22, 138. — 11. *Stiehm, E. R.*: *Ann. Intern. Med.* 1972, 77, 101.

Köszönetünket fejezzük ki *Kun Katalin* és *Cvikovszky Júlia* kitűnő segítségéért.

54. | 1973-as közlemény 2. oldal

A Magyar Haematológiai Társaság 1974. szeptember 4–6. között Szegeden tartotta meg a VI. Haematológiai napokat, ahol *Kelemen* az *Aplastikus pancytopeniák klinikumának néhány aktuális problémája* referátumot tartotta.

Kelemen Endre az 1970-es évek első felében kiharcolta, hogy a klinikán steril szoba létesüljön, ami elengedhetetlen feltétele volt a csontvelő-transzplantációnak. Itt került sor országunkban az első sikeres beavatkozásra 1974-ben (lásd 99. oldalon). A világon az első sikeres csontvelő-átültetést, a később ennek a tárgykörnek a klinikai kutatásáért Nobel-díjban részesült *Donnal Thomas* már 1968-ban elvégezte két testvér között. *Kelemen* és munkatársai külön utat jártak, amikor az átültetés előtt szükségesnek vélt teljestest röntgenbesugárzás helyett kidolgozták a beteg számára sokkal kíméletesebb, Dibromo-mannitollal való kondicionálás módját.⁴

EGÉSZSÉGÜGYI MINISZTER

20266/1978

Dr. Kelemen Endre elvtársnak,
tudományos tanácsadó
B u d a p e s t
Semmelweis Orvostudományi Egyetem
I.sz.Belgyógyászati Klinika

A Szegedi Orvostudományi Egyetem
javaslatára 1978. február hó 1-i hatállyal a cím-
zetes egyetemi tanári címet adományozom.

E cím használatával járó jogokat és kö-
telességeket az 1/963 /II.24./ MM számú rendelet
3.§-a tartalmazza.

Budapest, 1978. február 3.

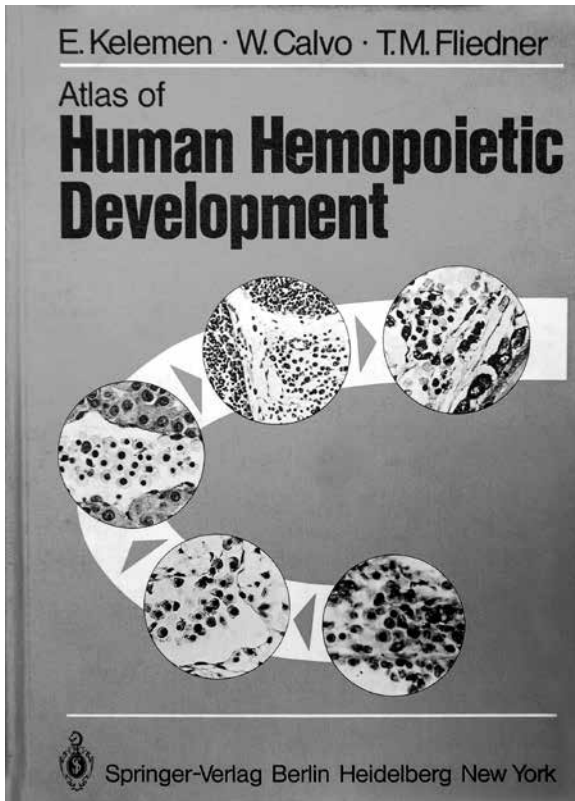
/ Schultheisz Emil /

55. | Címzetes egyetemi tanári cím adományozása, 1978

1978-ban az Egészségügyi Miniszter a Szegedi Egyetem javaslatára címzetes egyetemi tanári címet adományozott neki. (55. kép) A felterjesztés mögött az állhatott, hogy a hematológusokkal, akikkel még Szegeden dolgozott (Cserhádi István, Tanos Béla) és a már fiatalabbakkal (Krizsa Ferenc, Varga Gyula) továbbra is intenzív kapcsolatot tartott fenn, azok sokat jártak hozzá Budapestre tanulni, és ily módon honorálhatták a régi és nem lohadó kapcsolatot. Egyébként a szegediek azzal is megtisztelték, hogy kéthetente 2 órában speciál kollégiumot tartott a SZOTE-en, *Bevezetés a klinikai haematológiába* címmel.⁵

56. | A Magyar Belgyógyász Társaság XXVII. Nagygyűlésén balról dr. Garzóné, Györgyike, Kelemen Endre, dr. Rák Kálmáné, Anikó és dr. Lehoczky Dezsőné, dr. Kovács Irma, 1978. november 29.

57. | 1979-es atlasz

Az I. Belklinika sem volt mentes személyes problémáktól. Kénytelenek vagyunk nem a szőnyeg alá söpörni a következő negatív ténytet. Horváth Tamara írja Magyar Imre egyik munkatársáról: „Másik tanítványának disszertációja a két haematológiai munkacsoport többször fellángoló rivalizálásának áldozata lett. A kolléga összeomlott.”⁶

Ilyen Magyarországon kevés szakemberrel történt meg. A csodálatos kiállítású *Atlas of Human Hemopoietic Development* (57. kép) első szerzője lehetett a vassügöny mögül, míg a másik kettő szerző nyugat-európai volt. A díszes kötetben 343 ábrában, közülük 204 színes. Túl azon, hogy Kelemen Endre jogosan büszke lehetett erre

a szakmai sikerre (lásd még saját értékelését 164. oldalon), a Buckingham palotából küldött köszönő levél (58. kép) bizonyítja, hogy az atlaszt 1982-ben elküldte a walesi hercegnének, tehát Dianának, aki akkor éppen négy hónappal volt Vilmos herceg megszületése előtt. Az albumot 2014-ben is kiadták, az interneten látható ára magyar pénzre átszámolva helyenként eléri a 250 ezer forintot.

1979. december 17-én az Országos Szaképesítő Bizottság Kádár Tibor elnök aláírásával a Haematológia szakorvosának minősíti. (59. kép) Őt, aki több mint 20 éve Magyarország vezető hematológusa. Többekkel együtt a hematológia szakvizsgát is a szakorvosi, a szakgyógyszerészi szakképesítés megszerzéséről és képezéséről, továbbá az orvosok, fogorvosok és gyógyszerészek továbbképzéséről szóló 9/1978. (XI. 29.) EüM rendelet szabályozta először. Újjonnan bevezetett szakorvosi képezésekről van szó. „Azok az orvosok, akik valamely szakma, illetőleg tudományág egy-egy részterületével elmélyülten, tudományos felkészültséget bizonyítóan foglalkoznak és abban minimálisan 4 éves gyakorlatuk van, cím használatára jogosító képezést szerezhetnek.” Persze, amennyiben adott határidőn belül előterjesztik a kérelmüket.

Hematológiából 1979-ben először öten – Kelemenen kívül, kérelmük pozitív elbírálása alapján Cserhádi István, Gráf Ferenc, Hollán Zsuzsa és Lehoczky Dezső kapták meg vizsga nélkül a szakképezést, majd 1980-ban már 31-en.⁷ Igazi szakvizsgáztatás először 1984-ben volt hematológiából, amikor Bernát Iván, Gráf Ferenc és Hollán Zsuzsa voltak a vizsgabizottsági tagok. Kelemen Endre először 1989. február 29-én vizsgáztatott tagként, Bernát Iván és Sas Géza társaságában. 1991-ben már az elnök szerepkörét is betöltötte. Végül 1997. december 5-én látható utoljára szakvizsgáztatási tagként.

Hematológiából 1979-ben először öten – Kelemenen kívül, kérelmük pozitív elbírálása alapján Cserhádi István, Gráf Ferenc, Hollán Zsuzsa és Lehoczky Dezső kapták meg vizsga nélkül a szakképezést, majd 1980-ban már 31-en.⁷ Igazi szakvizsgáztatás először 1984-ben volt hematológiából, amikor Bernát Iván, Gráf Ferenc és Hollán Zsuzsa voltak a vizsgabizottsági tagok. Kelemen Endre először 1989. február 29-én vizsgáztatott tagként, Bernát Iván és Sas Géza társaságában. 1991-ben már az elnök szerepkörét is betöltötte. Végül 1997. december 5-én látható utoljára szakvizsgáztatási tagként.

Óriási esemény volt 1982 augusztusában a Budapest Sportszarnokban. Semmilyen hozzáférhető adat nincsen a kongresszus szervezéséről, de Kelemen háttérbe szorításáról szó lesz a Szóbeli történelem részben. Mindenesetre a 40 plenáris előadás között két magyar

58. | Levél a Buckingham palotából

ORSZÁGOS SZAKKÉPESÍTŐ BIZOTTSÁG

SZÁM

607/1979.

SZAKORVOSI BIZONYÍTVÁNY

DR. KELEMEN ENDRE ORVOST,

AKI 1921. ÉVI január HÓ 17-én Szekszárd VÁROSBAN
KÖZSÉGBEN

SZÜLETETT, AZ EGÉSZSÉGÜGYI MINISZTER 9/1978.(XI. 29.) EÜ. M. SZÁMÚ

RENDELETÉNEK 5.§-A ALAPJÁN AZ ORSZÁGOS SZAKKÉPESÍTŐ BIZOTTSÁG A

HAEMATOLÓGIA

SZAKORVOSÁNAK MINŐSÍTI.

BUDAPEST, 1979. ÉVI december HÓ 17-én N.

Handwritten signature of the Chairman of the Commission.

AZ ORSZÁGOS SZAKKÉPESÍTŐ BIZOTTSÁG ELNÖKE

OTKI-790647

előadás található, Kelemen Endre *Antenatal Haemopoiesis in Man: its Tale for Haematologist* és Elődi Zsuzsa szereplése. Az Abstracts kötetben nincs említés a kongresszus tisztviselőiről, részletes programjairól.⁸ Lai-kus napilapból tudhatjuk meg, hogy „A Budapesti Sportcsarnokban hét napig tart majd a kongresszus. Elnöke Hollán Zsuzsa akadémikus, az Országos Haematológiai és Vértranszfúziós Intézet főigazgató-helyettese.”⁹ Hát ez csak „természetes”, nem?

Megjegyzés az „első” sikeres hazai csontvelő-átültetéshez

Néhány héttel ezelőtt a magyar sajtó (a Magyar Nemzet is) szenzációként közölte az első magyarországi csontvelő-átültetés híréit, melyet korszerű körülmények között, az Országos Hematológiai Intézetben végeztek. Foglalkozott az eseménnyel a Magyar Rádió és Televízió is.

A pontosság kedvéért meg kívánom jegyezni, hogy a hazai csontvelő-átültetésnek előzményei vannak és több sikeres transzplantáció is történt.

Elsőként kell megemlíteni azt a beavatkozást, mely egy ismeretlen eredetű csontvelő-elégtelenségben szenvedő terhes asszonyon történt, akinek hathetes magzatát eltávolítva, annak szikhólyagját juttatták vissza az asszonyba. A szikhólyag a korai magzati vérképzés helye. Ezt követően az addig mintegy havonta vérátömlesztésre szoruló beteg vérszámjai emelkedni kezdtek és tudomásom szerint teljesen meggyógyult és egészséges. Ez a beavatkozás 1971-ben történt a Semmelweis Orvostudományi Egyetem I. számú Belgyógyászati Klinikáján Kelemen professzor irányításával. Ilyenfajta beavatkozást, melynek során a magzat vérképző szerve gyógyítja meg az anyát, korábban nem végeztek és azóta sem volt lehetőség megismétlésére.

1974-ben történt valódi csontvelő-átültetés egy sejttöltő mérég által elpusztult csontvelőjű betegen. A donor a beteg testvére volt. A beteg hét évvel később halt meg, nem a csontvelő-átültetés szövődményeként.

1982-ben Kelemen professzor és munkacsoportja idült fenyérvérűségben szenvedő betegen végzett csontvelő-átülte-

tést. A beavatkozás óta másfél év telt el és az illető teljesen egészséges. A korábban kóros kromoszómái jelenleg normálisak. A vércsoportja nem azonos a régi, saját vércsoportjával, hanem a donoréval egyezik, mutatván, hogy az átültetés eredményes volt, az oltvány megtapadt, és teljesíti vérképző feladatát.

Ezt még két sikeres eset követte.

Óriási jelentősége van annak, hogy olyan betegségben értek el gyógyulást, mely a tudomány mai állása szerint semmilyen más módon nem gyógyítható. A gyógyult személyek számára teljesen érdektelen, hogy az alkalmazott módszer korszerű, vagy kevésbé korszerű. Az elért eredmény a lényeges és semmiképpen nem lehet egy sikeres módszert diszkreditálni azért, mert modernebb eljárás is létezik.

A különbség abban rejlik, hogy míg Kelemen professzor a transzplantáció előtt a kóros vérképző sejteket gyógyszeres úton eliminálja, addig az Országos Hematológiai Intézetben ezt sugárkezeléssel érik el.

A prioritás kérdése azonban nem lehet vitás. Kelemen professzor és munkacsoportja az eredményeit hazai és külföldi szakfolyóiratokban közölte. A Magyar Tudományos Akadémián a Korányi Társaság tudományos ülésén a szakma képviselői előtt előadták 1984. február 14-én.

Annak eldöntése a jövő feladata, hogy vajon a korszerűbb módszer későbbi eredménnyel jobb-e. vagy pedig a kevésbé korszerű eljárás a gyümölcsözőbb?

Köves Péter dr.
körzeti orvos

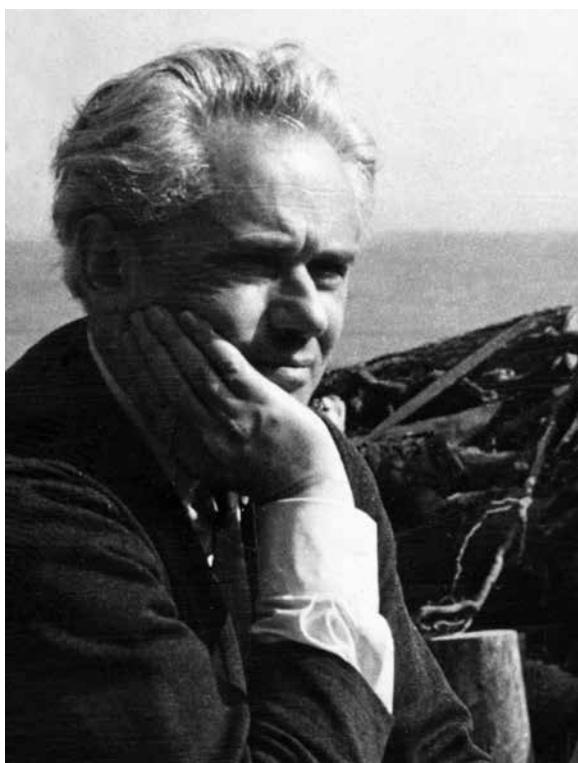
60. | Magyar Imrével és feleségével, 1980. október 31. Magyar Anna jóvoltából

1983. június 6-i keltezésű az irat, melyben az 1817-ben alapított The New York Academy of Sciences „active member”-ként fogadta tagjai közé.

1984-ben Hollán Zsuzsa koronázatlanul hitt uralkodásán szépségfolt keletkezett. A 61. képen bemutatjuk Köves Péter levelét, ami a Magyar Nemzetben jelent meg, és lerántotta a leplet a turpisságról. Köves Péter személyes történetében részletes beszámoló olvasható (130. oldal). Megint csak a korra jellemző tünet, hogy Köves dr., aki már nem dolgozott a klinikán, mint egykori tanú közölte írását, mindenféle retorzió nélkül – de maga az érintett, Kelemen Endre nem tudott tiltakozni a galád állítás ellen, hogy ekkor történt az első csontvelő-átültetés az országunkban, mert belefojtották a szót.

61. | Köves Péter levele.

Magyar Nemzet, 1984. március 23. 12. oldal

62. | A természetben. Magyar Anna jóvoltából

Amíg 1980 szeptemberében még Magyar Imre klinikaigazgató írta alá Kelemen minősítését, 1985 novemberében már Holló István. Fölsorolja leglényegesebb utazásait: 1982 és 1983 USA, 1984 London. „Ő végezte hazánkban az első tartósan sikeresnek mondható csontvelőátültetést, és rendkívül nehéz viszonyok között, érdemi anyagi segítség nélkül, [állítja a klinikaigazgató!] igaz kis számban, de rendszeresen végez átültetéseket. ... Valószínű, hogy a következő években a haematológiai tantermi előadások egy része is órá fog hárulni.” A minősítést ellenjegyezte a pártszervezet képviselője, és aláírta maga a minősített is.¹⁰

1986-ban, a hagyatékban fellelt zárójelentés tanúbizonysága szerint, a munkahelyét jelentő belklinikán feküdt két héten át, mert Indiából visszatérve kiújult discopathiás panaszai miatt „ágyhoz kötött” beteg lett.

1988. május 27-án édesapja, dr. Kelemen József városi tiszti főorvos emlékére tudományos ülést tartottak Szekszárdon. Az ezen alkalomból kiadott okleveleket Kelemen Endre egyetemi tanár írta alá. Ekkor helyezték el az emléktáblát (3. kép) a család volt lakóhelyének, a Bartina u 3. szám alatti háznak a falára.

1988. május 29-én 18.15-től ment adásba az MTV II. csatornán a *Gondolkodó Arcképcsarnok* című sorozat részeként a dokumentumfilm, melyet dr. Kelemen Endre hematológus professzorról készítettek. Az ennek a fölhasználásával 2000-ben elkészített *Századfordító magyarok* sorozat Kelemen-filmjéről később részletesen lesz szó.

Az 1988–89-es Tanrendből¹¹ kiragadott táblázat bemutatja az I. Belgyógyászati Klinika akkori személyi összetételét, ahol Kelemen a tudományos tanácsadók között szerepel, illusztrálva, kikkel dolgozott együtt. (63. kép)

I. SZ. BELGYÓGYÁSZATI KLINIKA

Bp. VIII., Korányi Sándor u. 2/a Tel: 330360/

Igazgató: Dr. Holló István egyetemi tanár

Egyetemi tanárok: Dr. Földes János, Dr. Lehoczky Dezső

Docensek: Dr. de Chatel Rudolf, Dr. Megyesi Klára, Dr. Papp János, Dr. Szűcs János, Dr. Tamás Gyula

Adjunktusok: Dr. Büki Béla, Dr. Dénes Róbert

tanulmányi felelős: Dr. Gerő László, Dr. Horváth Tamara, Dr. Kollin Éva, Dr. Korányi László,
Dr. Petrányi Gyula, Dr. Szalay Ferenc, Dr. Tulassay Zsolt, Dr. Zséli János

Tanárségédek: Dr. Abonyi Margit, Dr. Bács Éva, Dr. Csillag József, Dr. Demeter Judit,
Dr. Guoth Mária, Dr. Györy Gabriella, Dr. Horváth Csaba, Dr. Kempler Péter, Dr. Kerényi Zsuzsa,
Dr. Lakatos Péter, Dr. Németh Julia Dr. Tarján Gábor

Klinikai orvosok: Dr. Békeffy Magdolna, Dr. Kenyeres Zsuzsa, Dr. Schandl László, Dr. Varga Fatime, Dr. Váradi Gábor

Központi gyakornokok: Dr. Horváth Katalin, Dr. Sándor Zsuzsa, Dr. Carmen Solis

Tudományos tanácsadók: Dr. Fehér Tibor, Dr. Hajós Endre ny. egyetemi docens,
Dr. Kelemen Endre c. egyetemi tanár, Dr. Krasznai István

Tudományos főmunkatárs: Matura Mihályné

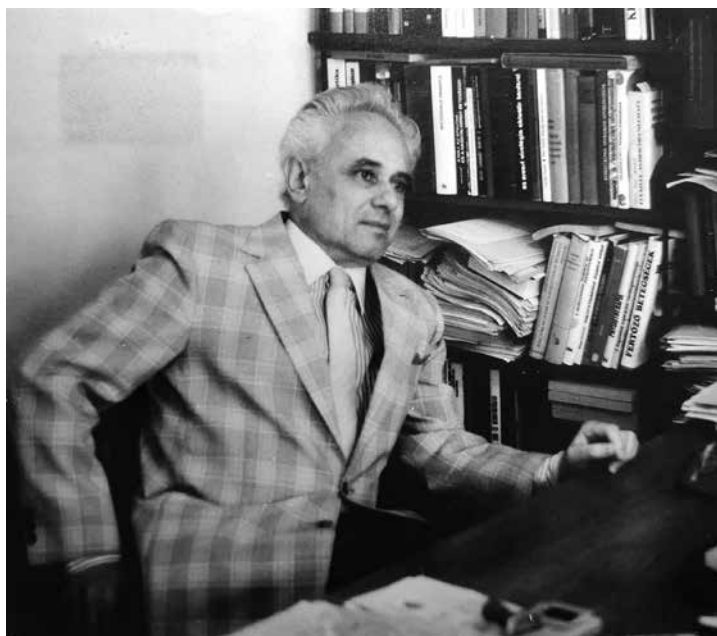
Tudományos munkatárs: Gyertyánfy Géza

Tudományos munkatársak: Dr. Barna István /klinikofarmakológia/, Dr. Földes Éva,
Dr. Gara Ákos, Dr. Váradi András

Psychológus: Dr. Kiss Eszter, **helyettes:** Szabóné Fekete Éva

ösztöndíjasok: Dr. Bimalangshu Dey, Dr. Acharya Mukunda

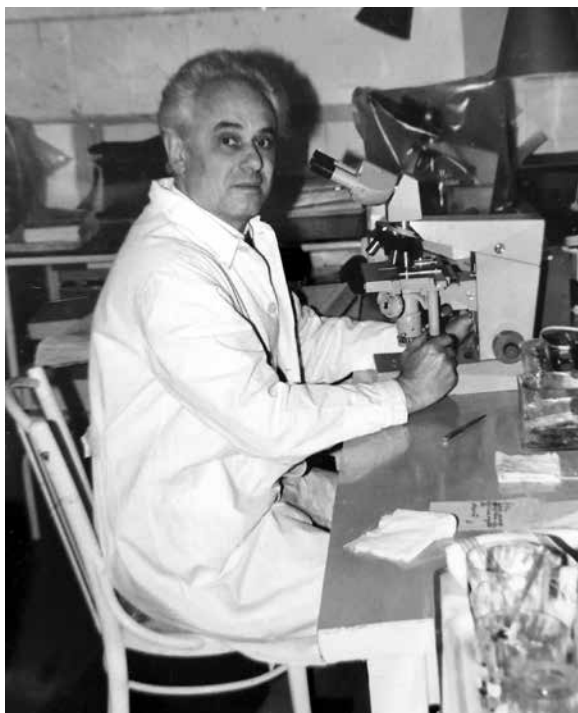
63. | A SOTE tanrendjéből, 1988–89 I. félév

Kelemen Endre az oklevél dátuma szerint 1988. december 22-én szülővárosa, Szekszárd díszpolgára lett. Tornóczky János elmondja, hogy mivel ő jó kapcsolatban volt az akkori tanácselnökkel, Kovács Jánossal, ismételten érvelt nála, hogy Kelemen Endre, mint a város szülöttje és nemzetközi hírnévnek örvendő orvoskutató kiérdemelné a díszpolgárságot.

64. | Szekszárdon a kórházban

A javaslat meghallgatásra talált. A Szekszárd Város Tanácsa Végrehajtó Bizottság 1988. november 24-i ülésének jegyzőkönyvében olvasható, hogy Kovács János tanácselnök két személyt terjesztett fel városi díszpolgárságra, Kelemen Endrét és Esze Tamás irodalomtörténészt. A Végrehajtó Bizottság mindkettőjüket megszavazta. Megható és kedves, hogy az ünnepi alkalmából a helyi sajtóban megjelent cikkben¹² Kelemen Endre így nyilatkozott: „Akármerre járok itt Szekszárdon, lépten-nyomon úgy peregnek előttem a szép és olykor szomorúan gyönyörű emlékképek, mint egy filmszalag.” Az ő mindig föllelhető naiv, de egyértelműen jobbító szándékát fejezik ki a továbbiakban: „Majd a három „T”-ről szól, azaz a tudásról, a tisztességről és a teljességről, amire kinek-kinek a maga

66. | Mikroszkópnál

65. | Előadás gesztikulálva

posztján törekednie kell. Ezt kellene megtanítani mindenkivel.” Ehhez kapcsolódva említi, hogy e három fontos dolog mérését követően kellene bárkit is megválasztani, kinevezni a különböző tisztségekbe, így megelőzhető lenne az egyes ember és a környezet csalódása is.

1990 áprilisából származik a SOTE „Személyi adatlap”-ja, amely még mindig a „Kitöltés után szigorúan bizalmas” fölíratot viseli. A rubrikákat kézírással, nagy betűkkel töltötték ki. A szekszárdi három hónapos kórházi működését itt is föltüntette. A „Van-e érvényben lévő hivatali fegyelmi büntetése, mikor és miért kapta?” rovatban a válasza: „1958-ben a szegedi O.T.E.-ről koholt vádak alapján eltávolították. 'Népgazdasági érdekből' Budapestre került 1956 okt. miatt.” Érdekes megfogalmazás!

1990. június 11-én tartotta meg a Semmelweis-emlékelőadást, *Semmelweis tanításától a Semmelweis Orvostudományi*

Egyetemen végzett csontvelőátültetésig címmel, mivel a Semmelweis Egyetem Szenátusa ebben az évben neki ítélte oda a Semmelweis-díjat. (67. kép) Az előadás alapján írt hasonló című közlemény a Magyar Belorvosi Archívumban olvasható. Különlegesség, hogy ebben az orvosi szakcikkben az egésztest besugárzás nélküli csontvelő-átültetés fontos, emberi eredményéről beszámolva elmeséli az akcelerált granulocytás leukémiás férfibeteg történetét, aki a kíméletes eljárás folytán nem csak meggyógyult, hanem az átültetés után egészséges leánygyermek született, aki stílszerűen a Felicia (boldog, szerencsés) nevet kapta (ma is él és egészséges). Ezt a díjat évente egyszer adják ki az orvostudomány magas szintű művelésének elismeréseként.

68. | Borsányi Angéla körzeti orvossal, 1990

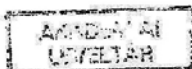
67. | Lapis Károly rektorhelyetttel, Kelemen Endre Semmelweis emlékelőadása alkalmából, 1990

Első alkalommal 1959-ben éppen Rusznyák István kapta meg, Kelemen Endre a 33. díjazott volt.

A 40–44. oldalakon teljességében közzétett levél 1990. október 31-ére datált. Ismereteink szerint nyomtatásban először a Magyar Belorvosi Archívum Kelemen Endre számában jelent meg. Azt azonban eddig nem lehetett tudni, hogy ki kérte föl Kelemen Endrét a levél megírására. Irathagyatékában semmi nem található erről a kérdéstről. Nos, kutatómunkával sikerült a kérdést tisztázni.

A 69. képen bemutatott irat¹³ volt a kísérelőlevele Kelemen Endre ötoldalas levelének. Ebből kitűnik, hogy Láng István főtítkárral bízta meg Teplán István biokémikust, az MTA tagját – ebben az időben a Természettudományi Főosztály vezetője –, hogy kérje föl Kelemen Endrét a tudományos életben elszenvedett sérelmeinek leírására. Nyilvánvalóan a rendszerváltozás utáni időszak és személy szerint Kosáry Domokos¹⁴ MTA elnök igyekeztetéséről van szó, hogy a köztudottan háttérbe szorított orvostudós

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖZPONTI HIVATALA

E 716/90

BUDAPEST, 19 90. november 2.
1051 MÜNNICH FERENC U. 7.

TERMÉSZETTUDOMÁNYI FŐOSZTÁLY

TELEFON:

ÜGYIRÁTSZÁM: 5063/90

ELŐADÓ:

MELLÉKLET:

TÁRGY:

K o s á r y Domokos
a Magyar Tudományos Akadémia
elnöke

B u d a p e s t

*Hálásan köszönöm a felkérésért,
amelytől kelemen Endre
leírta a nem túl
szívverítő történetét,
amelyet Elnök Úrhoz címezve
mellékelten megküldök.*

I!

Tisztelt Elnök Úr!

Láng István főtitkár megbízása alapján, kérésemre Kelemen Endre az orvostudomány doktora leírta a nem túl szívverítő történetét, amelyet Elnök Úrhoz címezve mellékelten megküldök.

Személyes beszélgetésünk során, az az érzetem alakult ki, hogy a érthető megkeseredettség és rezignáltság ellenére, igen jó érzéssel fogadta a sorsa iránti érdeklődést.

Amennyiben Elnök Úr indokoltnak tartja, hogy megvizsgáljuk Kelemen Endre szakmai tevékenységének feltételeit, azt készségesen megteesszük és igyekszünk megtalálni a támogatás valamilyen lehetőségét.

Tisztelettel

István Teplán
Teplán István

szellemi rehabilitációjában történjék valami. Teplán akadémikus a november 2-án írt levelében utal a Kelemennel folytatott személyes megbeszélésre, s arra, hogy a delikvens „igen jó érzéssel fogadta a sorsa iránti érdeklődést”.

Teplán főosztályvezető az MTA elnökének instrukcióját kézzel jegyezte föl az ügyiratra: „Halász prof. urat Elnök úr felkérte, amennyiben lehet, Kelemen Endre helyzetén javítsanak.” És így is lett. Halász Béla¹⁵ alelnök AEH 29/90 számú, Kelemen Endrének írt, december 13-án keltezett levelében ezt olvashatjuk: „Szíves tudomására hozom, hogy szakmai munkája támogatására az OTKA elnöke lehetővé tette, hogy a Professor úr által jelenleg OTKA terhére foglalkoztatott kutató-asszisztensi állásokat fél évre meghosszabbítsák.” Megállapítható, hogy gesztus-jellegű lépésről volt szó, és ha sok minden nem is történt, de a jóindulat fennállt.

A SOTE Munkaerő stb. Főosztályának irata szerint KE 1991. március 14-én 4 100 Ft béremelésben részesült, így alapbére 52 200 Ft lett. A munkaköre kulcsszám szerint továbbra is tudományos tanácsadó.

A rendszerváltozás előtti utolsó idevonatkozó rendelet szerint a Szociális és Egészségügyi miniszterasszony 1989. március 22-én nevezte ki a szakmai kollégiumok elnökeit és tagjait. Ekkor a Haematológia és vértranszfúzió kollégium elnöke („természetesen”) Hollán Zsuzsa volt és („természetesen”) Kelemen Endre nem volt tagja a 19 tagú testületnek. A politikai fordulat után a Népjóléti Minisztérium a 8016/1991 tájékoztatójában a korábbi szakmai kollégiumokra vonatkozó rendeletet részlegesen visszavonta. Így időlegesen csak a közegészségügyileg fontos kollégiumok működtek tovább. Majd decemberben a 8023/1991 (NK. 23) tájékoztató közölte az új kollégiumi elnökök kinevezését.¹⁶ Így Kelemen professzor 70 éves korában lett szakmai kollégiumi elnök. Mivel pár hónap múlva elhagyta az I. Belgyógyászati klinikát, elnöki működésének mind a négy évére teljes egészben már az OHVI-ban került sor.

Kelemen újkeletű elismerésének, mondhatni rehabilitációjának újabb állomása is elérkezett. A Magyar Hematológiai és Transzfuziológiai Társaság Marschalkó Tamás Hematológiai Nagydíjának átvétele, illetve az emlékelőadás megtartása kitűnő alkalmat szolgáltatott neki egy bravúros visszaemlékező, összefoglaló jellegű előadás megtartására. Ugyan az ő szenzációs előadása nem idézhető meg, de szerencsére remek tanulmány készült belőle.¹⁷

Kelemen Endre 1992. január 3-i keltezéssel Munkaviszony meghosszabbítási kérelmet adott be: „...az 1992. szeptember 30-án lejáró tudományos tanácsadói kinevezésemet meghosszabbítani szíveskedjék”. Részletezve felsorolta indokait (oktató, tudományos, gyógyító munka). Az Intézeti Tanács javaslata: „Az időközben megindult OHVI-ba történő áthelyezése miatt az intézeti tanács ez ügygel nem foglalkozott. Bp. 1992. január 28.” Aláírás: Holló István. Az áthelyezési irat de Chatel dékán aláírásával már január 24-én megszületett. (70. kép)

JEGYZETEK

- 1 Budapesti Orvostudományi Egyetem. 3922/1967. Tanácsülési anyag.
- 2 Budapesti Orvostudományi Egyetem TANRENDJE. 1968–69-es tanév. 55. o.
- 3 Kelemen, E: Recovery from Chronic Idiopathic Bone Marrow Aplasia of a Young Mother after Intravenous Injection of Unprocessed Cells from the Liver (and Yolk Sac) of her 22 mm CR-Length Embryo A Preliminary Report. *Scandinavian Journal of Haematology*, 10. 1973, 305–308. o.
- 4 Bach, I., Tulassay, Zs., Horváth, T., Triska, É., Gulya, E., Kelemen, E: Csontvelő átültetés Myelobromol-panmyelophthisisben valódi polycythaemiás betegen. *Magyar Belorv. Arch.* 29. 1976, 195–204. o.
- 5 Szegedi Orvostudományi Egyetem Általános Orvosi Kar – tanácsülések, 1976–1977. 1977. június 21., IV. rendes ülés.
- 6 *Magyar Imre centenáriumi emlékkönyv*. Szerkesztette: Honti József. Medicina, Budapest, 2010. 179. o.
- 7 Nemzeti Vizsgabizottság Archívuma. Statisztika, 1979–2008. Iktatószám nélkül, szakorvosi képesítést nyert orvosok száma.
- 8 International Congress ISH-ISBT. Budapest, August 1-7, 1982 ABSTRACTS. Akadémiai Nyomda, Budapest, 1982.
- 9 *Vérgyógyászok világtalálkozója Budapesten*. Heves megyei Népújság, 1982. augusztus 1. 4. o.
- 10 HU-SEKL 3. fond Személyzeti és Oktatási Osztály, /b állag Személyi anyagok (központi), 267. és 4940. törzsszámok (Kelemen Endre).
- 11 220. Tanév. 1988–89. TANREND. Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Budapest.
- 12 *Szekszárd új díszpolgárai*. Tolna megyei Népújság, 1988. december 23. 3. o.
- 13 Akadémiai Levéltár, 3. Elnök (Kosáry) 297. doboz, E-716/1990 iktatószám.
- 14 Kosáry Domokos (1913–2007) történész, az MTA tagja, 1990–1996 között elnöke.
- 15 Halász Béla (1927–2019) orvos, anatómus, az MTA tagja, 1990–1996 között alelnöke.
- 16 *Népjóléti Közlöny*, 1991. 23. szám 1068–1071. o.
- 17 Kelemen Endre: Az összejt koncepciótól az összejt therápiáig: 33 év kiemelt eseményei. Egy útitárs elbeszélése. Marschalkó Emlékelőadás. Budapest, 1991. november. *Magyar Belorv. Arch.* 45. 1992. 47–52. o.

1085 Budapest,
Üllői út 26.

SEMMELWEIS ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM
ÁLTALÁNOS ORVOSTUDOMÁNYI KAR
DÉKÁN

Telefon: (06-1) 118-1660
Telefax: (06-1) 118-1660

852/1992.

Dr. Kelemen Endre
tudományos tanácsadó

I.sz. Belgyógyászati Klinika

Kedves Kelemen Doktor!

Hivatkozással az Országos Haematológiai és Vértranszfúziós Intézet 1992. január 20-án kelt levelére és az Önnel történt megállapodásra - munkahelyi vezetőjével egyetértésben - az Mt. 25. §. (2) bek. alapján **1992. február 1-i** hatállyal az említett kikérő szerv állományába

áthelyezem.

Az Mt. V. 20. §. (2) bek. alapján az Egyetemmel fennálló munkaviszonya az új munkahely elfoglalására megjelölt időpontot megelőző napon megszűnik, ezért kérem, hogy utolsó egyetemi munkanapján a szükséges intézkedések megtétele végett a Személyzeti és Oktatási, valamint a Munkaügyi Osztályon megjelenni szíveskedjék.

Egyúttal engedje meg, hogy egyetemünkön kifejtett eredményes tevékenységéért köszönetet mondjak, s további munkájához sok sikert kívánjak.

Budapest, 1992. január 24.

Dr. de Chatel Rudolf

af.

V. ORSZÁGOS HEMATOLÓGIAI ÉS VÉRTRANSZFÚZIÓS INTÉZET

Kelemen Endre a munkakönyve szerint 1992. február 1-én lett az Országos Hematológiai és Vértranszfúziós Intézet (OHVI) tudományos tanácsadója, 54 ezer Ft-os bérezéssel.

1992. március 5-én kapta meg az értesítést, hogy március 15-én jelenjen meg az Ország-ház kupolacsarnokában, ahol Göncz Árpád köztársasági elnök a kitüntetettek között neki is át fogja nyújtani a Széchenyi-díjat. (71. kép) Már az új munkahelyéről mehetett a Parlament épületébe a kitüntetését átvenni, de nyilvánvaló, hogy annak adminisztrációja még az egyetemi időszakára esett.

A Kelemen professzorhoz közelállók és a kérdésben bennfentesek persze mind jól tudják az alábbiakat, de érdemes röviden papírra vetni a nagy reményekkel elfoglalt új munkahelyének történetét.

71. | Széchenyi-díj, 1992

1949-ben hívták életre az Országos Vérellátó Szolgálatot (OVSZ), majd 1958-ban jött létre a Budapest XI. kerületi Daróczi úti telephelyen az Országos Hematológiai és Vértranszfúziós Intézet (OHVI). Így a hematológia és vérellátás szervezetiileg összekapcsolva működött. Hollán Zsuzsa 1959-től 1985-ig igazgató főorvosa, 1985–1990 között főigazgatója volt az intézménynek. Őt Petrányi Győző követte, mint főigazgató, akinek a vezetési időszakában, 1995 decemberében az OHVI két részre vált: a kizárólag a vérellátással foglalkozó Országos Vérellátó Központra, valamint a tudományos feladatokat ellátó Országos Hematológiai és Immunológiai Intézetre (OHII). Kelemen Endre professzort érintő munkahelyi kérdésre utalnak a Petrányi Győző által elmondottak (144–147. oldal) és Masszi Tamás mondata: '„1992 augusztusától 1993 augusztusáig, az OHVI Csontvelő Átültetési és Immunterápiás Osztályán töltött szakmai gyakorlat keretében részt vettem az akkor induló Csontvelő Átültetési Részleg (vezeti: Prof. Kelemen Endre) megszervezésében és beindításában.”

Általánosságban is igaz, de Kelemen Endrére még jobban, hogy a kereken és őszintén ki-mondott tények a szakmai közleményekben kevésbé találhatók meg, mint a laikus sajtóban. A *Sikeres csontvelő-átültetés Magyarországon* című újságcikk² 1992 decemberében jelent meg. Az újságíró az OHVI-ban készített riportot Kelemen professzorral. Felemlíti, hogy az első sikeres csontvelő-átültetés 1974-ben történt Magyarországon Kelemen Endre vezetésével, de „az ország világ számára jelentős eseményről azonban a magyarnak nevezett sajtó, rádió és tv mélyen hallgatott”. Kelemen tájékoztatta az újságolvasókat. „A beavatkozáshoz minimum harminc ember közreműködése szükséges. ... Külföldön egy ilyen műtét 10-15 millió forintba kerül. A mi módszerünkkel végzett átültetés költségei azonban csupán mintegy 3 millió forintot jelentenek. ... Sajnos 1957 óta nem tanítok. Ekkor ugyanis eltiltottak attól, hogy hallgatókkal foglalkozzam. Jelenleg is csupán 'címzetes' egyetemi tanár vagyok.”

„– Mivel indokolták az eltiltását?

– Nem indokolták. Számomra a legnagyobb meglepetést az jelentette, hogy az elbocsátó határozatot az a - közben köpenyegét váltott - kollégám írta alá, aki a Forradalmi Bizottság ülésén a vezetőségben mellettem ült.”

Kelemen cikkzáró kijelentése: „Reméljük, hogy a jövőben megváltozik a helyzet, a tudományban nem egyéb szempontok, hanem csakis kizárólag az eredmények számítanak, hiszen Kodály Zoltán és Szent-Györgyi Albert gondolataival élve: 'A tudomány nem lehet sem a vallás szolgálóleánya, sem a politika ágyasa.' A tudós a társadalomnak és a történelemnek felelős, hivatását csak úgy töltheti be, ha munkája nem a napi politika hullámverésének függvénye.” A három oldalas újságcikkben Kelemen Endre

fotója mellett az Asztalos család képe szerepelt. (Lásd oral history 135–137. oldal.) „A férfi-betegnek, ha a külföldön alkalmazott előzetes sugárkezelést kapta volna, nem lett volna esélye arra, hogy a képen látható kislánya megszülethessen.”

Az alábbi összegző összeállítás 1992. év végén született, és Petrányi Győző professzortól, főigazgatótól származik. Statisztikája szerint 1974-től az I. Belgyógyászati klinikán összesen 33 transzplantációt végeztek el, amelyek egyértelműen Kelemen Endréhez köthetők. Ez még a hőskor volt. Minden esetet csak óriási erőfeszítéssel lehetett összehozni. A legtöbb esetben krónikus granulocytás leukémia, de 11 alkalommal csontvelő-aplasia volt az indok, és szerepelt akut leukémia és myeloma is az indikációk között. Ezen kezelés nélkül nyilvánvalóan minden beteg elhalálozott volna, míg a transzplantáció révén 42,5% volt a tartósan túlélők aránya. Ezután jöttek az OHVI-ban a jelentős beruházással kialakított új csontvelő-átültetési részlegben (részletesen lásd 145–146. oldal) a kor szintjének megfelelő technikai berendezésekkel az újabb beavatkozások. Egykori fotók szerint az új részleg megnyitásán részt vett dr. Surján László népjóléti miniszter.

A továbbiakban Magyarországon még modernebb technikai körülmények között, jobb szervezéssel jelentősen megszaporodott az eredményesen elvégzett vérképzősejt-átültetések száma. A sikertörténetet egy néhány évvel ezelőtti közlemény foglalja össze.³ 1993. január 1-től 2016 végéig összesen 2548 csontvelő-transzplantáció történt hazánkban. Mint közismert, ezen időponttól a budapesti Szent László Kórházban is kezdetét vette ez a tevékenység, majd különböző átszervezések nyomán az OHII-ben meg is szűnt.

A 72. kép bemutatja a Népjóléti Minisztérium 1993-as kollégiumi kinevezései között az új Hematológiai Szakmai Kollégium összetételét.⁴ Most viszont Hollán Zsuzsát nem találjuk a kollégiumi tagok között.

1993 elején nagy gyász érte Kelemen Endrét. Nem hoznánk szóba ezt a magánéleti momentumot – ha nem lett volna közhírré téve a március 13-án elhalálozott dr. Garzó Györgyné, Csík Györgyi gyászjelentésében, hogy „Emlékét fájó szívvel őrzik: Garzó Éva (Györgyike lánya) és dr. Kelemen Endre.”

Kelemen Endre 1993-ban részt vett Szegeden az 1984-ben megalakított Hetényi Géza Baráti Kör összejövételén. Bizonyítékként a szegedi klinika történetét megörökítő könyv, *A Hetényi-klinika* fejezetének 8. ábrája⁵ szolgál, melyen a résztvevők csoportképén Kelemen Endre az első sorban Tanos Béla és Varró Vince között látható.

**A SZAKMAI KOLLÉGIUM SZAKTERÜLETE:
HAEMATOLÓGIA**

Elnök:

DR. KELEMEN ENDRE

Országos Haematológiai, Vértranszfúziós és Immunológiai Intézet, Budapest

Titkár:

DR. PÉTERFY MIKLÓS

Péterfy Sándor utcai Kórház, Budapest

Tagok:

Dr. Berkessy Sándor – Megyei Kórház, Miskolc

Dr. Boga Mariann – Szent Margit Kórház, Budapest

Dr. Eckhardt Sándor – Országos Onkológiai Intézet, Budapest

Dr. Fekete Sándor – Szent László Kórház, Budapest

Dr. István Lajos – Megyei Markusovszky Kórház, Szombathely

Dr. Jakó János – Megyei Jósa András Kórház, Nyíregyháza

Dr. Jákó János – Haynal Imre ETE, Budapest

Dr. Kelényi Gábor – Pécsi OTE

Dr. Lehoczky Dezső – Semmelweis OTE, Budapest

Dr. Oláh Éva– Debreceni OTE

Dr. Petrányi Győző – Országos Haematológiai, Vértranszfúziós
és Immunológiai Intézet, Budapest

Dr. Rák Kálmán – Debreceni OTE

Dr. Rednik András – Megyei Csolnoky Ferenc Kórház, Veszprém

Dr. Sas Géza – Országos Haematológiai, Vértranszfúziós
és Immunológiai Intézet, Budapest

Dr. Szabó László Gábor – Városi Albert Schweitzer Kórház, Hatvan

Dr. Tornóczky János – Megyei Kórház, Szekszárd

Dr. Varga Gyula – Szent-Györgyi Albert OTE, Szeged

Dr. Jánossy György – London (Nagy Britannia)

Fenntartó intézet:

Országos Haematológiai, Vértranszfúziós és Immunológiai Intézet

forrás:

8025/1993. (NK 18.) NM tájékoztató egyes szakmai kollégiumok
szakterületéről, elnökeiről, titkáraitól és tagjairól

73. | Jakab Katalin hematológussal
Balatonfüreden, 1993

Szintén 1993-ban, Egerben, Gyetvai Gyula igazgató főorvos meghívására Markhot-emlékérmet vehetett át. Az emlékelőadás címe: *A haemopoeticus őssejtek terápiás alkalmazása*. A kórház 1989-ben vette föl Markhot Ferenc nevét.

1994 elejére készült el Kósáné Holecz Anna Mária *Andante* című rövidfilmje Kelemen Endréről. (Lásd 152–153. oldal) 1994-ben megérett a helyzet: klónozták a thrombopoetint. Ez fölfokozta az érdeklődést a 36 évvel korábbi felismerés iránt. Beköszöntött Kelemen és munkatársainak az elismerése.

1994: Szekszárdon az Idősek Otthona felveszi édesapja, a köztisztviselőben állt tisztifőorvos nevét: Dr. Kelemen József Idősek Otthona (bővebben 142. oldal).

1994. május 20–21-én részt vesz Pápan a „Bone Marrow Transplantation and Histocompatibility”, a CET (Central European Transplantation) 1. konferenciáján.

Csak két és fél év telt el azóta, hogy Kelemen Endre a mondhatni számára kialakított új csontvelő-átültetési munkahelyére került, ahol minden energiáját bevetve, nagy reményekkel kezdett tevékenykedni – és elkezdődtek súlyos betegségei. Meg kívánjuk jegyezni, hogy ezt a néhány, és kizárólag orvosi dokumentumokra alapozott adatot a bioetika mai íratlan szabályai figyelembevételével tesszük közzé. Vagyis a több mint 100 éve született, ikonikus, tehát orvostörténeti értékkel bíró személynek semmiféle tiltása nem ismert egészségügyi adatainak közreadásáról, és hozzátartozója nincsen, aki illet esetleg képviselhetett volna. Továbbá négy oral history spontán érintette Kelemen Endre egészségügyi kérdéseit. Tehát úgy tűnik, e tekintetben is üdvös, ha a közzájón forgó, de több esetben is nem tényeken alapuló egészségügyi adatok helyett a történelmi igazságot szolgáljuk. Melaena miatti kivizsgálás után 1994. augusztus 2-án fölvtették a Sebészeti Klinikára, ahol 4-én szigmabél resectiót végeztek el. 16-án távozott a klinikáról. A hisztológia malignus folyamatot igazolt.⁶

Mint Orbán Ildikó titkárnő személyes történetéből tudjuk, a műtét utáni évben, 1995 áprilisában kísérőként Párizsba utazhatott Kelemen professzorral kongresszusra, ahol Kelemen professzor elnökölt is.

1995. május 30-án, Szegeden, a II. Belgyógyászati Klinika rendezésében „A thrombopoetin születése. Szeged, 1957. Múlt és jelen” tudományos ülésre került sor, dr. Fráter Loránd rektor fővédnöksége alatt. Előadtak: Csanády Miklós + Varga Gyula, Tanos Béla, Rák Kálmán, Vezendi Klára, Lehoczky Dezső, Jakab Katalin és Mózsa Szabolcs. Kelemen Endre előadása: *A thrombopoetin molekula előállítása és egyéb jelentős felfedezések külföldön*. Fráter rektor levelet írt neki: „Végtelenül sajnálom, hogy a Szakmai Kollégiumi választás miatt nem tudtam a haemopoetin atyjának a tiszteletére rendezett szegedi emlékülésen részt venni.”

Hagyatéka megőrizte az 1995. augusztus 10-i keltezésű, Petrányi Győző főigazgatónak írt kétoldalas levelét. „Rendkívül megtörtén” írja le a számára döbbenetes és szomorú eseményt, hogy csak hónapokkal később szerzett tudomást arról: a saját tulajdonát képező tárolószekrényt ismeretlenek fölszámolták, és szemétbe dobták a pótolhatatlan értékű, több mint ötezer darabos tárgylemezgyűjteményét.

1995. szeptember 3-án Kelemen Endre megkapta az Eötvös koszorút. Az MTA az 1992-es közgyűlése határozata nyomán alapította meg a kiemelkedő tudományos életmű elismerésére az „Eötvös József-koszorú” kitüntetést, a 70. életévet betöltött személyeknek. A tizenegy akadémiai osztály közül évente hét különböző szakterület arra érdemeseinek adják át kitüntetést. Az Orvosi Tudományok Osztályáról megelőzőleg Mestyán Gyula, illetve Simon Miklós nyerte el ezt a kitüntetést.

1996. január 22-én, a Magyar Kultúra napján Szent-Györgyi Albert-díjban részesült. A Dél-magyarország január 24-i számában⁷ a cikkíró erősen kihangsúlyozta, hogy Kelemen Endre a felsőoktatás magas kitüntetését a szegedi Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem felterjesztésére kapta meg. Természetesen arról is ír, hogy Kelemen 1958-ban politikai okból távolították el Szegedről.

Magától értetődően szülővárosa megünnepelte születésének kerek évfordulóját. Idézünk a szekszárdi újságcikkből⁸: „Tudományos ülés keretében köszöntötték a kollégák szombaton dr. Kelemen Endrét, Szekszárd díszpolgárát 75. születésnapja alkalmából. A megyeszékhely szülötte Budapesten él és dolgozik, s mint ismeretes, nevéhez fűződik az első magyarországi csontvelő-átültetés. A professzor úr a vele készített telefoninterjúban örömmel tudatta, hogy rendkívül kellemesen érte az a gratuláció, amit a Szekszárdról

érkező dr. Tornóczky János főorvos tolmácsolt, illetve az a levél, melyben Kocsis Imre Antal polgármester fejezte ki jókívánságait.

– Erre igazán nem számítottam: annyi ajándékot kaptam, hogy egy külön autón kellett hazavinnem. No, ettől független az az igazság, hogy szívesebben lennék 35, esetleg 40 éves. Ez a háromnegyed évszázad már sok egy kicsit.

– Professzor úr jelenleg mivel foglalkozik?

– Műtéteket már nem igazán tudok vállalni, legfeljebb a szakmai háttérrel alapozom meg az intézetben. S járok továbbra is a nemzetközi konferenciákra, éppen a napokban érkeztem meg az Egyesült Államokból, az Új-Mexikóban található Taosból, ahol az úgynevezett thrombopoetin nevű, vérlemez-növelő hatóanyag tulajdonságait vitattuk meg a résztvevőkkel. Ezt az anyagot egyébként még Szegeden, 1958-ban mi analizáltuk, s néhány éve sikerült tisztán előállítani amerikai tudósoknak. Miután ismeretes volt a kapcsolódásom a thrombopoetinhez, engem kértek fel a konferencia értékelésére és összefoglalására.

– Ellátogat a közeljövőben szülővárosába, Szekszárdra?

– Ezt nem tudom, mert nagyon sokfelé kell mennem, sok konferenciára, éppen a thrombopoetin miatt. De Szekszárdról nem feledkezem meg, van ott két alapítványom, s továbbra is támogatni kívánom a Mérey utcai öregek otthonát.”

Nyilván a jubileummal függött össze, hogy dr. Kelemen Endre ebben az évben hívta életre a „Vérképzőszervi Betegekért Alapítvány” közhasznú alapítványt.

1996. március 1-én a Korányi Sándor Társaság és a MTA Orvosi Tudományok Osztálya „Klinikai hematológia és immunológia” előadássorozatot tartott felkért előadókkal, melynek elnöke Kelemen Endre volt. Így megnyitót is tartott, majd referátumot is: *A post-primitív magzati haemopoiesis eredete – klinikai vonatkozások.*

1996. július 12. A skóciai St. Andrews-i Egyetemen, a csontvelőn kívüli vérképzés szeptemberi két napos szimpóziumán 40 percet biztosítottak a prezentációja számára. Sok-sok ilyen jellegű külföldi meghívása létezik természetesen, de ez jó érzést keltően azt bizonyítja, hogy a hányatott sorsú magyar tudóst 75 éves korában is nagyra becsülték.

Miután járásbizonytalansága alakult ki, lakásában el is esett, 1996. szeptember 18-án a Neurológiai klinikára került. Tíz napos klinikai tartózkodása 4. napján jobb oldali facio-brachiális paresis alakult ki. Az MR vizsgálattal láthatókra alapozták a bal oldali

Infarctus pontis kórismét.⁹ További ápolás céljából az OHVI-be helyezték át. Relatív jó egészségügyi állapotát jelzi, hogy 1997. december 5-én – igaz, már utoljára, de szakvizsgabizottsági tagként szerepelt. 1998. január 29-én a dűlmirigy jóindulatú megnagyobbodása miatt TUR műtétre került sor az Urológiai Klinikán. Már a vég közeledtét jelzi, hogy 1999. május 31-től június 5-éig újra a Sebészeti klinikán feküdt. A kiíró diagnózis metastasis multiplex hepatitis volt, ugyan a beteg sem az UH vezérelt biopsziába, sem a hasi föltárásba nem egyezett bele.

Nem lehetett tudni előre, de már csak rövid időre szólt az a levél, melyet az OHII főigazgatójától 1999. december 31-i keltezéssel kapott meg, s mely a gazdasági megszorításokra hivatkozva így szólt: „1998. augusztus 1-től érvényben lévő megbízási szerződését kénytelen vagyok visszavonni”.

Végrendeletének dátuma 2000. január 17., vagyis a 79. születésnapja. A szabályos végakaratanban negyven tételben akkurátusan rendelkezett. Mivel hozzátartozója egyáltalán nem volt, nyilván a vég közeledtét érezve, mindent el óhajtott rendezni. A lakása – jelentős értékű ingatlan – értékesítéséből befolyó összeget, tizedszázalékos arányosításokkal kilenc személyre hagyományozta, akikkel szoros kapcsolatban állt, és sokat segítettek neki nehéz óráiban. A betétkönyve évi kamata „kiemelkedő klinikai hematológiai közlemény díjazására fordítandó”. Még a zsúrit is összeállította, nem személynevek, hanem delegáltak szintjén. „Odaítélése a díj alapítójának halált követő év decemberében történhet.” Egyben a lakás kiürítését is célzó rendelkezéseivel minden ingóságát nevesítetten örököltette. Megható intézkedése: „A vetítógép és a monokuláris Reichert mikroszkópot oktatási célra, a szekszárdi Garay János gimnáziumra hagyom.”

2000. január 30-án a László kórházban halt meg. A halottvizsgálatot végző orvos: dr. Lehoczky Enikő (lásd 16. oral history). A halottvizsgálati bizonyítványt január 31-én a Patológiai osztály vezető főorvosa állította ki, miszerint a „halálhoz közvetlenül vezető betegség” tüdőödéma volt. „A fentiekre vezető megelőző betegség vagy állapot” pedig „áttétek a májba és a csontokba”.¹⁰

Gyászjelentése (75. kép) tudósít arról, hogy öt magasszintű szervezet és szülővárosa búcsúztatta. Majd hat nappal később már Szekszárdon a református gyülekezetben is búcsút vettek tőle. A halálhírt, továbbá a búcsúztatást és a későbbi temetést a *Meghalt Kelemen Endre professzor* cikkében a szegedi napilap is hírül adta.¹¹ „Dr. Kelemen Endre

Anyakönyvi hivatal: BUDAPESTI IX.		megye Anyakönyvi szám: 292/2000.
Az elhalt		
családi és utóneve:	Dr. Kelemen Endre	
családi állapota:	elvált	
születési helye:	Szekszárd	
születési ideje: (életkora)	1921. január 17.	
halálesetének helye:	BUDAPEST, IX.	
halálesetének ideje:	2000. év <u>január</u> hó <u>30.</u> nap (<u>kétezer, január harminc</u> ----- -----)	
apjának családi és utóneve:	Dr. Kelemen József	
anyjának családi és utóneve:	Kardos Klára	
házastársának családi és utóneve:	-----	
Megjegyzések:	xx xx xx	
Kelt, BUDAPEST 2000. február 7.	 /Stanojevic Zsuzsanna/ anyakönyvvezető	

▶ 1272/A r. sz. Kner Közig. – Állami Ny. Rt. ◀

74. | Halotti anyakönyvi kivonat

professzor gyászoló a Farkasréti temető Makovecz-ravatalozójában február 15 én, kedden 12 óra 45 perckor róhatják le kegyeletüket. Örök nyugalomra szülővárosában február 16-án, szerdán 13 órakor helyezik a szekszárdi alsóvárosi temetőben (Alkony u. 1.)” – írják, de a tudós férfiú egy szívbe markoló kijelentését is megjelentették: „Évtizedek után sok kitüntetést kaptam, egészen magasakat is, de amire vágytam, hogy önálló egység önálló vezetője lehessen, tanítványokkal, az – minden teljesítmény ellenére – nem adatott meg.”

JEGYZETEK

- 1 Masszi Tamás szakmai önéletrajza. In Masszi Tamás, Wikipédia.
- 2 Nyíry Ágnes: Sikeres csontvelő-átültetés Magyarországon. Ring, 1992. 4. évf. 49. szám 12–14. o.
- 3 Bártai, Á., Reményi, P., Réti, M., Barta, A., Gopcsa, L., Lengyel, L., Torbányi, É., Csukly, Z., Karászi, É., Tordai, A., Andrikovics, H., Balassa, K., Tasnády, Sz., Masszi, T.: Allogén vérképzősejt-átültetés Magyarországon. *Orvosi Hetilap*, 158. 2017. 292. o.
- 4 Népjóléti Közlöny, 8025/1993. (NK 18.) tájékoztató.
- 5 A Szegedi Tudományegyetem Belgyógyászati Klinikájának története. i. m. 140. o.
- 6 Zárójelentés. SOTE I. sz. Sebészeti Klinika, 1994. augusztus 16.
- 7 Kalocsai Katalin: A Szent-Györgyi Albert díjas Kelemen Endre. *Volt egyszer egy nagy csapat*. Délmagyarország, 1996. január 24. 3. o.
- 8 Dr. Kelemen Endre 75 éves. *Autón kellett hazavinni az ajándékokat*. Tolnai Népújság, 1996. február 26. 1. o.
- 9 Zárójelentés. SOTE Neurológiai Klinika, 1996. szeptember 26.
- 10 Halottvizsgálati Bizonyítvány. Szent László Kórház, 2000. január 31.
- 11 Délmagyarország, 2000. február 15. 4. o.

*„Gondot viselj magadról és a tudományról; maradj meg azokban; mert ezt cselekedvén, mind magadat megtartod, mind a te hallgatóidat.”
(Pál 1. levele Timótheushoz, 4:16)*

Dr. Kelemen Endre

Széchenyi-díjas és Eötvös József-koszorús egyetemi tanár, a Magyar Hematológiai és Transzfuziológiai Társaság örökös tiszteletbeli elnöke, az orvostudomány doktora, Szekszárd díszpolgára, türelemmel viselt súlyos betegség után 79 esztendősen 2000. január 30-án eltávozott közülünk.

Kedves halottunk előtt a Farkasréti temető Makovecz-ravatalozójában **2000. február 15-én, kedden 12 óra 45 perckor** róhatjuk le kegyeletünket.

Örök nyugalomra szállóvárosában, **2000. február 16-án, szerdán 13 órakor** helyeztük a szekszárdi alsóvárosi temetőben (Alkony u. 1.)

Kegyelettel búcsúztatják és őrzik emlékét a:

Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Osztálya, a Szegedi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kara, az Országos Hematológiai és Immunológiai Intézet, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és a Magyar Hematológiai és Transzfuziológiai Társaság, valamint szállóvárosa, Szekszárd polgárai.

Gyászolják:

barátai, kollégái, tisztelői, hálás betegei és a szekszárdi református gyülekezet, akik elhunyt szerettünkről február 20-án, vasárnap a 10 órakor kezdődő istentiszteleten emlékeznek meg templomukban (Szekszárd, Kálvin tér 10-12.)

A. B. F. R. A.

VI. SZÓBELI TÖRTÉNELEM (ORAL HISTORY)

SZÜKSÉGES MAGYARÁZATOK

1. A legtöbb személyes történet időben sok évre terjeszkedik szét. Így a könyv kronologikus sorrendjébe nem illeszthetők be.
2. Sorrendbe állításukkal megpróbáltuk az időrendet követni.
3. Az egyes történetek adatait – még ha a kötetben valahol megtalálható állításokkal nem egyező is volt – változatlanul közöltük.
4. A hangrögzítéssel fölvettek általam leírt és megszerkesztett változatát az interjút adók minden esetben ellenőrizték, javították.

Természetesen mindenkit nem lehetett sorra keríteni. Remélem nem neheztel, aki kimaradt. Olyanok is voltak, akik nem vállalták az interjút.

1. | 2022. ÁPRILIS 27.

DR. CSERNAY LÁSZLÓ belgyógyász és izotópdiagnosztikai szakorvos, az orvostudomány doktora, 1976 és 1996 között intézetvezető egyetemi tanár Szegeden.

– Ha jól tudom, Te már hallgató korodban találkoztál Kelemen Endrével?

– Nagyon is emlékezetesen. Én 1954-től jártam oda az I. Belklinikára, mint szorgalmas diákkörös. A hallgatók részéről Kelemen Endrét több okból is nimbusz vette körül. A feltűnően jó megjelenésű férfi, őszes lobogó hajával, a folyósokon kimért lépésekkel, jellegzetes járásával sétálgatott – és mindenki ámulattal nézte. Közismert volt, hogy nagyon okos ember, aki Purjesztől került ide a Hetényi-klinikára. A II. emelet Délnek nevezett részen található osztályán főleg hematológiai betegek feküdtek. A tantermi előadásokat zömmel Hetényi professzor tartotta meg, de sokszor nem volt erre módja, mert Budapestre kellett mennie akadémiai és más ügyekben. Ekkor Kelemen adott elő, akinek feltűnően nagy hallgatósága volt, akkor is, ha nem hematológia volt a téma.

– Mesélik, hogy benn lakott a klinikán.

– Igen, a második emeleten volt a szobája, ahol később ebédlő létesült. Akkor több orvos is, például Iványi János, későbbi gyulai főorvos és Wéber Lola is benn lakott az épületben. Létezett egy házvezetőnő-szerű, aki főzött is rá. Mi, a bennfentesebb diákkörösök estefelé

bejárhattunk Kelemen lakásába, ahol a drámai vizitek után közös hallgatás céljából sorban föltette a lemezjátszóra a gyönyörű Decca operalemezeit. Ezeken az operaprezentációkon az ő lelkesítésével és a zene varázsára egekbe emelkedhattunk. A lemezbemutatókon sokszor vett részt Lola doktornő is, akinek Wéber Apollónia volt a becsületes neve, és láthatóan gyengéd szálak fűzték Kelemen adjunktushoz. Amikor 1957-ben Wéber doktornő disszidált, Lajtha László barátja révén Kelemen segített neki, hogy Angliában álláshoz jusson.

– És aztán ott is dolgoztál a Belklinikán, Kelemen Endrével egy intézetben?

– Igen, de ez egy kicsit bonyolult ügy. Ugyanis velem az volt a helyzet, hogy 1956 szeptemberében végeztem, és noha az évfolyamunkból négyen kerültek az I. Belklinikára, sajnos nekem nem sikerült. Viszont ifjabb Hetényi Géza közbenjárásával az Élettani Intézetbe tudtam kerülni, azzal a biztatással, hogy talán egyszer lesz üres állás a Belklinikán. Ifjabb Issekutz Béla külföldre távozása után ifjabb Hetényi kapott megbízást az Élettani Intézet vezetésére, de állatkísérleteit a Belklinikán végezte. Így én naponta jártam át, hogy a kutyaműtéseken asszisztálhassak.

– Tehát az októberi forradalom napjait ott élted meg?

– Igen. Nem sokkal október 23-a után jött a hír a kerten keresztül, hogy volt egy összejövetel, ahol Hetényi professzorigazgató arra intette az orvosokat, hogy nyugodtnak kell maradni és tovább dolgozni. De Benkő Sándor azonnal eldobta a párttagkönyvét, mondván, amíg ez a párt van, ő addig nem tud dolgozni. Na, aztán meg is itta ennek a levét, hiszen 1957-től nem tudott sehová sikeresen pályázni. Kelemen Endrét pedig megválasztották a bizottság alelnökének. Én viszont 1957. január 1-én át tudtam kerülni az áhított belgyógyászatra, mert az októberi forradalmat követően onnan négyen is elhagyták az országot.

– Dolgoztál közvetlenül is Kelemen Endrével?

– Igen, de a bekövetkezett események miatt csak rövid ideig. Különben már a diákköri időkből tudtam, hogy a gyakornokok között az volt elterjedve, hogy aki odakerül hozzá, az életveszélyben van. Mert hogy mikor fog vizitelni, azt a jó Istenen kívül senki nem tudja, de talán még ő maga sem. Napközben is sokszor be volt zárkózva a lakrészébe. Aztán egyszer csak jött a hír: vizit lesz. Statisztikai átlag szerint ez leggyakrabban 3 és 4 óra között következett be.

– Ugyanakkor Kelemen Endre jelentős kísérleti munkásságot is folytatott.

– Lenn az alagsorban volt egy laboratórium, ahol főleg egerekkel foglalkozott. Volt egy idősebb hölgy, az állandó asszisztense, aki a kísérleteit menedzselte. Ez lett a menedékhelye 1957 tavasza után, hiszen az ellene hozott fegyelmi ítélet az oktatástól teljes mértékben eltiltotta, és aktívan nem vehetett részt a betegellátásban, de tovább működhetett a laboratóriumában, ahol munkatársaival a később szenzációvá vált eredményeket érte el.

- A Szegedről való távozása után is találkoztál vele?
- Természetesen igen, de nem gyakran. Föltűnt nekem, hogy mindig szarkasztikusan nyilatkozott a budapesti helyzetéről, és benyomásom szerint magával és körülményeivel szembeni enyhe, de érezhető elégedetlenség uralta a lelkét.

*

2. | 2022. MÁRCIUS 18.

DR. TÖRÖK KATALIN háziorvos, belgyógyász. A diploma megszerzése után 12 éven át dolgozott a budapesti II. Belgyógyászati Klinikán.

– Úgy hírlík, a többi interjúalannal ellentétben a doktornő nem felnőttkorban ismerte meg Kelemen Endrét?

– Így igaz. Szüleim Szegeden voltak gyermekgyógyászok, és benn laktak a klinikán. Waltner Károly professzor két szobát bocsátott a rendelkezésükre, annak fejében, hogy bármikor rendelkezésre állnak a csecsemők és gyermekek ellátásában. Születésemtől fogva 10 éven át, 1961-ig én is ott éltem az életemet. Nos, ott láttam sokszor a magas elegáns férfit, Bandi bácsit, aki igen jó viszonyban volt szüleimmel. Akkor az ottani orvosok szorosabb közösségben éltek, összejártak, és sok orvos járt hozzánk, köztük Bandi bácsi is. Mint gyerek, nem sok emlékem maradt róla. Azonban föltehetően az akkori ismeretségünk is szerepet játszott abban, hogy amikor Budapesten orvostanhallgató voltam, hamar elkezdtem bejárni hozzá az I. Belgyógyászati Klinikára. Ő pedig örült, hogy a Török János lányát taníthatja. Éveken át szorgalmasan jártam a hematológiai speciális kollégiumra. Majd nála voltam szigorló orvos, ahol az általa vezetett részlegben Papp János mellett – egy éppen megbetegedett kolléga helyett – egy nyáron át betölthettem a gyakornoki helyet. Ez nekem nagyon jó iskola volt.

– Milyen meghatározó élményei voltak ott és akkor?

– Nagyon tetszett nekem, hogy egy olyan kozmopolita szemléletű embert láthatok, aki nem azonosult semmivel és senkivel, saját maga volt. Szabadon szárnyalt. A labor falán lévő csempére Konfuciusz-idézetek voltak írva, például: „Mennyivel nehezebb egy gyertyát gyújtani, mint ülni és a sötétséget szidni.”

– Emlékezetes klinikai esetek?

– Oh, persze. Volt egy súlyos pancycopéniás beteg. Kelemen tanár úr a viziten nemes egyszerűséggel a klasszikus Y módszert használva összekötötte a kórterem másik, azonos vércsoportú betegével, és jó sok vért áterezett a kritikus állapotban lévő betegbe, akit így átmenetileg megmentett.

– A donor beleegyezése?

– Akkor még ez úgy ment, hogy az orvos egy fehérruhás varázsló volt, aki, ha azt mondta, drága X. bácsi, adja ide a karját, most ebből vért eresztünk le, és beadjuk a betegtársának, mert ez egy kezelés – akkor senki nem szólt egy szót sem, és a dolog megtörtént. Egy másik betegnek óriási lépe volt. Megcsináltatok már a biopsziát? – kérdezte Bandi bácsi. Nem, mert a betegnek alacsony a thrombocyta száma. Adjatok ide egy szérum egyes tűt – mondta, a vizit közben beleszúrt a betegbe, és ott volt a szöveti minta. Ezek az érdekes és tanulságos vizitek úgy délután 3–4 óra körül kezdődtek, és néha az éjszakába belenyúlóan tartottak. No, akkor döntöttem el, hogy ugyan imádom a Bandi bácsit, de soha a beosztottja nem leszek, mert én olyan szeretnék lenni, aki este lefekszik, és reggel megy dolgozni.

– Később nagyon jó viszonyba kerültünk, már háziorvos voltam, de amikor hematológiai problémám volt egy beteggel, mindig őt kértem meg, és ő mindig hatékonyan segített. Jó néhányszor jött hozzánk vacsorázni. Sok mindent elmesélt nekem, többek között szerelmi bánatát Györgyivel, meg később, amikor már megbánta, hogy nem vette el feleségül.

– Aztán még a szüleimmel is intenzíven felújult a barátsága, mert édesapám, aki Veszprémben volt osztályvezető főorvos, amikor édesanyámmal együtt nyugdíjba mentek, egy kitérő után Budapestre költöztek. A kitérő az volt, hogy apám, aki előzőleg is több időszakot dolgozott külföldön, látva egy hirdetést, Szamoa minisztériumának ajánlkozott munkára. S végül anyámmal együtt több mint egy évig ott dolgoztak az egzotikus szigeten. Egyébként tőlük többször hallottam, hogy Bandi bácsi még Szegeden, a belklinika egyik belgyógyászának, Szűcs Zsuzsának ígérte, hogy feleségül veszi, de nem lett belőle semmi.

– Utolsó találkozás Bandi bácsival?

– Az nagyon megrázó volt. A kisfiamat vittem gépkocsival a Kapy úton lefelé, és a ferences templomnál lévő zebrán Bandi bácsi ment át. Meglátott engem, odaszaladt az autómhoz, és az ablakon át bement: – Képzeld, vastagbélrákom van, meg fogok halni. – Ekkor láttam utoljára, pár évvel a halála előtt.

*

3. | 2022. FEBRUÁR 4.

DR. KOVÁCS ÁGOTA belgyógyász, gasztroenterológus, 1966–1984 között dolgozott az I. Belgyógyászati Klinikán, majd 1984–1996 között kórházi osztályvezető főorvos, az orvostudomány kandidátusa.

– Mikor találkozott életében először Kelemen Endrével, akivel később elmélyült családi, baráti kapcsolatba került?

– Orvosi pályámat 1961-ben kezdtem el, még hozzá az akkori Orvostovábbképző Intézet I. Belgyógyászatán. Az egységet 1960. augusztus 1-től, egyetemi docensi minőségben Magyar Imre vezette. Hamarosan megismertem Kelemen Endrét, aki a Mosonyi László által irányított IV. Belgyógyászati osztályon dolgozott. Mindenkinek imponált a széparcú, arányos termetű férfi a dús, fehér hajával. Amik őt különlegessé és érdekessé tették, azok a szereplései voltak, az akkor még oly gyakori orvosi értekezleteken, klinikopatológiai konferenciákon. A Vécsei Anna patológus által vezetett konferenciákon Kelemen Endre szinte mindig hozzászólt, még hozzá éles hangon firtatta az el nem végzett vizsgálatokat, és más hibákra is rámutatott. Meg kell mondani, sokan ezért nem kedvelték. Egy ízben „nálunk”, az I. Belgyógyászaton a vizit közben szokásos beszélgetéseken szóba került ez a kérdés, és én hevesen kiálltam Kelemen Endre bátor hozzászólásai mellett. Mire Magyar Imre azzal intett le: „Nem kellene nyugtatót szednie?” Ugyanakkor Kelemen Endre érdekes módon erősen kötődött a mi osztályunkhoz, naponta több órát töltött ott. A mi osztályunkon dolgozott a hematológiai érdeklődésű Lehoczky Dezső, aki az idők során szoros és szorgalmas munkatársa lett Kelemen Endrének. Az intézet vezetése Kelemen Endre számára fölépítette az udvaron álló faházat, a „kis ház”-at, ahol ő hematológiai kutató laboratóriumot alakított ki. Amikor az itt tartott egereken a thrombocyta számlálást négy óránként kellett elvégezni, Lehoczky doktor éjszaka is bejött a lakásáról.

– Mi a véleménye erről: nem sokkal azután, hogy Magyar Imre 1966-ban elnyerte a SOTE I. Belgyógyászati klinikájának igazgatói helyét, odahívta dolgozni azt a Kelemen Endrét, akivel a Szabolcs utcában soha nem dolgozott együtt.

– Ez valóban Magyar professzor bátor tette volt. Kelemen Endrét az OTKI-ban főleg az orvosi értekezleteken történt megnyilatkozásaiból ismerte, melyek hangnemével sokszor nem is értett egyet. Azonban fölismerte, hogy a Hetényi professzor által is nagyra becsült Kelemen Endre a hematológia területén kitűnő klinikus, nemzetközileg elismert kutatói munkájában pedig kivételes szakirodalmi tájékozottsága, tudása alapján, nem ritkán a fantáziáját is követve szárnyal. Noha Magyar professzornak nem volt könnyű a helyzete a Korányi Sándor utcai tanszéken, mégis vállalta a kockázatot, és a Szabolcs utcai kórházból átvitt munkatársai mellett (Lehoczky Dezső, Márton István, Sáfrány László, Richter Róbert, Bach Iván, Köves Péter és jómagam) hamarosan elintézte a politikailag megbélyegzett Kelemen Endre odahozatalát tudományos tanácsadói minőségben.

– És milyen volt most már egy klinikán dolgozni vele?

– Az ő közismert napi beosztása miatt, a délutáni munkakezdése miatt nem volt könnyű feladat az ő osztályán lenni. Hiába szerettem és tiszteltem őt, a forgó rendszer keretében hozzá történt fél éves beosztásomnak alig vártam a végét. Két kisgyerek várt otthon, és hozzájuk csak este nyolc után hazaérni nem volt leányálom. Kelemen Endre nem egyszer a vizitet megszakítva leült egy karosszékbe, és néhány percre elaludt – az állandó éjszakai szakirodalom olvasása kimerítette. Egy ilyen alkalommal Büki Béla tanársegéd azt mondta, akkor én most hazamegyek. De persze nekem, a gyakornoknak maradni kellett, hogy megvárjam, míg Bandi bácsi (ahogy a klinikán neveztük) fölébred, és folytathatjuk a vizitet, befejezzük a munkát.

– Csontvelő-átültetésben részt vett?

– Nem, és nem is kísértett meg a hematológia – csak az ő személyének hatására vált vonzóvá –, én minden erőmmel gasztroenterológus szerettem volna lenni, ami sikerült is.

– Később ugye legendás családi kapcsolatuk alakult ki Kelemen professzorral?

– Igen, ennek az egyes eseményei, a közös kirándulások, utazások, a gyerekeinkkel való szeretetteljes együttlétek, a társasági programok örökké csodás emlékek maradnak. Férjem, Péterfy Miklós, évfolyamtársam, még a Szabolcs utcában volt egyszer egyéni továbbképzésen Bandi bácsinál. Akkor került a bűvkörébe. Aztán sokat voltunk együtt velük, amikor dr. Rédei Annával, a feleségével éltek együtt a Pasaréti úti lakásban. Megjegyzem, Bandi bácsi akkor is gyakorolhatta gyermekszeretetét, mert egy ideig velük együtt élt Anna első házasságából született kisfia is. Egyébként a házasságkötésükre nem könnyen került sor. A Kelemen Endre mellett a Szabolcs utcában dolgozó munkatársnő, a magas, szép kolléganő nagy súlyt helyezett kapcsolatuk realizálására, de Kelemen professzornak a sors nem az alkalmazkodó férj szerepét osztotta ki. Emlékszem, mikor egy parádi kongresszuson este együtt sétáltunk, és fölnezt az égre, mondván: vajon melyik a válás csillaga? – költőien közölve a velünk együtt lévő feleségével a szándékát. És ez nem is sokára be is következett.

– Megdöbbenő volt, hogy soha nem tett említést arról a borzalomról, ami Szekszárdon történt vele: a köztisztületben álló szüleit és testvéreit nyom nélkül vesztette el a zsidók deportálása során. Egy alkalommal, amikor együtt voltunk színházban, a *Házmestersirat*ót adták, melyben hosszasan szó volt a holokausztról. Akkor nem bírt emlékeivel, zokogó-rohamot kapott úgy, hogy előadás közben ki kellett mennie a nézőtérrel. Később is rendszeresen látogattuk, és amiben tudtuk, segítettük, amikor már a sztrók után volt, például sétáltatni. Sajnos az utolsó éveiben szinte már csak otthon tartózkodott a lakásában. A szakirodalmat élete végéig rendszeresen követte. Minden érdekelte, egyaránt tájékozott

volt a politikában és a kulturális élet eseményeiben. A vele való együttlét, beszélgetés mindig tanulságos és felemelő volt, a megpróbáltatásait zokszó nélkül viselte. Emléke felejtethetetlen a gyermekeim számára is.

*

4. | 2022. JANUÁR 19.

DR. TULASSAY ZSOLT 1993–2009 között a Semmelweis Egyetem II. Belgyógyászati Klinika igazgatója, 2010 óta az MTA rendes tagja.

– Hogy nézett ki külsőleg a legendás orvostanár?

– Amikor Kelemen Endre késő délután beérkezett a klinikára, nem öltözött át, és a viziten is az éppen viselt ruházata fölé vette föl a fehér köpenyt. Az is közismert volt, hogy délután jött dolgozni a klinikára, amely Magyar Imre professzor engedélyével valósulhatott meg. A közös étkező helyiségben, az ebéd végeztével, két órakor elkezdtek leszedni az asztalokat. A konyhai dolgozók nem vették jó néven, hogy Bandi bácsi rendszeresen az étkezési idő után érkezett, és szeretett volna ebédhez jutni. Kérte a konyhai dolgozókat, hogy az átadó ablakon keresztül adjanak ki valamit, és ő majd állva gyorsan, ahogy mondta, „ambulanter” elfogyasztja az ebédet.

– Mikor alakulhatott ki ez a munkarendje?

– Hogy Bandi bácsi, mert a hozzá közelállók így nevezhették, már régen a teljesen szokatlan munkaidő beosztás szerint dolgozott, illetve dolgozhatott, arra jó példa, amit nekem meséltek. Szegeden egy ideig benn lakott a klinikán. És amikor Hetényi professzor a viziten résztvevőkkel végiment a folyósón, Kelemen Endre szobája előtt csendre intette a többieket: „– Még alszik.”

– Dolgoztál vele együtt?

– Magam 1968-ban kezdtem dolgozni az I. Belgyógyászati Klinikán. Már önmagában az is különleges helyzet volt, hogy a hematológiának két kitűnő szakembere működött egy munkahelyen, akik viszont egymás ellenpólusai voltak. Kelemen Endre szárnyaló zsenialitásával, közvetlenségével szemben Lehoczky Dezső magatartása távolságtartó, kimért volt. A Kelemen tanár úr vezette hematológiai osztály egy férfi, illetve egy női kórteremből állt a II. emeleten. Ide forgó rendszerben minden orvosgyakornokot fél évre osztottak be. Volt egy már képzettebb, a „főnök” és egy beosztott. A kollégák közül bizony sokan nem örültek ennek a szolgáltatnak a feladat nehézsége miatt. Kelemen tanár úr késő délután kezdett el vizitálni, amit részletes megbeszélés követett, és utána, mondjuk

este 8-kor adott ki feladatokat. Például: „sugároztassátok be a vörösvérttesteket és úgy adjátok be a betegnek!”.

– És mit lehetett akkor csinálni?

– Megkerestem a radiológus ügyeletest, személyesen átvittem neki a vérkészítményt, ő elvégezte az irradiációt, majd visszavittem az anyagot a klinikára és azután transfúzió formájában beadtuk a betegnek.

Mindenki csodálkozott a klinikán, hogy én a félév lejárta után kértem, hogy még egy fél-évig lehessen ott.

– Szerettél volna hematológus lenni?

– Eszem ágába nem jutott, de Bandi bácsival dolgozni lenyűgöző volt, tőle rengeteget lehetett tanulni az általános orvosi gondolkodásról, a tények mérlegeléséről, a döntések összetettségéről is. Ezért aztán kislányként is még másfél évet dolgozhattam mellette.

– Részt vettél a tudományos munkában is?

– Igen, és Bandi bácsi javasolta, hogy a Hematológiai Társaság Kongresszusán Szegeden tartsak előadást. Felajánlotta, hogy segít és beszéljük meg a témát. Mikor jöhettek ebben az ügyben? Mondott egy napot, gyere este 10-re a lakásomra! (a Pasaréti út 115. szám alatt lakott). Megjelentem, csöngettem, nem is egyszer. Hallottam az ajtón át, hogy hangos zene szól. Végre kinyitotta az ajtót, és ujját az ajkához emelve intett csöndre. Beengedett, leültetett, szőlőt adott enni, de meg kellett várni, míg Beethoven V. szimfóniája befejeződött, melyet végigvezényelt. Aztán 11-re Kovács Ágota és Péterfy Miklós jöttek megbeszélésre.

– Egyébként ezen a szegedi kongresszuson komoly nyilvános vitája volt a debreceni Nagy Györggyel, aki nagyszámú polycythaemiás betegéről számolt be, de Kelemen Endre vitatta, hogy ezek mind valóban polycythaemiások lettek volna, mert szerinte az ritka betegség. Viszont talán erről a pontról indult ki a híres megfigyelése? Ugyanis a későbbiekben a klinikánkon azért került sor egy polycythaemiás betegen csontvelő-átültetésre, mert az alapbetegsége miatt más intézetben többször is óriási adag Myelobromolt kapott ellenőrzés nélkül, és végül panmyelophthisis alakult ki. Ez az észlelés vezette Kelemen Endrét arra a döntésre, hogy a következőkben a csontvelő-átültetésnél ne az addig szokásos teljes besugárzást alkalmazza előkezelésként – hanem a Myelobromolt, ami kisebb ártalommal jár.

– Mikor vizitelt Magyar Imre professzor a Kelemen-osztályon?

– Hetente kétszer, délelőttönként, az ő szokásos vizit időpontjában.

– Na de Kelemen Endre akkor nem is volt ott?

– Igen, így történt. De a beosztottak Magyar Imre érdeklődő kérdéseire referáltak a betegek kórisméjéről, kezeléséről. Magyar professzorral különben is jellemző volt, hogy mindenkitől szívesen tanult, nem azt sugározta, hogy ő mindent tud.

– Szerintem ez az egész országban példa nélkül álló eset, amikor egy klinikaigazgató „beletörődött” abba, hogy a vizitjein soha nem is látja az osztályvezetőt, és mások ismertetik a betegek helyzetét.

– Igen, ez biztos így van. Kelemen Endre megkülönböztetett helyzetére jellemző, hogy a klinikán egyedül neki volt bármikor szabad bejárása Magyar Imre professzor igazgatói irodájába.

– Hírlík, hogy a klinikai munkájában teljes odaadással helyezte a beteget az érdeklődése központjába, de amellet a mikroszkópjában tanulmányozott véresejtekre helyezte a főhangsúlyt.

– A tudása hihetetlenül széles körű volt, és a betegek adataira évekkel később is pontosan emlékezett. Emlékszem arra is, hogy Bandi bácsi a vérkenetben látott acanthosis alapján vetette fel gyomorrák lehetőségét, amelyet az endoszkópia igazolt is.

– Meglátásod szerint, hogy viselte Kelemen Endre azt a sok méltánytalanságot, ami őt érte?

– Nem panaszkodott, pedig valóban sok igazságtalanság érte. Kelemen professzor végezte el Magyarországon az első csontvelő-átültetést, amelyről a közvélemény nem értesülhetett. Amikor pedig a Vérellátó Intézetben történt csontvelő-átültetés, akkor azt az első ilyen magyarországi beavatkozásként mutatták be. 1982-ben a Hematológiai Világkongresszusnak elnöke volt, de a sajtónak nem nyilatkozhatott. Olyan erős politikai ellenszél és szakmai féltékenység nyilvánult meg vele szemben a hatalomhoz közel álló, befolyásos hálózat részéről, amely hazai elismertségét lehetetlenné tette. Világra szóló felismerése a thrombopoetin felfedezése volt, amelyet a hazai elfogult közvélemény nem méltányolt megfelelően. Az Amerikai Hematológiai Társaság kongresszusán azonban percekig tartó, hosszú, lelkes, álló tapsviharral köszöntötték a thrombopoetin felfedezésének jubileuma alkalmából. A Magyar Tudományos Akadémia nem választotta tagjai sorába, és Széchenyi-díjat is csak a rendszerváltás után kaphatott.

– Mit lehet tudni a halálos betegségről?

– Engem keresett föl, amikor véres lett a széklete. Kivizsgáltuk, és Flautner Lajos professzor megoperálta a vastagbél-daganatát, de sajnos már késő volt, a rákos folyamat szétterjedt a szervezetében

*

DR. MAGYAR ANNA, Magyar Imre professzor egyik lánya, Budapesten 1973-ban szerezte meg az orvosi diplomáját, majd a II. Belgyógyászati klinikán kezdett dolgozni. Tíz év klinikusi munka után választotta a háziiorvosi gyakorlatot, amit most is nagy örömmel végez.

– Az obligát kérdés: mikor találkozott életében először Kelemen Endrével?

– I. éves koromban ápolástani gyakorlatra az I. Belgyógyászati klinikára mentem. És akkor ott Kelemen Bandi bácsi lebegett, mint valami csoda. Mindig mosolygott és jött-ment. Föltűnt, hogy általában csak késő délután érkezett be a klinikára. Akkor aztán megkezdődött az órákig tartó vizit. Lobogó hajával, szélesen gesztikulálva, lassan beszélt, magyarázott. II. éves koromban aztán apám javaslata alapján, beiratkoztam Kelemen Endre speciális kollégiumára, amit aztán még egy évvel meg is hosszabbítottam. Az egész hallgatói karrierem alatt mondhatom, talán ő volt az egyetlen oktató, aki nem elmondta dolgokat, hanem nagy türelemmel rávezetett minket az ismeretekre. Csodálatos logikával oktatott. Úgy kezdte, mit gondolnak, miért lehet valaki anémiás? És aztán lépésről lépésre, rettentően érdekesen bontakozott ki a helyzet előttünk, és segítségével – másodévesen! – ki is találtuk a vérszegénység minden okát. Össejteket mutatott nekünk a mikroszkópban, ami akkor világújdonság volt. Az egyetemi évek alatt nem tudtam úgy bemenni a kari könyvtárba, hogy ne láttam volna őt ott a folyóiratokba mélyedve.

– Mondta, hogy mástól származó két érdekes sztorit fog elmondani.

– Igen. Néhai Csillag Jóska, belgyógyász főorvos, kedves barátom mesélte őket. Kelemen Bandit nem kerülték el a rejtélyes esetek. Egy alkalommal – hívjuk Wágner néninek a beteget – sehogy sem sikerült kideríteni a kórismét. Mire Kelemen tanár úr azt mondta az összes orvosának, na, most jertek, átme gyünk a könyvtárba, és meg fogjuk találni Wágner néni baját. És tényleg átvonultak. Egymásután adta mindenkinek a kezébe a különböző szakkönyveket. Keressetek! De nem jutottak semmire. Végül mindenkinek a figyelmét kérve, kézujját rajta tartva, egy könyv névmutatóján ment végig – és megállapította: „Látjátok, Wágner néni nincsen benne” – ezzel ironikusan kifejezve, hogy vannak bonyolult, különleges esetek, melyek a legjobb könyvek alapján sem azonosíthatók. A másik eset – mesélte Csillag Jóska – így zajlott. Vizitelték, szokás szerint jó hosszan. Egy betegnél nagy fejtörést okozott, mi legyen a helyes kezelés. Ülünk le egy kicsit, mondta Kelemen tanár úr, és bele is huppant egy fotelbe. Nemsokára elaludt, még horkolt is. Mindenki kínos csendben várakozott. Egyszer csak fölrebbent, és megmondta, mit kell a betegnek adni. Megálmodta?

– Az egyetlen tanú Anna, aki választ tud adni arra kérdésre, hogyan vélekedett Magyar Imre professzor a klinikán kívül, tehát otthon Kelemen Endréről?

– Apám úgy viszonyult a Kelemen Bandihoz, mint egy nagyon tehetséges rosszcsont gyerekekhez. Nagyon tisztelte, nagyra értékelte szellemiekben, igazi zseninek tartotta, aki egy kicsit bolondos. Bevallottan elismerte, hogy Kelemen a hematológia területén sokkal többet tud, mint ő. Szívesen is tanult tőle. Nem sokszor beszélt róla otthon, de ha igen, mindig nagy szeretettel és tisztelettel, persze meg-megjegyezve a furcsaságait, amiket teljes mértékben elfogadott.

*

6. | 2022. FEBRUÁR 10.

DR. KÖVES PÉTER 1966-ban került a SOTE I. Belgyógyászati Klinikára. Itt több éven át volt szoros munkatársi kapcsolata Kelemen Endrével, s orvosi pályafutása legnagyobb élményeit élhette meg mellette.

– Úgy tudom, Te már a Szabolcs utcában is találkoztál Kelemen Endrével?

– Igen, mert a szigorló időmet a Magyar Imre vezette Tanszéken töltöttem, sőt a végzést követően – kétévnyi gyöngyösi munka után – 1962-től oda kerülhettem állásba az I. Belgyógyászatra. Noha Kelemen Endre a másik belgyógyászathoz tartozott, lenyűgöző volt őt közelebbről megismerni. Nagyon barátságos volt. Tegezni nem mertem, de ő kifejezetten ragaszkodott hozzá. Különleges személyiség volt.

– Hogyan alakult a pályafutásod a Korányi Sándor utcában?

– Magyar Imre meghívására 1966-ban nagy örömmel és reményekkel követtem őt a SOTE klinikára. Amikor a forgó rendszer szabályai szerint fél évre a hematológiára kerültem – közelebbről is megismerhettem Kelemen Endrét, ezt a különleges embert, tudóst. Nem volt könnyű mellette dolgozni. Merőben egyéni időbeosztása volt, teljesen kiszámíthatatlan időben vizitelt, és a tennivalókat is kiszámíthatatlan időben végeztük. Viszont egy csoda volt az orvoslást, annak elméleti és gyakorlati vonatkozásait nap mint nap tőle eltanulni. Minden részletkérdés érdekelt. A lázlapon azonnal észrevette, ha valamilyen adat nem illett bele az összképbe, és ismételt, vagy más vizsgálatokat rendelt el. A hematológiai osztályon dolgozni azért is nehéz volt, mert sok fiatal beteget kezeltünk, akiknek a halálos betegségeikre akkor még nem volt ellenszer. Betegségük természete miatt sokáig maradtunk velük személyes kapcsolatban, és fájdalmas volt elveszíteni őket. A kötelező félévem után Kelemen professzor megkérdezte, hogy nem maradnék-e tovább.

És én örömmel vállaltam a nem könnyű feladatot, és végezetül másfél évet dolgozhattam mellette, velem.

– Na, de aztán jött a világszenzációt jelentő magzati összejt-beültetési eset.

– Igen, az orvosi működésem kimagasló eseménye volt ebben a beavatkozásban részt venni. Az Orvosi Hetilap 1973. évi 5. száma pontosan közli az esetleírást, de a való életben ez sokkal izgalmasabb volt. Az Egerből a klinikára küldött 29 éves nőbeteg már egy éve „üres” csontvelővel élt. Az aplasztikus anémia miatt havonta legalább egy alkalommal adott friss vérátömlesztésekkel lehetett életben tartani. Most éppen terhességének hatodik hetében volt.

– Mit tudott tenni Kelemen Endre ebben a reménytelen helyzetben?

– Nagy kihívásnak vette, hiszen szerette a problémákat, és főleg kitalálni a megoldásokat. Napokig gondterhelten járkált, míg egyszer csak a karját lengetve, szokásos széles gesztusaival örvendezve közölte: „Megvan a megoldás!” Szájtátva hallgattuk: „Ki kell venni a méh a betegből, abból az embriót, és annak a szikhólyagjában lévő sejteket kell az anyába bejuttatnunk.” Ugyanis ő már korát jóval megelőzve „figyelt” az összejtekre. Néha mutatott egyet-egyet a kenetekben. Tehát az volt az elgondolása, hogy mivel az asszonynak már volt egy ötéves gyermeke, az új magzatkihordás pedig messze nem volt kívánatos, a saját magzati összejtjei felhasználásával esetleg újra indítható az anya csontvelőműködése. Kockázatos vállalkozásnak tűnt, de nem volt mit veszteni. Ugyanis a szülés óriási vérzés veszélyét rejtette, mivel vérlemezke hiány is volt. A beteg ebben a nehéz helyzetben rendkívül együttműködő volt. Megértette a nagy lehetőséget, tekintve, hogy minden felvilágosítást megadtunk neki, bár mi is meglehetősen bizonytalanok voltunk a sikerben; vállalta a műtétet, bízott Kelemen professzorban. Következett a páratlan esemény megszervezése. Kelemen Endre engem bízott meg, hogy menjek követségbe a szomszédos Szülészeti-nőgyógyászati klinikára. Elmagyaráztam Puskás Ernőnek, ha jól emlékszem, ő adjunktus volt, a szituációt, és ő vállalkozott a műtétre. Minden kis ér lekötése szükséges volt, hiszen a vérzést minimálisra kellett csökkenteni. Az áthelyezett beteg műtétjére 1971. május 7-én került sor. Utána a beteget azonnal, még altatott állapotban átszállították a belklinikára. A 22 milliméteres embrióból Czeizel Endre preparálta ki a szikhólyagot. Egy Petri csészében morzsoltuk szét az értékes anyagunkat, de még az embrió mája is belekerült. A feloldásra használt fiziológiás oldat körülbelül 10 ml-t tett ki, amit még aznap délelőtt intravénásan beadtam a nőbetegnek.

– Izgalmas várakozás időszaka következhetett.

– De még mennyire! A vérkép ellenőrzése naponta történt. Teltek a napok, és még nem jelentek meg a sejtek, de egy hét után az erythropoesis jelei mutatkoztak. A beteg három hét után távozhatott a klinikáról, és utána egészséges életet folytathatott.

– Hogy alakult a kapcsolatod Bandi bácsival a klinikáról történt távozásod után?

– A véletlen úgy hozta, hogy hetente háromszor szinte rendszeresen találkoztunk. Nekem az V. kerületben volt a háziorvosi rendelőm, és amikor a délutáni rendelések után az 5-ös autóbusz megállójához igyekeztem, rendre találkoztam vele, mert ő akkor jött a kari könyvtárból, ami 8-kor zárt be. Mindketten Pasaréten laktunk. A beszélgetéseink számomra fölértek egy továbbképzéssel, bár nem csak az orvostudományról esett szó. Amikor a végállomáson leszálltunk, sokszor még akkor is csak beszélt, beszélt tovább. De még az is előfordult nem egyszer, hogy eljött a lakásomra beszélgetni vagy/és zenét hallgatni, ebédre vagy vacsorára.

– Légy szíves meséljél az 1984-es Magyar Nemzet cikked körülményeiről!

– Akkor már több mint egy évtizede háziorvos voltam. Egy nap kinyitom az újságot, és azt olvasom szenzációs hírként, hogy Magyarországon elvégezték az első csontvelő-átültetést – az OVSZ-ben. Gondoltam, hogy lehet ez? Hiszen az első embrionális sejtek bevitelében magam vettem részt, és jól tudtam, hogy azóta Kelemen Endre vezetésével több csontvelő-átültetésre is sor került az I. Belgyógyászati Klinikán. Fogtam magam és mindezt leírtam a Tisztelt Szerkesztőségnek, és elküldtem postán. Meg is jelent az 1984. március 25-i számban.

– Nem is konzultál senkivel, nem kellett közbenjárás a megjelenéshez?

– Nekem fogalmam nem volt, hogy hőstettet hajtok végre. Csak az igazságérzetem diktálta, hogy ezt tegyem. Minden kapcsolat nélkül küldtem el az írást a Magyar Nemzetnek, és szó szerint leköszölték. Hollán Zsuzsát csak hallomásból ismertem, én nem ellene írtam, amit írtam. Hozzáteszem, levelemnek semmi következménye nem lett, sem írásban, sem szóban senki nem reagált rá negatívan.

– Mondj valami különlegest Kelemen Endre emberi mivoltáról.

– Azt nagyon megtapasztaltam, hogy a gondolkodásmódja teljes egészében különbözött mindenki másétól. Viszont sajnos, mindig érezni lehetett, hogy háttérbe szorított emberről van szó. Ugyan remek kapcsolatokat tudott kiépíteni hölgyekkel, ezek nem voltak felhőtlenek. Egyik barátnője panaszolta nekem, hogy nem lehet vele nyaralni. Kétnapi üdülés után már csak könyvekkel, folyóiratokkal akart foglalkozni.

*

7. | 2022. MÁJUS 17. (e-mailben)

TRISKA ÉVA a SOTE I. Belgyógyászati Klinikán laboratóriumi asszisztensként 18 éven át dolgozott együtt Kelemen professzorral. Ez az interjú írásban zajlott le.

– Mikor, hogyan ismerkedett meg Kelemen Endrével és elsőre milyen benyomást tett magára?

– 1974-ben mutattak be Bandi bácsinak. Azonnal nagyon szimpatikusnak találtam, és rögtön el is szegődtem hozzá, amit sohasem bántam meg.

– Milyen vizsgálatokat végzett a laboratóriumban?

– Amikor odakerültem, vérkenetet már tudtam vizsgálni, de a csontvelő-lemezek „olvasását” azonnal meg kellett tanulnom, még pedig személyesen Bandi bácsitól. Az idő előrehaladtával ezekre a vizsgálatokra én tanítottam az orvostanhallgatókat, a szakvizsgára készülő orvosokat és érdeklődőket. De a keddi, csütörtöki szakrendeléseim is egyre több szerepet kaptam. Megszúrtam a betegeket, feldolgoztam a mintákat. Sőt, mire Bandi bácsi délután beérkezett, felvettem a betegek anamnéziséit, vérnyomást, lázat mértem, elküldtem a beteget röntgenvizsgálatra, EKG-ra – és a receptjeiket is előkészítettem. A hematológiai szakrendelésen mindig én voltam Bandi bácsi íródeákja is, hiszen diktálta a leleteket. Később más orvosok szakrendeléseibe is besegítettem.

– Részt vett a kutatásban is?

– Igen, aktív résztvevője voltam az ő folyamatos állatkísérleteinek. Egy idő után már rutinosan végeztem a vérvételt az egerek, patkányok farkából.

– A MBA különnyomatban szép visszaemlékezést írt Kelemen professzorról. Ebben szerepel egy különlegesség a könyvtári céduláiról.

– Oh, igen. Mint ez köztudott, Kelemen professzor éjszakánként intenzíven foglalkozott a friss szakirodalommal, majd minden áldott nap a kari könyvtárban kezdett. A klinikára mindig sok kis cetlivel érkezett, melyekre az egyes orvosoknak – nem csak a nála dolgozóknak! – fölírta, milyen új, fontos, őket érintő adatot hol, pontosan melyik bekezdésben olvashatnak el. Ezeket a névre szóló cédulákat azonnal ki kellett osztanom az orvosoknak. Így tulajdonképpen az ő nagy lelkesedésével naprakészen gondoskodott a többiek továbbképzéséről.

– Elég szokatlan dolog, hogy asszisztens létére tíz tudományos dolgozatban, mint társszerző együtt szerepel Kelemen professzorról.

– Természetesen a társszerzőség az orvosoknak a tudományos pályán történő előrehaladáshoz nagyon fontos volt, de nekem is jól esett. Bandi bácsi demokratikus gondolkodása szerint, aki részt vett a munkákban, azokat mind megtisztelte azzal, hogy beleírta a nevüket a dolgozatokba.

*

8. | 2022. JANUÁR 26.

DR. LAKATOS PÉTER egyetemi tanár, a Belgyógyászati és Onkológiai Klinika igazgatóhelyettese, az MTA doktora.

– Te ugye 1981-ben kerültél a klinikára, ami már több, mint négy évtizede volt. Első látásra milyennek találtad az akkor már éppen három éve címzetes professzort, Kelemen Endrét?

– A megjelenése lenyűgöző volt. Impozáns, magas, szimpatikus és elegáns férfi, lobogó ősz hajjal. Lassan beszélt, széles, nagy gesztikulációval. Télen hosszú fehér sálát, fehér cernakesztyűt viselt. De rögtön figyelmeztettek, hogy fura ember a professzor. Aki nála dolgozik, este 8 óra előtt nem nagyon tud távozni a klinikáról, de van, hogy csak 10–11 felé.

– Te is voltál gyakornok a hematológiai osztályon, a szokásos késő estig elhúzódó munkabeosztással?

– Igen, de a kiszámíthatatlan nehézségek ellenére élveztem ezt az örületet, vele dolgozni – és kérésemre, önkéntes vállalásként két évig maradtam ott. Akkor Jánossa Gitta volt mellette a hematológus, aki később véglegesen külföldre távozott.

– Te is hematológus szeretnél volna lenni?

– Nem, mindig is az endokrinológia vonzott, bár megvallom, olyan fantasztikus szakmai kaland volt ott lenni, hogy már kezdtem az elhatározásomban megínogni.

– Részt vettél csontvelő-átültetésben is?

– De még mennyire! Természetesen az első alkalom volt a legemlékezetesebb. Kelemen professzor vezényelt, és a nem könnyű fizikai munkát kis csapatunknak kellett teljesítenie. Magam Szalay Ferivel, Váradi Andrással (holott ő kardiológus volt) és Dénes Robival álltunk neki, hogy donorból körülbelül ötven helyen csontvelőt szívjunk le. A művelet legalább egy órán át tartott. A szegycsont mindkét oldalán 1-2 centiméterre egymástól, majd a medencének a csípőlapát részén, és végül a keresztcsonton egymást váltva végeztük a sternum punkciós tűvel a beavatkozást, a csontvelő kiszivattyúzását. Mi fizikailag fáradtunk el, az egészséges donor pedig elég nagy fájdalmakat állt ki. A leszívott sok kis csontvelőrészletet 200–300 ml-es palackba öntöttük össze, és következhetett az intravénás beadás a csontvelő-elégtelenségben szenvedő betegbe.

– Voltak kalandos esetek is?

– Egy alkalommal, amikor ügyeltem, éjjel fél 2-kor megjelent Bandi bácsi, hóna alatt egy becsomagolt magzattal. Mondta, volna egy kis feladat. A földszinti szobájában, ami egyben a laboratóriuma volt, lepedővel takartuk le az íróasztalt, és ráhelyeztük a magzatot. Utasítása szerint, amit életemben először csináltam, kiszedtem a májat, majd steril

mozsárban szétpasszíroztuk. Az így kialakult anyagot 50 ml-es fecskendőbe szívtuk, és fölmentünk az osztályra. Kelemen professzor elrendelte, hogy adjam be intravénásan a betegnek. Ő nézte, a beteg pedig hidegrázás miatt kiesett az ágyból. Később ilyen esetben a beteg már előre kapott Diadreson injekciót, aminek hatására elmaradt a hidegrázás. Manapság etikai szempontból ilyen eljárás szóba sem kerülhetne. Rendszeresen arra utasított, hogy adott problémás betegesetben írjak konzultatív kérdést az óceán másik oldalára XY vezető hematológushoz a telexen – akkor még csak ez a teleinformációs lehetőség létezett. Gondoltam, micsoda örültség ez, ki fog erre válaszolni. De fél óra múlva, vagy időtölődés miatt másnap reggelre mindig megjöttek az érdemi válaszok.

– Te sokat beszélgettél is vele. Volt, hogy panaszkodott a vele történt méltánytalanságok miatt?

– Kétségtelenül sok-sok órát töltöttem vele, sokszor négyszemközt is, voltam többször a lakásán is. A beszélőkedve igen változékony volt. Sokszor látszott, hogy mélyen elgondolkozik, és csak néhány gondolatát közölte. Máskor órákon át egyfolytában gesztikulálva, fölhevülve magyarázott – jobbra szakmai kérdéseket, de filozófiai, általános érvényű emberi dolgokat is érintett. Csak akkor hallottam tőle keserű szavakat, amikor éppen valami történt. Például megkapta a levelet, amiben elutasították valamilyen tárgyú kérelmét. Erre mondta: „Látod, így megy ez. Ezt csinálják velem.” Elejtett mondata: „Nézd már meg mit kaptunk, mit csináljunk ugye?” Vagy például emlékszem, a nagy budapesti nemzetközi hematológiai kongresszus alkalmával keserűen jegyezte meg: „Hát tudod, én itthon nem lehetek üléselnök.” Viszont volt alkalom, mikor a panaszra aktivitásba csapott át. Mindig szót emelt, hogy a folyosókon és például kitünttetten az ablakpárkányokon nem takarítanak eléggé. Egyszer megelégtelt az eredménytelen bejelentéseket, és elrendelte, hogy Szalay Feri mászon föl a magasan fekvő ablakokhoz, aki aztán a galambürüléket spakli segítségével szívós munkával el is távolította. Egyébként ő azt hitte, hogy átkerülve az OHVI-ba, nagy lehetőségek előtt áll. De amikor az 1994-es műtétje után meglátogattam a sebészeti klinikán, már panaszkodott. A Daróczi úton talán még annyi toleranciát sem kapott, mint a Korányi Sándor utcában. Csalódott volt. Bandi bácsi zsenialitása persze azzal is járt, hogy nemegyszer egészen különleges ötletei támadtak. Amikor egy alkalommal a hematológiai osztályon elhalálozott egy beteg, valamiért úgy gondolta, azonnali boncolásra van szükség, és ehhez ragaszkodott is. Igen ám, de már késő délután volt. Valahogy elintézte, hogy a II. Kórbonctani Intézetbe egy patológus visszajöjjön otthonról, hogy a boncolást el tudja végezni. De hogy kerüljön át a holttest? Reguláris szállításról már szó sem lehetett. Végül Szathmári Miklós a saját gépkocsija csomagtartójába tuszkolta be a hullát. A klinikán az ablakból láttuk, hogy az

autó elindult, de a fehér lepedő egy része kilógott a kocsiból, és kívül lobogott. Érdekes lett volna, ha egy rendőr megállítja Szathmári doktort és hullát talál a kocsijában. További örült ötlete volt egy beteg kapcsán – mert mindig, bármi áron segíteni akart a súlyos esetekben –, hogy szóljunk Kulka professzornak, vegye ki a beteg egyik bordáját, hogy abból kifújhassuk a csontvelőt. No, ez azért nem valósult meg. Egyébként a perifériás vérkenetektől a képzelőerő és a tapasztalatai segítségével sok mindent meg tudott mondani, amiről másoknak gőzük sem volt. Például a László kórházban hallottam Budai főorvostól, hogy nem egy ízben Bandi bácsi a kenetből megállapította, hogy a beteg idült alkoholista. És igaza volt.

– Meséltél dolgokat a külföldi megbecsültségéről.

– Oh, erre magam több példát is tudok hozni. 1986 májusában, nem sokkal a csernobili események után, megmutatta nekem a levelet, amit egy futár hozott a klinikára. Arról szólt, hogy Bandi bácsi sürgősen menjen az Astoria szállodába, mert XY neves szakember Seattle-ből itt van, igaz inkognitóban, tehát álnevet használva, de mielőtt az atomszennyeződés miatt a Szovjetunióba utazna, föltétlenül szeretne Kelemen professzorral találkozni, és konzultációt folytatni a különleges esemény biológiai hatásairól, főleg ami a véresejteknel várható. Későbbiekben egy ízben egyéni úton Londonban tettem szakmai látogatást. Amikor a Royal Free Hospitalba mentem, megkérdezték, hol dolgozom. S amikor válaszoltam, hogy a Semmelweis Egyetemen, azonnal azt kérdezték, „Ott, ahol a dr. Kelemen dolgozik?” – majd igen készségesen megmutattak mindent. Végezetül 1993-ban, amikor pár hétre visszamentem Chicagóba, a korábbi tanulmányutam helyszínére, Bandi bácsi megkért a következőre. „Ha már ott leszel, hívd már föl, – és megadott egy nevet a nyugati parton – hogy adjon már számomra egy kis adagot a klónozott thrombopoetinből.” Ameddig lehetett, vártam, mert reménytelennek találtam a telefonálást. Végül rászántam magam a szokatlan kérésre. Az illető csak annyit kérdezett a vonal túlsó végén, hogy hol vagyok, majd a FedEx 24 órán belül kis kémcsőben hozta a kért anyagot.

– De azért néha rosszul is elsültek a dolgok.

– Igen, mert végtelen jó szándékú, de nagyon naiv volt. Sokszor fájt a dereka, volt, hogy ágyynak is esett emiatt. Ezért aztán megelőzésként igyekezett csak a legkisebb súlyokat kézbe venni, felemelni. Az utazásaihoz tartogatott egy könnyű kézitáskát, és csak az abba beférő cuccokkal utazott. Amikor Izraelbe készülődött egy kongresszusra, egy vadidegen idős hölgy megkereste és kérlelte, hogy neki olyan fontos lenne, vigyen el egy kis csomagot a rokonának. Persze Bandi bácsi, anélkül, hogy megkérdezte volna, mi lesz a csomagban, igent mondott. Az utazás előtt be is tuskolták a kis csomagot az utazótáskájába. Nos, már Budapesten, a repülőtéren kitört a botrány. Az Izraelbe utazókhöz az első kérdés volt:

„Visz-e valami csomagot valakinek?” Kelemen professzor készségesen válaszolt, hogy igen, de a kérdésre, hogy mi van benne, értelemszerűen nem tudott válaszolni. No, erre meghökkentek a szervek, ilyen nem szokott előfordulni. A csomag átvilágításakor valami olyat láttak, ami koncentrikus köröket rajzolt ki. Mérheterlenül óvatosan kinyitották az eddig zárt kis csomagot és mit találtak benne? – mákos bejglit. Azt küldte az illető a rokonnak.

– Valamit mesélj együttérző, emberi megnyilvánulásairól!

– Hogyne, nem is egy van ilyen. Meghallotta egyszer, hogy a szakdolgozók fizetése igen alacsony, nagyon nehéz a megélhetésük. Pár nap múlva magához szólított és egy nagy borítékot adott át, mondván: „Osszad szét a nővérek, asszisztensek között!” A legnagyobb megrökönyödésemre a kis csomagban 300 000 Ft volt. Ekkortájt 4000 Ft körüli volt a nővérek, asszisztensek havi jövedelme. A végtelen kedvességét, jóindulatát bizonyítja a velem megtörtént eset is. Meghallotta, hogy gyermekünk született, és amikor Gergely fiúnk még csak pár hónapos volt, Bandi bácsi a tömegközlekedési eszközön összetalálkozott a feleségemmel. Nem engedett a 48-ból, lerángatta a metróról, magával cipelte a Nagyváradi térhez közeli édességboltba és temérdek pénzért körülbelül 3 kilogramm csokoládét vásárolt ajándékba – mondván, vigye a gyerekeknek, egye meg, hadd nőjön. Más kérdés, hogy ki merem jelenteni, nem lett volna jó reguláris vezetőnek. Mindenkinek jobb, hogy nem így alakult a sorsa. Költségvetés, gyógyszerrendelés, más adminisztratív vezetői feladatok igen távol álltak tőle.

– Szóba hozta valaha is a 2. világháború alatti üldöztetés borzalmait, a bori munkaszolgálatos tábor?

– Nekem soha, egyetlen alkalommal sem! Noha én tudtam róla.

*

9. | 2022. MÁRCIUS 23. (levélben)

ASZTALOS ÁRPÁDNÉ IZOLDA Recskről. A férje Kelemen professzor transzplantált beteg volt.

– Köszönöm, hogy a kórházban kezelt férje nevében elmondja az esetüket.

– 1982-ben házasodtunk össze, de Árpának akkor már évek óta kiugróan magas fehérvérsejtszáma volt, és csökkenni kezdett a thrombocyta száma. Ismert volt a leukémiája, de a fizikai munkáját el tudta végezni. Alapszakmája esztergályos, de áttért a kőfaragásra, sírkövek készítésére. Eleinte Laub Margit doktornő kezelte Egerben. Ő, amikor egyszer a budapesti I. Belklinikán rövid ideig dolgozott, megbeszélte Kelemen tanár úrral, hogy a férjemnek fel

kellene menni vizsgálatra, mert akkor már végeztek csontvelő-átültetést a klinikán, ami hátha őrajta is segítené.

Férjem kivizsgálása után a Tanár úr nekem őszintén megmondta, olyan rossz a férjem állapota, hogy nem javasolja a transzplantációt. Kérésemre fölvilágosított, hogy Árpinak 3–4 hónapja van hátra az életéből, és amennyiben a csontvelő-átültetés sikeres lenne, ami egyáltalán nem biztos, akkor 4–5 évet élhet. Könyörögtem, hogy próbáljuk meg. Emiatt a férjem két férfitestvérét kivizsgálták a Daróczi úton, és megállapították, hogy mindketten alkalmasak arra, hogy csontvelőt adjanak a férjemnek. Aztán 1983. december 5-én a Belklinikán sor került a transzplantációra. Előtte a steril szobában feküdt, és folyt a csontvelőkiirtás 10 napon át. A nulladik napon végül a két ott fekvő és előkészített testvére közül az öccsétől vettek altatásban sok helyről csontvelőt. Árpád több, mint három hónapon át tartózkodott a klinikán. Hosszú ideig itthon is elkülönítve élt, csak én érintkezhettem vele. Utána igen sűrűn jártunk kontrollra. Kelemen tanár úr mondta körülbelül 3 évnek kell eltelni, hogy biztosan meggyógyuljon.

– És tudta folytatni a kőfaragás nehéz munkáját?

– Igen, hamarosan nekiállt, pedig még sokáig szedett gyógyszereket is. Aztán Kelemen tanár úr javasolta, hogy vegyék ki a lépét. Ezt a műtétet Szécsény professzor végezte el. Tudomásom van róla, hogy Árpi lépéből több darabot is kiküldtek külföldre vizsgálatokra. Mivel a férjem nagyon szeretett volna gyereket, megtörtént a spermium vizsgálata is, aminek eredménye alapján a Tanár úr rábeszélte, hogy ne is szedjek fogamzásgátlót, mert Árpinak úgyszólván elegendő nemzősejtje. Meg is lepődött mindenki, amikor az 1988-as görögországi nyaralásunk után terhes lettem. A kislányunk 1989-ben született meg, orvosi javaslatra Budapesten, amikor én már 37 éves voltam. A későbbiekben az egészséges lányt is ellenőrizték, de a csontvelővizsgálatba nem egyeztem bele – amin nem veszünk össze Kelemen tanár úrral. Hiszen ő nagyon szerette a kislányunkat, mint a halálos betegségből kigyógyított kedves betegének a nem várt gyermekét. Az íróasztalán tartotta Felicia fényképét, és mutogatta, mint az unokáját, igaz, a lányom pedig úgy tekintett rá, mint a nagypjára. 1992 után a Daróczi útra jártunk ellenőrzésre, de Jakab doktornő már mondta, nem is érti, miért jövünk.

– Mesélje el kérem a síremlék elkészítésének történetét!

– 1999-ben a professzor már nagyon gyenge állapotában volt, csak bottal tudott járni. Ha nem laktam volna olyan távol, följöttem volna segíteni rajta, de ott volt a családi helyzetem, a 10 éves gyerek. Kérésére még előbb csináltunk neki műköből egy pingpongasztal nagyságú asztalt a kertbe, hogy ott tudjon olvasgatni, de elpanaszolta, hogy nem jut az

asztalhoz, mert a gyerekek lefoglalják előle. Amikor meglátogattuk a Pasaréti úton, megkért minket, hogy vigyük ki a Farkasréti temetőbe, hogy utána tudjon érdeklődni, kaphat-e előre sírhelyet, mert hamvasztást nem akart. Kiderült, erre nincsen mód, csak nagyon neves személyeknek. Akkor mondtam neki, hogy ha díszpolgár Szekszárdon, ott járna neki sírhely. Megegyezésünk szerint föl is hívtuk Tornóczky főorvost, aki eredményesen járt el az ügyben. A koporsós temetés miatt gondolni kellett a síremlékre. Az csak természetes, hogy mivel mi igen hálásak voltunk neki, férjem elvállalta az elkészítését. A következő látogatásunkkor már arról volt szó, milyen fölírás legyen a kövön. Ő a neve feltüntetéséről hallani sem akart, csak a neve kezdőbetűit szerette volna ráíratni. Én bizony erről lebeszéltem, és kérve-kértem, hogy álljon rajta a fölívéselt neve. Amikor ebbe belement, egy papírlapra ráírta a Thrombopoetin nevét és néhány latin szót – hogy ezeket kéri majd rávésni. Mikor meghallottuk a halálhírét, újra kapcsolatba léptünk Tornóczky János főorvossal, és megkezdődött a sírkő elkészítése, amit aztán mi is szállítottunk Szekszárdra. A halála után ott voltunk a Farkasréti búcsúztatásán, de másnap Szekszárdra nem tudtunk elmenni. Végül a sírkőavatásra 2001. május 26-án került sor. Utána minden évben többször is elmentünk Szekszárdra, a sírját takarítani, díszíteni. Nagyon mérges voltam, hogy egy közelben álló fa és a rajta tanyázó galambok tele szemetelték a síremléket. Aztán elintéződött a fa kivágása, és a nevét viselő iskola tanulói kijártak tisztán tartani a síremléket.

Mindent megérdemel ez az ember. Azonkívül, hogy nagy tudós volt, a betegeiért mindent megtett. Gondolkodott, tépelődött, hogy a halálos esetekben megtalálja a mentő megoldást. Ami sokszor sikerült is neki. És soha egy fillért nem fogadott el tőlünk. Láttam, amikor a klinikán két kukás zsákot húzott maga után és a nővéreknek osztott belőle csokoládét, ajándékokat.

*

10. | 2022. FEBRUÁR 8.

DR. VASAS LÍVIA 1980-ban került a SOTE Központi Könyvtárába, és 1990-től 2014. február 28-ig volt annak főigazgatója.

– Hogyan ismerte meg Kelemen Endrét?

– Mikor odakerültem, először könyvbeszerző és feldolgozó voltam. A külföldről beérkezett új könyvekkel foglalkoztam, megalkottam a cédulájukat és elhelyeztem a katalógusban. Ennek a munkának a során sokat tartózkodtam az olvasóteremben, ahol nem lehetett nem észlelni a könyvtárban általában napi kétszer megjelenő Kelemen professzort, mint feltűnő jelenséget.

– Naponta kétszer jött a könyvtárba?

– Igen, már reggel a nyitás után bejött, hogy átnézze, milyen új, témájába vágó folyóiratok érkeztek be. Azokat szenvedélyesen tanulmányozta, kijegyzetelte. De szinte mindig megjelent késő este is, s akkor átnézte az összes friss füzetet. Amiket áttanulmányozott, azokról jegyzeteket készített. Ha egy-egy füzet elkeveredett, azt azonnal jelezte, és kérte a mielőbbi reklamálást. Abban az időben még nem volt elektronikusan elérhető citációs index. Ezért Kelemen professzor a nyomtatott Science Citation Indexből (SCI) kézzel kiírta azoknak a szerzőknek a nevét, akik valamelyik munkájára hivatkoztak, s attól fogva figyelte ezen szerzők közleményeit. Ezt a listát rendszeresen frissítette. Többnyire a záraskor távozott, amikor is az 5-ös buszhoz igyekezett, hogy hazajusson a Pasaréti úti lakásába.

– Úgy hallani, különleges előjogokat élvezett a könyvtárban?

– Így igaz. A vezetői elődöm Vilmon Gyuláné volt, akivel Kelemen professzor nagyon jó viszonyban volt, és én a már kialakult privilégiumokat megörököltem. Tehát először is minden új folyóiratot kikészítettünk neki, s amíg ő nem látta, más nem nagyon foglalkozhatott velük. Mivel természetesen mindent nem tudott elolvasni, ő naponta hazavihette azokat a példányokat, amelyeket még éjszaka el akart olvasni – de másnap reggelre mindig rendben visszahozta őket. Így történt a Current Contentsszel is, amely előzetesen hozta a legfontosabb folyóiratfüzetek tartalomjegyzékét, melynek alapján különlenyomatot lehetett kérni. Akkortájt szombaton is nyitva voltunk. Nos, akkor viszont nagyobb adagot vitt haza, amikkel a hétvégén foglalkozott, és hétfőn szolgáltatatta vissza a könyvtárba. Ő aztán tényleg napra követte a szakirodalmat, és csak akkor nem jött a könyvtárba, ha konferenciára utazott valahová. Utána viszont nagy lendülettel bepótolta az elmaradásait.

– Még mit tud fölleveníteni Kelemen Endrének ebből az igen csak sok könyvtári tartózkodásából?

– Amikor szüneteket tartott a folyóirat olvasásban, vagy este befejezte ezt a tevékenységét, szívesen elbeszélgetett a könyvtárba járó fiatalabb kollégáival. Amikor olvasott, akkor elvárta a nyugalmat, hogy csönd legyen körülötte. Emlékszem egy kirívó esetre, amikor amiatt, hogy egy hallgató, aki rendszeresen izgett-mozgott, zajt csapott – határozottan rákérdezett, hogy miért engedték be a tanári olvasóterembe ezt a renitens egyént. Ugyanis eredetileg az I. emeleten, ahol ma a Semmelweis Szalon található, kizárólag tanári olvasó működött. Az alacsonyabb beosztású orvosok csak külön engedéllyel léphettek ide be. Aztán a 80-as évek elején a II. emeleten kialakításra került a hallgatói olvasóterem, ahonnan nem volt ajánlatos az I. emeletre lejönni. De az idők során már nem lehetett megakadályozni, hogy a belső lift használatával a bátrabb hallgatók ne látogassanak az I. emeleti olvasóterembe.

– Hogyan változott meg olvasói jelenléte az egyetemről való elkerülése után, illetve a betegségei alatt?

– Amikor átkerült az OHVI-ba, továbbra is napi vendégünk maradt. Ugyanis hiába jártak a kurrens hematológiai folyóiratok oda, neki szüksége volt a már megszokott teljes áttekintésre, amit csak nálunk tudott megvalósítani. Abban az időben közel ezer folyóirat járt a SOTE Központi Könyvtárába. Amikor beteg lett, naponta vittük a betegágyához a folyóiratokat, és gondoskodtunk a visszaszállításról. Vagyis egy jottányit sem mondott le a totális irodalomkövetéséről, és ez így folytatódott mindkét műtétje során és után is. A raktárost, aki hozta és vitte a folyóiratokat, Kelemen professzor anyagilag kellően honorálta.

– A MBA is közölte Kelemen Endre kézírásos sorait, amiben a Lancet-be került közlés miatt fejezi ki köszönetét. Mi ennek a története? Mi ennek a története?

– Mindig érdeklődéssel lapozgattam a jelentős orvosi folyóiratokat, hiszen alapvetően biológusi végzettségű vagyok. Egyszer látom, hogy a Lancet hirdeti a sorozatát, ahol kiemelkedő eredményt elért tudósok válaszolnak kérdésekre. Anélkül, hogy Kelemen Endrét erről informáltam volna, levelet írtam a Lancet-nek – akkor még hagyományos formában, postán – hogy megkérdezzem, két nagyszerű szakkönyve és folyamatos magasszintű tudományos tevékenysége miatt nem kerülhetne be ő is ebbe a Life Line sorozatba. Beírtam a közleményeinek számát, citációs indexét, egyéb adatokat. Hamarosan jött a válasz, hogy nem látják ennek akadályát, és küldték a kb. 25 pontból álló kérdőívet. Természetesen ekkor már „be kellett vallanom” a dolgot Kelemen professzornak. Ő nyugodtan azt mondta: „hát, Lívia, ha úgy gondolja, hadd legyen”. És szakszerűen meg is válaszolta a Lancet-nek az őt firtató kérdőívet. Sajnos ez az összeállítás nincsen már meg. A jelentkezést el is fogadták, és a híres-nevezetes folyóirat 1999. évi kötetében az 1220. oldalon meg is jelent az általuk kiválasztott 9 téma. Magyarországról ilyen még senkiről nem jelent meg, örült is neki. Ennek kapcsán írta nekem meghatóan kedves kézírásos sorait.

– Nem tudhatta senki, hogy mindez három hónappal a halála előtt történik.

– Jól emlékszem, hogy amikor novemberben meglátogattam a lakásán, akkor arról panaszkodott, hogy elesett, és nem tudott fölállni, fölülni. Akkor magyaráztam el neki, hogy kússzon el olyan bútorig, amibe belekapaszkodva föl tud állni. Gondozó járt hozzá háromszor egy héten.

– A Mikszáth Kálmán téri Központi Könyvtárban szerencsére található néhány doboznyi dokumentációs anyag Kelemen professzorról. Hogyan kerültek ezek ide?

– Tulajdonképpen ő hívatott engem, hogy elmondja, a különleges faragott bútorait a könyvtárnak szánta, ahol élete nagyobb részét töltötte, és ahol azok méltó helyen lesznek.

Amikor elhalálozott, meg is kellett jelennem a közjegyző előtt a végrendeleti kihirdetés miatt. Ennek értelmében a bútorok a Központi Könyvtáré lettek. Amikor az elszállításra sor került, komoly technikai feladat volt a bútorokat szétszedni, teherautóra tenni, majd az Üllői út 26-ba vinni, és újra összeállítani. Az egy másik történet, hogy a bútorok, szemben a hagyatéki rendelkezéssel, ma már nincsenek a könyvtár birtokában. A lakásba egyébként egyenként mentek az emberek, elhozni azt, amit a végrendelet szerint örököltek. Volt, aki például az óráit, mások porcelánokat vagy az ezüst tárgyait kapták meg végakarata szerint. Kelemen professzor könyvei, köztük sok dedikált is lábra keltek, hiszen szabadon lehetett vinni belőlük. Mivel azután, hogy már mindenki elvitte a Pasaréti útról, ami neki járt, és a lakást teljesen ki kellett üríteni, hogy a végrendeletnek megfelelően el lehessen adni – hiszen csak ezen az úton-módon juthattak az ingatlan megjelölt örökösei a hányadukhoz –, én zsákokba csomagoltam a maradékot, ami már nem kellett senkinek, és elszállítottam ide a könyvtárba.

– Utolsó kérdés, itt a Mikszáth Kálmán téren a III. emeleten látható két nagy tárlóról, Kelemen Endre relikviáival. Hogyan jöttek ez létre?

– Mint közismert, a Központi Könyvtárat 2009 januárjában költöztették ide, ebbe az épületbe. A fogorvosok itt hagyta falak nem jelenthettek könyvtári környezetet. Többek között ezért kezdtem bele az egyetem nagyjainak diplomáit idegyűjteni és kiállítani. A III. emeleti egykori belsőablakok befalazott mélyedéseibe a kérésemre Varga Edina iparművész tervezte meg a tárlókat, hogy Kelemen Endre diplomáit, kitüntetéseit, érmeit méltó helyen tudjuk bemutatni. Hosszú ideig csak ezek léteztek, de aztán a II. emeleten is kialakítottunk tárlókat elhunyt kutatók bemutatására, a Semmelweis díjak és emlékek számára.

Így aztán nyugodt lélekkel összegezhetjük, hogy kizárólag Vasas Líviának a személyes érdeme, hogy Kelemen Endre élete utolsó évében a Lancet-ben ismertetés jelent meg róla, hogy a lakásában meglelt írásos és tárgyi dokumentumok megőrzésre kerültek, és hogy az egyetem Központi Könyvtárában két tárló őrzi és mutatja be Kelemen Endre relikviáit.

*

11. | SZEKSZÁRD, 2022. FEBRUÁR 24.

DR. TORNÓCZKY JÁNOS belgyógyász, 1971 és 2002 között a Tolna Megyei kórházban belgyógyászati osztályvezető főorvos, c. egyetemi docens.

– Mikor találkoztál életedben először Kelemen Endrével, milyen benyomást tett Rád?

– Én úgy ismerkedtem meg vele, hogy fölkerestem a levelemmel. Ugyanis amikor 1971-ben hematológiai profilú belgyógyászati osztály vezetője lettem itt Szekszárdon, gondoltam, bejelentkezem a szekszárdi születésű, országosan ismert és becsült hematológusnál. Hiszen nekem is a támaszom, mondhatom bibliám volt az ő általa írt *A klinikai haematologia alapvonalai*. Kértem, hogy támogasson bennünket, küldje le az irodalmat, amit ajánl. Erre ő fölhívott telefonon, és mondta, hogy jön.

– És jött is?

– De még mennyire! Az első találkozás után megtetszett neki, hogy a szülővárosába járhat. A munkatársaimmal együtt kötetlen beszélgetéseket folytattunk, majd a viszony baráti vá vált, és rengeteg kellemes estét, vacsorát töltöttünk együtt. Ezeknek alkalmával rendszeresen igénybe vette a kórház orvosszállását. Kihasználta az alkalmat, és nemegyszer a régi iskolatársaival is találkozott. Munkatársaimmal a Kis pipa étteremben szerveztük meg a vacsorákat. Alig vártuk, hogy nagy kedvvel előadja érdekes történeteit a szakmánkról és más tárgykörökből. Természetesen főlemlegette Hollán Zsuzsa hírhedt nervizmus kísérleteit még az ötvenes évekből, amiket ő megcáfolt.

– A kapcsolat kiterjedt szakmai együttműködésre is?

– Hogyne! Elkezdtük megszervezni, hogy amikor jön, tartson előadást is. Hosszú éveken át, itt a kórházban csak úgy hívták, jön a „Kelemen-nap”. Ezeket édesapja emlékére és tiszteletére szerveztük, de a tárgykör többnyire hematológia volt. Bandi bácsi rendszeresen eljött ezekre az őszi rendezvényekre, és örömmel számolt be a hematológia izgalmas kérdéseiről, és mi is elmondhattuk szerény tapasztalatainkat. Témát mindig találtunk, volt, hogy a belgyógyászat határterületeiről értekeztünk. A résztvevők Kelemen professzor által aláírt oklevelet vihettek haza emlékébe. De sokszor kikértük a tanácsát adott problémás esetekben is, melyeket a beteg és az adatok megtekintése után a szobámban beszélünk meg. Majdnem mi csináltuk az első vidéki csontvelő-transzplantációt. Ugyanis volt egy krónikus myeloid leukémiás beteg, aki teljesen megfelelt a kritériumoknak, és Bandi bácsi rá akart beszélni, hogy végezzük el Szekszárdon a csontvelő-átültetést, hogy a szülővárosa legyen a pionír. De nem került rá sor, mert amikor tudakoltam tőle, hogy mennyi esélye van a betegnek a teljes remisszióra, és ő véleményezte, hogy nem sok – elálltam a lehetőségtől.

– Úgy tudom, egy intézmény elnevezésével is meg tudtad örvendeztetni?

– Igen, az öregek otthonáról van szó. Bár Bandi bácsi nem sokat mesélt szekszárdi éveiről, de tudtuk, hogy minden családtagját deportálták, és egyikük sem tért vissza, viszont édesapjára többször is nagy szeretettel és meghatódottsággal emlékezett. Ezért adódott az

ötletem, hogy a város megbecsült tisztiorvosáról el kellene nevezni egy működő egészségügyi intézményt. A Mérey utcai szociális otthon igazgatója, Rottenbacher Ádám jó partner volt e kérdésben, és sikerült elintézni, hogy az intézménye fölvegye az egykori városi tisztiorvos, Kelemen József nevét.

– Találkoztál vele a fővárosban is?

– Természetesen, például a tudományos rendezvényeken, de a munkahelyein is fölkerestem. 1992 után voltam nála az OHVI-ban is. Úgy vettem észre, ott nem érzi teljesen jól magát, talán azért is, mert voltak még ott Hollán-utódok is, akik nem szívlelték őt. A Daróczi úton került sor a Szakmai Kollégium üléseire, hiszen akkor ő volt a testület elnöke. Az volt a benyomásunk, hogy nem volt kedvére való a napirend szerinti üléselés, ezt gyakran úgy érezeltette, hogy várakoznunk kellett rá, mert csak jelentős idővel később jelent meg. Aztán a 90-es évek végén, amikor már szóba sem kerülhetett, hogy még egyszer lejöjjön Szekszárdra, egyszer-kétszer meglátogattam a Pasaréti úton.

– Voltak szerepvállalásaid az emléke megőrzésében is.

– Igen. Elég bizarr helyzet volt, mivel már hónapokkal a halála előtt tisztázódott, hogy Szekszárdra, a szülővárosába akar temetkezni – ennek a temetői elintézésében és a sírkőállításban kellett közreműködni. Majd a halála után két évvel sikerült a szakközépiskolát róla elneveztetni, és az avatási ünnepségen ott fölállított mellszobrát leleplezni. Továbbá 2002 májusában emlékülést is rendeztünk a tiszteletére.

*

12. | 2022. ÁPRILIS 29.

HUTTERER INGRID – bár a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok szakon szerzett diplomát – 1986 és 2009 között szerkesztőként a Magyar Televíziónak is dolgozott.

– Mikor és miért találkozott először Kelemen Endrével?

– Én nem tudtam Kelemen Endre létezéséről, és azt hiszem, ebben az országban nagyon sokan voltunk ilyenek, talán még orvoskörökben is. Viszont ismertem Szebeni János kutatóorvost, aki 1987-ben fölhívta a figyelmemet erre a különleges emberre. „Nincs-e kedvem vele interjút készíteni...”, mert elmondta, hogy külföldön megjelennek könyvei, míg Magyarországon nem igazán, és be van szorítva a SOTE I. Belklinika pincéjében egy laboratóriumba, és csak egy kórterem áll rendelkezésére a csontvelő-átültetettek részére. Néhány részletet is elmondott: Kelemen professzor helyzetét Hollán Zsuzsa, az OHVI

akkori főigazgatójának tevékenysége határozza meg, aki Kelemen szakmai munkáját, ahol lehetett, akadályozta, de ezt igazán nem tudta elérni, csak fájdalmat okozott vele. Ez még inkább fölkelte az érdeklődésemet. Próbáltam megfejtetni, hogy mindez miért történhetett. Elmondtam a filmtervemet a Magyar Televízió Közművelődési Főszerkesztőség vezető rendezőjének, Szakály Istvánnak. Ő egyetértett velem, beadtuk a témaleírást, és kaptunk forgatási és utómunkálati kapacitást.

– Mikor láthatták a nézők a filmet?

– A portréfilm 1988. május 29-én ment adásba az MTV II. csatornán 18.15-től, a *Gondolkodó Arcképcsarnok* című sorozat részeként. A filmben végül Hollánról nem is volt szó, pedig nagyon szerettem volna ő róla is beszélni, de Kelemen professzor – bár elmesélte nekem a híressé vált megismételt kísérleteit, amelyekkel bebizonyította, hogy Hollán Zsuzsa következtetései a saját kísérleteiből tévesnek bizonyultak – kérte, hogy mellőzzük a témát. Egyébként a film dokumentum jellege okán fölkerestük vidéken azt az asszonyt, aki annak idején a saját magzatának összejtjei révén menekült meg a biztos haláltól, továbbá egy sikeres csontvelő-átültetési férfit is szerepeltettünk a filmben, de lehetőségünk volt a műtőben is forgatni egy aktuális csontvelő-átültetési operáción.

– Hogyan zajlott le Kelemen professzorral a filmezés?

– Első alkalommal a klinikán találkoztunk, megbeszéltük, hogy készítenénk a pályafutásáról egy filmet, így helyi forgatások is szükségesek. Nagyon kedves volt. A sötétszürke alagsor a csövekkel kissé elborzasztott, viszont a hófehér laboratórium megnyugtató volt, ott beszélgettünk többször is. Bandi bácsi örült, hogy kitűnő stábot kapott, a szerkesztő-riporter Györffy Miklós volt. Magam a sors ajándékának tekintettem, hogy egy ilyen hatalmas tudású emberrel dolgozhattam, aki kitűnt egyszerűségével, ám tele volt fájdalommal. Ami nagyon vonzó volt benne, hogy mindez nem törte meg. Az emberek többsége érthető módon teljesen összeomlik ekkora súly alatt. De ez vele nem történt meg, ő emelt fővel fogadta el a körülményeket. A munkáját missziónak tekintette.

– Megjelent a bemutatott dokumentumfilmről valamilyen kritika?

– Nem tudok róla. Ezt én annak tudom be, hogy nyilván tartottak Hollán Zsuzsától, az akadémikustól, a pártkorifeustól.

– Folytatás?

– Kapcsolatban maradtam Bandi bácsival, sokszor beszélgettem vele telefonon.

– És aztán született egy második film.

– Igen. Ez megint csak dr. Szabó János „érdeme”. Ugyanis évekkel később ismét szólt, hogy amit még nem tárgyaltunk meg, azt pótoljuk, mert Kelemen Endre súlyos beteg.

Így, miután az előző filminterjúra még a rendszerváltozás előtt került sor, sikeres előzetes egyeztetések után 1999-ben, a *Századfordító magyarok* sorozat számára újra forgattunk vele. Úgy oldottuk meg, hogy az 50 perces film első részében a régi *Gondolkodó* dokumentumfilmből emeltünk be részeket, míg az új, az aktuális forgatás az otthonában zajlott. Ekkor én kérdeztem, de fizikailag már elég gyenge volt, és talán ebből kifolyólag ingerültebb is.

– Ennek a filmnek a vége különleges, megható, irodalmi jellegű volt.

– Ennek az a hiteles története, hogy megkérdeztem Kelemen professzortól, akit akkor már kizárólag Bandi bácsinak szólítottam, van-e olyan irodalmi élménye, amiben benne van minden, ami számára fontos. Fölcsillant a szeme és azonnal kijelentette: „a monológ a *Cyranóból*”. No, akkor kértük, mondja el! Fel is olvasta. Néhány leállással fölvevük a teljes szöveget. A vágóasztalnál viszont látszott, hogy a lassú beszéd által túl hosszú lenne a felolvasás, a műsor időtartama viszont kötött. Úgy döntöttem, valahogy ezt ki kell váltanom. Ezért kértem a gyártásvezetőt, vegye fel a kapcsolatot Helyei László színművésszel, mert úgy gondoltam csak ő lenne erre alkalmas. Keresett színész volt. Személyesen nem ismertem, de én is fölhívtam telefonon. Szégyenkezve mondtam, hogy 5 ezer Ft-ot tudunk fizetni. Ő azt mondta, akkor is elvállalná, ha nem fizetnénk semmit. Bejött a stúdióba, fölolvasta a monológot. Nagyon boldog voltam.

– Mi az oka annak, hogy csak 8 évvel később ment le a film a tévében? Mi aktualizálta, hogy pont 2007-ben került erre sor?

– Ennek a Magyar Televízióban hetvenhét oka lehet. Amikor mi megcsináltunk valamit, fogalmunk nem lehetett, hogy mikor fog adásba kerülni. Talán a főszerkesztő meg tudná mondai, hogy miért csak 2007-ben került sor a filmünkre. Talán éppen nem volt mit leadni.

– Ennek a hatása?

– Egy tudósról szóló késő esti műsor nem vonzza a nézők tömegeit, ami azonban nem von le a film értékéből. De a kollégák jelezték, hogy szép munka volt.

*

13. | 2022. JÚNIUS 14.

DR. PETRÁNYI GYÖZŐ professzor emeritus, 1990–2001 között az OHVI, illetve OHII főigazgatója, 1990 óta az MTA tagja.

– Kérlek, idézzed föl, mikor találkoztál életedben először Kelemen Endrével és milyen benyomást tett Rád?

– Nem könnyű pontosan visszaemlékezni, de biztos, hogy szakmai témában (vérképzőrendszeri egérkísérletek) érdeklődő látogatás keretében voltam nála a Szabolcs utcában, az elhíresült barakk épületben, és jól elbeszélgettünk. A későbbi komolyabb együttműködésünk előzményei a következők voltak. Hollán Zsuzsa, az OHVI főigazgatója minden félévben tartott hematológiai megbeszéléseket az általa vezetett intézményben. Erre meghívta a tárgykörök országos szakértőit. Miután a csontvelő-transzplantációban ő egyértelműen a saját esetét tartotta az első hazai beavatkozásnak, amikor napirendre tűzte ezt a kérdést, meghívta Kelemen Endrét is a belgyógyászati klinikáról. A főigazgatónő intézeti munkatársaival együtt azt feszegette, hogy Kelemen híres „transzplantációjának” esetében, amikor a saját magzati anyagokat adták be az anyának, azok nem őssejtek voltak, és nem tekinthető csontvelő-átültetésnek. Magam is részt vettem ezen az ülésen, és elképedtem azon a bánásmódon, amit Hollán megengedett magának Kelemen professzorral szemben. A csontvelő-transzplantáció iránti érdeklődésem miatt ezután kértem, hogy fogadjon, és meglátogattam a Belklinikán, ahol az alagsorban szegényes körülmények között foglalkozott a betegekkel. Nagyon kedves volt hozzám, hosszan elbeszélgettünk. Akkor utána néztem mindennek, tanulmányoztam az esetüket, az irodalmat, rájöttem, hogy neki volt igaza.

– A sors úgy hozta, hogy amikor Kelemen Endre 1992. február 1-én – hátrahagyva 24 éven át tartó működési helyét, a SOTE I. Belgyógyászati Klinikáját – 71 éves korában az OHVI-ba került, Te voltál ott a főigazgató. Hogyan jött létre, alakult ki Kelemen professzornak ez az új működési helye?

– Amikor sikeres pályázat után 1990-ben átvettem a főigazgatói hatáskört, az első célom az volt, hogy a rendezetlen klinikai helyzetet megszüntessem. Ennek keretében zártam be a sebészeti osztályt, és ennek felújítása során alakítottam ki egy korszerű hematológiai osztályt. Átnéztem az utóbbi év csontvelő-transzplantációs statisztikáját, és azt láthattam, hogy mind a hat ott helyben elvesztett beteg szépszisben halt meg. Ennek oka egyrészt az lehetett, hogy a csontvelő-átültetésre szolgáló Gelman boxok teljesen elavultak voltak. Másrészt a hétvégéken személyesen tanulmányoztam a műtőnaplókat, melyek a csontvelőkivételeket rögzítették, és sajnos meg lehetett állapítani, hogy éjjel történt szeptikus vakbélműtétek után, kellő takarítás, sterilizálás nélkül reggel 8-kor kerültek sorra a csontvelőkivételek. Az egész folyamatot azonnal leállítottam, a transzplantációs részleget lezártam.

– Hozzáfogtam kiépíteni egy teljesen új részleget, korszerű, izolált steril szobákkal. Ez több mint egy évbe telt. A tetőtérben korszerű szűrt steril levegőt előállító klímaberendezések

biztosították a három izolált helyiség túlnyomásos levegő ellátását, ahol a csontvelő-átültetést és a kezeléseket biztonságosan el lehetett végezni. Külső zsilipeken keresztül még további helyiségek tartoztak ide az előkészítő, laboratóriumi munkák ellátásához. Ez időben Európában ez volt a legkorszerűbb egység. Az átépítések révén átszervezett hematológiai osztályok is létrejöttek. A munkát Pálóczi Katalin osztályvezető és Kilián Katalin hematológus és klinikai immunológus kezdte meg. Aztán elmentem Holló István professzorhoz, az I. Belgyógyászati Klinika igazgatójához, hogy az országos csontvelő-transzplantációs program céljából kikérjem Kelemen Endrét. Ebbe ő örömmel belement, hiszen a transzplantáció nem volt a klinika elsődleges profilja. Amikor az új részleg teljesen készen volt, átjött Bandi, aki szép szobát, titkárnőt kapott. Kelemen professzor a Pálóczi vezette osztályon a csontvelő-átültetés szakmai irányítója lett, ahol korábbi munkatársa, Dénes Róbert volt a csontvelő-átültetési részleg vezetője. Átjött még Jakab Katalin, majd még öt fiatal klinikus került az osztályra, akik külföldön sajátították el a csontvelő-átültetést és a szövődmények kezelését. A transzplantációs egység, a magas műszaki háttere és kiemelkedő szakmai tevékenysége következtében elnyerte az európai (EBMT) és amerikai (ABMT) Csontvelő Transzplantációs Szervezetek akkreditációját, és részt vehetett a Nemzetközi Csontvelő Donor Regiszter (IMDR) tevékenységében. Ez tette lehetővé, hogy a magyar betegek számára külföldi kompatibilis donorok csontvelő preparátumát lehessen beültetni.

– Aztán jött az intézeti szétválás.

– Igen, mert egyértelművé vált előttem, hogy lépni kell, a súlyos gazdasági kérdéseket magában hordozó vérellátás ügyét érdemes elválasztani a hematológiától, a csontvelő-transzplantációtól. Az egészségügyi felsővezetés magáévá tette a koncepciót, és 1995-re sikerült elérni a különválást, mint jogutód létrejött az OHII és önálló egységként az Országos Vérellátó Szolgálat.

– S közben, hogy alakult Kelemen professzor szerepköre?

– Minden esetet az ő szobájában beszéltünk meg, ahol a tanácskozás érdekében a sejtek mikroszkópos képét ki is vetítette. Részt vett a korszerű csontvelő-transzplantáció protokolljának kidolgozásában, szerepet vállalt az Országos Csontvelő Transzplantációs Bizottság munkájában. Egyébként Dénes Róbert főorvos 1996 tavaszán bekövetkezett hirtelen halála után Barta Anikó lett a részlegvezető főorvos. Amikor Bandi már nagyon beteg lett, küldtem a lakására mikroszkópot, és havonta kijártunk oda az adott eseteket megbeszélni, kikérve tanácsait. Megbízásos munkaviszonya haláláig fennállt.

– Kelemen Endre irodalomjegyzékében hét közös közleményetek lelhető föl. Hogy alakult ki a közös munka, és mi jellemezte ezt?

– Egyrészt a csontvelő-transzplantáció mint csapatmunka miatt voltak közös cikkeink, amelyek a Kelemen által alkalmazott „non myeloablátív” módszer klinikai alkalmazásának eredményeit foglalták össze. Ennek a kezelésnek alapját a Chinoin által kifejlesztett Dibromo-mannitol citosztatikum képezte. Ezzel a „Kelemen módszer” világhírnévre tett szert. Másrészt voltak kísérletes munkák is az összejtek kutatásának témájában. Ezen a területen Kelemen professzor már korábban is végzett kísérleteket dr. Szebeni János együttműködésével. Őt az OHVI-ban külső munkatársként foglalkoztattuk, noha gyakorlatilag a laboratóriumi kísérleteit zömmel az USA-ban végezte.

*

14. | 2022. MÁRCIUS 9.

KERTÉSZNÉ ORBÁN ILDIKÓ 1992-től Kelemen Endre titkárnője, mindenese.

– Kérem, mesélje el első találkozását Kelemen Endre professzorral!

– Pontosan 1992. november 27-én találkoztunk. Előtte a külkereskedelemben dolgoztam, majd két gyermekem született, és akkor éppen állást kerestem. Egy ismerősöm mondta, miért nem mész el titkárnőnek? – az OHVI hirdetést adott föl ilyen munkakörre. Gondoltam, ugyan a hematológiáról azt sem tudom, mi fán terem, de egy próbálkozást megér, és jelentkeztem. Kaptam időpontot, és azon a hideg őszi napon, késő délután a munkaügyi osztályról valaki átkísért Kelemen professzor irodájába. Ő akkor már háromnegyed éve az OHVI-ben működött. Kiderült, már jó néhányan jártak ott előttem a titkárnői állás miatt. Lehuppant a zöldbársonyos foteljába, engem leültetett magával szemben, és úgy kezdte: „Meséljen az életéről!” Közben, nem tudtam mire vélni, de állandóan csak a kezeimet figyelte. Aztán kérdéseket tett föl, de olyan megnyerő módon, hogy fokozatosan megszűnt bennem az aggodalom, ami egy ilyen interjúnál belülről feszíti az embert. Úgy kezelt, mint egy ezeréves ismerőst, szakmaiságról szó sem volt, de mindent kikérdezett a családról, hogyan élünk és egyebekről. Vagyis az emberi mivoltom érdekelte. Alig félóra után azt mondta: „Aranyos Ildikó, hát mit szólna hozzá, ha megpróbálnánk együtt dolgozni egy kicsit?”

– Mi volt Ildikó feladata mellette?

– Minden, ami titkárnői feladat, de főképpen a tudományos munkáival kapcsolatosak. A szituáció nem volt könnyű. Sok dolgozót elrettentett Kelemen professzor biológiai életritmusa. Észlelhettem, hogy általában a déli órákban jelent meg az intézetben, de este 10–11-kor távozott. Volt rá eset, hogy este 8 órakor vizitelt az osztályon. Éjjel 2 óráig bármikor lehetett hívni telefonon, hiszen ő az otthonában hajnali órákig olvasta a tudományos cikkeket.

Nekem először meg kellett tanulni a kézírását elolvasni, mert mindent kézzel írt le. Nem volt nehéz, mert szinte rajzolta a betűket. Viszont a legépelte példányokban „nem tűrt el” egy betű- vagy vesszőhibát sem. Egy alkalommal 21-szer kellett legépelnem az angolnyelvű cikket – noha korábban nem volt szerencsém az angol nyelvvel foglalkozni. Engem érdekelt az egész hematológiai folyamat, és ő engem, a laikust elkezdett tanítani. Odaültetett a mikroszkóp elé, és sorba mutatta a sejteket, granulocytá, monocytá. Hosszan tartó hematológiai „továbbképzései” során a mikroszkóphoz csatlakoztatott képernyőn kellett nézmem a sejteket. „Fel tetszik ismerni azt a szép színeset ott a látótér közepén?” Csak természetes, hogy igent mondtam, amikor a három hónapos próbaidő lejárt, és kérte, hogy maradjak.

– Hogyan szólította?

– Amikor magunk között voltunk: Bandi bácsi. Ő javasolta, sőt kérte. Persze mások előtt, hivatalos események során Professzor Úr volt nekem is.

– Milyen volt a munkahelyi szerkezet a 71 éves korában új helyen tevékenykedni kezdő Kelemen professzor körül?

– Ismereteim szerint kifejezetten az ő személye miatt hozták létre akkor az OHVI-ban a Csontvelőátültető és Immunterápiás osztályt, melynek vezetője Pálóczi Katalin volt, míg az ezen belüli Csontvelőátültetési részleg vezetésére a klinikáról vele érkezett Dénes Róbert kapott megbízást, de a legfőbb szakmai vezető Kelemen professzor volt. Nagyobb transzplantációs centrum volt, mint ami az I. számú Belklinikán működött, noha az USA regiszterében az egyetemi intézmény száma alatt szerepeltünk. A másik osztályon, amit Poros Anna vezetett, kezelték a leukémiás betegeket. Érdekeség, hogy Hollán akadémikusnak, aki 1991-ig az OHVI főigazgatója volt, még volt egy irodája az intézetben, ahová ő be is járt tudományos folyóiratot szerkeszteni. Sok korábbi konfliktusuk ellenére, amikor a folyosón találkoztak, Bandi bácsi mindig mélyen meghajolt: „Üdvözlöm Zsuzsa!”

– Milyenek voltak a további együtt töltött évek?

– Az én hematológiai oktatásom szinte folyamatos volt. Hiszen azt sem tudtam, mi az a transzplantáció. Tessék már megmondani, hogy mit jelent az, hogy megtapad a sejt? Erre aztán szenvedéllyel magyarázta el a transzplantáció lényegét. Élvezet volt hallgatni, remek pedagógus volt. Részletesen elmondta nekem a vörsejtek embrionális fejlődését, a máj, a lép szerepét. Mintha egy rajzfilmet néztem volna, úgy jelent meg a szemem előtt az egész folyamat. Úgy kell kiölnünk a csontvelőt, hogy minimális sejt maradjon, ez a kondicionálás része.

Egy idegen tömeget kap a szervezet. Az a kérdés melyik fog győzni? Vajon milyen mértékben sikerült-e az eredetit kiirtani? A transzplantációnál az a cél, hogy a jövevény sejtömegek győzzön, ne a gazda. Más részről az ő élettere a kari könyvtár maradt a Belklinikáról

való távozása után is. Akkor kerültem közelebb hozzá, amikor egy esős délután így szólt hozzám: „Aranyos Ildikó, nem tetszene elvinni az Üllői út 26-ba?” – mert akkoriban nem egyszer a Trabant gépkocsimmal jöttem be Érdről. Aztán előfordult, hogy Bandi bácsinak csak beugrani kellett valamiért a könyvtárba – hát akkor már meg is vártam, és hazavittem a Pasaréti útra, ne kelljen neki a buszon szenvednie. Nem voltak ezek unalmas utak, hiszen mindig valami érdekeset mesélt el. Volt, hogy fél órát mesélt egy-egy betegről. Később a Szakmai Kollégium ügyeit is vinnem kellett. Boga Marianna főorvosnővel remekül dolgoztunk együtt, elkészítettük a jegyzőkönyveket, más anyagokat, mert Kelemen professzor ilyesmivel nem szeretett foglalkozni. A kollégium iratai mind ott maradtak a Daróczi úton.

– Meséli, hogy a privát életben is kapcsolatba került Bandi bácsival.

– A munkahelyi folyamatból emberi kapcsolat fejlődött ki. Miután mindig érdeklődött a gyermekeim után, egyszer csak ajánlottam, hogy bemutatom neki őket. A megismerkedés azt eredményezte, hogy imádta a két kis gyereket, az egyik kisiskolás, a másik óvodás volt akkor. Többször elvittem Érdre magunkhoz, a húsvéti és karácsonyi ünnepek alkalmából egy-egy ebédre, vacsorára, hiszen ő egyedül élt. Szeretett nálunk lenni. Ha jó időben jött, kinn a teraszon fogyasztotta a süteményt. „Én itt a madárscicsergést el tudnám hallgatni a végtelenségig. Mit szólna, ha kibérelném a vendégszobát?” – viccelődött. Gyerekeim úgy néztek rá, mint egy nagypapára. Soha nem fordult elő, hogy valami apróságot ne hozott volna nekik az évente többször sorra kerülő kongresszusi utazásairól.

– Nemsokára jöttek a betegségei.

– No, ezzel furcsán járt el. Mondta nekem most pár hétig nem fog látni, el kell utaznom. Persze lassan kitudódott, hogy a Sebészeti klinikán feküdt és megoperálták. De amikor visszatért, akkor egy szót sem szólt a – mint utóbb kiderült – daganatos betegségről. Viszont továbbra is eleget tett a külföldi kongresszusi meghívásoknak. Mivel az egészségügyi állapota azért nem volt tökéletes, egyszer ezt mondta: „Aranyos Ildikó, Eliane Gluckman professzornő meghívott Párizsba elnökölni, de egyedül nem megyek. Nem jönne el velem? Én mindennap elmennék a kongresszusra, és maga tekeregne Párizsban.” Bár alig akartam hinni a fülemnek, örömmel mondtam igent. 1995 áprilisában a négy nap során estére mindig szendvicseket készítettem, és amikor megjött, ettünk és beszélgettünk. Utána pedig kérdezte: „Nem megyünk egy kicsit sétálni?” – ugyanis ő éjszakai ember volt, bár már kicsit nehezen mozgott. Leültünk a Notre Dame mellett egy padra, néztük a festők életét, akik minden este még 11-kor is dolgoztak. S akkor felidézte a régi szép időket. Amikor Györgyikével ült valamelyik padon. Csodálatos élmény volt.

– Aztán jött a következő évben a sztrók.

– Inkább TIA-nak nevezném az agyi folyamatot, ami miatt a Neurológiai klinikán kezelték. Emlékszem, akkor történt a mulatságos eset, hogy üzent értem: látni akar. Kiderült, hogy azért hívatott, menjek el a lakására, hozzak neki tiszta pizsamát és egyebeket, mert jön Lehoczky professzor látogatóba. Így aztán előbb Budáról a klinikára, aztán irány a Pasarétre, vissza a Balassa utcába – majd haza Érdre. Ahelyett, hogy megüzente volna a kérését, és akkor rögtön a lakására mehettem volna. Gyakorlati érzéke egyáltalán nem volt, egy tollbetétet nem tudott kicserélni. Amennyire nagy tudós volt, annyire nem mentek neki az apró hétköznapi dolgok. A TIA után eleinte a beszéde lelassult, de később ez rendeződött. Viszont húzta a jobb kezét, a tollat nem tudta kézbe fogni, így még aláírni sem tudott. De volt rehabilitáció, sokat segített az akaraterő, gyakorolta az aláírást, és egyszer csak sikerült is. Örömmel nyugtázta: „Nézze csak, megvan már a lendület.” Nagy esemény volt – mivel nehezen tudott kézzel írni –, hogy az irodalom olvasása utáni szokásos följegyzései céljából kapott egy számítógépet otthonra, és megtanult rajta pötyögni.

– Mi történt ezután a munkahelyén?

– Aztán már nem igazán járt be dolgozni, bár ő szeretett volna, és megbízásos munkaviszonya végig fennállt. A mikroszkópot kiköltöztettük a lakásába, és kivittük neki a metszeteiket, hogy ha arra került sor, tudjon szakvéleményt adni.

– És az utolsó idők?

– Egyre jobban legyengült, és inkább csak a Pasaréti úti lakásában tartózkodott. De a folyóiratokat akkor is olvasta, hozták-vitték neki. Sokan segítettek neki az egyedüllétben. Régi ismerőse volt Hódmezővásárhelyről Mária néni. Ő többször egy-egy hétre be is költözött a Pasaréti útra, hogy gondoskodni tudjon Bandi bácsiról.

2000. január 25-én került be a László kórházba, a hematológiai osztályra. Én már akkor itt dolgoztam. Fekete Sándor főorvos és a fia a magatehetetlen embert kézben hozták le az I. emeleti lakásából. Amikor találkoztam vele a folyosón: „Jaj, aranyos Ildikó, minden csontom fáj, mert azon a hideg röntgenasztalon kellett feküdnöm. Darabjaimra törtek.” De rögtön megkérdezte, hoztam-e a könyveket? „Tegye le őket az éjjeli szekrényre.” S aztán: „Menjen a gyerekeihez!” – ezek voltak utolsó szavai hozzám. Pénteken, 28-án Juhász Judittal együtt mentünk az ágyához, de akkor már nem tudott beszélni. Szomorú kötelesség volt a temetése körüli ügyintézés. Ennek az az előzménye, hogy Bandi bácsi életének utolsó idejében Juhász Judittal együtt szerveztük meg a hétköznapi étkeztetését, de a hétvégéken, amikor nincsen ételkihordás, fölváltva láttuk el és főztünk rá. Judit, mint újságíró, egy riport kapcsán került Bandi bácsival szoros kapcsolatba, és nagyon tisztelte őt, hűségesen segítette mindenben. Akkor ő a Magyar Rádió alelnöke volt. Vasárnap 30-án reggel Fekete főorvos

fölvívott, mondván, hogy Bandi bácsi hajnalban végleg lehunyta a szemét. Nem sokkal később fölvívtam Juditot a hírrel. Ő elérte, hogy a rádió még aznap bemonda a szomorú hírt. Hogy legyen a temetés? – hiszen hozzátartozó egy szál se volt, és valakinek intézkedni kellett. Juhász Judit minden segítséget megadott a Farkasréti búcsúztatás és a hivatalos ügyek intézésében, a technikai részletek maradtak rám. Február 15-én jött Szekszárdról Szilvássy Géza nagytiszteletű református lelkipásztor a szertartást elvégezni. Sokan voltak jelen, sok beszéd hangzott el, majd a gyászmenet a parkoló másik oldalára kísérte a koporsót, ahonnan egy másik halottas kocsi vitte Szekszárdra. A sírkövének ügye rendben folyt, hiszen azt Bandi bácsi a thrombopoetin felirattal megtervezte előre, és Asztalos Árpád el is készítette. De ezzel még nem értek véget a feladataim. Kijelölése alapján egyike voltam a három végrendeleti végrehajtónak. Gondoskodni kellett akaratának végrehajtásáról, hogy mindenki elvigye az üres lakásból, ami neki járt. Végül még 2001 végén is azzal foglalkoztunk, hogy a fiatal orvosok elismerése, díjazása céljából végrendeletileg a MHTT-re hagyott takarékbetétkönyvből a társaságnak a kamatokkal együtt átutalhassuk a teljes összeget. Azóta is sokat járnak a gondolataim Bandi bácsi körül. Nem lehet őt elfelejteni.

*

15. | 2022. MÁRCIUS 10.

KÓSÁNÉ HOLECZ ANNA MÁRIA orvosi könyvtáros, a SOTE-ban kezdett dolgozni, majd a Kanadai Egészségügyi Menedzserképző Intézet könyvtárát építette fel, 1999-től az ORFI munkatársa.

– A szokás szerinti első kérdés: mikor találkozott életében először Kelemen Endrével?

– 1982-ben. Akkor kerültem oda, a SOTE Üllői út 26. alatti orvosi könyvtárába, és az első munkatársam, akire minden szempontból támaszkodhattam, Annuska néni volt, az egyik raktáros, akit tiszteletre méltónak találtam, mert mindent tudott, mindenkit ismert – nagyon szerettem vele dolgozni. El is vállaltuk együtt, hogy pénteken délután ketten tartjuk a frontot a 8 órai bezárásig. Egyik este besétált egy magas, elegáns úr, felöltőben, lassú, méltóságteljes járással és mozdulatokkal. Annuska súgta, na, majd mesélek róla. Aztán én is közelebből megismerkedtem Kelemen professzorral, hiszen naponta jött, és mindenkihez nagyon kedves volt. Véleményem szerint ez nem ok nélküli nyájaskodás volt, hanem őszintén érdeklődött mindenkinek a családjá, ügyes-bajos dolgai után. Volt viszont egy háttér, amin túl ő már nem akart befogadni dolgokat, mert őt éjjel-nappal csak a tudomány érdekelte, amire az életét tette föl, és ami annak a rovására ment, azt már nem kedvelte.

– Voltak-e Kelemen Endrének különleges megnyilvánulásai?

– Naponta jött a könyvtárba, tehát mindenkit jól ismert, mindenkivel kapcsolatot tartott, és a kedvességét azzal fejezte ki, hogy a hölgyeket megpuszilta. No, ez nem mindegyiküknek tetszett. Én a magam részéről mélyen emberi dolognak és megtiszteltetésnek vettem. Igyekeztünk a kedvében járni, s például amikor egy zimankós napon átfázva beérkezett a könyvtárba, hátraszaladtunk a garzonkonyhába, és meleg teát hoztunk neki. De sokszor volt más átfázott olvasó is, például Mester professzor, aki ilyen apró kedvességben részesült. Mindannyian hálásak voltak a családi hangulatért. Kelemen Endrének volt humora, öni-róniája is. Nem ritkán elővette a zsebkendőjét, és azt mondta, most csomót köt rá, hogy megjegyezze azt a fontos dolgot, amiről éppen szó volt. S akkor elmélázva tette hozzá: de már nem tudom, miért tettem azt a két csomót a zsebkendőre, amelyek már rajta vannak. Aztán voltak méltatlankodásai is, ugyanis minden nap várta valamelyik folyóirat friss számát, és ha az valamiért nem érkezett meg, akkor elégedetlenkedett. Néha bizony türelmetlenül követelődött, amit néhány raktáros túlzó nyavalygásnak vett.

– Kapcsolatuk egy különleges eseménnyel teljesedett ki.

– Mivel a férjem filmoperatőr, jobban bele szerettem volna látni az ő szakmájába, és ezért 1992-től részt vettem a Magyar Független Film és Video Szövetség (MAFSZ) által indított képzésben. Amikor itt vizsgafilmet kellett készítenem, támadt egy merész gondolatom, és megkérdeztem a tanár urat, hogy szólhatna-e ő róla a vizsgafilmem, hiszen méltó személyiségnek tartottam. Habozás nélkül igent mondott, minden további nélkül kötélnak állt. A fölvételek nagyrészt a Pasaréti úti otthonában történtek, természetesen a férjem segítségével. Vivaldi zeneműve szolgált aláfestésként, így lett *ANDANTE* a film címe. Ezzel utaltunk a professzor úr méltóságteljes járására, mozdulataira és tudományos karrierje lépcsőről lépésre történő, következetes építésére. Másrészről az OHVI-ban forgattunk, ahol bemutatta a sterilszobákat és két fiatal súlyos beteget, akikre még most is csak nagy meghatódottsággal tudok visszagondolni. A film különleges színfoltja volt, amikor a napsütéses teraszon munkatársaival értekezett, továbbá bepillantottunk a mikroszkópos metszeiteiről tartott ismertetésébe. Tulajdonképpen ennek a vizsgafilmnek a révén ráláthattam életének néhány aspektusára.

– Mi lett ennek a filmnek a sorsa?

– Sikeres volt a vizsgafilmem, az egyik MAFSZ fesztiválon le is vetítették, de átütő sikert nem aratott, mivel a pörgősebb, dinamikusabb filmekhez szokott fiatal nézőközönség tetszését az ilyen lassú beszédű ember nem nyerhette el.

– Továbbiak?

– A film megvalósulása után még találkoztunk vele, mert emlékezetes módon egy előkelő kínai étterembe hívott meg minket férjemmel, lányommal együtt vacsorázni. Megjegyzem, Szilvia lányomat „már jól ismerte”, mert egy ízben, még gimnazista korában kivitte magával Bécsbe kongresszusra. Utána már nem voltam jelen az életében, mert feladataim a Kanadai Egészségügyi Menedzserképző Intézetben minden időmet felemésztették. Betegségeinek, majd halálának hírért szomorúan vettem tudomásul.

*

16. | 2022. FEBRUÁR 28. (e-mailben)

DR. LEHOCZKY ENIKŐ 1980-ban szerzett orvosi diplomát. A Semmelweis Egyetem III. Belklinikáján, majd a László kórház Hematológiai osztályán dolgozott.

Édesapám, dr. Lehoczky Dezső munkatársa volt Kelemen professzornak az Orvostovábbképző Intézetben és a SOTE I. Belklinikán is.

Bandi bácsit mindig is ismertem. Gyakran találkoztam vele, vagy inkább voltam a közelében, a társaságában, és rendszeresen hallottam róla a szüleimtől, kollégáktól. Én elsősorban külső szemlélőként tudok visszaemlékezni rá, az életkoromnak megfelelő megértési szinten. Az ismeretségnek nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget, annyira természetes volt.

Nem tudom, az Orvostovábbképző Intézetben vagy nálunk, otthon találkoztam-e vele először. Emlékszem az egerekre, „akik” akkoriban sokkal érdekesebbek voltak nekem, mint a hosszú fehér köpenyes, barátságos bácsi, de biztos, hogy legtöbbször ő is ott volt. Nem jártam még iskolába, de strigulákat tudtam húzni. Az egereken végzett thrombocytá számláláskor – amit hétfvégén is csinálni kellett – tudtam segíteni. Édesapám többször magával vitt, nekem természetes volt, hogy ezt csináljuk. Bandi bácsi később azt mondta nekem, hogy „Te már az anyatejjel szívta magadba a hematológiát.”

Éjszakába nyúló estéket töltött nálunk, hol egyedül, hol orvoskollégákkal, sokszor valamelyik „néni” is vele volt. Néha elmentünk együtt valamelyik környékbeli étterembe – Apostolok, Százéves, Mátyás pince –, ahol egy-egy alkalommal, jó hangulatban elkérte a prímás hegedűjét, és eljátszott rajta valamit. Máskor színházba mentek, előfordult, hogy engem is elvittek. Egyszer nem tetszett az előadás a Katona József színházban, a szünetben inkább hazamentünk hozzánk. Volt, hogy szilveszterkor is eljött. Esténként, amíg el nem aludtunk a testvéreimmel, láttuk a szomszéd szobába nyíló ajtó alatt beszűrődő fényt, és hallottuk a beszélgetés duruzsolását. Bandi bácsi hangját mindig meg tudtuk különböztetni.

Egymás között csak Bandinak hívtuk. Kedves bácsi volt, szinte családtag. Udvarias volt mindenkivel, vicceseket mondott. Néha ö-zve beszélt, szögediesen. Külföldi utazásáról ajándékot hozott nekünk: pl. játék orvosi felszerelést fonendoszkóppal, fecskendővel.

A felnőttek együttlétei jó hangulatúak voltak, mindenki számára kellemes, építő beszélgetések, néha nevetés, de soha nem harsányság, vagy ott nem lévők kibeszélése. Nekem úgy tűnt, hogy Bandi bácsinak gyakran volt valami méltatlankodása, panasza valakikre, a szüleimnek kellett őt vigasztalni, biztatni.

Mi is voltunk Bandi bácsinál vendégségben a Pasaréti úton. Annika néni, aki rövid ideig a felesége volt, szépen berendezte a lakást. Édesanyám szerint Bandi bácsi egyedül soha nem tudott volna magának feleséget szerezni – Annika néni „vette el” őt. Neki volt egy velem egykorú fia, Andris, akkoriban ő is mindig velük jött hozzánk. Aztán jött Györgyike, a nagy szerelem. Ő titok volt Annika néni előtt. Amikor Bandi bácsi külföldön volt, a barátai segítettek a leveleit Györgyikének eljuttatni.

Amikor hosszabb külföldi ösztöndíj után végleg hazajött, már válás előtt volt. A magával hozott, különleges, lemezeket automata módon cserélő lemezjátszó hónapokig nálunk volt (használtuk is), azért, hogy a válás után ez megmaradhasson Bandi bácsinak. Ez fontos volt neki a zeneszeretete miatt. A szintén ekkor hozott Volvo autó Annika nénié lett, előtte az is nálunk volt, Bandi bácsi nem vezetett. Különleges dolog volt a hatvanas években Volvóval közlekedni az országban.

Bandi bácsi „jó nagybácsiként” viselte szívén a sorsomat. Amikor megtudta, hogy fölvettek az orvosi egyetemre, az I. Belklinika folyosóján mindenkinek örömmel, lelkesen újságot. Elsőéves koromban jártam az akkori medikusok részéről azóta is emlegetett speciális kollégiumára. Ezt engedélyezték neki oktatásként. Bár még semmit nem tudtam az orvosi dolgokról, így is nagyon érdekes volt. Esti órákban tartotta, sokan voltunk. A könyvtárban betegségekről magyarázott – a jegyzeteim még megvannak –, utána betegeket, mikroszkópos keneteket mutatott. Megmutatta a steril szobát is, ahol az első magyarországi őssejt-átültetést végezte. Később, amikor rektori pályázat írása kapcsán többször összetalálkoztunk a kari könyvtárban, mindig nagy örömmel üdvözölt. Azt hiszem, neki (is) köszönhetem, hogy orvosként a III. Belklinikára kerültem dolgozni: szólt Gráf professzornak, hogy vegyen engem oda.

A szüleimnél tett látogatásai folytatódtak, ezeken gyakran mi is részt vettünk a férjemmel. Kellemes társalgó volt, nem lehetett mellette unatkozni. Mindig volt valamilyen fontos, érdekes megbeszélendő témája: néha magasröptű, máskor teljesen mindennapi, közönséges dolog. Gyakran megnevettette a társaságot humoros anekdotáival, szókimondó stílusával.

Másokkal kapcsolatos véleményei és azok megfogalmazása találók, szellemesek, frappánsak voltak. De a sérelmek, panaszok is mindig előkerültek. Voltak, akiket nagyon nem szeretett, akik részéről különösen nagy sérelmek érték, de a velük kapcsolatos véleménynyilvánítása mindig kulturált, nyomdafestéket is eltűrő szavakkal történt. Ezt utólagosan nagyra értékelem. Többeknél hasonló helyzetben sokszor tapasztalok rosszindulatot, gyűlöletet, szitkozódást.

Segítőként, illetve résztvevőként több belgyógyászati és hematológiai kongresszuson voltam a környezetében. Mind a szakmai, mind a társasági programok állandó résztvevője volt, mindkettőt fontosnak tartotta. Én úgy éreztem, hogy a jelenléte, részvétele mindig emelte az alkalom minőségét, noha nem volt annyira népszerű, mint amennyire az utólagos visszaemlékezések alapján gondolnánk. A „zseniségnek” voltak negatív oldalai is.

Ő, aki szinte egész életében magányosan élt, nagyon-nagyon igényelte mások társaságát. Azt gondolom, hogy az orvosi tevékenység és az irodalmi naprakészség mellett ez volt számára a legfontosabb. Valószínűleg minden nap elviselte volna a társasági együttélést azokkal, akik barátoknak számítottak, akikkel jól érezte magát, és az ő megítélése szerint is tiszteletre méltók voltak. Velük gyakran és hosszasan volt együtt. Egy jó beszélgetés kapcsán megállt számára az idő: például ő nem vette észre, hogy már hajnalodik. Másoktól hallottam, hogy családjuk miatt is, meg a másnap reggeli munkába menés tükrében is ez elég terhes tudott lenni – különösen, ha hetente többször ismétlődött. Voltak olyanok is körülötte, akiket talán ő maga sem tartott nagyon nagyra, de hálás volt a segítségükért, társaságukért, alkalmazkodásukért.

Mindenkivel megtalálta a hangot: gyerekekkel, különböző korú, nemű, képzettségű és foglalkozású emberekkel. Kedves volt, udvarias, viccelődött, a hölgyeknek bókokat mondott. A Petőfi Irodalmi Múzeumban tartott kongresszusi vacsorán az akkor hatéves fiamnak hosszasan magyarázta, hogy mi a thrombopoetin. Egy szalvétára rá is írta neki a nevét, hogy emlékezzen rá. Pedig tölthette volna ezt az estét „fontos” emberek társaságában is.

Amikor a hematológiai szakvizsga előtti gyakorlat idején az OHVI folyosóján összetalákoztunk, a körülötte lévő kollégák füle hallatára mondta nekem, hogy „Te ötöst fogsz kapni a vizsgán”. Ez így is történt, noha én úgy éreztem, hogy életem legrosszabb vizsgaszereplése volt: nagyon kimerült voltam egyik gyermekem betegsége miatt. Tőlem az essentialis thrombocythaemiát kérdezte. Több ilyen betegem is volt, és a másik két tételben szereplő betegségek is ismerősek voltak a gyakorlatból, de a válaszaim alapján nem érdemeltem volna meg a jeles osztályzatot.

Szokásos látvány volt esténként a Felszabadulás téri (ma már ismét Ferenciek tere) körében hosszú kabátban, fehér sállal, kicsit lobogó, hátrafésült fehér hajjal, amikor vacsorára felvágottat vásárolt a kari könyvtárból hazafelé menet. De sokszor zárás után érkezett.

Amikor már beteg volt, a szüleim – édesanyám külön is – többször meglátogatták. Édesanyám nagyon sajnálta őt a leromlott állapotáért. Elvitte kicsit sétálni a környékre, Bandi bácsi – nem egészen makulátlan – mackónadrágjában, ballonkabátjában ment.

Amikor végleg kórházi ápolásra szorult, a László kórházban én voltam az osztályos orvosa. Ez nagyon megtisztelő volt, próbáltam helytállni. Bandi bácsi nyugős beteg volt, nem érezte jól magát és nagyon gyenge volt. A nővérek – tisztelet a kivételnek – minden nap méltatlankodtak, hogy nem hematológiai betegként miért kell a Hematológiai osztályon lennie. Nem tudták megérteni, hogy Bandi bácsi maga a MAGYAR HEMATOLÓGIA. Így aztán a reggeli zsömle megvajazásától, felszeletelésétől kezdve sok mindent én csináltam neki. Ha egy-egy óra eltelt anélkül, hogy bejutottam volna hozzá, már hiányolt. Ebben az időszakban a többi betegemmel csak „mellékesen” tudtam foglalkozni.

Ildikó – a hűséges titkárnője – minden nap jött és hozta az újabb folyóiratokat, vitte az elolvasottakat, utóbbiakat egyre kisebb mennyiségben. Többen is látogatták, köztük különböző hölgyek. Volt, aki valami konkrét dologban segített, volt, aki felolvasott neki, volt, aki csak beszélgetett. Ekkor ismertem meg Máriát, aki még fiatal korukban az első volt a későbbi hölgyek sorában. Már öreg néni, egyedülálló, aki a leghűségesebbnek bizonyult: még a kórházba kerülése előtt eljött Szegedről Bandi bácsi lakásába, ápolta, és amit tudott, segített neki. A kórházban is látogatta őt, aggódott, és hozta neki az otthon elkészített ételeket.

Bandi bácsi állapota fokozatosan romlott. Amikor egy pénteken bementem hozzá a szokásos, esti hazamenetel előtti elbúcsúzásra, a látogatója, egy doktornő éppen Cseri Kálmán református lelkész *Hogyan ad Isten győzelmet?* című könyvéből olvasott fel neki.

Szombatra kontaktusképtelen lett. Délelőtt a kórházban voltam, délben otthon megettem a családomat, utána visszamentem és ottmaradtam éjszakára azért, hogy a közelében legyek. Bementem hozzá, beszéltem neki, de nem reagált. 2000. január 30-ára, vasárnapra virradóan 5 óra előtt halt meg, csendesen elaludt.

Amikor két héttel később a Farkasréti temetői búcsúztatására siettem el a kórházból, éppen kontrollra érkezett egy ambuláns beteg, akit évekkorábban az I. Belklinikán kezeltek – de nem Bandi bácsi. Szabadkozva mondtam az illetőnek, hogy nekem most el kell mennem, más fog vele foglalkozni. Rögtön azt kérdezte ez a vidéki, idős ember, hogy a Kelemen professzor úr búcsúztatására megyek-e.

Talán Kelemen professzor – aki a magas szintű szakmai munka mellett különösen fontosnak tartotta, hogy az orvos tisztelettel, türelemmel, szeretettel viselkedjen a betegekkel – munkásságának ez egyik legjobb minősítése: egy számára ismeretlen hematológiai beteg pontosan tudta, hogy a magyar hematológia nagy halottjának van a búcsúztatása.

Sokan voltak a búcsúztatáson: a ravatalozó előtti tér megtelt. Beszélt egy református lelkész és több orvoskolléga. Csupa jókat mondtak róla. Én már akkor magamban – és azóta is, amikor vele kapcsolatos méltatásokat hallok – azt gondoltam, a teljes valóság sokrétűbb. Számomra ő nem elsősorban a zseniális tudós volt, hanem a mindennapokból ismert EMBER, emberi tulajdonságaival, hibáival, gondjaival, aggodalmaival, magánéleti problémáival, nehézségeivel, halálhoz vezető betegségével járó elesettségével.

Végrendelete szerint a lakásában lévő tárgyakat (nyakkendők, növények stb.) különböző embereknek szánta. Én a konyhai dolgokat örököltem, de nem mentem el a kitűzött időpontban a lakásába, nem vettem át az „örökségemet”.

Az újabb generáció nem nagyon tud róla. Pár évvel ezelőtt a munkahelyemen a konferenciateremben – ahol naponta legalább 25-30 ember megfordult – hetekig ott sorakoztak a Magyar Belorvosi Archívumnak az *In memoriam Kelemen Endre* című, 68 oldalas, elvihető különlenyomatai. Nekem úgy tűnt, hogy nem nagyon kell senkinek. Én vittem el belőle mindig újabb példányokat, azért, hogy odaadjam másoknak, nehogy kidobásra kerüljenek.

Viszont akik ismerték, szerették, azok megunhatatlanul képesek róla beszélgetni – ezt gyakran tapasztalom. Az emlékek felidézése évtizedek után is gazdagítóan hat rájuk.

VII. KELEMEN ENDRE UTÓÉLETE

A 2000. január 17-én, tehát halála előtt 13 nappal kelt végrendelete a Semmelweis Egyetem Központi könyvtárában található meg. Közvetlen leszármazottja, de még távoli rokona sem volt. Ezzel kapcsolatosan természetesen csak a tudománytörténeti adatok kíváncsnának ide, de a halál kapujában lévő tudós emberi gesztusai példaértékűek. Bővebben lásd 140. oldal.

A Magyar Hematológiai és Transzfuziológiai Társaság lapja, az MHTT Híradó 2001. áprilisi száma 3. oldalán jelentette meg a *Kelemen Endre jutalomérem* közleményét, arról tudósítva, hogy a Társaság 2000 októberében tartott ülésén Prof. Dr. Kelemen Endréről elnevezett jutalomérem készítése és adományozása mellett döntött. Az alapító okirat pontosan meghatározza az adományozás célját és menetét. A lap azt is hírül adta, hogy mint pionírok, még abban az évben hárman részesültek a kitüntetésben: Berkessy Sándor (Miskolc), Jakó János (Nyíregyháza) és Péterfy Miklós (Budapest).

A 100 mm átmérőjű szép bronzéremnek tartalmaz az elő és hátlapja. (76. kép) Pontos numizmatikai leírása: Előlap: PROF. DR. KELEMEN ENDRE * 1921 + 2000 Fej sz. Váll fölött j. TS monogram. Hátlap: A MAGYAR HEMATOLÓGIAI ÉS TRANSZFÚZIOLÓGIAI TÁRSASÁG JUTALOMÉRME * Díszes kapubejárat részlete, mellette 6 sorban felirat MILLE MODIS MORI / MVR MORTALES / NASCIMVR VNO / SVNT HOMINVM / MORBI MILLE SED / VNA SALVS. Alatta TS monogram. A monogram az érem alkotóját, Tóth Sándor (1933–2019) szobrász- és éremművészt jelzi.

2000 májusában szülővárosa napilapjában az olvasható, hogy „az idén elhunyt dr. Kelemen Endréről még korai lenne utcát elnevezni”.¹ Két hónappal később iskolai és költözés és felújítás a hír.² „A napokban költözött át Szekszárdon a volt Balassa János Szakképző Iskola az új helyére, az egykori Szent-Györgyi Albert Szakközépiskolába. Ez utóbbi épületet, immár a Dr. Kelemen Endre nevét viselő intézményt most újíttják fel. A pályázatokon nyert tízmillió forintból a tanévkezdésig átalakítják a tantermeket...”

A névfelvétel 2000 júliusában történt, és a magyarázatot az iskola honlapjáról tudhatjuk meg.³ „Az új iskola egyébként két korábbi egyesülésével jött létre. A Szent-Györgyi Albert

76. | MHTT emlékérem elő- és hátlap, a MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Numizmatikai gyűjteménye. A fotókat Blahák Eszter készítette.

77. | A 2001-ben felavatott síremlék

szus keretében. A síremléket a professzor betege, Asztalos Árpád recski lakos készítette el. (Lásd 135–137. oldal.) A 77. képen latin nyelvű szöveg is látható: *Vivitur ingenio cetera mortiserunt*. Sajnos a két utolsó szó tévesen egybe van írva, bár voltak, akik szerint így jó. Utóbbiak tévedtek, hiszen a Maecenas halálára írt elégiában, amit Vergiliusnak tulajdonítanak, külön szerepel a két szó. Abban is megoszlanak a vélemények, hogy mi a pontos magyar fordítása – mi fogadjuk el ezt: „Az ember a szellem által él tovább, a többi a halálé lesz.”⁴ Nyilvánvalóan Kelemen Endrét is ez a gondolatiság vezérelte. A síremlék szerepel a Nemzeti Panteon Alapítvány síremlék adatbázisában.

2002. január 18-án Szekszárdon újságcikk számolt be a városban előző napon lezajlott fontos eseményről.⁵ Az *Iskola dr. Kelemen Endre nevével főcím és a Névadó és szoboravató az egészségügyi szakközépiskolában* alcím után így ír a helyi lap: „Az ünnepség délután egy óra-
kor a Babits Mihály Művelődési Ház színháztermében kezdődött. A vendégeket Belánszky Judit, az intézmény igazgatója köszöntötte, a névadó, dr. Kelemen Endre orvos munkásságát dr. Tornóczky János, a megyei kórház osztályvezető főorvosa méltatta. A színházi ünnepséget követően a középiskola aulájában szoboravatót tartottak, melyen Farkas Pál szobrászművész dr. Kelemen Endréről készült mellszobrát (78. kép) az iskola igazgatója

Középiskola és a Balassa János Szakképző Iskola létszámgondjai, beiskolázási trendjei az ezredfordulóhoz közelítve egyre nyilvánvalóbbá tették, hogy még egy megyeszékhely sem képes két ugyanolyan típusú iskolát fenntartani. A fenntartó, a gazdasági szempontok miatt a két iskola összevonása mellett döntött. Egyik iskolát sem akarta helyzeti előnybe hozni, ezért egyik iskola sem tarthatta meg a nevét. Így alakult meg városunk orvos-kutatójáról elnevezett szakközépiskola: Dr. Kelemen Endre Szakközépiskola.”

Kelemen Endre sírkőavatása 2001. május 26-án volt Szekszárdon, mégpedig a Pécssett sorra került XVIII. MHTT kongressz-

és a diákönkormányzat elnöke leplezte le.” A szobor alatt látható a Tudás, Tisztesség, Teljesség fölirat. Farkas Pál (1947) készítette 1990-ben a Mérey utcai Idősek otthona falára fölkerült dr. Kelemen József emléktáblát is.

Újabb szekszárdi programként 2002. május 24.-én *A csontvelőátültetés Kelemen-féle módszerének jelentősége a klinikai gyakorlatban* címmel tudományos ülést rendeztek szülővárosában. Bevezető Borbényi Zita mondott, Tornóczky János moderált, előadást tartott Barta Anikó és Masszi Tamás. Majd a résztvevők megtekintették a nevét viselő iskolában Kelemen Endre szobrát.

78. | Szobra Szekszárdon.
Az alkotóművész Farkas Pál felvétele

Érthetetlen, hogy Kelemen Endre neve miért nem került említésre az alábbi kiadványokban: a 2001-ben kiadott *Ismerjük meg őket? Zsidó származású nevezetes magyarok arcképcsarnoka*,⁶ a szintén 2001-es *Jeles magyar zsidó orvosok lexikona*⁷ összeállításban, az Új Magyar Életrajzi Lexikon 2002-ben kiadott IV. kötetében, a 2004-ben kiadott *Magyar Orvoséletrajzi lexikon* kötetben, az Emed Alexander: *Zsidó származású magyar orvosok – 150 életrajz*⁸ – 2011-es kiadványban, sőt a legújabb, 2019-es dr. Kiss Péter *Magyar zsidó orvosok*⁹ kötetben sem található a neve.

SZÁZADFORDÍTÓ MAGYAROK (ismeretterjesztő film): KELEMEN ENDRE (1921–2000)

A dokumentumfilm-sorozat címében hordozza a célját. Olyan magyarok életútját mutatja be, akik életükkel, jellemükkel, munkásságukkal jelentős örökséget hagytak nemzetünkre. A személyeket az akkori szerkesztők válogatták, a jól ismert nevek mellett több elfeledett, kevésbé ismert, de jelentős személyt is megismertetve a nézőkkel. Csak kiragadva a sokaságból néhány személyt, akiről készült ismeretterjesztő film: Babits Mihály, Bay Zoltán, Eötvös Loránd, Gábor Dénes, Karády Katalin, Nagy László, Zsolnay Vilmos, Wass Albert. És mely orvosok közé került be kilencedikként Kelemen Endre? Benedek István, Ferenczi Sándor, Levendel László, Németh László, Pető András, Szondi Lipót, Szentágothai János, Szent-Györgyi Albert.

A sorozat egyes részeit más és más személy szerkesztette (van, aki több részt), változó tartalommal. A sorozatszerkesztő Szakály István, a Magyar Televízió Közművelődési Főszerkesztőségének vezető rendezője volt, aki szerint 130 ilyen film készült.

A Kelemen Endréről szóló, 2000-ben elkészített filmnek előzménye is van. Az MTV2 1988. május 29-én, vasárnap 18.15-kor – tehát még a rendszerváltozás előtt – (A bűvész titkai szovjet kisfilm után) vetítette le a Gondolkodó adását: *Arcképcsarnok – Kelemen Endre hematológus professzorral* – Györfly Miklós¹⁰ műsorvezetésével. Ezeken a filmkockákon az akkor 67 éves Kelemen Endre fehér kardigánban, otthonában fogadta a riportert, látszanak a szép nagy faragott bútorok, az asztalon a horgolt terítő.

A Századfordító magyarok sorozatban a *Kelemen Endre (1921–2000)* epizódnak a gyártási éve 2000. Szerkesztő-rendező: Hutterer Ingrid, operatőr: Janovics Sándor, közreműködő: Helyei László. Az 52 perc 57 mp-es film adásnapja az MTV2-ben 2007. május 21-e volt. A filmről bővebben és személyesen az oral historyban maga Hutterer Ingrid mesél.

(A heroikus kísérletnek, hogy a könyv szerzője a majd 53 perces fimlből részleteket szóról szóra leírt és közread – két szempontból van értelme: 1.) természetesen nem eleve-níthető föl Kelemen Endre jellemző, egyéni hanghordozása, de mégis érdemesnek tűnik élőbeszédét megörökíteni, a maga racionalitásával és sajátosságaival, másrészt 2.) olyan részleteket mond el életéből, amiket máshonnan nem ismerünk)

Bevezető képsorok után, a film első 22 és fél perce az 1988-as filmből vett változatlan rész.

„Egy tudós portréját próbáljuk felvázolni, egy rendkívüli emberét, egy kiváló magyar értelmiségiet, akinek a tevékenysége...” – kezdi a narrátor-hang. Életrajza elmondása és sok kép bemutatása után interjú-jelleggel folytatódik a dokumentumfilm.

„KE: –1958-ban írtuk le azt a jelenséget, hogy a vérlemezke képzés kóros volta esetén a betegek plazmájában egy olyan tényező mutatható ki, amelyik egereknek a vénájába befecskendezve, azoknak a vérlemezke képzését lényegesen megváltoztatja, pontosabban a vérlemezke számot lényegesen megemelni képes. Nagyjából a legfontosabb sajátosságait ennek a tényezőnek megállapítottuk Cserhádi István és Tanos Béla barátaimmal. Akkor elneveztük ezt thrombopoetinnek, thrombo az a vérlemezkéket jelenti és poetin az pedig a képzést.

Világviszonylatban mindössze ez év márciusában jelent meg az első olyan nagy közlemény – az Egyesült Államokban, ezt nem mi írtuk –, amelyik ugye most már hírül adja, hogy ezt a bizonyos valamit – ugyan ez is a címe, hogy thrombopoetin – ezt sikerült nagy tisztasággal előállítani, és hát ugye úgynevezett monoklonális formában, és most már a közeljövőben ez majd emberen is alkalmazásra kerülhet, és ezzel kapcsolatban áttekinti ennek a hormonnak – mert hiszen ez egy hormon – a történetét, amelyik történet, mint áttekintés úgy kezdődik, hogy ezt a hormont harminc évvel ezelőtt ezek és ezek Magyarországon fődözték föl, csak ugye hosszú ideig nem volt az érdeklődés előterében – hát hogy úgy mondjam most kicsit rehabilitáltak minket. Hát ugye most azt mondhatom utólag, hogy talán magunk sem gondoltuk akkor, hogy tulajdonképpen ritka véletlenként, hogy egy hormont fölfedezhet valaki.

GyM: – Egy év múlva 1959-ben elkészül egy könyv.

KE: – Ez tartalmaz egy csomó megfigyelést, állatkísérleteket, emberi megfigyeléseket is, talán ugye áttekinti a helyzet akkori állását, nem aratott különösebb sikert.

– Mennyi köze van ennek ahhoz, hogy ez magyarul soha nem jelent meg? Az Akadémiai Kiadó adta ki, de angol nyelven.

– Hát, ez úgy áll a dolog, hogy nem könnyű magyar nyelven könyvet... már nem is azt mondom, hogy különlegesen nehéz, de nagyon meg kell fontolni, mert ugye egy témához olyan kevesen értenek azon a szinten, amelyen szinte értenie kell annak, aki egy monográfiát ír, hogy tulajdonképpen nem nagyon kifizetődő magasszintű szakkönyvet írni mondjuk 50–100 ember számára. Az még a jó anyagi helyzet mellett is túlságosan sokba kerül.

– Miért ajánlotta ezt a könyvet az első oldalon a névtelen könyvtárosnak?

– Mivel annyi sok időt töltök a könyvtárban, hát látom ott, hogy egy könyvtár, hogy ezek tényleg hogy úgy mondjam a névtelen munkásai annak, amit mi aztán produkálunk, mert hát az az alap – aki lelkiismeretes akar lenni, annak nagyon részletesen át kell tekinteni az irodalmat, ebben pedig az a sok-sok könyvtáros a világon, akiknek nagyon sok tízezer vagy nem tudom mennyi a száma, akik sosincsnek a könyvben benne, mert mindig az van benne, aki megírja a dolgozatot vagy a könyvet. ... elvesztette a jelentőségét az, hogy valaki mennyire tájékozott a saját területének az irodalmában, és más tényezők a jelentősek.

– 1969-ben Tanár úrnak az volt a legfontosabb, amelyik könyv akkor megjelent?

– Akkor tulajdonképpen arra fordítottam az időmet, akkor egy évig Angliában dolgoztam, és ott nagyon sok időm volt, nem voltak betegeim, ott nem volt semmiféle más tenivalóm, mint az, hogy kutatással foglalkoztam, és akkor írtam egy monográfiát, amelyik ugye az egész hematológiát fölölelte akkor. Oxfordban jelent meg, és abban a mondhatom megtiszteltetésben részesültem, hogy Sir Alexander Haddow² írta hozzá az előszót. Végig egy erőltetett menet, ami ebben a könyvben van – és a másik, amit hangsúlyoz benne, arról sem szabad megfeledkezni, az az, hogy ez a könyv abban tér el minden más hematológia könyvtől, hogy ez teljes részletességgel tartalmazza a magyarországi hematológusok összes lényegesebb megfigyelését, ami természetesen akkoriban is meg most is a nagy nyugati könyvekből nagyrészt hiányzik. Ma már nem lehet olyan könyvet írni, ami tartós – legalább is ebben a szakmában nem lehet. Úgy, hogy a Haddow professzor azt is írta az előszóban, hogy ez a könyv egy klasszikus, olyan értelemben, hogy benne van az az atmoszféra, ami ezekben az években volt. Aki előveszi, az tudja, hogy a hatvanas évek mondjuk második felében hol tartott a hematológia. Ennél többet nem lehet ígérni.

Akkor tíz év múlva volt egy másik könyv az embriók és magzatok hemopoezise. Ennek az a sajátsága tulajdonképpen, hogy ez akkor teljesen első volt, tehát ilyen könyv nincs a világirodalomban. Embriók és magzatok teljes legkoraibb szaktól a születésig való részletes, minden szerv hemopoezisének a morfológiájának a földolgozása ebbe, és ez a könyv valóban standard referencia könyv lett.

– Ez sem Magyarországon jelent meg.

– Nem, a Springer Heidelberg és New York és nem tudom még hol valahol. A Springer az egy nagyon jó cég, nagyon jó kiállítású a könyv, és ebben két ulmi professzor is szerzőtárs, az egyik Flidner, aki jelenleg is az ulmi egyetem rektora és a másik egy spanyol professzor, Calvónak hívják. Ez a könyv speciel olyan, hogy amelyik 100 éve múlva is pont ugyanannyit fog érni, mint most.

– Ön bizonyára tudja, hogy mit is jelent az, hogy kutató?

– Tulajdonképpen 1–2 éve fölvezéltem magamban, hogy milyen sajátságokat lehet kiemelni, természetesen ez csak egy részét tartalmazza a kérdésnek. És talán a véletlen folytán ezek a sajátságok T bötű-vel kezdődtek. Az első T, ami az alap, anélkül nincsen jó kutató – így fogalmazzuk meg, vagy tényleg mondjuk figyelemre méltó és elismerést érdemlő –, ez a Tudás. Ezt lehet fokozni, minél nagyobb szintre emeli valaki a tudását, ehöz köll a könyvtár, ehöz köll a nyelvtudás a fiatalok számára, sok minden köll. A másik, ami köll, a Tények tisztelete, a Tények integritása, hogy ugye ne hagyja magát senki semmilyen... hogy valami jaj, de jó lenne, ha ez jönne ki... s akkor kicsit retusálja az eredményeket, vagy megsokszorozza az észlelésszámokat – rengeteg ilyen fordul elő. A harmadik a Tisztesség. ... Mert ugye hiába van valakinek tudása is, produkál jelentős tényeket, hogyha a nincs megfelelő erkölcsi alapja és tisztessége, akkor abból nagyon nagy baj és nagyon hamis dolgok keletkezhetnek. A negyedik a plusz egy T, az egy egész más dolog. Az nem szerezhethető meg, nem vásárolható, a legnagyobb protektortól se kapható, az a Tehetség. Az alkotó tehetség, aki esetleg teljesen új dolgok fölismerésére képes, vagy a dolgok új csoportosítására. Ha ez is megvan, akkor ugye jó kutató lehet.

– Tanár úr azt mondta egyszer, hogy ez majdnem olyan, mint a sejtek világa.

– A vérkézésnek rengeteg sejtje van az egész szervezet összes csontjában elosztva, valami ilyen nagyságrendben, hogy 10^{12} -en, ez olyan óriási szám, hogy ezt már nehéz is kimondani – lényegesen több mint ahány ember él az egész Földön, s tudja-e valaki, hogy valahol összeszednék azt az összes embert, aki a Földön él, és az állandóan él és cserélődik, és ezt állandóan egyensúlyban kell tartani, és a keringésben lévő véresejteknek száma az kis kilengésekkel állandó, tehát itt mindig keletkezik, megfelelő számú elpusztul, ez egy rendkívül finoman regulált rendszer.

Talán egy pár évvel ezelőtt tudtuk meg, hogy léteznek olyan sejtek, amelyeket nem talál meg senki, nem tudunk identifikálni, mert olyan kevés van belőlük, és mégis ezek az úgy nevezett őssejtek azok, amiktől minden függ, mert ezek ugyan nem működőképesek aktuálisan, de ezek azok a sejtek, amelyek az összes többi működőt, ezt a Föld lakosságánál több sejtet, ezt mind fokozatosan, amikor arra szükség van létrehozni, és itt az utánpótlás, és nemcsak, hogy utánpótlás, ezek olyan sejtek, amelyek szükség esetén saját magukat is reprodukálni tudják.

Annak a néhány őssejtnek, hogy úgy mondjam, nem lényeges, hogy őt fölismerjék, vagy respektálják, az intézi a maga dolgát úgy, hogy senki sem ismeri ebből az óriási tömegeből, még azok se, akik évtizedek óta keresik – és akkor azt mondtam, hogy milyen érdekes dolog ez,

hogyan ez a nagyon sok sejt hasonlítható azokhoz, akik ugye tudással rendelkeznek, teljesítménnyel rendelkeznek, dolgoznak, csinálnak valamit – de a tehetség az körülbelül olyan ritka, mint ezek az összejek, a tehetséget nem is igen látják, az nem megy sehová, hogy neki most ezt adjanak, vagy azt adjanak, vagy néha megy, de nem ez a főfoglalkozása, hanem van és végzi a dolgát.

– Ha jól tudom, a professzor urat több külföldi egyetem szívesen fogadta volna, katedrát kapott volna, jelenleg Magyarországon nincs katedrája, és nagyon hosszú ideje nincs.

– Hát, ez is olyan, hogy bizonyos időszakban természetesen erre lehetőség lett volna, mármint külföldre gondolva. Belföldi viszonylatban szintén régebben. ... Ugye én már túl vagyok azon a koron, hogy ez aktuális lenne. Amikor aktuális volt, akkor szóba se jött, függetlenül bármitől. Mindig megtalálják azokat a magyarázatokat, hogy ezért nem, azért nem, ilyen, olyan, amolyan, ezt csinálta, azt csinálta – mindegy, hogy csinálta-e az illető, ezt úgy el lehet terjeszteni, és akkor az illető diszkvalifikálva van. Az ember elfoglalja magát az irodalommal – én éjjel, Isten tudja, meddig dolgozom, már most itt évtizedek óta, egyelőre még bírom, nem tudom meddig – de hát ugye, ez se érdekel senkit, mert akkor azt mondják, ja igen, de hát ugye milyen későn jön be, mert a többiek már mit tudom én mennyit dolgoztak, mikor az illető besétál a klinikára, hogy közben mit csinál, vagy milyen szinten az az... ez az egyenlő? – szintén csak elvben és szónoklatokban tüntettek ki. Annyi szép szónoklat van a teljesítményről.

.....

Csak zárójelben jegyzem meg, hogy én nem is tudom hány egyetemi tanár lett már azokból, akik énmeltem dolgoztak valaha – a legkülönbözőbb egyetemeken, és tucat legalább kandidátusi és néhány doktori értekezést írtak, aminek a témája főleg a thrombopoetin...

.....

Én azt szoktam mondani a fiataloknak, hogy mindenkinek úgy köll tekintenie a saját ténykedését, akkor abban a hónapban, abban az évben stb. stb., hogy az ő számára – és a talán többiekére is – ez a legfontosabb, amit tehet...

.....

Lehet, hogy időnként lázadok, hogy lehettem volna ez is, az is. Biztos bennem is sok hiba van... de megkerestem azt az utat, amely úton azért egy-két dolgot ugye mondjuk igyekeztem az asztalra tenni, és ha itt nem volt, aki tudomást vegyen róla, akkor adódtak más helyek, ahol tudomást vettek róla.”

Ekkor befejeződik a kilenc évvel korábbi riport, és a háttérben egy idézet jelenik meg, melyet a narrátor föl is olvas: „Az igazságot csak egymaga keresheti az ember, és csak úgy, hogy szakít mindenkivel, aki ezt elégtelenül szereti.” – Boris Paszternak mondása.

Ezután már női hang kérdezi az 1999 őszen fölvevett párbeszédben a megfáradt, megtört Kelemen Endrét, aki ősz bajusszal, ősz szakállal, de ugyanabban a fehér kardigánban komótosan válaszol a szerkesztőné kérdéseire.

– Már 84-ben mi voltunk a harmincadikak a világon a csontvelő-átültetésben, és akkor még évekig itt sehol a környéken nyoma sem volt a csontvelő-átültetésnek. És mi eltérő módszert alkalmaztunk, és ugye már az első eredmények is már olyan jók voltak, hogy az a beteg, akit az elsők között transzplantáltunk ezzel a módszerrel, az most kb. 15–16 éve panaszmentes, semmiféle véresejteltérése nincs, azóta már gyereke is van, unokája is van. Különben a közelmúltban állítottam össze az anyagunkat, és most már 18 olyan betegünk van, akik 5 évnél régebben transzplantáltak. Nincsenek nekünk olyan szövődményeink, vagy kivételesen ritkán, amelyek a régi klasszikus előkészítése mellett megvoltak. A nehézség az vele, hogy ugye a Myelobromol gyártása megszűnt. A Chinoín gyártotta ezt a szert, és nem tudom, hány évvel ezelőtt egy francia cég megvette a Chinoínt, és hónapokon belül ezt az egészet leállították.

94-ben, pár évvel ezelőtt a thrombopoetint, amit valóban csak mi írtunk le, a sajátságait is leírtuk, hanem még a nevet is mi adtuk neki, ez nem is létezett ilyen nagyon addig, nem is tudtak róla, hogy ilyen van – és azt valahogy fölkapta az irodalom, és hát nagyon sok helyen szerepel. Volt azóta nemzetközi szimpózium, az első szimpóziumnak én voltam az elnöke Amerikában, aztán ugye azóta is voltak... és hát az irodalomban is nagyon sokat szerepel, azt lehet mondani, hogy százas nagyságrendben hivatkoznak rá.

Azért fontos, mert még mindig nincsen forgalomban, pedig már öt év eltelt az előállítás óta, de esetleg, ha forgalomban lesz, akkor azt már tudjuk, mert bizonyos előzetes kipróbálások folytak, hogy jó néhány életmentő gyógyszer lehet ez a thrombopoetin adott esetben. Mert ugye, ha valakinek nagyon elfogynak a vérlemezkéi, és vérzik, és halálos vérzés is előfordulhat, elvérzik – ez a szer ugye a vérlemezkék számát egy két nap után fölemeli, és magasan is tartja az alkalmazás alatt. Most ugye az én egyik volt munkatársam és barátom végzi a kísérleteket, vagy remélem, fogja tovább is végezni, Rák Kálmán professzor. Rengeteg ezzel kapcsolatos olyan megfigyelésünk volt, hogy egyáltalán hiába küldöm el nekik a különlenyomatokat, bedobják a szemeteskosárba vagy én nem tudom, mit csinálnak vele, de borzalmas nehéz azt elérni, hogy egy itteni szerzőt megfelelően idézzenek.

Sorozatban jelentek meg és jelennek meg még most is olyan közlemények, amelyeknek az adatait vagy végeredményét mi évtizedekkel ezelőtt a munkatársaimmal leírtuk.

58 első felében jelent meg Svájcban angolul ez a bizonyos közlemény, ami azóta eny-nyiszer idézetté vált, és engem pontosan 58 első felében kirúgtak a szegedi egyetemről, úgyhogy semmiféle lehetőségem nem volt egy ideig. Úgyhogy az, hogy mondjuk ez nem veszett el a sivatagban, hogy finoman mondjam, az annak köszönhető, hogy a munkatársaim igyekeztek továbbvinni, elsősorban Rák Kálmán.

– Mi volt az oka ennek, hogy kirúgták a szegedi egyetemről?

– 1956 őszén engem az egyetem összes intézetében – nem csak az orvosok, mindenütt – szavazások voltak, hogy kik legyenek az egyetem új vezetői, azalatt a két hét, vagy mennyi idő volt mindössze. És akkor ugye a klinikán engem választottak, hogy én képviseljem a klinikát, és azután ez ment följebb. Az egész egyetem Forradalmi Bizottságának én voltam az alelnöke. A gyermekgyógyász professzor, különlegesen kiváló személy, Waltner Károly volt az elnöke. Akkor, amikor két hét után minden az ellenkezőjére változott, akkor aztán... meg köll mondanom, hogy az egyik professzor, aki talán éppen mellettem ült, ő volt akkor az egyetemnek a dékánja, az a professzor, néhány héttel azután, hogy teljes egyetértésben megegyeztünk mindenben, amit akkoriban gondoltunk, hogy fontos lenne – az indított ellenem fegyelmi eljárást. Úgyhogy kaptam egy papírt, hogy Ön ellen ellenforradalmi magatartás miatt fegyelmit indítok, talán föl is függesztettek... De ugyanaz, aki ott ült mellettem, és mindenben egyetértett – átállt, ahogy mondani szokták, és akkor ugye – arról is papírom volt azt hiszem – hogy semmiféle olyan cselekedet vagy mi nem történt, hogy én ellenem ezt kölljön... fölmentett a Kar engem, de a párttitkár az kijelentette, hogy a párt ragaszkodik ahhoz, hogy engem eltávolítsanak az egyetemről.

Elvittek a Csillag börtönbe, és ott tartottak egy ideig. Onnan úgy tudtam szabadulni, hogy a Hetényi professzor az egy kiváló, országos hírű belgyógyász volt, s akkor fő pártemberek – akire leginkább emlékszem, akihez gyakran járt, mert állandó kezelésre volt szüksége, a Révai József volt, mint az ideológiának a főnöke Magyarországon. És a Révai Józsefnek ő volt a kezelőorvosa, és valahogy el tudta intézni a Hetényi professzor ilyen és hasonló összekötetések alapján, hogy engem kiengedtek a Csillag börtönből. De úgy kerültem oda, hogy még csak se vádemelés nem volt, se meghallgatás. Semmi. Bedobtak olyan kis helyiségbe, ahol köztörvényes bűnözők voltak, 6-8-an egy kis szobában, három szintű ágyakban és így tovább.

– Ki is hallgatták Tanár úr?

– Hát, egyszer egy pár kérdést kérdeztek, ami ugye, nem voltak nagyon óvatosak, mert egyetlen dolgot kérdeztek főleg – én nem akarok neveket említeni –, megmondták, hogy

volt-e valami nézeteltérésem vagy konfliktusom az XY doktornővel, vagy a férjével. Hát én ebből arra következtettem, hogy nyilván ők jelentettek föl engem, és ők intézték, hogy engem elvigyenek. De hát ugye a Hetényi professzor fölé nem tudtak akkoriban nyúlni. ... És ugye attól kezdve minden el volt vágva. 58 februárig, míg én a klinikán voltam, a Hetényi professzor akkor még teljes, hogy mondjam, jó állapotban volt, és meg tudta gátolni azt, hogy engem kidobjanak a klinikáról. Mikor kiderült, hogy ő nem marad a klinika igazgatója, akkor heteken belül engem kidobtak a klinikáról. Akkor a Doleschall, már nem emlékszem a körösztnevére, Frigyes talán, volt a népjóléti vagy egészségügyi miniszter, és küldött egy papírt, hogy ilyen és ilyen paragrafus ilyen és ilyen pontja alapján Önt stb. stb. Ugyanakkor ugyanolyan papírt kapott még... együtt történt ez a két eltávolítás, lehet, hogy több is, de amiről én tudok, a Haynal Imre professzort ugyanakkor távolították el a budapesti belgyógyászati klinikáról, akiről később a Haynal Imre egyetemet elnevezték, és aki extra kitűnő személy volt.

– Volt egy másik dolgom, amelyik engem elég lényegesen kibokszolt mindenhol vagy mindentől, az pedig az volt, hogy volt egy egyébként valószínűleg akkor is már figyelemre méltó tehetségű doktornő az egyik kórházban, és ez a doktornő valahogy odakerült a Rusznyák professzor klinikájára, aki akkor a belgyógyászati klinika professzora volt, egyébként nemzetközi szaktekintély volt, és egyidejűleg az Akadémia elnöke is volt. És ott úgynevezett kandidátusi értekezés készítéséhez mint aspiráns működött. Én a hölgyet nem is ismertem, azonban miután én akkor már... valamennyire tudták, hogy ilyen témával foglalkozom, hematológiával – akkor énnekem is elküldték ezt az értekezést, és az úgynevezett bírálóbizottságba fölkertek, hogy vegyek részt, és majd szavazzak, amikor lesz majd a nyilvános védés. Mivel akkor nagyon divatos volt, amit úgy hívtak, hogy nervizmus, hogy mindent az idegrendszer és a központi idegrendszer vezető szerepe mindenben, és arról szólt, hogy az egész világot érintően, az összes hematológus kvázi elnézte, vagy átlépett azon, ami a legjelentősebb, mert a hematológiában a legjelentősebb a nervizmus és a központi idegrendszer szerepe – és ezért ő vizsgálat tárgyává tette: patkányoknak a lábán az odavezető egyik főideget, azt átvágta patkányokon, és akkor ugye azt észlelte, hogy körülbelül 10 nap, két hét múlva a patkányokon súlyos hematológiai eltérés alakult ki, lezuhant a vörösvértest számuk, és nagyon súlyos állapotba kerültek. És hát ugye erről szólt az egész dolgozat, ezt vizsgálták, ennek a módjait, hogy lehet befolyásolni. Erről szólt egy ilyen [mutatja milyen vastag] kötet [közben háttérként számos Hollán Zsuzsa fénykép vetül be]. Én, amikor megkaptam, azt mondtam, ez egyszerűen abszurdum, ilyen nincsen! És akkor azt mondtam, hogy akkor itten az lehet ennek a magyarázata, hogy ezek a patkányok, miután a láb levágás után ugye úgynevezett fantom tünet... érzészavarok meg különböző eltérések

lépnek föl annak következtében – tehát ez ugye állandóan rágja azt a lábát, amelyiknél át van vágva az ideg, és az különböző ingereket kelt, és ahogy rágja, állandóan vérzik a lába és gyakorlatilag a vörösvértest készletének a jelentős részét lenyeli. Megöszí a saját véréit. Na, most ugye hát ez ez mondjuk egy-egy... azt lehetett volna rá mondani, ez egy fantázia, nincs rá semmi bizonyíték. Ezért a következőt csináltuk, hogy ugye nyaktól a lágyékhajlatig laza gipszet tettünk a patkányok köré, amelyik semmit nem gátolt, mindent tudtak csinálni, enni, inni, mozogni, kivéve azt, hogy a szájukkal nem tudták elérni a lábukat, tehát nem rágták a lábukat. Ennek következtében semmiféle véresejtszám csökkenésük, eltérésük nem alakult ki. Tehát kiderült, hogy az egész egy nagy baklövés volt. Megjelent ez különböző helyeken, még külföldön is volt, hogy megemlítték, komoly kézikönyvben is szerepelt, ugye mint úgynevezett neuroresectiós anaemia. Akkor mikor ezek a kísérletek kész voltak, akkor szóltam az én saját professzoromnak, – Hetényi professzor volt még akkor, hát működő. Akkor azt mondta, hogy ezt le köll közölni, az eredményeket, hogy mi ezt csináltuk így és így. Azt mondtam, hogy én ezt nem teszem meg az Akadémia elnökével, – a hölgyet nem is ismertem, – hanem ugye azt fogom csinálni, hogy teljes részletességgel, mint egy közleményt leírom az összes adatainkat, hány patkány, mikor történt az átvágás, mennyi volt a véresejtszám. Azt se akarom állítani, hogy kettőnk közül miért nekem legyen igazam, aki két hétig, vagy három hétig dolgozott ezzel és nem annak, aki három-négy évet eltöltött ezzel. Ugye vannak kiváló szakemberek, akik a neurológiához, a nervizmushoz, ha tetszik jól értenek, Pécssett kiváló szakemberek voltak Szentágothai, Donhoffer stb. professzorok, valakit meg köll kérni, hogy egy néhány tájékoztató kísérletben ellenőrizze és akkor esetleg meg lehet közelíteni, hogy tényleg nekem van-e igazam, vagy pedig az értekezésben foglaltaknak. Hát akkor ugye azt válaszolta a professzor, hogy „nem köll”, nincs ilyenre semmi szükség, meg nyilvánvalóan csak neki lehet igaza. Úgyhogy folytatták a kísérleteket, többeket bevontak, neves kutatókat, akik később magas pozícióba kerültek, akik vizsgálták ennek a nem létező dolognak a mechanizmusait és a befolyásolását, hogy ha ezt kiirtjuk, azt hozzá tesszük, akkor, hogy van. És meg se említették, hogy valaki csinált ilyen vizsgálatot és annak ez jött ki vagy mi – lehet, hogy az egy csirkefogó, akkor már pláne rá lehetett mondani, hogy az egy ellenforradalmár, aki a Csillag börtönt is megjárta stb. stb.

– Láttunk már felépülni abszurditásból jó pár tudományos karriert.

– Valakik az Egyesült Államokban szintén ezt megismételték, nyilván ott se hitték el, és ugyanazt az eredményt kapták, mint mi, csak még pontosabb és precízebb módszerrel kísérleteztek. Ők radioizotóppal megjelölték a patkány vörösvértestjeit, és akkor mérni tudták, hogy hány nappal, melyik napon mennyit eszik, a székleiben megjelentek a radioizotópot

tartalmazó vörösvérsejtek, hiszen rágta a lábát. A legtekintélyesebb amerikai hematológiai lapban megjelent – no, de ugye erre is megvolt a válasz – érdekes történetek voltak, ugye.

Erre az akadémiai elnök a következőt válaszolta, mikor erről valaha szó került, azt mondta, hogy Sztálin elvtárs már megmondta nekünk, hogy ha az imperialisták valamit cáfolnak, vagy támadnak, amit csináltunk, akkor legyünk nyugodtak, mert jól csináltuk, mert csak azt akarják, hogy ne folytassuk, hogy eltérítsenek minket a helyes útról. De ha véletlenül dicsérnek minket, vagy fontosnak tartják, amit csináltunk, akkor vigyázzunk, mert ugye akkor az azt jelenti, hogy rosszat csináltunk és azt akarják, hogy maradjunk meg a rosszban.

– 42 éves voltam, mikor én életemben először kaptam útlevelet. A legkülönbözőbb meghívásoknak nem tudtam eleget tenni. Például meghívtak engem 1958 nyarán Londonba, egy konferencia megnyitó ülésére, amelyiken az egyik elnök Domagk³ professzor Németországból, aki aztán Nobel-díjat kapott később, aki a kemoterápiát fölfödözte, a szulfonamidot. Tehát ilyen világnagyság volt az elnök és négy szpíker volt, Haddow, egy japán és egy amerikai és én voltam jelölve. Az Egészségügyi Minisztérium közölte velem, hogy nem járul hozzá az angliai utazáshoz. Legalább ugye eddig talán három olyan hely volt, ahonnan fölkértek szerkesztői közlemény írására nyugati lapok. Én nem is emlékszem, nem nagyon láttam én, hogy azokban a lapokban, amiket én nagyon részletesen nézek, magyarországi szerzőt vendégszerkesztői közlemény írására valami fontos megállapítás kapcsán fölkértek volna. Sok mindent elértem ugye, két nagy polcon vannak a különböző érmek, kitüntetések és oklevelek, jó része külföldről - és ugye ez mind nem volt ölég arra, hogy legyen egy olyan hely, ahol egy diplomás munkatársam van, aki csinálja az én kísérleteimet. Soha semmiféle lehetőségem nem volt. Nincs elég hitele a magyarországi orvostudománynak, hogy más szakmákban is lehet, hogy hasonló a helyzet. Tehát ugye sorozatban előfordulnak kongresszusok, ahova bejelentenek a magyarországi szerzők előadást, vagy posztert, és az utóbbi években, szinte kivétel nélkül, én már nem járok az utóbbi egy-két évben, de például a Rák Kálmán professzor barátom mondja, hogy minden előadást, posztert visszautasítanak. Nemzetközi fórumokon, amelyeknek Magyarország tagja, fizetik a tagdíjat, és meg se szólalhatnak. Még azt sem engedik mög a legutóbbi időben, a legutóbbi nemzetközi kongresszuson hematológiai még úgynevezett posztert se tehettek ki magyarországi szerzők, nem csak Magyarország. Csináltak, ez szomorú dolog, de csináltak egy szellemi vasfüggönyt, és ezt nem a keletiek csinálták, hanem a nyugatiak. [Ezután egy orvos karikatúrájával magyarázza el a helyzetet.] Mindenki igyekszik mindazokat megfúrni, akik útjába vannak, akár van tehetsége, akár nem, és ha ölég ügyesen mozog, akkor ő lesz mindenben a fő.

Nem hiszem, hogy ez fog-e valaha, belátható időn belül változni. És hát vissza köllene szerezni ugye, de hát már nincsenek, akik visszaszerezzék a renomét.

.....

De most legfeljebb azt lehet elérni, hogy ha jó támogatói vannak, akkor kiküldik egy jó helyre külföldi tanulmányútra, hogy ott nézze meg, hogy ezt, hogy köll csinálni, meg hogy csinálják, és akkor vagy visszajön, vagy nem jön vissza, mert mit tudom én hányszoros fizetéssel, sokkal jobb körülmények között dolgozhat. Nagyon sok nehéz probléma van, én már sajnos nem fogom azt megélni azt, hogy ebből valami jó kialakuljon, de hát talán, amiket mondtam abból esetleg egy két ember egy-két gondolatot

.....

– Mit számít élete legnagyobb sikerének? Hát, nem is tudom [újából kifejtji a thrombopoetin jelentőségét].

....

– Miért a Cyrano a kedvenc darabja?

– Oh, a Cyrano! Hát a Cyránónak ugye a vége: „Mit mondotok? Minden hiába. Jó. Én ezt tudom, de verekedni köll még akkor is ha nem bíztat siker. Sőt... [és Helyei László szavalja tovább, – lásd oral history 144. oldal – miközben beúsztatott képekkel fejeződik be a film.]

Sőt ez dicsőbb, mert hősköz való!

– Kik jönnek ott ni? Há! Egész sereg!

Sok ős-ellenség, rátok ismerek!

Te vagy, Hazúgság?

Nesze hát, ha, ha!

No jertek! Kardom fejetekre vág

Előítélet, Alkú, Gyávaság!

Csináljak vásárt?... Paktáljak?... Soha!...

– Ah Butaság, te is jössz, hogy velem

Utólszor vívj? Tudom, a győzelem

Tiétek lesz, alávaló jószágok,

De mindegy! Mindegy!... Vágok! Vágok! Vágok!

Kitéptétek kezemből a babért.

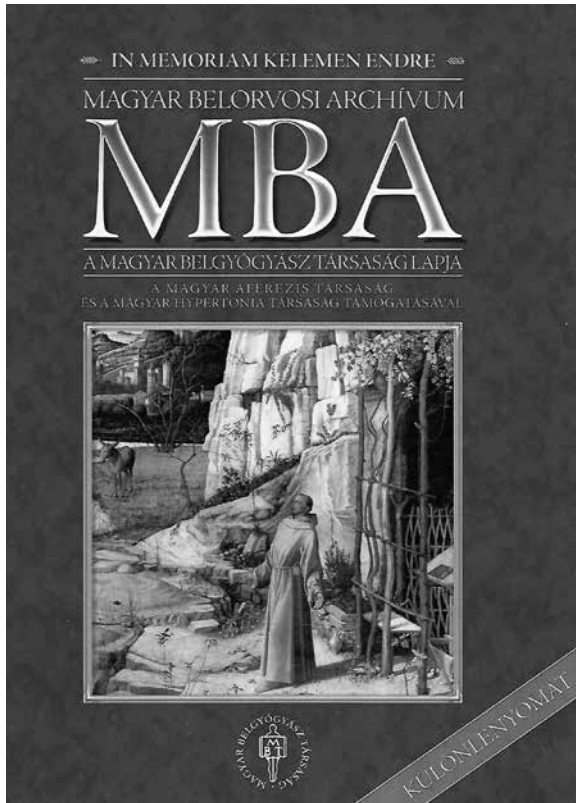
A rózsát, mindent, ami kincset ért!

Vigyétek hát!... De valamim maradt,

Amit irígység, csúf rosszakarát
Nem vehetett el!... Ezt ma este még
Ha majd előttem föltárul az ég
S jó Istenemhez felszálok a mennybe:
Magammal tisztán, tündöklőn viszem be.
Mert foltja nem volt egy parányi sem...
És ez, gazok...
...
A becsületem!”¹³

*

Kelemen Endre emlékét Budapesten dombormű őrzi. A II. Belgyógyászati Klinika Szentkirályi utcai „A” épületének aulájában Tulassay Zsolt klinikaigazgató az utóbbi két évtizedben egymás után állíttatta föl neves orvosok emléktábláit. Először a klinika volt vezetőinek domborművei kerültek sorra. Az egyforma nagyságú reliefek sorába azonban bevette az I. Belgyógyászati Klinikán volt mestereinek, Magyar Imrének és Kelemen Endrének a képmását is. Utóbbi Veszprémi Imre szobrászművész (1932–2003) alkotása.¹⁴

79. | MBA különszám, 2019

A Magyar Belorvosi Archivum 2018. 6. száma teljes terjedelmét az *Emlékezés Kelemen Endrére – Dokumentumok* anyagának szentelte. (79. kép) Majd ugyanezt a 68 oldalt Különlennyomat formájában is kiadták. A füzetben sorrendben a következők jelentős cikkei, levelei, megleghangú, egyedi visszaemlékezései olvashatóak: Tulassay Zsolt, Szalay Ferenc, Kovács Ágota, Masszi Tamás, Bucsky Péter Pál, Köves Péter, Fekete Sándor, Rák Kálmán, Jákó János, Varga Gyula, de Chatel Rudolf, Triska Éva, Szabóné Balogh Clarissa, Bujdosó Györgyi, Korányi László, Papp János, Szeberényi Szabolcs, Bach Iván, Kiss Eszter – melyek között három különböző folyóiratban megjelent nekrológ is található.

A Magyar Belgyógyász Társaság 2018-ban megalapította a Kelemen Endre-emlékérmet, amelynek átadásakor minden Nagygyűlésen a belgyógyászat kiemelkedő személyisége lehetőséget kap arra, hogy Kelemen professzor munkásságát és egyéniségét megidézze. Az emlékérem (80. kép) Csányi Katalin (1975) munkája, melyet első alkalommal Tulassay Zsolt vehetett át.

A MTA 2019. május 16-án csütörtökön *Mérföldkövek a hematológiában – Kelemen Endre a legendás orvostudós tudományos ülést* rendezett Budapesten. Az ülésen Tulassay Zsolt *Kelemen Endre úttörő munkássága* beszámolója után sorrendben a következők tartottak előadást: Borbényi Zita, Masszi Tamás, Petrányi Győző, Bucsky Péter.

A rosszban mindig lakozhat jó is. A Magyar Belgyógyász Társaság 48. Nagygyűlését 2021 novemberében Budapesten kívánták megrendezni, a járvány miatt viszont nem sikerült megtartani. Az online prezentációk miatt így elérhető lett, az immáron második *Kelemen Endre-emlékelőadás*, amit Szalay Ferenc professzor tartott meg. Amit elmondott, az, mint hűséges Kelemen-tanítványnak a vallomása javarészt a MBA különszámában is olvasható. Újra hangsúlyozta a Kelemenre jellemző látszólagos ellentétpárokat: kivételes memória – feledékenység, liberális gondolkodás – konzervativizmus, nagyvonalúság – aprólékos precizitás, távolságtartás – közvetlenség, megértő, együttérző – nehezen elviselhető. Kiemelte Kelemen professzor közismert három T elméletét, amit, úgy tudni, Purjesz professzortól vett át. Tudás, Tehetség, Tisztesség – amihez még negyedikként ő maga hozzátette a Teljesítményt.

A Kelemen Endre emlékérem második-ként Szalay Ferenc kapta meg. 2022. szeptember 1-én Szalay professzor immár élőszóban is megtarthatta emlékelőadását.

TUDOMÁNYOS TELJESÍTMÉNYE AZ MTMT ALAPJÁN

Manapság a tudományos minősítésekhez, pályázatokhoz és más esetekben mindenki a Tudományos Művek Tárát használja. Az MTA Elnökségének határozata alapján, a hazai tudományos kutatás eredményeinek hiteles nyilvántartására és bemutatására létrehozott MTMT 2009. július 1-jével kezdte meg működését. Értelemszerűen Kelemen Endre 22 évvel ezelőtti elhalálzáig munkásságának ilyen típusú listázására nem kerülhetett sor. Kérésre a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára pontosan meghatározta tudományos közleményeinek számát. Így már nem kell körülbelüli és téves adatokkal élnünk. Az autentikus ki-mutatás szerint Kelemen professzor hiteles MTMT listája, a hat megírt és egy szerkesztett könyvével együtt 217 közlést tartalmaz. (Szükséges volt megtisztítani a névrokon szekszárdi sebész Kelemen Endre műveitől.) Nem mintha ez Kelemen Endre tudományos értékéből le-vonhatna valamennyit is, de több helyen olvasni, hogy közleményeinek számát jóval többre, sokszor 300-ra becsülték. Idézettsége – amely természetesen még növekedhet is – 1288.

Néhány kiragadott tény MTMT listájából: 1. az idegennyelvű közleményeinek száma: 82; 2. a magyar nyelvű közlésekben (már akkor!) előszeretettel alkalmazta azt a gyakorlatot, hogy a szerzők felsorolásában a saját nevét utolsóként tüntette föl; 3. aktivitását meg-mutatva, hazai és külföldi lapokban is többször élt a hozzászólások lehetőségével; 4. iga-zi jó klinikus voltára utal kilenc esetismertetése; 5. nekrológot tett közzé Lajtha Lászlóról, Ringelhann Béláról; 6. könyvismertetéseket is írt. – A jegyzék utolsó két közleménye Barta Anikó elsőszerzőségével már posztumusz jelent meg.

Kelemen professzor közleményjegyzékében szerepel egy 1988-as publikáció: *Eosinophilic spleen colonies are produced in rat – marrow – transplanted but not in murine – marrow – transplanted mice*, mely az *European Journal of Haematology*-ban jelent meg, és első szerzője Szabó LG. Miután Kelemen végrendeletében az egyik kedvezményezett dr. Szabó László volt Hatvanból, bővebben utánanéztünk személyének. 1941 és 2021 között élt és 1973-tól 2007-ig a hatvani kórházban volt a patológiai osztály vezetője. Özvegye készsé-gesen adott további fölvilágosítást róla. Férje szakmai kapcsolata úgy kezdődött Kelemen professzorral, hogy Szabó dr. Hatvanból egy problémás esetének metszetét elküldte neki véleménykéréssel. A saját diagnózisát elrejtette egy borítékba. Kétszer is jött a bu-dapesti klinikáról vélemény, ami más volt, de aztán harmadszorra Kelemen professzor telefonált, hogy mégis Szabó főorvosnak van igaza. Ezután szakmailag nagyon össze-kovácsolódtak. Szabó főorvos mindennap átjárt Egerből Hatvanba dolgozni, de miután

kialakult köztük a kutatói kapcsolat, minden szerdán Budapestre ment Kelemen Endréhez, az I. Belgyógyászati klinikára kísérletezni. Az állatkísérleteket Hatvanban is folytatta. Aztán külföldi kongresszusokra is mentek együtt. Angliában Szabó László elő is adott. Kandidátusi értekezését 1984-ben védte meg: *Syngen, allogén és xenogén kísérleti csontvelő-átültetések morphokinetikai elemzése*. Szakmai kapcsolatuk szoros volt, barátivá is vált. Férje úgy tekintett föl Kelemen professzora, mintha apja lenne – mondta özvegye.

JEGYZETEK

- 1 Tolnai Népújság, 2000. május 29. 4. o.
- 2 Tolnai Népújság, 2000. július 31. 4. o.
- 3 <https://szdeszki.pte.hu>
- 4 Bohacsek Dóra szíves közlései.
- 5 Tolnai Népújság, 2002. január 18.
- 6 Reményi Gyenes István: *Ismerjük őket? Zsidó származású neves magyarok arcképcsarnoka*. Ex libris Kiadó, Budapest, 2000.
- 7 Gergely András: *Jeles magyar zsidó orvosok lexikona*. Makkabi, Budapest, 2001.
- 8 Alexander Emed: *Zsidó származású magyar orvosok*. Fapadoskonyv.hu, Budapest, 2013.
- 9 Dr. Kiss Péter: *Magyar zsidó orvosok – életrajzok gyűjteménye*. Ab Ovo, Budapest, 2018.
- 10 Györffy Miklós (1943–2020) bölcseész, újságíró, egyetemi tanár.
- 11 Alexander Haddow (1907–1979) skót származású brit orvoskutató, a londoni Institute of Cancer Research igazgatója, akit a királynő 1966-ban ütött lovaggá.
- 12 Gerhard J. P. Domagk (1895–1964) német patológus. A Nobel-díjat 1939-ben ítélték meg neki, de a náci uralom miatt csak 1947-ben vette át.
- 13 Edmond Rostand: *Cyrano de Bergerac*. Fordította: Ábrányi Emil.
- 14 Az aula – átépítések miatt – manapság már nem létezik, számos dombormű sincs már az eredeti helyén.

ÖSSZEKÖZÉS

Ez nehéz és kényes feladat, de vállalni kell – noha az eddig nem ismert, és e helyen feltárt tények, valamint a tartalmas személyes emlékezések önmagukért beszélnek.

1. Zseni volt. Magyar szóval lángész, de az előbbi közkeletűbb meghatározás. Mint kutató, a többiekhez képest sorozatban állt elő a sziporkázó ötletekkel, és kellő szorgalma volt ezek megvalósításához is. Noha a kutatói képesség független ettől, ő egyben briliáns klinikus is volt. Megjegyzem, a jó gyakorló orvosnak nem kell zseninek lenni.

Természetesen, mint klinikus, a bizarr terápiás ötleteit csak a maga idejében lehetett végrehajtani, ma már ilyen ténykedésekre nem kerülhetne sor.

2. A belgyógyászat területén igyekezett nem csak specialista lenni, biztonságos tudása volt valamennyi szakágban.

3. A hematológia területén évtizedeken át mindent megtett, hogy a szó szoros értelmében, másnál még soha nem látott komolyabb mértékben NAPRAKÉSZ legyen. Figyelemre méltó, hogy már a negyvenes évek végétől kezdve naponta olvasott angolul, hogy követhesse a szakmai világirodalmat.

4. Őszinte, naivan szókimondó ember volt. Ez sem jellemző minden zsenire, tehát attól független tulajdonság.

5. Társaságszerető, melegszívű és gyermekszerető ember volt.

6. A sorozatos megpróbáltatásait fölemelt fejjel és még több munkával viselte el.

7. Úgy tűnik szakmai működésében nem nagyon tűrte a kötöttségeket, így nem lett volna sikeres adminisztratív vezető.

Az e kötet érdekében tett kutatások eredményeképpen Kelemen Endre életéből a következő nem, vagy alig ismert tényeket sikerült új adatokként ismertetni:

1. családi körülményei, tanulói pályafutása,
2. 1945-ben, éppen Rusznyák István révén megvolt a helye a budapesti II. Belgyógyászati klinikán,
3. indirekt bizonyíték a Hollán Zsuzsa elhíresült kísérletének megismétlését tartalmazó egyetlen leírásról,
4. pontos szerepvállalása Szegeden az 1956-os októberi forradalomban,
5. nemtelen és politikai színezetű hosszas huzavona vezetett a nem hematológiai témájú MTA doktori disszertációja megvédéséhez,
6. házassága dr. Rédei Annával,
7. az 1990-ben az MTA elnökének írt levele mögöttes körülményei,
8. betegségei és halála,
9. a személyes történetek emberi alakjának rengeteg kedves, emberi, megható részletét tárták föl.

Még felsorolni is sok mennyi mindennel próbáltak egyes személyek és összességében a társadalom enyhíteni a három és fél évtizeden át tartó megaláztatások sorát. Kelemen Endre képernyőn történt őszinte megnyilatkozásából az szűrhető le, ezek sajnos nem tudtak gyógyírt adni a sok meghurcoltatásra.

Megjegyzésre érdemesek a szegedi időket összegző, Kelemen egykori kollégája, Varró Vince által kimondott őszinte szavak: „Véleményem szerint Kelemen Endre volt a Hetényi-klinika legkimagaslóbb tudományos egyénisége.”¹

JEGYZET

1 Varró Vince: *Hetényi Géza – a Korányiak szellemi örököse*. Medicina, Budapest, 2008. 79. o.

RÖVIDÍTÉSEK

ÁBTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
BOTE	Budapesti Orvostudományi Egyetem (1951–1969)
KOKI	az MTA Központi Orvostudományi Kutató Intézete
MBA	Magyar Belorvosi Archívum
MHTT	Magyar Hematológiai és Transzfuziológiai Társaság
MNL	Magyar Nemzeti Levéltár
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTMT	Magyar Tudományos Művek Tára
MTVA	Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap
OHII	Országos Hematológiai és Immunológiai Intézet
OHVI	Országos Hematológiai és Vértranszfúziós Intézet
OTKA	Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok
OTKI	Orvostovábbképző Intézet (1956–1986)
SEKK	Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár
SOTE	Semmelweis Orvostudományi Egyetem (1969–2000)
SZOTE	Szegedi Orvostudományi Egyetem (1951–1987)
TIA	Transiens Ischaemiás Attack
TMB	Tudományos Minősítő Bizottság (MTA)

Kiadó:

GMR Reklámügynökség Bt. 2023

A kiadásért felelős: Dr. Gömör Béla

Nyelvi lektor: Zsolnai Margit

Tördelés, nyomdai előkészítés: Misik-Nagy Rita / ARCUS Stúdió / Vác

Nyomdai és kötetészeti munkák: MULTISZOLG Bt. / Vác

Felelős vezető: Kajtor Bálint

ISBN: 978-963-89701-9-0